

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

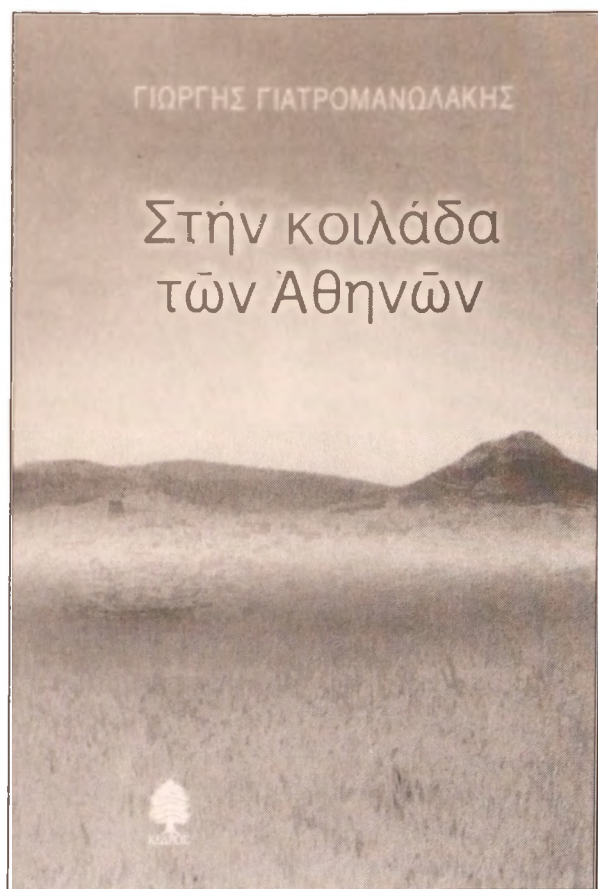

Πόθος Β'
Τύπος 730
Αρσσκευή
26 Ιανουαρίου 2001
Δρχ. 700/ευρώ 2,05

ΣΤΑ ΧΝΑΡΙΑ ΤΩΝ ΔΥΝΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

- Τα «ασυμβίβαστα» της πραγματικότητάς μας
- Γενοκτονία των Αρμενίων: Ένα επώδυνο καθήκον μνήμης
- Η κρίση στο ποδόσφαιρο
- Μεταμοσχεύσεις: παρελθόν, παρόν και μέλλον
- Ο αδαμάντινος Αντρέας Φραγκιάς

το ελληνικό βιβλίο

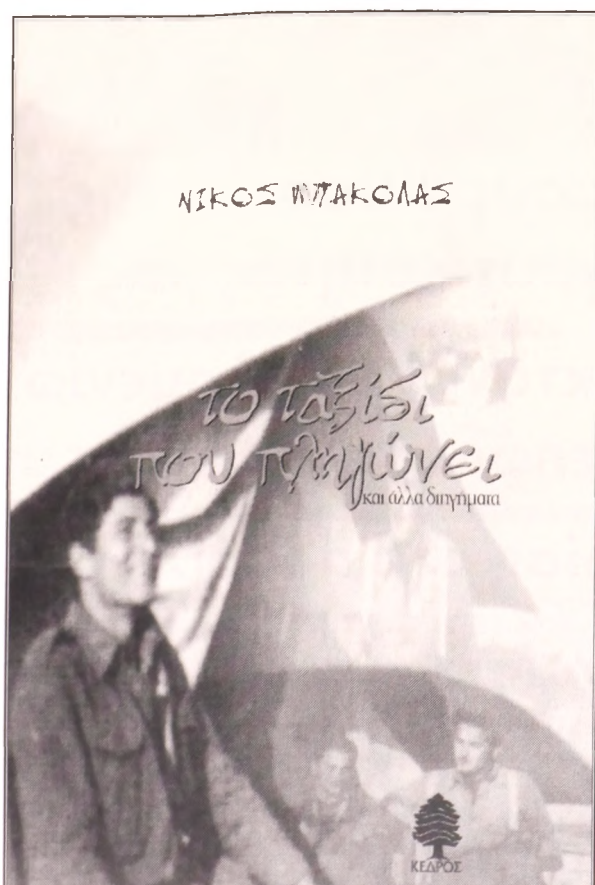
ΓΙΩΡΓΗΣ ΓΙΑΤΡΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Με τις έντεκα ιστορίες που απαρτίζουν τη νέα συλλογή διηγημάτων του, ο Βασίλης Τσιαμπούσης διευρύνει τα όρια της μυθοπλασίας του τόσο ως προς το χώρο όσο και ως προς τη γωνία της οπτικής του. Χωρίς να αφήνει ανεκμετάλλευτο το «κοίτασμα» των προσωπικών του αναμνήσεων, οι εμπνεύσεις του γίνονται τώρα πιο επικαιρικές και αντλούνται όλο και πιο πολύ από τη μεγάλη επαρχία του κόσμου.

Ο Φίλιππος Μ. είναι ένας επαγγελματίας φωτογράφος που ζει και εργάζεται στην Αθήνα. Πενήντα ολόκληρα χρόνια ετοιμάζει ένα μεγαλειώδες έργο: ένα λεύκωμα με φωτογραφίες από τις στρατιωτικές παρελάσεις της 25ης Μαρτίου. Όμως λίγο πριν ολοκληρωθεί η φωτογράφιση της 50ής παρέλασης της 25ης Μαρτίου ένα εκτυφλωτικό φως, ένα τεράστιο φλας αστράφτει από την πλευρά του Άγνωστου και όλα μεταβάλλονται. Ο χρόνος κυλά διαφορετικά και ο τόπος αλλάζει εντελώς...

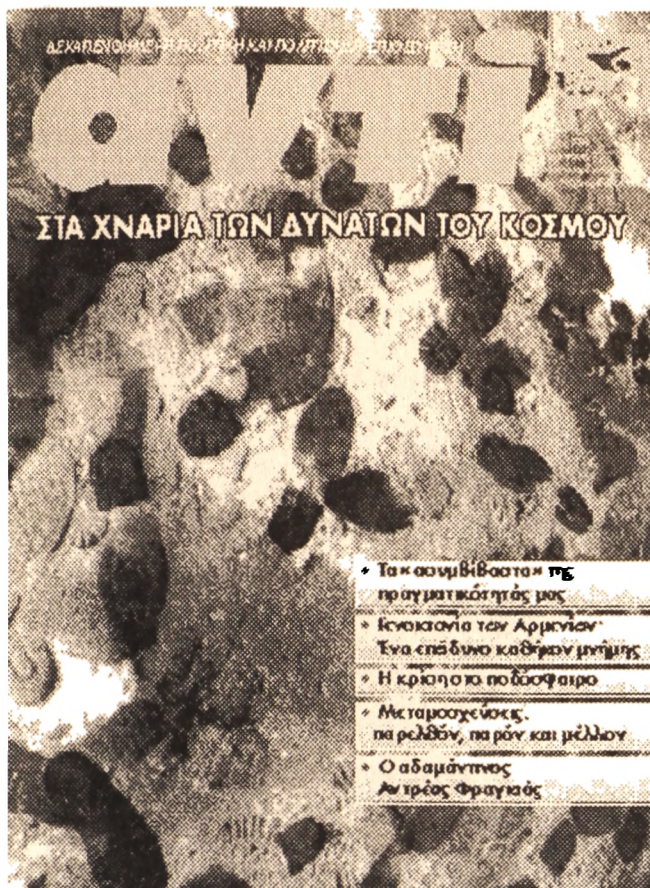
ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΑΜΠΟΥΣΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ

Στο βιβλίο αυτό συγκεντρώνονται τα «μικρά» πεζά της τελευταίας περιόδου της ζωής του Νίκου Μπακόλα (1986-1999), καταταγμένα σύμφωνα με την επιθυμία του.

Σε όλα αναγνωρίζεται η ατμόσφαιρα και τα αισθήματα που κυριαρχούν στο ώριμο έργο του συγγραφέα: επίμονη και ηδονική ανάκληση των αναμνήσεων, αγώνας και αγωνία για την επιβίωση, γλύκα και ανθρωπιά κρυμμένη κάτω από δυσκολίες και ματαιώσεις, ενώ το τέλος είναι πλέον καθαρό στον ορίζοντα.

Περίοδος Β' • Έτος 28ο • Τεύχος 730

Παρασκευή 26 Ιανουαρίου 2001

Τιμή τεύχους: 700 δρχ./2,05 ευρώ

ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrapou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ./19,08 ευρώ, Ετήσια

13.000 δρχ./38,16 Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κλπ.:

50.000 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ./29,35 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 46,95 ευρώ, Ετήσια: 53,90 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 50 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 100 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 1.500 δρχ./4,40 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

Το 2001, εκατό χρόνια από τη γέννηση του Ανδρέα Εμπειρικού, έχει ανακηρυχθεί «έτος Εμπειρικού». Το επόμενο τεύχος του *Αντί*, που θα κυκλοφορήσει την Παρασκευή 9 Φεβρουαρίου, θα είναι αφιερωμένο στον ποιητή, πρωτοπόρο του υπερρεαλισμού στην χώρα μας. Θα περιέχει ανέκδοτα κείμενα του Ανδρέα Εμπειρικού, άγνωστο φωτογραφικό υλικό και σειρά από μελέτες για το έργο του ποιητή.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Το τέλος της εμπιστοσύνης	4
• Οι εκσυγχρονιστάι: Από τον Κώστα Κουφογιώργο	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Ο Μπους, η κ. ντελ Πόντε και το «τυφλό χτύπημα»...	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• E-mail	12
• Δ. Σκούφης: Το απεμπλουτισμένο ουράνιο και η διεθνής υποκρισία	14
• Αλέκος Τζιόλας: Πρωθύστερες ευαισθησίες	16
• Πέτρος Μαρτινίδης: Εθελοτυφλία ή θάνατος	19
• Στέλιος Καφαντάρης: Οι βουλευτές βολεύονται	20
• Βασίλης Ζήσης: Κρίση στο ποδόσφαιρο	22
• Αντώνης Λαγγουράνης: Μεταμοσχεύσεις: Παρελθόν, παρόν, μέλλον	24
• Βασίλης Μαρουλάς: Ξένοι στην ίδια πόλη	30
• ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Το όνειρο του Μπους, οι ανησυχίες της Ευρώπης	31
• Ανδρέας Θεοφάνους: Ο Ελληνισμός στον 21ο αιώνα	32
• Ευάγγελος Αρεταίος: Εμπρός, να σώσουμε το κόμμα της Αρετής	33
• Σωτήρης Ντάλης: Ένα επώδυνο καθήκον μνήμης	34
• Νίκος Ράπτης: Ο άνθρωπος που ήθελε να σκοτώσει τον Χίτλερ	37
• Ex Libris	38
• Λάμπρος ΑΠ. Τατσιόπουλος: Εξουσιαστές που εξουσιάζονται	40
• ΔΙΑΛΟΓΟΣ	42
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	44
• Τάκης Λαμπριάς: Ο αδαμάντινος Αντρέας Φραγκιάς	46
• Στ. Μαυροϊδής-Γ. Ανανδρανιστάκης: Συνέντευξη με τον Γ. Κιουρτσάκη	48
• Λονδίνο: Από την Δανάη Στεφάνου και τον Θέμελη Γλυνάτση	51
• Παρίσι: Από την Δήμητρα Κονδυλάκη	52
• Ειρήνη Μουντράκη: Θαύμα-Μνήμη-Τέχνη (κριτική θεάτρου)	54
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Μάρτυρας και ικέτης (κριτική θεάτρου)	55
• Σωτήρης Λέτσιος: Συνέντευξη με τον Ηλία Λογοθέτη	56
• Μάνος Στεφανίδης: Εμμονές και ρήξεις	58
• Δημήτρης Φιλίππιδης: Η εικόνα και το Σχήμα	60
• Ανδρέας Παπαδημητρίου: Ματιές και ακροάσεις	61
• ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ	62

Εικόνα εξωφύλλου: Άγνωστος φωτογράφος του ρωσικού στρατού, 1994.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

ΠΡΕΠΕΙ να επιμείνουμε. Οι παλαιές πρακτικές που ακολουθούνταν από τους περισσότερους μέχρι σήμερα πρέπει να εγκαταλειφθούν· για πάντα ίσως. Εκεί όπου υπήρχε η εμπιστοσύνη πρέπει να αντικατασταθεί από την επιφυλακτικότητα, εκεί όπου θριάμβευε η μηχανική αποδοχή πρέπει να βασιλεύσει η εγρήγορση. Δυστυχώς προς κάθε κατεύθυνση, σε κάθε περίπτωση.

ΔΕΝ ΑΝΑΦΕΡΟΜΑΣΤΕ σ' αυτή τη γλυκιά ζάλη που προκαλεί η ατέρμονη κριτική και που τη νιώθει όποιος έχει αναγάγει την άσκησή της σε ιδεολογία. Δεν συμπεριλαμβάνεται εδώ καμιά αγωνιστική συμπεριφορά που υπακούει «ιστορικά» σε αυθαίρετες διαιρέσεις του στυλ εμείς και οι άλλοι.

ΕΠΙΤΡΕΨΤΕ ακόμη να μην αναγνωριστεί κανένα ελαφρυντικό στην όποια επιλεκτικότητα εμφανιστεί, που πιθανόν έχει αγγίξει κατά καιρούς και κάποια από τα κείμενα αυτού του περιοδικού. Μιλούμε για μια έντιμη στάση που καθορίζεται αποκλειστικά από τα γεγονότα. Από την έντασή τους, την συχνότητα εμφάνισής τους, τις επιπτώσεις τους. Όλα όσα συμβαίνουν γύρω μας, αυτό επιτάσσουν.

ΚΑΙ ΠΡΩΤΑ απ' όλα ο τρόπος με τον οποίο επιχειρείται η απόκρυψη των επιπτώσεων του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο αλλά και εκείνου που διεξάγεται εντός των ελληνικών συνόρων μεταξύ υπουργών, βουλευτών, κομματικών στελεχών, ιδιοκτητών ΜΜΕ, μεγαλοεργολάβων, αθλητικών παραγόντων και όλων όσων κατέχουν ένα μικρό κομμάτι από την πίτα της εξουσίας και επιθυμούν να το αυξήσουν.

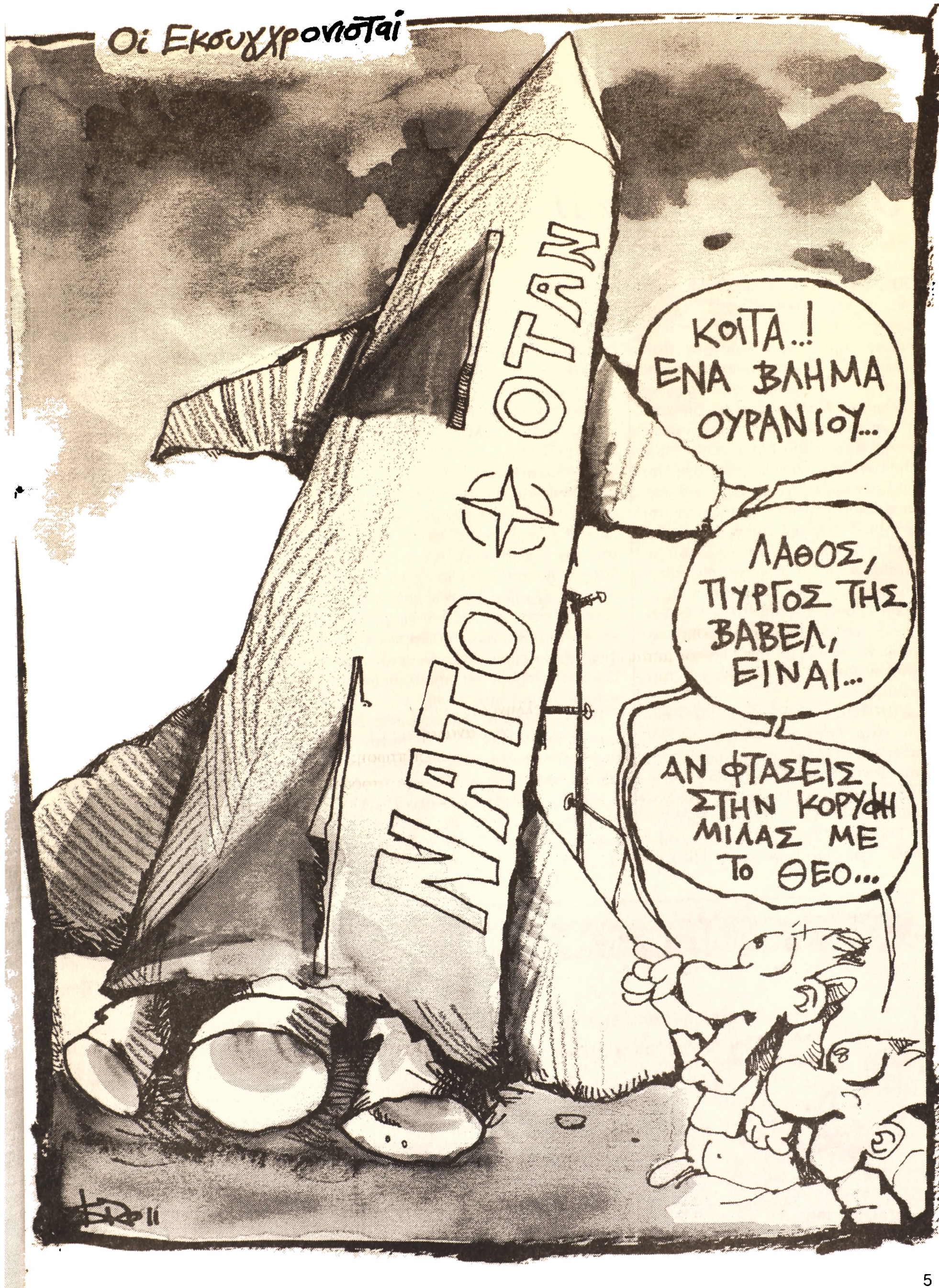
ΓΙΑΤΙ τι άλλο μπορεί να σημαίνει άραγε η δημοσίευση των αποτελεσμάτων της έρευνας που διεξήγαγαν οι επιστήμονες του «Δημόκριτου» στο Κοσσυφοπέδιο, όταν το μέτρο σύγκρισης που χρησιμοποιήθηκε για να αποδειχθεί η εγκυρότητά τους δεν ήταν τα επίπεδα της ραδιενέργειας στα ελληνικά νερά αλλά στα καναδικά;

- Τι μπορεί να σημαίνουν οι επιβεβαιωμένες πληροφορίες ότι από τις αποθήκες του ελληνικού στρατού μεταφέρθηκαν «ύποπτα» όπλα που η ηγεσία του δεν παραδέχτηκε ποτέ την ύπαρξή τους;
- Τι μπορεί να σημαίνει η ανοχή του ελληνικού κράτους απέναντι στους εργολάβους που παρέδωσαν τα δημόσια έργα που είχαν αναλάβει με πλήθος εγκληματικών ελλείψεων και κακοτεχνιών και βέβαια χωρίς καμιά επίπτωση;
- Τι μπορεί να σημαίνουν τα αντιλαϊκά νομοσχέδια που προωθούνται στους τομείς της ασφάλειας, της εργασίας, του περιβάλλοντος, της υγείας, της καθημερινότητας του καθενός από μας;
- Τι μπορεί να σημαίνει, άραγε, η μία και μοναδική «ανώδυνη» ερμηνεία που δόθηκε από το σύνολο των ΜΜΕ για την δολοφονία εν ενεργεία αρχιφύλακα που συνόδευε επιχειρηματία της νύχτας; Ή, ακόμη, η «τρομοκρατική» ενέργεια εναντίον του Μιχαολιάκου;
- Τι μπορεί να σημαίνει η ύπαρξη επενοικιαζομένων, από εργολάβους, υπαλλήλων που έναντι χαμηλών αμοιβών χρησιμοποιούνται σε δημόσιους οργανισμούς, τράπεζες και μεγάλες επιχειρήσεις;

ΟΛΑ ΑΥΤΑ και τόσα άλλα ακόμη που επαναλαμβάνονται με απίστευτη συχνότητα, σημαίνουν ένα και μόνο ένα πράγμα: Πως ένας τερατώδης μηχανισμός διαφθοράς, βοηθούμενος από ένα πολύπλοκο πλέγμα γραναζιών που αλέθουν καθημερινά την ελληνική κοινωνία επέβαλε το νόμο της ασυδοσίας, απωθώντας στο χώρο του ουτοπικού και γραφικού κάθε έννοια νομιμότητας.

ΠΡΕΠΕΙ, όμως, να γίνει κατανοητό πως αυτά που συμβαίνουν γύρω μας δεν επιβάλλονται από κάποιον κακό δαίμονα. Οι κακοί δαίμονες της ελληνικής κοινωνίας διαθέτουν ονοματεπώνυμο και είναι αυτοί που κρύβονται πίσω από κάθε ασχήμια της δημόσια ζωής. Είναι όλοι όσοι γνωρίζουν αλλά σιωπούν και όσοι επιμένουν πως η απάθεια ή η αποχή τους δεν έχει κανένα κόστος ούτε για τους ίδιους ούτε για τον τόπο.

Οι Εκούχχρονισται

ΚΟΙΤΑ...!
ΕΝΑ ΒΛΗΜΑ
ΟΥΡΑΝΙΟΥ...

ΛΑΘΟΣ,
ΠΥΡΓΟΣ ΤΗΣ
ΒΑΒΕΛ,
ΕΙΝΑΙ...

ΑΝ ΦΤΑΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
ΜΙΛΑΣ ΜΕ
ΤΟ ΘΕΟ...

Ο Μπους, η κ. ντελ Πόντε και το «τυφλό χτύπημα»...

ΠΡΟΣ ΤΙΣ προεκλογικές διακηρύξεις του, ο νέος πλανητάρχης Τζορτζ Μπους τζούνιορ, πραγματώνει –«έργω– την αλλαγή φρουράς στον Λευκό Οίκο. *Πράξη Πρώτη:* Διόρισε υπουργούς «με τουλάχιστον επταψήφιο εισόδημα»... *Πράξη Δεύτερη:* Διέκοψε τη χρηματοδότηση προς οργανώσεις οικογενειακού προγραμματισμού, που στηρίζουν την ελεύθερη επιλογή στο θέμα των αμβλώσεων... *Πράξη Τρίτη:* Αποφάσισε η πρώτη του επίσκεψη στο εξωτερικό να μην πραγματοποιηθεί στην Ευρώπη (όπου συνεχίζονται οι «αιτιάσεις» για τα βλήματα απεμπλουτισμένου ουρανίου...), αλλά στο Μεξικό και εν συνεχεία στον Καναδά. [Την Ευρώπη ενδέχεται να επισκεφθεί τον ερχόμενο Ιούνιο, με την ευκαιρία της συνόδου κορυφής των «οκτώ», στην Ιταλία].

ΚΑΠΟΙΟΙ αναρωτήθηκαν κατά πόσον είναι δυνατόν εκατομμυριούχοι υπουργοί, λόγω χάρη, ο αντιπρόεδρος Ντικ Τσένι, ο υπουργός Άμυνας Ντόναλντ Ράμσφελντ, ο υπουργός Οικονομικών Πολ Ο'Νιλ, ο υπουργός Εμπορίου Ντόναλντ Έβανς, κ.ά.), «να χειρισθούν ευαίσθητα κοινωνικά θέματα».

Αλλά για τους υπουργούς αυτούς, «τα κοινωνικά θέματα» έρχονται σε δεύτερη μοίρα, καθώς προέχουν άλλα προβλήματα όπως η ανάπτυξη της «αντιπυραυλικής ασπίδας» (λέγεται και «πόλεμος των άστρων»), οι σχέσεις με τη Ρωσία και την Κίνα, η πιθανή εγκατάληψη της συνθήκης ABM, κ.ά. Άλλωστε, οι ίδιοι αυτοί υπουργοί κατέχουν ότι, από τα 100 εκατομμύρια των Αμερικανών που δεν ψηφίζουν, η μεγάλη πλειονότητα είναι άνθρωποι χαμηλών οικονομικών τάξεων ή απλώς φτωχοί, που πιστεύουν –όπως σημειώνει το «Κέντρο για την Ακεραιότητα του Δημοσίου»– ότι «η κυβέρνηση δεν τους αντιπροσωπεύει». Όσο γι' αυτούς που ψηφίζουν, η επινόηση «κινδύνων», η αναβίωση του ψυχρού πολέμου, το πολωμένο περιβάλλον, μπορούν να προβληθούν ως «αναγκαιότητα» ή ως «λύση»...

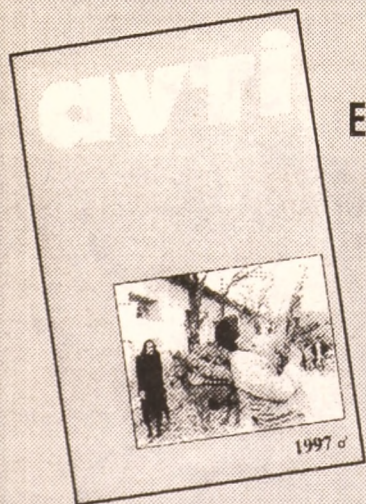
ΠΕΡΑΝ ΑΠΟ τις πρώτες αυτές αποφάσεις του Μπους (που ενέτειναν τις ανησυχίες των ευρωπαίων εταίρων), είχαμε, όμως, και τη δήλωση του νέου υπουργού Εξωτερικών Κόλιν Πάουελ, ο οποίος ζήτησε την «κατάργηση των κυρώσεων που επέβαλαν οι ΗΠΑ σε άλλες χώρες». Αν πιστέψετε, προς στιγμή,

ότι οι κυρώσεις αφορούν το Ιράν ή το Ιράκ (όπου δεκάδες χιλιάδες παιδιά πεθαίνουν, κάθε χρόνο, συνεπεία του συνεχιζόμενου αποκλεισμού), θα πρέπει να αναθεωρήσετε τις απόψεις σας. Οι κυρώσεις αφορούν κυρίως εμπορικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν εναντίον 73 χωρών, από τις 193 χώρες του κόσμου. Και ο Πάουελ απευθυνόμενος προς το Κογκρέσο, ζήτησε, από τη μια, να «ξεφορτωθούμε τις περισσότερες από τις κυρώσεις αυτές», και, από την άλλη, «να μην επιβάλουμε νέες κυρώσεις»! «Προτού επιβάλετε μια νέα κύρωση, μετρήστε μέχρι το δέκα και πάρετε με στο τηλέφωνο» – τους είπε!

* * *

Από τις ΗΠΑ ως τη Γιουγκοσλαβία, η απόσταση δεν είναι μεγάλη, τουλάχιστον για την ερίτιμη κυρία Κάρλα ντελ Πόντε, γενική εισαγγελέα του γνωστού «Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου» κ.λπ., η οποία έκρινε πως έπρεπε να επισκεφτεί το Βελιγράδι, για να πείσει τον πρόεδρο Βόισλαβ Κοστούνιτσα, «επί της ανάγκης εκδόσεως» όχι μόνο του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, αλλά και των Μίλαν Μιλουτίνοβιτς, προέδρου της Σερβίας, Νίκολα Σαΐνοβιτς, πρώην

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1997)

A' εξάμηνο 1997

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού (Δημοχάρους 60, Αθήνα) δυο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη 625 έως και 638 (ο 46ος) και 639 έως και 650 (ο 47ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών. Στους τόμους του περιοδικού ANTI αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

B' εξάμηνο 1997

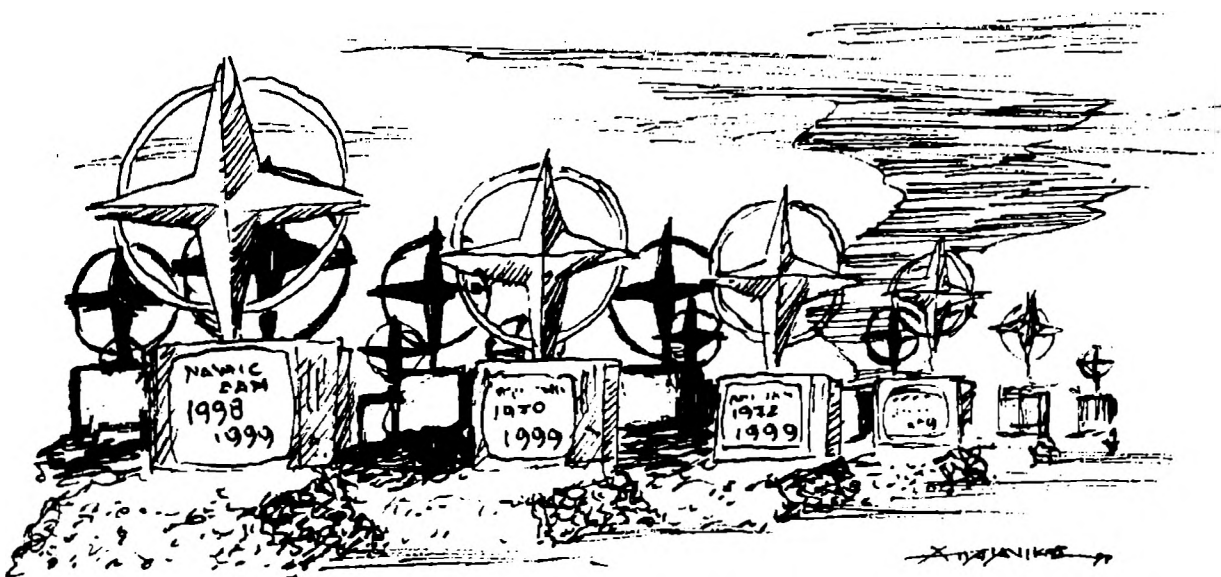
αντιπροέδρου της γιουγκοσλαβικής κυβέρνησης, Ντράγκολιουμπ Οϊντάνιτς, πρώην αρχηγού του γενικού επιτελείου των ενόπλων δυνάμεων και Βλάντο Στοϊλκόβιτς, πρώην υπουργού Εσωτερικών της Σερβίας.

ΠΑΛΗΝ, Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ της με τον Κοστούνιτσα δεν υπήρξε καρποφόρα! Και το αποτέλεσμα αυτό, ενδέχεται –όπως άφησε να εννοηθεί η βοηθός της κ. Φλόρενς Χάρτμαν– «να οδηγήσει σε απώλεια της διεθνούς (διάβαζε αμερικανικής) πολιτικής και οικονομικής υποστήριξης του νέου καθεστώτος του Βελιγραδίου»! Η έκβαση είναι κραυγαλέα: *Είτε μας παραδίδεις τον Σλόμποταν Μιλόσεβιτς, φίλτατε κύριε Κοστούνιτσα, είτε σου κόβουμε τη βοήθεια (ποια βοήθεια;), είτε –δεύτερη εκδοχή– σου σκάβουμε το λάκκο, κοντολογίς σε ανατρέπουμε!*

ΟΣΟ ΓΙΑ ΤΑ εγκλήματα των ιθυνόντων του ΝΑΤΟ –εγκλήματα κατά του γιουγκοσλαβικού λαού, κατά της ανθρωπότητας, κατά του φυσικού περιβάλλοντος– απορία ψάλτου βηξ! Κατά την παραμονή της στο Βελιγράδι, η Κάρλα ντελ Πόντε συναντήθηκε με τη μητέρα ενός από τα 16 άτομα που σκοτώθηκαν κατά το βομβαρδισμό του κτιρίου της σερβικής τηλεόρασης. Και το μόνο που μπόρεσε να ψελλίσει η κ. εισαγγελεύς ήταν: «*Το θέμα των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ (και όχι το θέμα των υπευθύνων του ΝΑΤΟ για το έγκλημα των βομβαρδισμών) δεν έχει κλείσει ακόμα!*» Η κ. Κάρλα ντελ Πόντε φαίνεται να υιθετεί, ως ένα βαθμό, τη συλλογιστική του λόρδου Ράσελ Τζόνστον: «*Το ΝΑΤΟ διέπραξε λάθη, βομβάρδισε, λόγου χάρη, το Νόβι Σαντ –πόλη που οι κάτοικοί της, στην πλειονότητά τους, αντιπολιτεύονταν τον Μιλόσεβιτς!*» [ενώ θα έπρεπε –κανονικώς εχόντων των πραγμάτων– να βαμβάρδιζε πόλεις όπου πλειοψηφούσαν οι συντασσόμενοι με τον Μιλόσεβιτς!]. Και επειδή η διάκριση αυτή δεν ήταν νοητή, ρίξαμε –όπως και στο Ιράκ– μερικές βόμβες απεμπλουτισμένου ουρανίου και όποιον πάρει ο Χάρος!

* * *

ΑΥΤΑ ΑΠΟ ΤΑ συμβαίνοντα «εκτός»... Όσο για τα «εντός», πολλά τα θέματα στο «*Δεκαπενθήμερο*» που επισκοπούμε. Αναφέρουμε ενδεικτικά: Το νέο τρομοχτύπημα, με στόχο τον

βουλευτή της Ν.Δ. Βασίλη Μιχαλολιάκο, την αποχή των νοσοκομειακών γιατρών από τα καθήκοντά τους (αντιδρώντας στην αναδιάρθρωση του ΕΣΥ), τη συζήτηση στη Βουλή για τη σύνοδο της Νίκαιας, τις συνεχιζόμενες κινητοποιήσεις πολιτών και οικολογικών οργανώσεων για τη «*δασοκτόνο αναθεώρηση*» του άρθρου 24 του Συντάγματος, τις προτάσεις του ΣΥΝ για τη μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους, κ.ά.

ΩΣ ΤΗΝ ΩΡΑ που σύρονται οι γραμμές αυτές, οι έρευνες της αστυνομίας για την τρομοκρατική απόπειρα κατά του βουλευτή Β. Μιχαλολιάκου (που τραυματίστηκε, ευτυχώς, ελαφρά), παραμένουν σκοτάδι. Οι «ειδικοί» της αντιτρομοκρατικής υπηρεσίας δεν είναι καν σε θέση να πουν αν η νέα τρομοκρατική ενέργεια είναι έργο της «17 Ν» ή κάποιας άλλης μικρότερης οργάνωσης που θέλησε, με την πράξη της αυτή, να «αναβαθμισθεί»! Όπως και αν έχει το πράγμα, και πέραν της επιλογής του στόχου –για την οποία διατυπώνονται διάφορες εκδοχές– το βέβαιο είναι ότι με το νέο αυτό τρομοκρατικό χτύπημα η εικόνα της Ελλάδας έχει τραυματιστεί, γεγονός που αποκτά ιδιαίτερη πολιτική βαρύτητα, εν όψει των Ολυμπιακών του 2004.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ δηλώνει, βέβαια, ότι δεν προτίθεται να καταθέσει ειδικό αντιτρομοκρατικό νομοσχέδιο –μόνιμο αίτημα των Αμερικανών– και ότι, απλώς, στο νομοσχέδιο για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, ενδέχεται να προστεθούν ένιες διατάξεις που να καλύπτουν και τις περιπτώσεις κλασικής τρομοκρατίας. Πάντως, ο υπουργός Δικαιοσύνης Μιχ. Σταθόπουλος, σε συνέντευξή του στην *Ελευ-*

θεροτυπία, για πρώτη φορά δέχεται την «κατ' εξαίρεση παρακολούθηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, ύστερα από άδεια εισαγγελέα ή δικαστικού συμβουλίου».

* * *

ΠΕΡΑ ΑΠΟ τη συνέντευξη Αβραμόπουλου (που δεν έδωσε ούτε το όνομα του νέου κόμματος ούτε «τίποτε το καινούργιο»), οι πολιτικοί σχολιαστές επικέντρωσαν την προσοχή τους στη δημοσκόπηση της Κάπα Research, η οποία εμφανίζει το υπό εκκώλαξη κόμμα να καταλαμβάνει την τρίτη θέση (με ποσοστό 14,7%), έναντι 29,4% της Νέας Δημοκρατίας, 29,2% του ΠΑΣΟΚ, 4,4%, του ΚΚΕ και 2,9% του Συνασπισμού. Φυσικά, τόσο το ΠΑΣΟΚ όσο και η Νέα Δημοκρατία άρχισαν τα δικά τους («άλλο η κάλπη, άλλο η δημοσκόπηση», «μοναδικός ξενοδόχος είναι ο ελληνικός λαός», κ.λπ.) ωστόσο, και οι μεν και οι δε, άρχισαν να υπολογίζουν τα ποσοστά που ενδέχεται να χάσουν, στην περίπτωση που το κόμμα Αβραμόπουλου συγκεντρώσει ένα διψήφιο ποσοστό ψήφων.

ΠΑΝΤΩΣ, ΜΕΧΡΙ στιγμής, δεν υπάρχουν ενδείξεις πως η κυβέρνηση άρχισε να προβληματίζεται ότι «*η εποχή του δικομματισμού μας τελείωσε*» και ότι ίσως θα πρέπει –ομού με τη Νέα Δημοκρατία– να συσχεφθεί για την αλλαγή του εκλογικού νόμου, στο πλαίσιο της μεταρρυθμίσεως του Συντάγματος. Πάντως, οι εκλογικοί της επιτελείς περιμένουν το «*στίγμα και το μόρφωμα*» του νέου κόμματος για ν' αρχίσουν ν' ανησυχούν –όπως υποστηρίζουν μερικοί....

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ...

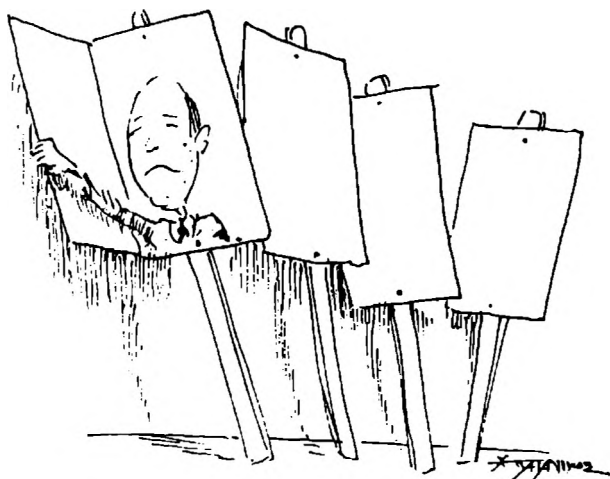
- όχι μόνο συμφωνώ απόλυτα με την αύξηση του 30% στην τιμή των αεροπορικών εισιτηρίων, αλλά...
- θεωρώ ότι θα μπορούσε να ήταν μεγαλύτερη ακόμη και κατά 100%.
- Έτσι θα γινόντουσαν πιο πειστικοί όταν θα υποστηρίζω ότι δεν ταξιδεύω με αεροπλάνο επειδή είναι ακριβό και...
- δεν θα αναγκάζομαι πλέον να παραδέχομαι ότι φοβάμαι, κοτζάμ μαντράχαλος.
- Συμφωνώ απόλυτα με την υφυπουργό κ. Σπυράκη, ότι το τσιγάρο είναι πιο επικίνδυνο από το ουράνιο.
- Ειδικά αν τα καπνά έχουν καλλιεργηθεί σε περιοχές μολυσμένες από το Τσέρνομπιλ...
- κατόπιν επιβαρύνθηκαν από ουράνιο...
- και στο τέλος έπεσε πάνω τους και μία τζουρίτσα από πλουτώνιο...
- Μιλάμε για τσιγάρο που, αν πέσει από το πακέτο, σκοτώνει όλο τον πληθυσμό σε ακτίνα 100 χιλιομέτρων.
- Αν το ανάψεις κιόλας, τότε κινδυνεύει ο πλανήτης Γη και πέντε-έξι κοντινοί.

Ο ΑΓΚΑΛΙΤΑΣ!

Μπαμ! Ηκούσθη στον αέρα και, διά στόματος πρωθυπουργού, η αθώα κόρη κεντροαριστερά κατέρρευσε και διεκορεύθη, όπως τουλάχιστον διαβάσαμε στην «Ε» της 22.1. Και τώρα τι θα γίνουν οι ξαναμμένοι οπλαρχηγοί, οι επαναστατημένοι μπιστικοί, οι φλογεροί θαμώνες της «Τούντα»; Πώς θα πορευθούν μόνοι χωρίς το κεντροαριστερό όραμα που τους ένωνε; Ο κ. Σημίτης εν όψει Αβραμόπουλου αντελήφθη μεν ότι κυρίως πρέπει να συμμαζέψει το εσωτερικό του κόμματός του, όμως φέρεθηκε σκληρά σε κάποιους ακραιφνείς ιδεολόγους που τον πίστεψαν σαν Θεό; Έτσι θάβονται τα όνειρα; Κρίμα, που όλοι αυτοί βγήκαν επί μήνες και ξεσπάθωναν υπέρ της Κεντροαριστερής σύγκλισης και υπέρ του κοινού μετώπου. Θυμάμαι τώρα πόσα είχε ακούσει ο δυστυχής Κωνσταντόπουλος όταν συνάντησε τον Μιλόσεβιτς, μεσούντων των «ανθρωπιστικών» βομβαρδισμών, και όταν επιχείρησε να προωθήσει μια πολιτική αλληλεγγύης υπέρ των άδικα πληττομένων πληθυσμών. Τι κι αν το ίδιο εκείνο χέρι του «σφαγέα» είχε σφίξει και ο κ. Πάγκαλος ως υπουργός; Ο Κωνσταντόπουλος μόνο την πλήρωσε και ο ΣΥΝ από τους καθαρόαιμους και «ασυμβίβαστους» πρώην συντρόφους.

Επειδή όμως έχει ο καιρός γυρίσματα και επειδή η υποκρισία είναι χείριστος σύμβουλος πολιτικής σκέψης, τώρα να δούμε πώς θα πορευτούν οι εναγκαλισθέντες τον Σκανδαλίδη!

Μ.Σ.

ΠΕΡΙ ΡΗΤΟΡΕΙΑΣ

Ο κ. Γ. Γιαννουλόπουλος στην *Ελευθεροτυπία* της Τετάρτης 24.1.01 έδωσε την εκδοχή του στο άρθρο του προηγούμενου τεύχους, όπου σχολιάζα τη στάση όσων «σε διαφορετικό βαθμό και τόνο ο καθένας» στήριξαν τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς στο Κοσσυφοπέδιο και την Σερβία. Προφανώς ενοχλήθηκε γιατί «έσπασε» η ευπρεπής αποσιώπηση, η οποία είναι τόσο προσφιλής σήμερα στον τόπο μας. Εμείς σημειώναμε ότι η αναφορά ονομάτων αποτελεί «απλή υπόμνηση

δικαιοσύνης». Και όχι βέβαια επειδή «υποδυνάμωσε τη συνείδηση της αριστεράς».

Κατ' αρχήν δεν έχω τίποτε προσωπικό εναντίον του κ. Γ. Γιαννουλόπουλου όπως και ο ίδιος σημειώνει. Και δεύτερον δεν υπήρξα ποτέ υπερασπιστής των Μιλόσεβιτς, Κάρατζιτς, Αρκάν και συντροφίας. Όποτε και αν πήγα στην Νέα Γιουγκοσλαβία, ποτέ δεν συνάντησα κάποιον από την παρέα αυτήν. Πάντοτε συνάντησα ανθρώπους που εξέφραζαν την Αντιπολίτευση. Και πολύ νωρίς, από το 1991, είχαμε καταγγείλει στο *Αντί* τις βαρβαρότητες του καθεστώτος εναντίον των Κοσοβάρων. Δεν είναι υποχρεωτικό να διαβάσει το *Αντί* ο κ. Γ. Γιαννουλόπουλος, αλλά, αν ψάξει, δεν θα βρει ούτε έναν λόγο επαινετικό για τον Μιλόσεβιτς και την παρέα του. Το αντίθετο μάλιστα.

Τα όσα όμως ο κ. Γ. Γιαννουλόπουλος σημειώνει σε ένα ολόκληρο άρθρο στην *Ελευθεροτυπία* είναι δυστυχώς αντιφατικά προς όσα επιχειρεί. Γιατί το θέμα δεν είναι ο συμψηφισμός εγκληματικών πράξεων. Στη γειτονική χώρα διεξαγόταν πόλεμος. Ένας άγριος πόλεμος. Και στο διάστημα αυτού του πολέμου οι «Σασάκηδες» το μόνο που έβρισκαν να καταδικάζουν ήταν ο Μιλόσεβιτς. Είχαν ξεχάσει ότι οι βόμβες δεν έπλητταν τον Μιλόσεβιτς, όπως δεν έπληξαν προηγούμενα τον Σαντάμ Χουσεϊν. Όταν γίνεται πόλεμος, εγώ τουλάχιστον νομίζω –όσο «πασιφιστικό» και αν ακούγεται– ότι μέλημά μας, εμάς των πολιτών, είναι να προσπαθούμε να σταματήσει ο πόλεμος, να σταματήσουν οι βομβαρδισμοί. Δεν είναι η «αναζήτηση του άδικου» αλλά η καταδίκη του πολέμου και των βομβαρδισμών. Δυστυχώς τα υπόλοιπα είναι φιλολογικές σημειώσεις. Όσο για τις λοιπές «φιλολογικές» εξάρσεις του κ. Γ. Γιαννουλόπουλου περί Ζαχαριάδη κ.λπ., αυτές δεν μας αφορούν. Είναι έξυπνα ρητορικά τεχνάσματα. Ας τα απευθύνει αλλού. Λόγου χάριν, στις γνωστές «μαζορέτες» παντός καιρού, οι οποίες επ' εσχάτων εξαφανίστηκαν κι απ' τα κανάλια. Ή πάλι σε όποιον αισθάνεται ενοχλημένος ή με αισθήματα ενοχής για όσα αποσιώπησε όταν δεν έπρεπε να σιωπά.

Χ.Γ.Π.

ΑΙΝΙΓΜΑ

Σε πάρτυ γνωστών διανοουμένων εμφανίζεται ομάδα αποτελούμενη από σοβαρό εκδότη, συνοδευόμενου από δύο φιγούρες παρενδεδυμένες (βαρβαριστί: τραβεστί). Ερώτηση: Πόσοι ήσαν οι άνδρες της ανωτέρω ομάδας;

Ο ευρών κερδίζει ετήσια συνδρομή του πολιτιστικού-χρηματιστηριακού περιοδικού το ΚΡΑΧΕΙΜΟ (εκεί δηλαδή που ο ανθός του γένους ακούμπησε για τους αετονύχηδες περί τα 40 τρισεκατομμύρια – και πολλά από αυτά ήσαν και των ΔΕΚΟ).

Σ.Π.

Η ΩΜΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

Δεν ξέρω αν η 17N επιλέγει τα θύματά της με κάποια λογική, ούτε έχω διαβάσει κάποια από τις προκηρύξεις που έχουν κατά καιρούς δημοσιευθεί. Δεν ξέρω καν αν αυτά τα ίδια τα θύματα είναι τόσο αθώα όσο διατείνονται όλοι μετά την επίθεση, ούτε καν μπορώ να προσδιορίσω την «ενοχή» τους με την αντίθετη λογική. Άλλωστε ένα αυθαίρετο λαϊκό «δικαστήριο» —όπως θέλει να παρουσιαστεί η 17N— δεν μπορεί να είναι αποδεκτό από μια δημοκρατία, έστω και για την «μικρή» πιθανότητα του λάθους. Για συναφείς λόγους και με το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταδικάζουμε και δεν χρησιμοποιούμε τη θανατική ποινή.

Αυτό όμως που γνωρίζω πολύ καλά είναι ότι η κυβέρνηση και οι πολιτικοί στο σύνολό τους καθόλου δεν νοιάζονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ούτε για τη δημοκρατία, ούτε για τους αθώους ή τους ενόχους. Μας έχουν, όλοι, αποδείξει ότι η αξιοκρατία και η κοινωνική δικαιοσύνη είναι

πια λέξεις και έννοιες σε αχρηστία. Το μοναδικό τους αναλλοίωτο, στο χρόνο, προσόν είναι η υποκρισία και τα κουκουλώματα. Έτσι, για άλλη μια φορά έκαναν παράσταση και ακούστηκε στο ραδιόφωνο: «Η κυβέρνηση πιστεύει ότι ενέργειες της 17N υπονομεύουν την ασφάλεια των πολιτών». Ήθελε όμως να πει ότι υπονομεύουν την ασφάλεια των πολιτικών και ότι έχουν φοβηθεί για το τομάρι τους. Σχεδόν ποτέ η 17N ή κάποια άλλη «σοβαρή» τρομοκρατική οργάνωση δεν έχει για θύματα αθώους απλούς πολίτες, τουλάχιστον εσκεμμένα.

Ας είχαν τουλάχιστον οι πολιτικοί μας την ευθυκρισία να πουν ότι:

«Φοβόμαστε, αγαπητοί πολίτες, γιατί με τόσες κουτσουλές που έχουμε αφήσει από δω κι από εκεί, δεν ξέρουμε ποιος θα την πληρώσει στο τέλος. Αφήστε που αν συνεχιστεί αυτή η κατάσταση με τις τρομοκρατικές επιθέσεις, κινδυνεύουμε να χάσουμε το μεγάλο φαγοπότη. Την Ολυμπιάδα, βρε αδερφέ. Σύντροφοι, αγαπητοί πολίτες, κάντε ό,τι είναι δυνατόν για να πιάσουμε αυτούς τους αλήτες

που δεν μας αφήνουν να κοιμηθούμε ήσυχοι. Όλοι οι άλλοι δεν μας ενοχλούν. Εσείς, αγαπητοί πολίτες, είστε πρόβατα και τρελές αγελάδες που σας αρμέγουμε και δεν μιλάτε. Εμείς οι πολιτικοί τα έχουμε βρει μεταξύ μας, τα έχουμε βρει με τους μεγαλοεργολάβους, τα συγκροτήματα Τύπου και ΜΜΕ, τους ιδιοκτήτες ποδοσφαιρικών ομάδων, τους τραπεζίτες, τους Ευρωπαίους, τους Τούρκους, τη ΓΣΕΕ, την ΑΔΕΔΥ... Κάντε κάτι, αγαπητοί πολίτες, γιατί αν δεν κάνετε εσείς, ποιος θα κάνει; Οι αστυνομικοί έχουν στα σκαριά κάτι κυκλώματα πορνείας και διακίνησης ναρκωτικών, μερικοί πουλάνε προστασία και άλλοι απλά περιπολούν για να βρουν ένα καφενείο ή ένα μπαράκι για να τους κεράσουν τζάμπα καφέ ή ποτό. Τις ειδικές δυνάμεις και το στρατό τους έχουμε στείλει στο Κόσοβο για να εισπνεύσουν λίγο καθαρό ουράνιο. Μόνο εσύ μπορείς να μας σώσεις, αγαπητέ αθώε πολίτη. Και μην ξεχάσεις, κορόιδο, να μας ψηφίσεις και να γίνεις εθελοντής στην Ολυμπιάδα (μη γίνουμε και ρόμπα)».

Αηδιάζω.

ν.λ.

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ...

- Στη νέα λίστα με ονόματα υπόπτων για την «17N» που παρέδόθη από τον κ. Χρυσόχοϊδη στον βρετανό υπουργό Εξωτερικών κ. Τζον Μπατλ —χαιδευτικό του Μπάτλερ, προφανώς— περιέχεται όλο το «Γ» του τηλεφωνικού καταλόγου Νομού Κοζάνης

- οι γεννηθέντες από 17.11.1955 έως και 17.11.1966 στο Νομό Τρικάλων

- καθώς και όσοι αναγνωρίστηκαν από φωτογραφίες υποδοχής του Κωστάκη Καραμανλή σε πόλεις και χωριά της Πελοποννήσου.

- Ο κύριος Μπάτλερ παρέλαβε συγκινημένος τις κούτες με τα ονόματα των υπόπτων και δήλωσε ότι χαιρέται που και η Ελλάδα ακολουθεί επιτέλους τις τακτικές της βρετανικής αστυνομίας

- η οποία, ως γνωστόν, συλλαμβάνει μέλη του IRA μετά από κλήρωση, κι όταν γίνει τζακ-ποτ συλλαμβάνει μέλη οργανώσεων που διαμαρτύρονται για το κυνήγι της αλεπούς.

- Συμφωνώ απόλυτα με τις επιστολές της κυρίας Μαργαρίτας προς τον Γιωργάκη...

- μόνο και μόνο επειδή βρίζει τον Κακλαμάνη.

Β.Μ.

ΕΠΙ ΤΟΠΟΥ

Πραγματικά ευχάριστη έκπληξη αποτέλεσε η άμεση αντίδραση του υπουργού Δημόσιας Τάξης κ. Χρυσόχοϊδη, ο οποίος λίγα λεπτά μετά την έκρηξη στον Πειραιά μετέβη στο Τζάνειο Νοσοκομείο, ώστε να ενημερωθεί για την κατάσταση του βουλευτή, κ. Μιχαλολιάκου. Δυστυχώς, ο αρμόδιος για την τρομοκρατία, υπουργός Υγείας κ. Παπαδόπουλος, δεν διέθετε τα ίδια ανακλαστικά ώστε κι εκείνος να μεταβεί άμεσα στον τόπο της έκρηξης και να ενημερωθεί από τους υφισταμένους του για τα στοιχεία και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η βομβιστική επίθεση.

Ελπίζουμε ο ΥΠΕΧΩΔΕ κ. Λαλιώτης να συντονίσει κατάλληλα τώρα τις υπηρεσίες της σήμανσης, ώστε οι έρευνές τους να αποδώσουν τα μάλλα στην εξιχνίαση του χτυπήματος.

Πάντως, σύμφωνα με πληροφορίες –και κυρίως αυτό είναι που μας ενδιαφέρει– ο Πάνος Σόμπολος σήμερα εφημερεύει στον αξονικό τομογράφο του Τζάνειου, ενώ αύριο θα χειρουργεί στον Ευαγγελισμό. Τρίτη και Πέμπτη απόγευμα δέχεται στο ιατρείο του από τις 6 έως τις 8 μ.μ. Για ραντεβού επικοινωνήστε με το τηλεφωνικό κέντρο του MEGA.

Βασίλης Μαρουλάς

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

Λυπηρό το τέλος του αστυφύλακα που δολοφονήθηκε ενώ προστάτευε ιδιοκτήτη νυχτερινών κέντρων. Το οργανωμένο έγκλημα στη χώρα μας, ως φαίνεται, συνεχίζει τον περιέργο χορό του με τα όργανα της τάξης. Αλλά και η δημοσιογραφική δεοντολογία μάς (ξανα)εξέπληξε. «Φίλος του μαγαζάτορα ήταν ο εκλιπών» απεφάνθησαν με την πρώτη. Και γιατί όχι υπάλληλός του, μπράβος του; Πώς οπλοφορούσε ενώ δεν ήταν σε υπηρεσία; Γιατί πίσω από την βιομηχανία της νύχτας να κρύβεται πάντα ένα πηλίκιο, έστω και ως θύμα;

Πάλι, επίσης, έσπευσαν οι «δημοσιογράφοι» εκτός δημοσιογραφικής παράδοσης ν' αποδώσουν την επίθεση στον Μιχαλιολάκο στη 17Ν. Αν όμως έκαναν ένα απλό ρεπορτάζ, θα διαπίστωναν ότι η οικογένεια Μιχαλολιάκου έχει παλιούς

και στενούς δεσμούς με την βιομηχανία της νυχτερινής διασκέδασης και τις συμπαρομαρτούσες της υγιείς δραστηριότητες (οικονομικοεπιχειρηματικές, ναρκοσωματεμπορικές κ.ά.) – Ξεκαθάρισμα λογαριασμών λοιπόν; Θα δείξει. Πάντως οι τηλεοπτικές εικόνες είναι καταιγιστικές. Είτε αφορούν στην επίσημη τρομοκρατία είτε στην ανεπίσημη. (Εγώ θα ονόμαζα την τελευταία «επαγγελματική»). Και η αστυνομία –ως συνήθως– χαρούμενος θεατής. Και έτοιμη να ξεσπάσει στον πρώτο φουκαρά μετανάστη. Και μια και μιλάμε για νύχτα: τι καταπληκτική σκηνή οι Κόκκαλης, Λούβαρης και φουσκωτοί στην διατεταγμένη συνάντηση με Φλωρίδη! Ολόκληρη η ευνομούμενη ελληνική πολιτεία σε μικρογραφία. Ή σαν ξενερίκ από καουμπόικη ταινία.

Τζιμ Μπάκης

ΘΕΑΤΡΟ Τ.Β.

Κυριακή βράδυ και παρακολουθώ την πιο ρηξικέλευθη και ρηγματογενή εκπομπή της ελληνικής Τ.Β., τις «Ανατροπές» του κ. Πρετεντέρη. Ο παρουσιαστής, αμείλικτος, δεν χαρίζει κάστανα στους καλεσμένους του κ. Στ. Φασουλή, Δήμητρα Παπαδοπούλου και Έλενα Ακρίτα. Είναι η στιγμή που η πολιτική ανάλυση γίνεται θέατρο: «Οι Φασουλήδες του Κατσιπόρα». Σε λίγο θ' ακολουθήσει ο σκληρός διευθυντής ειδήσεων με το αγγελικό πρόσωπο, την αργόσυρτη εκ-φώ-νη-ση και το σοβαροφανές ύφος: «Ο Σοβαρός κύριος Ερνέστος». Είναι ο άνθρωπος που μαζί με τον Μαλέλη κατακρήμνισαν και το ελάχιστο κύρος της τηλεοπτικής δημοσιογραφίας ταυτίζοντας κατ' ουσίαν την τηλεόραση με το kitsch και τα σκουπίδια. Είναι αυτοί που κατάντησαν τον λόγο περί πολιτικής θέατρο και την είδηση show επαρχιακού καμπαρέ. Ο σοβαροφανής κ. Νίκος, ο οποίος προσπαθεί με κάθε τρόπο να πουλήσει την πραμάτεια του MEGAλου αφεντικού του: «Το Μαγαζάκι της Κεντρικής Λεωφόρου». Πρόκειται για τον άνδρα που ρώτησε τη Δέσποινα Βανδή, ενώπιος ενώπια προσφέροντας σαμπάνια «Πότε σας πρωτοάγγιξε η χρυσόσκονη της δημοσιότητας;». Μπρρρρ...

Δεν περιμένουμε βέβαια το ίδιο το σύστημα –ένας εσμός μετριοτήτων που

θεωρούν πολιτισμό τις εκπομπές τύπου ρινέ και ενημέρωση το δράμα του Ανέστη Βλάχου– να καταγγείλλει τον εαυτό του. Όμως όταν το ίδιο το σύστημα αυτογελοιοποιείται ανεπιγνώτως μεν αλλά και έως δακρύων, δικαιούμαστε και ημείς οι ελάχιστοι να καγχάσουμε κατά δύναμιν ή αδυναμίας. Ή, όπως θα 'λεγε και ο άλλος κ. Νίκος: «Δεν το χωράει ο νους του ανθρώπου»!

Μάνος Στεφανίδης

ΕΞΩ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ!

Ε, όχι κι έτσι κ. Μπομπ Γουίλσον! Επειδή, δηλαδή, είστε διάσημος καλλιτέχνης και διάσημος Αμερικανός νομίζετε ότι μπορείτε να παρακούτε τις εντολές Του και να παραβιάζετε τις επιθυμίες Του; Εδώ είναι Ελλάδα, κ. Μπομπ. Εδώ δεν είναι ΗΠΑ! Εδώ όταν λέει «Είπα» Εκείνος, γίνεται. Εδώ και πρωθυπουργοί και υπουργοί και αρχηγοί κομμάτων πειθαρχούν στα κελεύσματα Του και υπακούουν στο θέλημά Του. Αυτά να τα κάνετε εκεί που ξέρετε, κ. Μπομπ. Αφού σας είπε πως κατά τη διάρκεια των παραστάσεων στο Μέγαρο Εκείνος δεν ήθελε άλλες εκδηλώσεις ενδιάμεσα. Γούστο Του! Κι εσείς κανονίσατε την επαύριον της πρεμιέρας –άκουσον-άκουσον– να έχετε εγκαίνια στην γκαλερί Bernier-Ηλιάδη, δηλαδή την Κυριακή 18 Ιανουαρίου στις 2 το μεσημέρι. Αίσχος! Γιατί δεν Τον ρωτήσατε; Γιατί δεν Του πήρατε την άδεια. Εμείς εδώ όλοι Τον ρωτάμε. Πρωθυπουργοί, υπουργοί, πολιτικοί, διανοητικά καθυστερημένοι, καθυστερημένα διανοούμενοι. Όλοι! Εκείνος είπε «ΟΧΙ» και εσείς αδιαφορήσατε. Ντροπή σας. Έτσι αντιλαμβάνεσθε την φιλοξενία; Τόσα εκατομμύρια ξόδεψε το ΥΠΠΟ για σας. Τι πάει να πει η Μαρίνα είναι φίλη σας και ήταν η πρώτη που έδειξε δουλειά σας στην Ελλάδα. Τώρα τα πράγματα είναι αλλιώς. Θα φταίει, άραγε, Εκείνος αν δεν παραστεί στην παγκόσμια πρεμιέρα σας;

—Σκασίλα σας; είπατε κ. Μπομπ «Σκασίλα» σας;

It is unfair myster! (όπως θάλεγε και ο κ. Μητσοτάκης).

Go home Myster! This is Christosland.

Μπ. Μ. Φυσέκης

ΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΡΑΘΩΝΑ ΤΟΥ 2004

Αποκαλύφθηκε πρόσφατα πως η αρμόδια επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που συγχρηματοδοτεί την εκτέλεση έργων στον τόπο μας, πιστοποίησε κακοτεχνίες κι ελλείψεις στο ενενήντα τοις εκατό των έργων. Ο αρμόδιος υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, σχολιάζοντας τη διαπίστωση, σαν να μην είχε καμιά ευθύνη, δήλωσε απλά: «αυτά τα είχαμε πει εδώ και πολύ καιρό!». Ανακοινώθηκε πως το νέο αεροδρόμιο της Αθήνας θα λειτουργήσει σ' ένα μήνα. Κι όμως διαπιστώνεται πως δεν έχει ακόμα πρόσβαση οδική και πως τώρα μόνον μελετάται η εξυπηρέτησή του με το ΜΕΤΡΟ. Πόσο παραπάνω, λόγω κατεπείγοντος, θα στοιχίσουν τα έργα; Το 'χε πει κι αυτό ο ΥΠΕΧΩΔΕ εδώ και πολύ καιρό;

Ο προγραμματισμός των έργων για την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων κωπηλασίας στο Μαραθώνα έχει προκαλέσει θύελλα διαμαρτυριών τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Η Ακαδημία Αθηνών, η Αρχαιολογική Εταιρεία, η Eurora Nostra, η πνευματική ηγεσία του τόπου έχουν ξεσηκωθεί; Το υπουργείο Πολιτισμού ανακοινώνει πως δεν υπάρχει θέμα. Η προτεινόμενη θέση βρίσκεται έξω από τον κηρυγμένο αρχαιολογικό χώρο, όπου δεν έχουν διαπιστωθεί αρχαιότητες και «οι Πέρσες υποχώρησαν στον ποταμό Χάραδρο, όπου επιβίβαστηκαν στα πλοία τους, όπως αναφέρει στο σύγγραμά του *Μαραθών* ο γενικός γραμματέας της Αρχαιολογικής Εταιρείας Πετράκος! Σε επιστολή-καταπέλτη της Α.Ε. που υπογράφουν ο Πρόεδρος Γ. Δοντάς και ο γ.γ. Β. Πετράκος αναγράφεται πως: «η πεδιάδα του Μαραθώνα βρίθκει αρχαίων μνημείων γνωστών από τα αρχαία κείμενα... Το γιγαντιαίο έργο του κωπηλατοδρομείου και των συναφών παραρτημάτων του θα καταστρέψει πλήρως τον ιστορικότερο χώρο της Ελλάδος και συνάμα ό,τι απομένει στο χώμα από τα λείψανα μνημείων της μάχης... Η καταστροφή αυτή θα είναι απόλυτη κι ανεπανόρθωτη για τον τόπο και το ήθος των Ελλήνων!»

Κι όμως, για την τέλεση των αγώνων κωπηλασίας έχει προταθεί η λίμνη Υλίκη, αντί για την πεδιάδα του Μαραθώνα. Η λίμνη υπάρχει και δεν χρειάζεται να δημιουργηθεί με εκσκαφές ενάμισι εκατομμυρίου κυβικών. Δεν χρειάζεται να

παροχευθεί νερό, επειδή στέρεψε η Μακαρία πηγή, από τη λίμνη της ΟΥΛΕΝ. Έχει αυτοκινητόδρομο και περιτεύει η κατασκευή καινούργιου με νέα έργα κι απαλλοτριώσεις. Τέλος, διαθέτει και πρόσβαση με σιδηρόδρομο από τη γειτονική Θήβα.

Μήπως όλ' αυτά τα πλεονεκτήματα αποτελούν για το ΥΠΕΧΩΔΕ μειονεκτήματα; Επειδή δεν απαιτούνται δημόσια έργα σημαντικά και εργολάβοι;

Ποιος θα νικήσει στη μάχη για τον Μαραθώνα το 2004, η πνευματική ηγεσία και η ιστορία ή οι εργολάβοι;

Αλέξανδρος Ζάννος
Αρχιτέκτων ομ. καθηγητής Ε.Μ.Π.

ΒΑΡΚΑ ΘΕΛΩ Ν' ΑΡΜΕΝΙΣΩ

Για το κωπηλατοδρόμιο στον Μαραθώνα έχουν ήδη γραφτεί και ειπωθεί πολλά. Έχουμε όλοι (ή σχεδόν όλοι) πιεστεί να βάλουμε υπογραφές σε καταλόγους διαμαρτυρίας για τα σχετικά έργα. Έχουμε επίσης δει με ανομολόγητο θαυμασμό τον γεωγραφικό χάρτη της περιοχής, με τη θέση των προβλεπόμενων εγκαταστάσεων να κάθονται άνετα, εξαιρετικά άνετα, πάνω στο σημείο που δηλώνεται ως «έλος». Όλα τόσο απλά, τόσο καθαρά. Ένα λιτό και στενόμακρο ορθογώνιο στο (φυσικό) τοπίο.

Νάτο, μοιάζει να χωράει μια χαρά, ούτε γάτα ούτε ζημιά. Όχι πάνω στην παραλία (που θα εκνεύριζε τους λουόμενους), όχι μέσα στον «πευκώνα» (που πάλι θα εκνεύριζε τους λουόμενους και τους οπαδούς του πρασίνου), αλλά εκεί πίσω, στο πουθενά, στις καλαμές και μέσα στα βαλτόνερα. Αυτά που κανένας δεν θέλει, για τα οποία κανείς δεν ενδιαφέρεται –για να μην πούμε, που όλοι γνωρίζουν ότι είναι βλαβερά και άχρηστα, εστία νοσηρότητας και εμπόδιο στην πρόοδο (παντού τα έλη αποξηραίνονται και έτσι κερδίζει η κοινωνία πολύτιμο χώρο για ανάπτυξη και ευημερία).

Έστω, υπάρχουν και εκείνοι οι ενοχλητικοί, αλλά μοιραία «γραφικοί» οικολόγοι, εκείνοι οι υστερικοί που κάθε φορά θα φωνάζουν για να σωθεί το ένα και το άλλο, μπλοκάροντας κάθε δυνατότητα να πάμε πιο πέρα. Που τώρα έχουν ξεσπαθώσει (βρήκαν κι αυτοί την ευκαιρία) και κάνουν προσφυγές δεξιά-αριστερά, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, προσπαθώντας να σταματή-

σουν το λαμπρό έργο στο Μαραθώνα. Υπάρχουν και κάποιοι άλλοι που αντιπροτείνουν για θέση τη λίμνη της Υλίκης, σκόπιμα ξεχνώντας τον ακατάλληλο κυματισμό της – πόσα άλλα εξωφρενικά θα ακούσουμε!

Ο κίνδυνος είναι ορατός: αν με οποιοδήποτε τρόπο μπλοκαριστεί το έργο, κινδυνεύει να μην γίνει, ούτε εκεί ούτε πουθενά αλλού, αφού δεν υπάρχουν (ούτε επιτρέπεται να συζητούνται στα σοβαρά) εναλλακτικές λύσεις. Ποιος μπορεί να αντέξει έναν (ακόμα) διεθνή διασυρμό, με όλα τα σχετικά αγωνίσματα να μένουν στον αέρα ή, εξ ανάγκης, να γίνονται σε εντελώς ακατάλληλες εγκαταστάσεις, από τις υπάρχουσες. Δηλαδή, πού θέλουν να πάμε τους αγώνες; Στη λίμνη Ιωαννίνων ή σε κάποια παραλία, κλείνοντας πρόχειρα μια λωρίδα θάλασσας με κάποιο (πλωτό) κυματοθραύστη; Εκεί θα καταντήσουμε, τη στιγμή που ετοιμαζόμαστε να λάμψουμε, με λαμπρές πολιτιστικές ολυμπιάδες, με επαναφορά του αρχαίου (χαμένου) πνεύματος; Άλλωστε, λίγο είναι να μας «μείνει» ένα έξοχο, κατακαίνουριο κωπηλατοδρόμιο, τόσο κοντά στην πρωτεύουσα, εκκολαπτήριο αυριανών πρωταθλητών και ολυμπιονικών;

Όχι, δεν μπορεί να είναι πατριώτες όσοι φωνασκούν. Ούτε μπορεί να ξέρουν τι παίζεται στην προκειμένη περίπτωση, τι σημαίνει να κινδυνεύει το κύρος της χώρας, τώρα που αποκτήσαμε μια ισότιμη θέση στην εκλεκτή κοινωνία της Ευρώπης! Και να μην ακούγονται τα γνωστά εκείνα για ύποπτες συναλλαγές, για τις μεγάλες τεχνικές εταιρείες που υπαγορεύουν τι θα γίνει, πού θα γίνει, πώς θα γίνει. Όλα, δηλαδή, εκείνα τα λαϊκίστικα (και τόσο εύκολα!), τη λάσπη που ρίχνεται γενικά και αόριστα, και όπου πιάσει. Τα έχουμε μπουχτίσει όλα αυτά, και όλοι ξέρουμε ότι πρόκειται για παρωχημένο ακτιβισμό, με συγκεκριμένα πολιτικά κίνητρα – την καταρράκωση, τον εξευτελισμό του επίσημου κράτους, δηλαδή της ελληνικής κοινωνίας.

Άλλωστε, για ποιο πράγμα μιλάμε, παρακαλώ; Το είδατε όλοι: ένα αθώο ορθογώνιο να κάθεται με τέτοια φυσικότητα στο τοπίο, λες και ήταν πάντα εκεί, αναπόσπαστο κομμάτι της Μεγάλης Ιδέας!

Δημήτρης Φιλιππίδης

ΙΔΕ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

«Ευτυχισμένοι είναι όσοι έζησαν σ' αυτόν τον κόσμο τις στιγμές όπου άλλαζε η μοίρα του».*

Ευτυχισμένος πρέπει να είμαι κι εγώ. Κι εσείς. Όλοι μας. Αλληλούια, ανακράξτε, αδελφοί. Η ώρα έφτασε. Τις στιγμές που άλλαξε ο κόσμος τις ζούμε. Δικές μας όλες. Από πάνω μας περάσανε κι αυτές. Έγινε η ζωή θάνατος, αθάνατος. Οι μεγάλες στιγμές του φόβου. Δεκάχρονα παιδιά με κακοήθεις όγκους και λευχαιμίες. Βραχύβιες γενιές που λίγο μετά το καλημέρα αφήνουν το αντίο.

Ο φόβος φυλάει τα έρμα και τα δαγκώνει στο λαιμό. Τρέμετε ζωντανοί. Ουράνιο, πλουτώνιο, Τσέρνομπιλ, τρελές αγελάδες. Δεν είναι σωστή η χρονική σειρά. Το ξέρω, δεν πειράζει. Όλοι μιλούν για τον θάνατο. Φοβούνται. Εγκαταλείπουν. Χάνονται σε συζητήσεις για το αβέβαιο μέλλον. Ζεις με τον θάνατο, αφού ζεις με τον φόβο του. Αγκαλιά. Γιατί να κρυφτώ; Από πού; Από την μολυσμένη γη, τα ραδιενεργά νερά ή την τροφή που φωσφορίζει ευτυχισμένη από τις μεταλλάξεις και τον εμπλουτισμό της σε καρκινογόνα νέφη; Κανείς δεν βγάζει στοιχεία αληθινά. Μας προφυλάσσουν από τον πανικό. Των δικών τους ευθυνών. Η κατάρα που σκοτώνει τα παιδιά μας έγινε μια καλή αφορμή για φιλανθρωπίες. Σιωπηλή είναι η νύχτα και η ημέρα νοσηρή. Ευτυχισμένος είμαι που είδα τον κόσμο να αλλάζει. Να σβήνει. Οι φίλοι μου φεύγουν χτυπημένοι από όγκους που τους νίκησαν. Αυτός είναι ο κόσμος μου. Κι εγώ γίνομαι όλο και πιο κακός. Όλο και χαίρομαι που φεύγουν οι εχθροί μου. Όλο και πανηγυρίζω όταν μαθαίνω ότι φεύγουν και αμερικανοί πεξοναύτες που υπηρέτησαν τόσο πιστά και ηλίθια τον θάνατο στον Κόλπο και στο Κόσοβο. «Να ψοφήσουν», λέω, και γελάω σαν τρελός. Το ξέρω πως δεν κάνει. Δεν με νοιάζει πια. Πολλά «δεν κάνει», αλλά γίνονται. Τα κάνουν. Τα ζω. Όσο ακόμη ζω. Να κρύψω ότι φοβάμαι; Ψευτοπαλικαριές στη σχιζοφρένεια των πάντων; Ο φόβος είναι θάνατος. Αθάνατος. Γυμνός και άσχημος. Σαν βόμβα στο σώμα ενός παιδιού. Που δεν καταλαβαίνει γιατί πεθαίνει και τι είναι αυτό που λιώνει το κορμάκι του.

Που σε κοιτάει στα μάτια και λέει «σώσε με». Κι εσύ να μην μπορείς να κάνεις τίποτε. Μόνο να κλαις. Και κλαις θρηνώντας που γεννήθηκες και είδες τον κόσμο να αλλάζει. Να φεύγει. Και συ να κλαις, ανήμπορος απέναντι στα πάντα.

*Από τον Ευγένιο Ονέγκιν του Πούσκιν, που δεν το διάβασα, αλλά βρήκα την φράση στο Εργοστάσιο των μολυβιών της Σώτης Τριανταφύλλου. Διαβάζοντας, η μοναξιά του φόβου γίνεται μικρότερη.

Βασίλης Μαρουλάς

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΝ

Ομιλεί με τα νοήματα για να μη βομβαρδίζης!

(Διάλογος) Δ. Σολωμός

Εξοχότατε κύριε Δήμαρχε, Σεβαστέ μου Αρχηγέ!

Τα μηνύματα απ' άκρον εις άκρον όλης της χώρας είναι περισσότερον από ενθουσιώδη. Πάμε καλά! Υπό την στιβαράν ηγεσία ΣΟΥ η Δεξιά (μας) με τις παραφυάδες της (Κεντροδεξιά, Κεντροαριστερά, ΠΑΣΟΚ, εκσυγχρονιστική δεξιοαριστερά κ.λπ.) θ' αναγεννηθεί εκ της τέφρας της. Τα εμπνευσμένα ΣΟΥ συνθήματα για συναίνεση, συνεργασία, σύγκλιση, συναπόφαση, συναπόσπορο (μπαρντόν, διαγράφεται), συγκατοίκηση κ.λπ., όπως επίσης οι αποστροφές ΣΟΥ σχετικά με το «νέο», το «αληθινά νέο», το «καινούργιο», το «πραγματικά καινούργιο», το «ανανεωμένο», το «ανανεωτικό», το «άφθαρτο», το «αγνό» συγκλονίζουν κάθε πατριώτη, κάθε πολίτη που βαρέθηκε την φαυλοκρατία, την Βαυαροκρατία, τη βιτρίνα, τους αρχηγούς της τηλεόρασης, τα προϊόντα των media, ή τους διαπλεκομένους με το μεγάλο κεφάλαιο. Κάθε Έλληνα που περιμένει να έρθει και η δική του η σειρά, που μαράζωσε μια ζωή στην απέξω, που δικαιούται κι αυτός να πιάσει τα πόστα αφού διώξει τους άλλους. Του θ όπερ το νέο κόμμα ΣΟΥ που είναι και το κόμμα ΜΑΣ δεν εγγυάται απλώς αλλά πραγματοποιεί την αληθινή αναγέννηση και την πραγματική πρόσβαση ως προς το να πιάσει την καλή και ο στερημένος ή ο εκτός. Για να χαρούν οι πικραμένοι και απελπισμένοι.

Σεβαστέ μου Αρχηγέ!

Οι καιροί ου μενετοί, διά τούτο χώρει δρομαίος και ξιφήρης! Θα ήθελα τώρα να σε απασχολήσω με μερικά μικροθεματάκια τα οποία πάντως επιβάλλεται να πραγματοποιήσεις πριν από την νικηφόρο έξοδό ΣΟΥ απ' τον Δήμο, αποδεικνύοντας ότι είσαι και θα είσαι ο αρχηγός των έργων και όχι των λόγων. Αυτών των έργων τα οποία σύμπας ο Δήμος και οι Δημόται απήλαιυσαν επί της τυραννίδος ΣΟΥ όπως και επί Πεισιστράτου. Αρχίζω, λοιπόν, Ιππία μου:

α) Στο Δημοτικό Κολυμβητήριο πίσω από την Λένορμαν, στον Κολωνό, και στις αντρικές τουαλέτες καθώς μπαίνεις δεξιά δεν υπάρχουν –με το συμπάθειο– εδώ και έξι μήνες κουλούρες πάνω στις –με το συμπάθειο– λεκάνες. Φρόντισέ το Αρχηγέ!

β) Επίσης οι ντουσιέρες, και οι αντρικές και οι γυναικείες, δεν έχουν χωρίσματα πράγμα που μπορεί να θεωρηθεί ηθικώς, εθνικώς αλλά και φυλετικώς απαράδεκτον. Φαντάσου να πέσει λουομένου τινός, το σαπούνι. Κάνε κάτι!

γ) Επίσης στο Αθλητικό Κέντρο του Ρουφ στην Πειραιώς έχουν διαλυθεί τα όργανα γυμναστικής στο πάρκο, δεν υπάρχουν γκολ ποστ του μίνι ποδόσφαιρου, ενώ δεν ανάβουν όλοι οι προβολείς του τένις. Και έρχεται και η Ολυμπιάς! Τέλος, οι χώροι του άλσους έχουν γίνει πάρκινγκ για τ' αυτοκίνητα ή πίστα κρος για τα μηχανάκια. Αρχηγέ! Προτού σώσεις την Ελλάδα, διόρθωσε και αυτά τα μικροπράγματα που σου αναφέρω. Α, να μην ξεχάσω, δεν υπάρχουν κάδοι απορριμμάτων στο Ρουφ κι όταν υπάρχουν δεν αδειάζονται. Αρχηγέ! Άδειασέ τους. (Υπάρχει λόγος). Ας μην δίδωμε δικαιώματα εις απίστους και κακεντρεχείς. Κι έπειτα ολόκληρος η Ελλάς μετά των νήσων της θα είναι εις τους πόδας μας. Σου φιλώ την Δεξιάν.

Ένας Οπαδός, Μανωλάκης Ρομέρο

ΠΟΤΕ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ

Διαμαρτύρεται ο κ. Καραμανλής, επειδή στις εκλογές ψήφισαν αλλοδαποί και όχι Έλληνες κανονικοί. Ζητάει μάλιστα και απόδοση ευθυνών. Είδαμε και τα χαΐρια μας τόσα χρόνια που ψηφίζαμε εμείς μεταξύ μας. Πάει και τελείωσε. Είτε ψηφίζουμε εμείς, είτε οι Ρώσοι, όπως στις 9 Απριλίου, το ΠΑΣΟΚ πάντα κερδίζει. Και αν δεν του βγαίνει ο λαγαριασμός με Ρώσους, θα καλέσει και από άλλα κράτη.

ΜΑΣΤΟΡΑΤΖΑ

Αυτά είδε και ο διάσημος φιλόσοφος κ. Βέλτσος και αποκάλεσε τον Σημίτη «μάστορα». Εμ βέβαια, για να μετακινήσεις αθόρυβα εκατοντάδες χιλιάδες ουζμπέκους, μέσα σε ελάχιστο χρόνο, πρέπει να είσαι μεγάλος μάστορας. Αυτό δεν θα μπορούσε να το αγνοήσει ποτέ ένας φιλόσοφος των τηλεοράσεων.

ΠΟΙΗΣΗ

Εκτός αυτού έκανε και μια άλλη δήλωση ο κ. Βέλτσος στην Όλγα Μπακομάρου, στην *Ελευθεροτυπία* της περασμένης Δευτέρας: «Το ποίημα είναι η σωματοποίηση της αντίφασης». Αν με ρωτήσετε τι σημαίνει έχω να σας πω δύο πράγματα: Πρώτον, δεν ξέρω και δεύτερον δεν γνωρίζω κανέναν που να ξέρει. Ξέρω τι σκέφτεστε, αλλά φοβάμαι επιπλέον πως δεν θα ξέρει ούτε καν ο Ντεριντά.

ΤΟ ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Για το ουράνιο σας τα είπα

την προηγούμενη. Τρώτε άφοβα. Εξάλλου ο κ. Τζαννετάκος, ο κ. Σωμερίτης, ο κ. Ψυχογιός και άλλοι σοσιαλιστές, μπορεί να θυμώσουν αν συνεχίσετε αυτές τις υπερβολές και τις καταδίκες του ΝΑΤΟ. Ο κ. Γιαννουλόπουλος μάλιστα στην *Ελευθεροτυπία* έγραψε πως σημασία δεν έχει να καταδικάζεις τους βομβαρδισμούς, σημασία έχει με ποιο σκεπτικό τους καταδικάζεις. Είναι θέμα σκεπτικού.

ΜΑΚΗΣ ΜΕ ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Τι θυμήθηκα τώρα. Όταν

Σ Μ Α Ν Η

Είναι γνωστό σε όλους πως ποτέ δεν κάνω εκδρομές χωρίς αποχρώντα λόγο. Αλλά με τη Μάνη κάνω εξαίρεση, δέχομαι την πρόταση και φεύγω. Φτάνω στο Γύθειο, με τα φώτα μέσα στο νερό. Κατόπιν μπαίνω σε ένα μικρό χωριό που το λένε Πηγαδάκια. Ψάχνω για ψητό αρνί. Το χωριό είναι ακίνητο, ήσυχο, με ωραία σπίτια. Αλλά άνθρωπο δεν βλέπω. Μέσα σε μια αυλή σέρνει τα πόδια του ένας γέρος. «Γεια σου πατριώτη...», του λέω, «...πού είναι το καφενείο;».

Αν τον ρωτούσα πού είναι τα νησιά Γκαλαπάγκος θα έδειχνε λιγότερη έκπληξη. «Καφενείο; Εγώ και η γριά μου είμαστε σ' αυτό το μέρος». Άραξα πάνω στα κάγκελα. «Και πού είναι οι άλλοι;»

Έριχνε ένα φιλόβροχο και είχε απόλυτη ησυχία. Δεν ακουγόταν τίποτα, παρά μόνο το κομπολόι του. «Στην Αθήνα είναι». Και μετά τον άκουσα να λέει στη γριά του καθώς έφευγα: «Ένας άνθρωπος είναι, τον έφερε ο δρόμος».

Τα έρημα τα Πηγαδάκια δεν βλέπουν ανθρώπους. Η Μάνη δεν βλέπει ανθρώπους πια, παρά μόνον τουρίστες. Γύρω γύρω, σε όλη τη Μάνη, είναι ζήτημα αν συνάντησα 10 ανθρώπους, βοσκούς συνήθως. Αρνί έφαγα πάνω στο δρόμο, σ' ένα μοτέλ. Αλλά η Μάνη, η μητέρα μας, δεν υφίσταται, δεν υπάρχει – Ελλάδα δεν υπάρχει.

ήμουνα στην ΚΝΕ, είχαμε καθοδηγητή έναν πολύ αυστηρό τύπο. Τότε λοιπόν ετέθη το θέμα της στήριξης από την ΕΣΣΔ του αργεντινού δικτάτορα Βιντέλα. Ο Μάκης ο καθοδηγητής μου, έλεγε πάντα: «Ο ιμπεριαλισμός έχει πολλά προσωπεία. Μπορεί να υποστηρίξει τον Βιντέλα, αλλά με άλλο σκεπτικό». Από τότε αυτή η λέξη είναι για μένα ταμπού: «Σκεπτικό». Όταν την ακούω μπλοκάρω. Αναγνωρίζω την μεγαλοφυΐα μέσα της.

ΒΟΜΒΑ ΜΕ ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Ας υποθέσουμε πως θέλετε να ρίξετε μια βόμβα στο Κόσοβο. Πρώτα βρίσκετε το σκεπτικό και μετά την αμολάτε. Τι, έτσι στα μουγκά; Χωρίς σκεπτικό; Δε λέει.

ΦΟΥΣΚΕΣ

Σας υπενθυμίζω πως έχουμε ήδη εισέλθει στο «έτος Παπαδιαμάντη». Συμπληρώνονται φέτος 90 χρόνια από τον θάνατό του. Να μαζέψετε τα μυαλά σας, να συγκεντρωθείτε στα όνειρα των πρώτων χρόνων σας και να αφήσετε για λίγο κατά μέρος την ηλίθια βεβαιότητα του ενήλικος. Κάποτε έπαιζα μπιλιάρδο με έναν εξπέρ. Όταν πήγαινα καλά, μου έλεγε: «Υπερέχεις ανόητα». Αυτό μπορεί να μας θυμίσει και ο Παπαδιαμάντης, πως υπερέχουμε ανόητα.

Το απεμπλουτισμένο ουράνιο και η διεθνής υποκρισία

Του Δημήτρη Σκούφη dimanhsk@otenet.gr

Ενώ το φάσμα μιας ευρείας κλίμακας οικολογικής καταστροφής στο όνομα της προστασίας των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» είναι πλέον ορατό στην καρδιά της Ευρώπης και χτυπά την πόρτα των «εν δικαίω» συμμάχων με τον πιο οδυνηρό τρόπο, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως, για μια ακόμη φορά, βρισκόμαστε μπροστά σε μια περίπτωση προμελετημένου και προαναγγελθέντος εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας. Και βέβαια, τα αρμόδια όργανα επιβολής του διεθνούς δικαίου μόλις τώρα εξετάζουν την πιθανότητα η υπόθεση να εμπίπτει στη δικαιοδοσία τους...

Τα όπλα απεμπλουτισμένου ουρανίου είναι μια απαράδεκτη απειλή κατά της ζωής και η χρήση τους συνιστά παραβίαση του διεθνούς δικαίου και άμεση απειλή για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Για τη διαφύλαξη του μέλλοντος της ανθρωπότητας, καλούμε [τη διεθνή κοινότητα] να προχωρήσει άμεσα στην άνευ όρων διεθνή απαγόρευση της έρευνας, παραγωγής, δοκιμής, μεταφοράς, κατοχής και χρήσης του απεμπλουτισμένου ουρανίου για στρατιωτικούς σκοπούς. Επιπλέον, απαιτούμε την άμεση απομόνωση και αποθήκευση όλων των όπλων απεμπλουτισμένου ουρανίου και των αποβλήτων τους, την αναταξινόμηση του απεμπλουτισμένου ουρανίου ως ραδιενεργού και επικίνδυνης ουσίας, τον καθαρισμό των περιοχών που έχουν μολυνθεί απ' αυτό, την ανάληψη συγκεκριμένων μέτρων για την αποφυγή της έκθεσης ανθρώπων σ' αυτό και την παροχή ιατρικής φροντίδας σε όσους έχουν εκτεθεί.

Η έκκληση αυτή δεν ανήκει σε κάποια από τις όψιμα αφυπνισθείσες ανθρωπιστικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις, ούτε γράφτηκαν ύστερα από τους βομβαρδισμούς στη Γιουγκοσλαβία. Ανήκει στον Ramsey Clark, πρώην Γενικό Εισαγγελέα των ΗΠΑ, και είδαν το φως της δημοσιότητας το 1997, έξι χρόνια μετά τους βομβαρδισμούς στο

Ιράκ. Στο σύντομο αυτό κείμενο¹ επισημαίνεται ότι στο σύνολο των 697.000 στρατιωτικών που υπηρέτησαν στην περιοχή του Περσικού Κόλπου, 90.000 παρουσίασαν σοβαρά προβλήματα υγείας και καταλήγει στη διαπίστωση πως «αυτά είναι ακριβώς τα όπλα των οποίων η κατασκευή και χρήση απαγορεύονται από τη διεθνή νομοθεσία εδώ και περισσότερα από 100 χρόνια, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης της Γενεύης και των προσθέτων πρωτοκόλλων της του 1977».

Η έκκληση αυτή, μαζί με μια σειρά από ντοκουμέντα που τεκμηριώνουν χωρίς κανένα περιθώριο αμφιβολίας την κατηγορία του εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας, υπάρχουν στο βιβλίο *Απεμπλουτισμένο ουράνιο: το μέταλλο της ντροπής*, που δημοσιεύτηκε το 1997 από το Διεθνές Κέντρο Δράσης (International Action Center²). Από το πρώτο κιόλας κεφάλαιο γίνεται αντιληπτό στον αναγνώστη πως οι συνέπειες από τα όπλα αυτά ήταν γνωστές στους «συμμάχους»: η αφορμή που παρακίνησε τους συντάκτες του να το γράψουν ήταν η διαρροή μιας απόρρητης έκθεσης της Αρχής Ατομικής Ενεργείας του Ηνωμένου Βασιλείου στη βρετανική εφημερίδα *Independent*, που προειδοποιούσε ότι τα θραύσματα από τους 40 τόνους ραδιενεργών καταλοίπων απεμπλουτισμένου ουρανίου από τους βομ-

βαρδισμούς πιθανότατα θα προκαλούσαν περισσότερους από 500.000 θανάτους στο εγγύς μέλλον. Φυσικά, οι υπολογισμοί αυτοί ήταν λανθασμένοι: τα κατάλοιπα ξεπερνούσαν τους 300 τόνους και πολλαπλασιάζουν τους αναμενόμενους θανάτους³.

Πέρα, όμως, από το βιβλίο αυτό, υπάρχει από πολλά χρόνια τόσο εκτενέστατη επιστημονική βιβλιογραφία όσο και τεκμηριωμένες εκθέσεις για τις βιολογικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την έκθεση σε κατάλοιπα απεμπλουτισμένου ουρανίου⁴. Κι ακόμα, οι εικόνες και οι αναφορές από τα νοσοκομεία του Ιράκ⁵, με τα παραμορφωμένα από την ακτινοβολία νεογέννητα παιδιά⁶, αρκούσαν για να αφυπνίσουν κάθε ευαίσθητη ανθρώπινη συνείδηση και να προκαλέσουν αποτροπιασμό.

Αν μη τι άλλο, η διεθνής κοινότητα είχε στη διάθεσή της πολλές και ανησυχητικές προειδοποιήσεις για να είναι τουλάχιστον προϋδασμένη για τις επιπτώσεις των βομβαρδισμών στη Γιουγκοσλαβία. Έτσι, οι πρόσφατες διαμαρτυρίες μερικών από τους «συμμάχους», πως δεν είχαν ενημερωθεί για τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις από τις βόμβες απεμπλουτισμένου ουρανίου, είναι τουλάχιστον υποκριτικές και γίνονται για να δικαιολογηθούν τα αδικαιολόγητα σε επίπεδο εσωτερικής ευρωπαϊκής κατανάλωσης.

ΕΝΑ ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Το ενδιαφέρον του στρατιωτικο-βιομηχανικού συμπλέγματος για τη χρήση απεμπλουτισμένου ουρανίου στην κατασκευή βλημάτων ξεκινά στη δεκαετία του '50. Το ενδιαφέρον αυτό βασιζόταν σε δύο εντελώς διαφορετικές φύσεως δεδομένα:

- Το απεμπλουτισμένο ουράνιο είναι ένα άχρηστο υπόλειμμα (απόβλητο), που παράγεται σε τεράστιες ποσότητες κατά την παραγωγική διαδικασία εμπλουτισμού του ουρανίου για πολιτικούς και στρατιωτικούς σκοπούς. Είναι χαρακτηριστικό πως από την κατεργασία 11,9 τόνων πρώτης ύλης, απομένουν 10,42 τόνοι απεμπλουτισμένου ουρανίου⁷. Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, μέχρι το 1993 υπήρχαν αποθηκευμένα στις ΗΠΑ αποθέματα 560.000 μετρικοί τόνοι απεμπλουτισμένου ουρανίου και οι βιομηχανίες είχαν σημαντικό

πρόβλημα αποθήκευσής του λόγω της υψηλής τοξικότητάς του και της ακτινοβολίας του. Ήθελαν με κάθε τρόπο να το ξεφορτωθούν, μια και το κόστος ασφαλούς αποθήκευσης είναι σημαντικό^{viii}. Είναι χαρακτηριστικό πως το Υπουργείο Ενεργείας των ΗΠΑ, ανησυχώντας για την αποθήκευση των τεράστιων αυτών αποθεμάτων, ακόμα και σήμερα μελετά τις δυνατότητες διοχέτευσής του για την παραγωγή βιομηχανικών υλικών πολιτικής χρήσης.

- Οι μηχανικές του ιδιότητες εξαιτίας της πυκνότητάς του και των πυροφορικών δυνατοτήτων του είναι εξαιρετικές για τη χρήση του τόσο σε βόμβες όσο και για την κατασκευή θωρακίσεων σε άρματα μάχης.

Ήταν, λοιπόν, επόμενο να αναζητηθούν μέθοδοι αξιοποίησης των ενοχλητικών αυτών αποβλήτων, καθώς θα κέρδιζε τόσο η βιομηχανία ουρανίου (που θα ξεφορτωνόταν μέρος από τα ενοχλητικά και ακριβά στην αποθήκευσή τους απόβλητα) όσο και η πολεμική βιομηχανία που αποκτούσε άφθονη και εξαιρετικής ποιότητας πρώτη ύλη σε εξευτελιστικές τιμές, αν όχι δωρεάν. Επρόκειτο γι' αυτό που αποκαλείται win-win situation ως προς τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των βιομηχανικών αυτών τομέων^{ix}.

Οι συγκυρίες αυτές γέννησαν τα όπλα απεμπλουτισμένου ουρανίου που έχουν πλέον διασπαρεί σε πολλές χώρες: είναι γνωστό πως τέτοια όπλα διαθέτουν η Μεγάλη Βρετανία, οι ΗΠΑ, η Γαλλία, η Ρωσία, η Ελλάδα (ναι, σωστά διαβάσατε), η Τουρκία, το Ισραήλ, η Σαουδική Αραβία, το Μπαχρέιν, η Αίγυπτος, το Πακιστάν, η Ταϊλάνδη, το Ιράκ και η Ταϊβάν, ενώ είναι βέβαιο πως υπάρχουν και σε άλλες χώρες^x.

Παρόλο που η κατασκευή των όπλων αυτών ξεκίνησε πολύ νωρίς, η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκαν μαζικά ήταν το 1991, στους βομβαρδισμούς εναντίον του Ιράκ με τραγικά αποτελέσματα, τα οποία επιτάθηκαν σε βαθμό γενοκτονίας από την εφαρμογή του εμπύργκο που επακολούθησε.

Η ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΤΡΟΥΘΟΚΑΜΗΛΟΥ

Παρ' όλα αυτά, τόσο τα διεθνή ΜΜΕ όσο και πολλές από τις μεγάλες ανθρωπιστικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις σιώπησαν (και μερικές εξα-

κολουθούν να σιωπούν).

Σε ό,τι αφορά τα ΜΜΕ, μια ματιά στο δελτίο Τύπου με τον εύγλωττο τίτλο «*Απεμπλουτισμένη κάλυψη [από τα ΜΜΕ] των όπλων απεμπλουτισμένου ουρανίου των ΗΠΑ*»^{xi} που εξέδωσε η οργάνωση FAIR (Fairness & Accuracy In Reporting) στις 10 Ιανουαρίου 2001 αρκεί για να πείσει και τους πιο δύσπιστους για την απαράδεκτη στάση του διεθνούς Τύπου απέναντι στο πρόβλημα. Η FAIR διαθέτει ένα σημαντικό αρχείο με περισσότερες από 100 παραβιάσεις των κανόνων δημοσιογραφικής δεοντολογίας και απόκρυψη της πραγματικότητας ως προς τις επιπτώσεις των βομβαρδισμών στο Ιράκ και στη Γιουγκοσλαβία. Νομίζω ότι κάθε σχόλιο περιττεύει. Άλλωστε, οι σχέσεις των ΜΜΕ με το πολιτικό, στρατιωτικό και βιομηχανικό κατεστημένο είναι ένα γεγονός που δυστυχώς δεν εκπλήσσει κανένα.

Σε ό,τι αφορά τις ανθρωπιστικές οργανώσεις, μια παράγραφος από την έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας για πιθανές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διάρκεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβία είναι περισσότερο από αποκαλυπτική: «Η χρήση πυρομαχικών απεμπλουτισμένου ουρανίου δεν απαγορεύεται από τη διεθνή νομοθεσία και η Διεθνής Αμνηστία δεν αντιτίθεται στη χρήση τους αυτή καθ' εαυτή (per se). Παρ' όλα αυτά, καθώς εκκρεμούν οι οριστικές μελέτες για τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις που έχει στην υγεία και στο περιβάλλον η χρήση τέτοιων όπλων, η Διεθνής Αμνηστία εκφράζει την ανησυχία της για τους πιθανούς κινδύνους που απειλούν αδιακρίτως την υγεία και που πιθανόν να θέτει στην πράξη η χρήση τέτοιων πυρομαχικών.»^{xii} Ίσως να περιμένει κι αυτή, όπως ο παρ' ημίν πρώην υπουργός, να της δείξουν ένα πτώμα για να πειστεί για τις βλαβερές συνέπειες του απεμπλουτισμένου ουρανίου...

Όσο για την Greenpeace, απ' όσο προκύπτει από την τοποθεσία της στο Internet, δεν έχει ξεκινήσει καμία καμπάνια για το ζήτημα αυτό, ίσως γιατί θεωρεί πως η εξαφάνιση των φαλαινών και η χρήση μεταλλαγμένης σόγιας είναι πιο σημαντική από τη γενοκτονία που πραγματοποιείται με αργό αλλά σίγουρο ρυθμό στα εδάφη του Ιράκ, της πρώην Γιουγκοσλαβίας αλλά και των

γύρω χωρών. Άλλωστε οι καμπάνιες για τέτοια θέματα δεν προσφέρουν τα εχέγγυα για αποτελεσματική τηλεοπτική κάλυψη: πώς να αλυσοδεθούν άφοβα επάνω σε ένα κατεστραμμένο άρμα που ακτινοβολεί θανατηφόρα;

Η ΚΑΘΗΣΥΧΑΣΤΙΚΗ ΑΦΥΠΝΙΣΗ

Δυστυχώς ή ευτυχώς, η ραδιενέργεια δεν κάνει διακρίσεις ανάμεσα σε «δικαίους» και «εν αδίκω» στη σκακιέρα του χωρίς κανόνες παιχνιδιού των διεθνών σχέσεων στην εποχή της Νέας Τάξης. Οι επιπτώσεις στο Ιράκ και στην πρώην Γιουγκοσλαβία μπορεί να αποκρύπτονται πίσω από τη «δαιμονοποίηση» ηγετών, καθεστώτων και ολόκληρων λαών. Το δράμα των βετεράνων του Κόλπου στις ΗΠΑ μπορεί να καλυφθεί από το πέπλο σιωπής των ΜΜΕ. Οι περιπτώσεις, όμως, που αφορούν στην γιγνόμενη Δύση δεν μπορούν ν' αποσιωπηθούν, καθώς εμπίπτουν στην τρέχουσα λογική της λειτουργίας των ΜΜΕ. Τα πρώτα κρούσματα προκάλεσαν θόρυβο και οι αποκαλύψεις διαδέχονται η μια την άλλη, ενώ οι συνένοχοι στις γενοκτονίες ψελλίζουν πως δεν ήξεραν ή πως τους εξαπάτησαν οι ΗΠΑ.

Κάτω από το βάρος των καθημερινών αποκαλύψεων, η εισαγγελέας του Διεθνούς Δικαστηρίου για τα εγκλήματα πολέμου Carla Del Ponte ανακοίνωσε στις 14 Ιανουαρίου πως πιθανόν το ΝΑΤΟ ν' αντιμετωπίσει δικαστική έρευνα για την υπόθεση αυτή, μόλις λάβει τ' αποτελέσματα των σχετικών επιστημονικών ερευνών. Ταυτόχρονα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 17 Ιανουαρίου υιοθέτησε ψήφισμα με το οποίο ζητεί την απαγόρευση χρήσης των όπλων αυτών.

Αν και έχω τη βάσιμη υποψία πως οι κινήσεις αυτές αποσκοπούν μόνο να καθησυχάσουν την διεθνή κοινή γνώμη, έχουν όμως ένα σημαντικό «παράπλευρο» (collateral) αποτέλεσμα: την έστω και καθυστερημένη ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινής γνώμης. Κι αυτό είναι ένα σημαντικό κέρδος για όσους πιστεύουν πως το μέλλον είναι υπόθεση όλων και δεν σχεδιάζεται μόνο in vitro στα γραφεία των διαφόρων decision makers.

ΥΓ.: Προς άρσιν πάσης παρεξηγήσεως, ο υπογράφων, εν γνώσει των συνε-

πειών του νόμου περί ψευδούς δηλώσεως, δηλώνει πως δεν είναι απολογητής, οπαδός ή πράκτορας ούτε του Σαντάμ Χουσεΐν ούτε του Μιλόσεβιτς και των καθεστώτων τους. Απλώς πιστεύει, όπως λέει ο ποιητής, πως όλοι «εξίσου την Αλεξάνδρεια τη βλάπτουν»...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- i Το πλήρες κείμενο της έκκλησης του Ramsey Clark υπάρχει στη διεύθυνση <http://www.iacenter.org/depleted/appeal.htm>
- ii Η τοποθεσία του Κέντρου στο Internet υπάρχει στη διεύθυνση <http://www.iacenter.org/> από το οποίο μπορεί κανείς να προμηθευτεί το βιβλίο και το συνοδευτικό video.
- iii Το σχετικό άρθρο του Robert Fisk στην εφημερίδα *Independent* υπάρχει ολόκληρο στη διεύθυνση <http://leb.net/IAC/fisk2.html>
- iv Μια ματιά στη διεύθυνση <http://www.rama-usa.org/du01.htm> αρκεί για να τεκμηριώσει του λόγου τα αληθές.
- v Μερικές ιατρικές μαρτυρίες υπάρχουν στη διεύθυνση <http://www.pcug.co.uk/~whip/usa/depuran.htm>
- vi Για όσους αντέχουν αλλά και για εκείνους που θα ήθελαν να δουν εικόνες από το μέλλον των βομβαρδισμένων περιοχών, υπάρχει η σελίδα <http://www.web-light.nl/VISIE/extremedeformities.html>.
- vii Τα στοιχεία υπάρχουν αναλυτικά στη διεύθυνση: <http://www.antenna.nl/wise/uranium/dhap991.html> viii *ibid*.
- ix Ας σημειωθεί πως η αποθήκευση και χρήση απεμπλουτισμένου ουρανίου δεν είναι αποκλειστικά αμερικανική. Και η Γαλλία διαθέτει παρόμοια αποθέματα. Λεπτομέρειες υπάρχουν στη διεύθυνση: <http://www.antenna.nl/wise/uranium/dhap991.html>
- x Τα στοιχεία προέρχονται από τη διεύθυνση: <http://www.cadu.org.uk/>, που ανήκει στη βρετανική μη-κυβερνητική οργάνωση "Campaign against depleted uranium".
- xi Υπάρχει <http://www.fair.org/press-releases/nato-du.html>
- xii Η έκθεση αυτή, με ημερομηνία Ιουνίου 2000, υπάρχει αυτούσια στη διεύθυνση: <http://www.web.amnesty.org/ai.nsf/index/EUR700182000> και η επίμαχη παράγραφος είναι η 3.5 με τίτλο «Χρήση συγκεντρωμένων όπλων».

Οι πρωδύτερες ευαι

Παραμονές χαρραγής της νέας χιλιετίας κι ενώ το ανθρώπινο γένος έχει διανύσει μια επώδυνη πορεία πολιτισμικής ανόδου έξι χιλιετιών, αποφασίζουν οι μεγάλοι της γης, οι εκπρόσωποι της πολιτισμένης ανθρωπότητας, ομόφωνα, χρησιμοποιώντας «ιδιοποιητικά» την τεχνολογία σύνολου του ανθρώπινου γένους και χωρίς να τηρήσουν ούτε ένα από τα συνήθη προσχήματα, να ρημάξουν τη χώρα των Σέρβων νατοϊκά.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΘΕΑΥΤΟΣ

Για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας γίνεται ομαδική στρατιωτική επέμβαση χωρίς αιτία. Γι' αυτό και ο πόλεμος αυτός έχει χαρακτηριστεί ως ο πιο αναίτιος της ανθρώπινης ιστορίας. Όντας όμως ομαδικός, «πολιτισμένος» και αβασάνιστος, αναδεικνύεται ως προς τη βαρβαρότητά του σε πολλά σημεία υπέρτερος ακόμα και από το ναζισμό ή φασισμό (παρά τις διαφορές τους, ας μου επιτραπεί η εναλλασσόμενη χρήση τους), που εντελώς πρόσφατα γνώρισε η ανθρωπότητα. Πρώτος λόγος λοιπόν «υπερετέρησής» του είναι ακριβώς αυτή η «αναιτιότητά» του. Κι αν ακόμα λάβουμε υπόψη μας τα πραγματικά του αίτια και όχι τα προπετάσματα καπνού – και αυτά θα μπορούσαν να αναζητηθούν είτε στην επιδίωξη της Αμερικής να αυτοεπιβεβαιωθεί για τον απόλυτο ηγεμονισμό της και να συντρίψει κάθε αμφισβήτησή του είτε στην ανάγκη δοκιμής των σύγχρονων οπλικών της συστημάτων (έχει γίνει λόγος ακόμα και για πρόληψη της ημερομηνίας λήξης τους) – σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν αυτοί οι λόγοι ν' αποτελέσουν για τους ευρωπαίους συνεργούς *casus belli*. Κι αν επίσης λάβουμε υπόψη μας ότι η Γερμανία, εκτός από οικονομικούς είχε ιστορικούς και εθνικούς λόγους να διαμελίσσει την Γιουγκοσλαβία και να εκδικηθεί τους Σέρβους για τη γενναία τους αντίσταση απέναντι στη ναζιστική επιδρομή, πάλι δεν έχουν πρόσχημα οι άλλες χώρες – και η Αμερική –, που με σύ-

μπραξη εξουδετέρωσαν το φασισμό, να συνεργούν τώρα σε μια τέτοια εκδικητική του διάθεση.

Δεύτερος λόγος, παράγωγος του πρώτου, είναι η «αναιτιότητα» της βαρβαρότητας. Αυτό απλά σημαίνει ότι εκδηλώθηκε βαρβαρότητα χωρίς λόγο και αυτό κατ' επέκταση ότι προϋπήρχε ως διάθεση, άρα προϋπήρχε και η ίδια βαρβαρότητα ως κατάσταση και τώρα ως τάση μέσα στην ψυχή τους, γι' αυτό δεν χρειαζόταν η έκλυσή της κάποιο πρόσθετο γενεσιουργό αίτιο ή αποχρώντα λόγο. Πρόκειται λοιπόν για διάθεση «εν ψυχρώ» βαρβαρική, άρα και για έκλυση εσωτερικής βαρβαρότητας σχιζοφρενικής υφής. Εξ ου και η «εν ψυχρώ» και όχι «εν θερμώ» διενέργηση αυτού του πολέμου. Στους Γερμανούς όμως τότε, όταν διαπράττανε το ναζιστικό έγκλημα, υπήρχε ιδεολογικό υπόστρωμα, έστω και εθνικιστικό, έστω και φασιστικό, που διενεργούσε την έκλυση βαρβαρότητας. Ετούτοι εδώ οι εκφραστές της πολιτισμένης ανθρωπότητας δεν είχαν καμιά πίστη σε καμιά ιδεολογία παρά μόνο στη βαρβαρότητά τους.

Τρίτος λόγος, παράγωγος του δεύτερου: Οι Γερμανοί είχαν τη γενναιότητα στήθος με στήθος, σώμα με σώμα ν' αναμετρούνται με τον αντίπαλο και να διακινδυνεύουν εξίσου και τη δική τους ζωή. Οι πολιτισμένοι βομβαρδιστές ήταν τηλεπολεμιστές. Η τεχνολογία τους τους παρείχε αυτή τη δυνατότητα, να προκαλούν το κακό από μακριά, χωρίς να εκθέτουν σε κίνδυνο τη δική τους ζωή, γι' αυτό και ήταν τόσο ανεμπόδοι. Εκατοντάδες απογειώσεις των βομβαρδιστικών τους καθημερινά και δεκάδες χιλιάδες τα εκτοξευμένα βλήματα. Καταστροφικότητα σε απέραντη αφθονία αλλά και διαρκής, εκ του ασφαλούς πάντα. Άρα ήταν και άνανδροι στη βαρβαρότητά τους.

ΟΙ ΕΠΙΤΕΥΞΕΙΣ ΤΟΥ

Όμως η ουσία του προβλήματος δεν βρίσκεται τόσο στο βαθμό ή στην απόχρωση βαρβαρότητας που πραγματώ-

σδησίες συμπτώματα αναισθησίας

σαν οι σύγχρονοι «τηλέμαχοι» ούτε στην υπεροχή της έναντι του φασισμού. Με κριτήρια «εξωτερικά» εξάλλου κάθε μεταγενέστερη βαρβαρότητα κάθε εξέλιξη της τεχνολογίας είναι πάντα υπέρτερη, γι' αυτό και το μέγεθός της μετριέται βάσει της εσωτερικής διάθεσης και όχι βάσει των διαστάσεων που προσλαμβάνει κατά την εξωτερική της. Η ουσία του προβλήματος έγκειται κυρίως στην πολλαπλή συγκάλυψη του φασισμού που διενεργήθηκε μέσω του πολέμου και το ξεθώριασμά του ως μοναδικής στιγμής παρανοϊκής βαρβαρότητας στην ανθρώπινη ιστορία. Συνεπώς, αυτό που θα μπορούσε ν' αποτελέσει μύχιο και ασίγαστο πόθο των Γερμανών, να βάλουν άλλους να τους μιμηθούν, για να καθαρθούν, το κάνανε οι πολιτισμένοι λαοί της γης από μόνοι τους -φάνηκε μάλιστα να σπρώχνουν τους Γερμανούς κατά κει- και αυτό δείχνει πόσο προσομοιωμένοι είναι μαζί τους.

Συμπέρασμα και αποτέλεσμα μαζί: ο φασισμός ως τρόπος συμπεριφοράς έχει υιοθετηθεί πλέον απροσχημάτιστα από τις κυρίαρχες οικονομικές, πνευματικές και πολιτικές δυνάμεις της εποχής μας, άρα από την πολιτισμένη ανθρωπότητα. Έχουμε επομένως να κάνουμε με το δικό της εκφασισμό και αυτό εκφρασμένο στη δική μας γλώσσα μπορεί να σημαίνει: όσες χιλιετίες κι αν περάσουν, όσες εντολές νέων χιλιετιών κι αν σημειωθούν μαζί με τις σύμφυτες ελπίδες τους, ο φασισμός δεν πεθαίνει. Ζει και βασιλεύει πάντα. Γι' αυτό περιττεύει κάθε συντήρηση αυταπατών.

Τι άλλο πιθανά εκφράζεται στη γλώσσα των εκφραστών της συνείδησης του κεφαλαίου, καθώς προσκομίζουν και τα στοιχεία

που θεμελιώνουν τη βάση της επιλογής «των δοντιών» τους; Τώρα εδραιώθηκε η νίκη μας πάνω στη μαρξιστική ιδεολογία, τώρα που βάλαμε τους εκπροσώπους της, τις σοσιαλιστικές κυβερνήσεις της Ευρώπης, να προσυπογράψουν και να στηρίξουν και θεωρητικά τους βομβαρδισμούς μας. Η επιλογή του χρόνου δεν ήταν τυχαία. Με δεξιές κυβερνήσεις θα προσέκρουε το εγχείρημά μας στην καθολική αντίδραση των ευρωπαϊκών λαών και θ' ακυρωνόταν.

Προσωπικά, δεν θα πω ότι ο απώτερος σκοπός τους ήταν και αυτός, να εξευτελίσουν την αριστερή ιδεολογία μέσα από τον εξευτελισμό των εκπροσώπων της και να εκριζώσουν με τρόπο αποτελεσματικό την πίστη του ανθρώπου σ' αυτή. Γιατί δεν πιστεύω ότι το αγορασμένο πνεύμα ενδιαφέρεται και βλέπει τόσο μακριά. Απλώς, με

δεδομένη την αναισθητοποιητική επε-

νέργεια της αβελτερίας στη συνείδηση του χορτασμένου ή του πορευόμενου προς το χορτασμό, κάτι τέτοιο προέκυψε αιτιοκρατικά.

Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΗΣ ΛΕΒΕΝΤΙΑΣ

Η χώρα μας είναι η μόνη στην Ευρώπη που όδευσε προς την παράνοια παρανοϊκά. Όπως η «αλήθεια δεν βρίσκεται παρά στον τρόπο αναζήτησής της» και όπως η ελευθερία ή η δημοκρατία δεν είναι παρά μέσα και σκοποί συγχρόνως, έτσι και για τη χώρα μας η παράνοια ήταν και δρόμος και σκοπός:

Λαός και Κυβέρνηση είναι αντίθετοι σ' αυτόν τον πόλεμο. Η κυβέρνηση όμως υπογράφει την πραγματοποίησή του. Ο λαός δείχνει να θέλει ν' αντιδράσει, και με κάποιους τρόπους το κάνει. Η κυβέρνηση και το κόμμα της ιστορικής δεξιάς «επωμίζονται το βαρύ φορτίο» να υπερασπίζονται τον πόλεμο αλλά και να τον καταδικάζουν. Εδώ, δηλαδή, η παράνοια εξεικνείται σ' ένα άλλο επίπεδο, της στήριξης αλλά και της καταδίκης συγχρόνως της πρώτης παράνοιας. Θα επακολουθήσουν εκλογές, και ο λαός την αντίθεση της Κυβέρνησης και της αξιωματικής αντιπολίτευσης προς τη δική του θέληση

θα την ανταμείψει με την υπερπήφισή τους. Αυτό,

λοιπόν, σημαίνει ότι έχει κατορθωθεί να διαπεραστεί η παράνοια και στο λαό. Άρα η επιχείρηση ανταλλαγής της ένταξης της χώρας μας στην ΟΝΕ και της προσδοκώμενης συνακόλουθης ευημερίας με απάρνηση της θέλησής της και απεμπόληση της ψυχής της έχει πετύχει. Ο ελληνικός λαός λοιπόν, που ανέκαθεν έδειχνε ακόμα και στις πιο κρίσιμες περιόδους να συμπεριφέρεται ως αν να μη

διαθέτει ούτε στοιχειώδη σύνεση, ξαφνικά διαποτίστηκε από εχεφροσύνη και ενήργησε ωσάν νουνεχέστατος που ξέρει να σταθμίζει αλάνθαστα το αντίτιμο της εξαγοράς με αυτό της πώλησης.

Όμως αυτή η επιβράβευση της πολιτικής των βομβαρδισμών εμένα προσωπικά με κάνει να πιστεύω πως η παροδική εκδήλωση συμπαράστασης του ελληνικού λαού σάρκωνε το υποκατάστατο της δικής του χαμένης εθνικής υπερηφάνειας.

ΕΝΑΜΙΣΗΣ ΧΡΟΝΟΣ ΜΕΤΑ

Ωστόσο σήμερα, ενάμιση χρόνο μετά το τέλος των βομβαρδισμών και μετά την εμφάνιση των κρουσμάτων λευκαϊμίας σε δικούς μας στρατιώτες όπως και σε ευρωπαίους, τα οποία, όπως λένε έχουν την αιτία τους στην προσβολή από απεμπλουτισμένο ουράνιο, η ελλη-

νική κυβέρνηση, που και αυτή αποφάσισε ομόφωνα τους βομβαρδισμούς, δείχνει ανήσυχη όχι από ατομοκεντρικότητα μόνο αλλά και επειδή βλέπει πιθανή την κατάρρευση του μύθου της «τηλεράχιας», και επιδίδεται σε μετρήσεις του ποσοστού ραδιενέργειας που εμπεριέχει το απεμπλουτισμένο ουράνιο και σε επιστημονικές αποτιμήσεις των επιπτώσεών του στο δικό μας περιβάλλον και στους δικούς μας ανθρώπους, για να καταθέσει έτσι το κέντρο βάρους του εγκλήματος από τον πόλεμο καθεαυτό σε επιμέρους ατομοκεντρικού χαρακτήρα ζημιογόνες επιπτώσεις. Για τον ίδιο σκοπό έχει χωρίσει τους επιστήμονες σε θαμώνες των κρατικών καναλιών και σε θαμώνες των ιδιωτικών, ώστε με τρόπο έγκυρο «επιστημονικά» να μετατραπεί σε παρονυχίδα έγκλημα παγκόσμιας διάστασης. Τους θυμάμαι και τότε, στη διάρκεια των βομβαρδισμών, που είχανε σπάσει στα δύο την ανθρώπινη πνευματικότητα, διαχωρίζοντας τη λογική από το συναίσθημα και που διακηρύσσανε με ευγλωττία σοφίας σε όλα τα κανάλια, άλλο συναίσθημα, άλλο λογική, και ότι το συναίσθημα είναι εκείνο που δεν θέλει τον πόλεμο –λες και έχει λείψει ποτέ αυτό από ανθρώπινη βαρβαρότητα– ενώ η «λογική» τον επιβάλλει –λες και υπήρξε ποτέ συλλογική λογική που να έχει συνηγορήσει υπέρ κάποιου πολέμου–, με σκοπό φυσικά και τότε να εμφανίσουν τη συμμετοχή τους στη βαρβαρότητα ως πράξη σχετισμένη με το λόγο.

Όμως στο σημείο αυτό θα πρέπει, νομίζω, να επισημανθεί ότι η ατομοκεντρική προσκόλληση της δικής μας χώρας στους ισχυρούς και η στάση υποτέλειας, που σε ατομικό επίπεδο προσονομάζεται γλοιωδισμός, έχει και τις εθνικές της παρενέργειες. Αν μια χώρα, λ.χ., για την ευημερία της, δηλαδή για το σώμα της, πουλάει την ψυχή της, είναι σαν να πουλάει τα μάτια της και τότε δεν μπορεί να δει τους κινδύνους που ελλοχεύουν για το ίδιο της το σώμα, άρα ούτε αν η ευημερία που επιδιώκει, μέσω εθνικού ραγιαδισμού, έχει ενδεχομένως ως κύριο συστατικό της απεμπλουτισμένο ουράνιο. Γιατί η ψυχή δεν είναι ούτε –όπως τη θέλουν οι έμποροι της ανθρώπινης αγωνίας– το ανταλλάξιμο είδος που μας εξασφαλίζει αιώνια με-

ταθανάτια ζωή, εφόσον κατά το θάνατο το παραδώσουμε άσπιλο και αμόλυντο, ούτε ουσία χωρίς περιεχόμενο, όπως θέλουν να την παρουσιάζουν οι ιδεαλιστές. Η ψυχή είναι τα μάτια του σώματός μας με τα οποία βλέπουμε τι αυτό έχει πρωταρχικά ανάγκη και πώς μπορούμε με τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια να το υπηρετήσουμε. Αν το σώμα μας δεν χρειαζόταν για την ύπαρξη και πλήρωσή του ψυχή, δεν θα είχαμε ανάγκη από αξίες και αρχές, δεν θα τις θέταμε ως βάση της ανθρώπινης ζωής, ούτε θα τις υπερασπιζόμασταν έναντι οποιασδήποτε διακινδύνευσης και θυσίας ακόμη και του ίδιου του σώματός μας. Αλλά όσοι έχουν ανταλλάξει την ψυχή τους με το σώμα τους πώς να τα δούνε όλα αυτά και πώς να διαβλέψουν τους κινδύνους που διατρέχει αυτό από διαπράξεις βαρβαρότητας;

ΠΟΙΟΣ ΔΙΚΑΙΩΝΕΤΑΙ

Εμείς όμως ξέρουμε, γιατί φυλάμε την ψυχή μας σαν τα μάτια μας, και βλέπουμε ότι το ναζιστικό έγκλημα και το βαλκανικό συγγενεύουν μεταξύ τους, γιατί αποτελούν εκτροπή παρανοϊκού χαρακτήρα από την ανθρώπινη τάξη, ότι η πρώτη εκτροπή έγινε από εμποτισμένους και η δεύτερη από αναισθητους χορτασμένους, ότι συνεργούς στο έγκλημά τους οι δεύτεροι είχαν και τους υποτελείς τους, που συμπορεύονται μαζί τους από τυφλή επιδίωξη χορτασμού. Με τα ίδια αυτά μάτια της ψυχής μας, κρίνοντας τα γεγονότα, έχουμε καταγραμμένους στη συνείδησή μας όλους αυτούς τους σύγχρονους πολιτισμένους βάρβαρους της εποχής μας με έναν και μόνο προσδιορισμό, του εκφασισμένου. Κι αν η παρούσα στιγμή της ιστορίας φέρνει εμάς ηττημένους και εκείνους κερδισμένους, εμάς μας φτάνει που οι «νικητές» κρύβουνε τη συνείδησή τους, που δεν τολμούν να δείξουν τον εκφασισμό τους. Γι' αυτό και τον περιτυλίγουν με «ανθρωπιστικούς» μανδύες. Το να θέλουνε όμως να κρύψουν τη συνείδησή τους σημαίνει ότι έχουνε συναίσθηση της αποκρουστικότητας του περιεχομένου της και αυτό κατ' επέκταση σημαίνει, σε όλες τις γλώσσες των λαών όλων των εποχών, ότι η συνείδηση της ιστορίας δικαιώνει εμάς.

ΑΛΕΚΟΣ ΤΖΙΟΛΑΣ

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί*

Το *Αντί* κυκλοφορεί από τη Μεταπολίτευση, συνεχίζοντας μιαν ιστορία που άρχισε μέσα στη δικτατορία. Στα τεύχη του καταγράφεται η πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί* για να εξασφαλίσετε τη συνεχή –και αντικειμενική– ενημέρωσή σας.

Με τη συνδρομή σας βοηθάτε και το περιοδικό που εξοικονομεί τεύχη για τη διανομή του στα περίπτερα.

Εθελουφυφλία ή θάνατος;

(Σχετικά με ορισμένα «ασυμβίβαστα» της επικαιρότητάς μας)

Από τον καιρό του Αισχύλου ως εκείνον του Ευριπίδη, η κλασική αρχαιότητα είχε καταφέρει να περάσει από μίαν αντίληψη περί πολέμου ως περιέχοντος πολλά δεινά μα και ευκαιρίες ανάδειξης της ανδρικής αρετής, σε μίαν αντίληψη περί εθελουφυφλίας όσων με τα οράματα τις συμφορές των θνητών προσπαθούν να βάλουν τέλος. Το μακελειό του Πελοποννησιακού πολέμου συνετελέσθη. Μεταξύ Καρόλου Κλαούζεβιτς και Καρόλου Μαρξ επίσης η αστική κοινωνία του 19ου αιώνα νόμισε ότι μπορεί να σφυρηλατηθούν κώδικες περί πολεμικών συρράξεων, όπως η προστασία των αμάχων, ο σεβασμός των αιχμαλώτων και άλλα. Παρά ταύτα, στον πρώτο από τους δύο παγκόσμιους πολέμους του 20ού αιώνα τα θύματα μεταξύ αμάχων ήταν όσα και μεταξύ μαχομένων, ενώ στον δεύτερο οι μαζικές εξοντώσεις αμάχων ξεπέρασαν κατά πολύ εκείνες των στρατιωτών.

Μ' άλλα λόγια, οι πρόοδοι της ανθρωπίνης συνείδησης όσο και οι πρόοδοι της τεχνολογίας κάθε άλλο παρά καθιστούν την οποιαδήποτε πολεμική νίκη κάτι διαφορετικό από αυτό που πάντοτε ήταν: μια τελεσφόρο κτηνωδία. Ίσα ίσα που την επιδεινώνουν. Κάνουν την καταστροφή τεχνικά ευκολότερη και την έννοια της εξέλιξης του πολιτισμού μίαν αυταπάτη, αφού, παρά τους 22 αιώνες που μεσολάβησαν, οι στρατηγοί του ΝΑΤΟ κάνουν στα Βαλκάνια ό,τι οι στρατηγοί της Ρώμης στην Καρχηδόνα.

Το ζήτημα, έτσι είναι, ότι εφόσον εξακολουθούμε ν' αποδεχόμαστε τον πόλεμο και τους πολεμικούς εξοπλισμούς, έστω για την άμυνα της πατρίδας, την υπεράσπιση βωμών και εστιών, την προστασία των αδυνάτων κ.ο.κ., τότε μόνο με το δικαίωμα του ανιστόρητου μπορούν να διαμαρτύρονται οι αντιπολιτευόμενοι πολιτικοί και οι φιλοπόλεμοι αρχιεπίσκοποι για τις ποικίλες απόρροιες των νατοϊκών βομβαρδισμών.

Εάν ο ένας στρατός διαθέτει πολεμικά καταφύγια και τανκς με ισχυρή θωράκιση, τότε ο αντίπαλος στρατός θα χρησιμοποιήσει ό,τι διατρητικότερο για να τον καταβάλει. Ποιος στρατηγός θα πει: «ας πολεμήσουμε μερικούς μήνες ακόμη με συμβατικότερα όπλα, ώστε να μην καταφύγουμε στην αποτελεσματικότη-

τα της κτηνωδίας»; Δεν το είπαν στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι με το απολύτως εμπλουτισμένο ουράνιο, γιατί να το πουν με το απεμπλουτισμένο; Ή ποιος στρατηγός θα πει: «ας αποχωρήσουμε κι ας περιβληθούμε τη δόξα του ιπποτικού ηττημένου»; Αν διέθετε τέτοια ευαισθησία δεν θα 'χε γίνει στρατηγός.

Αν ζητάμε μίαν «ανθρωπιστική» διεξαγωγή των πολέμων, τότε βρισκόμαστε επικίνδυνα κοντά στη διοίκηση του ΝΑΤΟ και την «ανθρωπιστική» αιτία του συγκεκριμένου πολέμου. Όποιος πιστεύει ότι οι πολεμικοί εξοπλισμοί χρειάζονται διότι ποτέ δεν ξέρεις τι εχθροί θα παρουσιαστούν, δεν μπορεί να θέλει να επιλέγει υπό ποιες συνθήκες θα σκοτωθεί σ' έναν πόλεμο. Γιατί ναι στους όλμους ή τις νάρκες και όχι στην λευχαιμία; Πού βρίσκεται το ασυμβίβαστο;

Όταν πριν από μερικούς μήνες ο όχι και τόσο οξύνους σε εμφάνιση υπουργός Μακεδονίας-Θράκης δήλωσε ότι η σχολική αρίστευση αξίζει παραπάνω από τα χρυσά μετάλλια στους Ολυμπιακούς, θεωρήθηκε ιερόσυλος. Κι όμως, η σχολική αρίστευση μπορεί δυνάμει να περιλάβει το 100% των μαθητών, ενώ το χρυσό μετάλλιο είναι, και πρέπει να είναι, ένα κάθε φορά προϊόν αντιπαλότητας, ανταγωνισμού, θριάμβου του ενός σε βάρος των ηττημένων. Αν οι ατομικοί θρίαμβοι προτιμώνται τόσο πολύ περισσότερο από τις αρμονικές ολότητες, οφείλουμε να δεχθούμε και όλους τους συναφείς εξοπλισμούς από αναβολικά χάπια, πρώιμους θανάτους κ.λπ.

Κι εδώ, επίσης, οι μάζες των διψασμένων για ρεκόρ θεατών δεν μπορεί να διακρίνουν ασυμβίβαστα μεταξύ θριάμβου και ντοπαρίσματος. Όπως και τον κανονικό πόλεμο έτσι και την εξωραϊσμένη εκδοχή του –τους αγώνες μεταξύ επαγγελματιών αθλητών– ή τους δέχεται κανείς μαζί με τη διαφθορά, τους χούλιγκαν κ.λπ. ή περιορίζεται στον ερασιτεχνικό αθλητισμό.

Ακόμη πιο χαρακτηριστική γίνεται η απουσία ασυμβίβαστου μεταξύ «ροκάδων» μοναχών και τηλεοπτικών μητροπολιτών. Ως γνωστόν: «μόνο μεγάλοι άντρες μπορούν να ποιμεναρχούν τα έλλογα πρόβατα». Όταν μας προκύπτουν μικροί, κάνουν ό,τι μπορούν για να πε-

ριορίσουν τα «έλλογα» και ν' αβγατίσουν τα «πρόβατα». Έστω καταφεύγοντας στο κιτσαριό που χαρακτηρίζει την εμπορικά επιτυχή πολιτιστική κατανάλωση.

Όταν διάφορα ιερά λείψανα, εικόνες κ.λπ., μεταφερόμενα από προσκυνήματος εις προσκύνημα, διακόπτουν κάθε τόσο την οδική κυκλοφορία όπως οι συναυλίες των «ποπ» τραγουδιστών, γιατί οι καλόγεροι να μη ζηλέψουν; Όπως δήλωνε ο προαγωγός τους: «Δεν μπορούμε σήμερα να απευθυνθούμε στη νεολαία με: «τα χριστιανόπουλα θα πάμε με φτερά...». Πολύ σωστά. Το ότι, βέβαια, διάφορα: «κράτα την πίστη σου, η πατρίδα δεν πουλιέται...» αποτελούν ως προς τη ροκ στιχουργία και μουσική ό,τι ακριβώς αποτελούσαν και τα χριστιανόπουλα ως προς τους στίχους και τη μουσική των στρατιωτικών εμβατηρίων δεν απασχολεί τον κ. Νεκτάριο. Πώς να τον απασχολήσει; Πνευματικότητα και μεγάλη τέχνη ούτε να τις χειριστεί μπορεί ούτε να τις κατανοήσει, γιατί λοιπόν να του ζητούν να αντιληφθεί ένα ασυμβίβαστο;

Ακόμη λιγότερο πειστικό ακούγεται το ασυμβίβαστο μεταξύ επαγγελματία και βουλευτή. Για να βγάλουν λεφτά ασκούν οι περισσότεροι επάγγελμα, όχι από μεράκι γι' αυτό που κάνουν. Για να βγάλουν λεφτά, επίσης, σκοτώνονται κάποιοι να γίνουν βουλευτές. Πού βρίσκεται το ασυμβίβαστο της μιας χρηματοθηρίας ως προς την άλλη;

Μερικοί δεν βρίσκουν ασυμβίβαστη τη συμπεριφορά και το λεξιλόγιο μπράβου σε σκυλάδικο με την ιδιότητα του αντιπροσώπου του έθνους, η πιθανή ασυμφωνία επαγγελματία και βουλευτή θα τους πτοήσει;

Εξάλλου, ο ισχυρότερος όλων των πολιτικών, ο πλανητάρχης Μπους, εγκαινίασε την εξουσία του ακυρώνοντας ένα κολοσσιαίο ασυμβίβαστο: την απαγόρευση των εκτρώσεων με τη διατήρηση της θανατικής ποινής. Όταν καταρρέουν και τα λογικά ασυμβίβαστα ποια μπορούν να παραμείνουν;

Ένα εντέλει μένει το κυρίως ασυμβίβαστο: να εθελουφυλούμε ως προς τη θνητότητά μας και έτσι να μην πεθαίνουμε.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Οι βουλευτές βουλεύονται αλλά πρωτίστως βούλονται

Είναι παλιό το ρητό «το θερμόμετρο βγάζει βουλευτές». Κάτι αντίστοιχο θα υπάρχει για τους δικηγόρους, ίσως και για τους μηχανικούς, τις πολυπληθέστερες ομάδες επαγγελματιών στη Βουλή. Πώς μπορούν αυτές οι τάξεις να απεμπολήσουν ένα τέτοιο σπουδαίο δικαίωμα/υποχρέωση που τους έφερε πληρεξούσιους του λαού; Το ασυμβίβαστο εντέλει κάπως θα το συμβιβάσει ο Βενιζέλος και οι άλλοι συνταγματοδίφες και έτσι μάλλον δεν θα χαρούμε τις ηχηρές παραιτήσεις από το βουλευτικό αξίωμα που απειλήθηκαν.

Ωστόσο, οιαδήποτε αύξηση της βουλευτικής αποζημίωσης και οιαδήποτε επαγγελματική αμοιβή επιτραπεί κατ'οικονομίαν, θα αποτελεί μίαν απειροελάχιστη διόρθωση απέναντι στα έξοδα του αξιώματος, ιδίως αυτά του προεκλογικού αγώνα, όπως τα αντιλαμβανόμαστε όλοι οι πολίτες, ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια της διαπλοκής και της διαφθοράς.

Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ατυχώς οι βουλευτές συλλήβδην, έχουν χάσει την εκτίμησή μας. Καλόν είναι βέβαια να ξέρουμε ατομικά τους συστηματικούς απόντες, ακόμα και τους παρόντες-απόντες όπως κατά καιρούς αναγράφονται στα φύλλα, ή να μαθαίνουμε κατ'έτος την παρουσία τους, έστω και με τις γνωστές παραχαράξεις των κανονισμών.

Θα είχε όμως μεγαλύτερο ενδιαφέρον να ερευνηθούν τα ανάντι των ερωτήσεων των βουλευτών προς τους υπουργούς. Είμαι βέβαιος πως σιγά σιγά θα αποκαλυπτόταν μια σπαρταριστή εικόνα βουλευτικών υποειδικότητων, λ.χ. των ενεργειολόγων βουλευτών, των ηλεκτρονικών, των καζινολόγων, των εξοπλιστολόγων κ.ο.κ.

Ακόμα πιο εύκολο –εργασία πρωτοετούς της πολιτικής επιστήμης– θα ήταν να παρουσιαστεί ο ύσανος των χαρισμάτων των βουλευτών προς εαυτούς κατά τα τελευταία χρόνια, καθώς και να σημειωθεί η ζωηρότητα και η αγα-

στή ομοθυμία, με την οποία υπερψηφίζονται πάντοτε οι σχετικές διατάξεις, συνήθως ουρανοκατέβατες μέσα σε άσχετα νομοσχέδια. Θα μπορούσαμε έτσι να θαυμάσουμε την επινοητικότητα, την απληστία και την αδιαφορία των πληρεξουσίων του λαού στην πλειοψηφία τους για την διασπάθηση του δημοσίου χρήματος.

Οι τάσεις αυτές μπορεί να είναι αποτέλεσμα ανθρώπινης αδυναμίας, έχουν ωστόσο ηθική βάση: Είναι βαθιά ριζωμένη η πεποίθηση των βουλευτών ότι μία από τις αποτελεσματικότερες θέσεις για το δημόσιο χρήμα είναι η τσέπη τους. Οι βουλευτές, ως εκλεκτοί του λαού, εξ ορισμού ξοδεύουν το αναγκαιούν χρήμα κατά βέλτιστο τρόπο, για τον εαυτό τους ήτοι τελικά για τον λαό.

Πόσους βουλευτές δεν έχουμε ακούσει να χρησιμοποιούνε εκφράσεις όπως *αφιερώθηκα, αναλώθηκα, θυσιάστηκα, στέγνωσα την ψυχή μου κ.τ.τ.*

Ένα τέτοιο ακραίο παράδειγμα χαρίσματος που δόθηκε προ ετών απλώς εφάπτεται στα οικονομικά έχοντας περισσότερο θεσμικό χαρακτήρα, δεν παύει ωστόσο να αιφνιδιάζει με την θρασύτητα του. Πρόκειται για το δικαίωμα που δόθηκε στους γιατρούς-βουλευτές να καταλαμβάνουν θέση διευθυντή κλινικής σε δημόσιο νοσοκομείο χωρίς να υφίστανται την συνηθισμένη διαδικασία κρίσης, χρησιμοποιώντας ως μόνο προσόν την βουλευτική τους ιδιότητα, είτε έχει προκηρυχθεί θέση είτε όχι.

Όσο πρόσθετες θεραπευτικές ικανότητες και αν αποκτά ο γιατρός εμβαπτιζόμενος στο κοινοβούλιο, ψυχολογικές και επικοινωνιακές κυρίως, αυτή η επαγγελματική διεξοδος που τους δίνεται δεν παύει να είναι μία εξωφρενική διάταξη. Το λιγότερο βάζει σε κίνδυνο τους ασθενείς, εκτός αν ο Βουλευτής είναι απών και χρησιμοποιεί την θέση του για να εισπράττει αργομισθία. Κατ'ουσίαν δεν απέχει διόλου από μια ρύθμιση του τύπου, οι βουλευτές-δικηγόροι να αναγορεύονται *φερ'* ειπείν εφέτες σε δικαστήριο της αρεσκείας τους. Μάλιστα, ίσως ως κατηγορούμενοι να προτιμάμε τους βουλευτές-εφέτες, γνωρίζοντας ότι θα εξασφαλίζουμε την επιείκειάν τους εκ των προτέρων, καθώς δεν επιθυμούν να εγγράφουν πολιτικό κόστος στον εαυτό τους.

Δεδομένων των διακομματικών και διεπαγγελματικών συμφωνιών των βουλευτών που καθημερινώς φαίνονται να λειτουργούν, είμαι περίεργος τι επινόησαν οι υπόλοιπες επαγγελματικές ομάδες βουλευτών ως αντίστοιχο αίτημα, αν ικανοποιήθηκε, ή αν εκκρεμεί ακόμα η τακτοποίησή του. Εν ανάγκη υπάρχει και η διεξοδος –άνευ φαντασίας αλλά πάντως και αυτή κάποια λύση– να ενταχθούν στο λιμενικό και στα άλλα σώματα, αναλόγως της προέλευσης και της ιστορίας του καθενός, όπως γίνεται με τους ολυμπιονίκες.

ΣΤΕΛΙΟΣ Π. ΚΑΦΑΝΤΑΡΗΣ

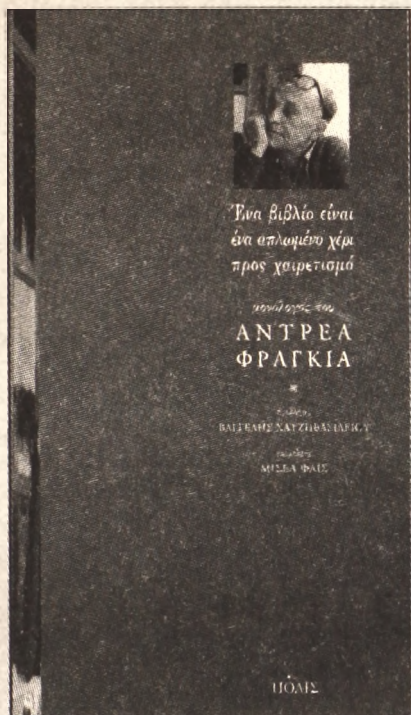
εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Ένα βιβλίο είναι ένα απλωμένο
χέρι προς χαιρετισμό
μονόλογος του

ΑΝΤΡΕΑ ΦΡΑΓΚΙΑ

πρόλογος: ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

επιμέλεια: ΜΙΣΕΛ ΦΑΪΣ

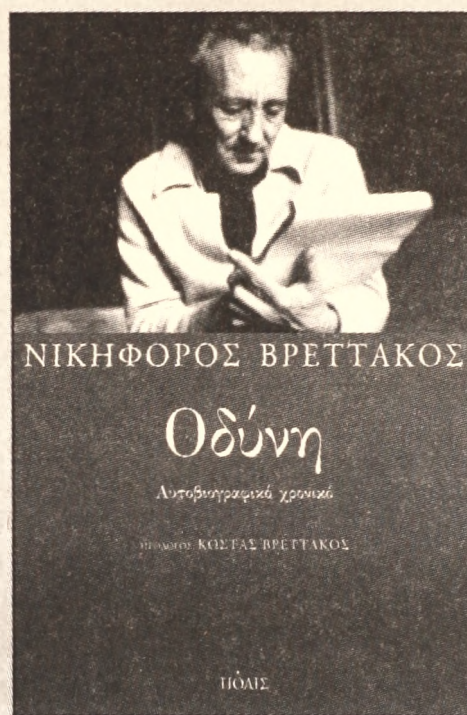
Τον Οκτώβριο του 1992 ο Αντρέας Φραγκιάς συναντήθηκε με τον Μισέλ Φάις και το μαγνητόφωνο κατέγραψε τη συνομιλία τους που εκδίδεται για πρώτη φορά σήμερα, με τη μορφή μονολόγου φωτίζοντας εξίσου τον συγγραφέα και τον άνθρωπο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ
ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Οδύνη

Αυτοβιογραφικό χρονικό

πρόλογος: ΚΩΣΤΑΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Ένα ανέκδοτο, ως σήμερα στην Ελλάδα, πεζό κείμενο του Νικηφόρου Βρεττάκου, γεμάτο αυτοβιογραφικά στοιχεία. Ανάμεσα στην εξομολόγηση και το δοκίμιο, είναι κείμενο που ανοίγει συρτάρια μνήμης και όπου οι προσωπικές περιπέτειες του ποιητή γίνονται αφορμή για την εξερεύνηση της παγκόσμιας ανθρώπινης οδύνης.

Ο Σημίτης σε ρόλο διαιτητή

Αν η κυβέρνηση δεν ήταν για γέλια, θα ήταν σίγουρα για κλάματα. Ούτε μια δουλειά της προκοπής δεν μπορούν να κάνουν χωρίς να γίνουν ρεζίλι. Τους τελευταίους εννέα μήνες ο υφυπουργός Αθλητισμού Γ. Φλωρίδης επιτίθετο λάβρος εναντίον του Σωκράτη Κόκκαλη, επικαλούμενος τη διαφάνεια στο ποδόσφαιρο και καταγγέλλοντας μύρια όσα εναντίον του «εθνικού προμηθευτή». Μεταξύ των άλλων προκάλεσε και τη διεξαγωγή μιας επείγουσας προκαταρκτικής έρευνας της δικαιοσύνης για την δύσοσμη ΕΠΟ και τον εγκάθετο του Κόκκαλη, Β. Μητρόπουλο.

Την περασμένη Δευτέρα ο κ. Φλωρίδης συναντήθηκε με τον Κόκκαλη και είχε μαζί του «μακρά συνεργασία» με αντιζείμενο την... εξυγίανση στο ποδόσφαιρο (σαν να λέμε, έβαλαν το λύκο να φυλάει τα πρόβατα). Η συνάντηση, η οποία κανονίστηκε στις 5 Ιανουαρίου, με τον Σ. Κόκ-

καλη φάνηκε να εκτονώνει το κακό κλίμα που είχε δημιουργηθεί τους τελευταίους μήνες μεταξύ του «εθνικού προμηθευτή» και της κυβέρνησης, κάτω και από τις έντονες πιέσεις των άλλων μεγαλοσυμφερόντων.

Τι θα γίνει, όμως, με την δικαστική έρευνα που προκάλεσαν οι καταγγε-

λίες του κ. Φλωρίδη κατά των εγκαθέτων του Κόκκαλη; Τα στοιχεία που είχαν διαβιβαστεί στον εισαγγελέα Ισίδωρο Ντογιάκο και όσα προέκυψαν από την προκαταρκτική εξέταση κρίθηκαν αρκετά προκειμένου να ασκηθεί το μεσημέρι της Τρίτης ποινική δίωξη κατά των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας για παράβαση καθήκοντος.

ΣΕ ΜΙΑ ΧΩΡΑ ΠΟΥ ΟΙ ΔΙΑΙΤΗΤΕΣ ΕΞΑΓΟΡΑΖΟΝΤΑΙ...

Πώς θα ξεπεράσει, άραγε, η κυβέρνηση Σημίτη αυτό το μικρό αγκυθάκι στις σχέσεις της με τον κ. Κόκκαλη; Διαβάστε και θαυμάστε. Η προσφυγή του υφυπουργού Αθλητισμού στη Δικαιοσύνη έχει.... εξαφανιστεί και ο αρμόδιος εισαγγελέας δεν την βρίσκει πουθενά. Κανονική... «μπανανία».

Όσο για τον κ. Φλωρίδη, αποδείχτηκε άξιος της πρωθυπουργικής εύνοιας. Αφού, μεταξύ των άλλων, άκουσε ανερυθρίαστος μετά τη συνάντησή τον κ. Κόκκαλη να δηλώνει στους δημοσιογράφους ότι... όλα ήταν μια παρεξήγηση. «Ορισμένα πράγματα τα οποία παρεξηγήθηκαν ή παρερμηνεύτηκαν... δεν υπάρχουν πια» είπε μεταξύ άλλων ο κ. Κόκκαλης, ο οποίος συνοδευόταν στη συνάντηση από τον αρχηγό του «Ολυμπιακού» Γεώργιο Λούβαρη (ο οποίος κυκλοφορεί ανένόχλητος ανάμεσά μας, παρά το αμαρτωλό του παρελθόν). Όσο για τον Βίκτορα Μητρόπουλο, το έχει καταλάβει πλέον και ο ίδιος ότι θα είναι το εξιλαστήριο θύμα.

Σε ό,τι αφορά τον αθλητισμό, επισημως η αποκατασταθείσα νηνεμία στις σχέσεις Κόκκαλη-κυβέρνησης σηματοδοτεί μια εκ βάθρων αναδιάταξη του ποδοσφαίρου, με κυρίαρχο στόχο την «εξυγίανσή» του, όπως δηλώνει η κυβέρνηση, την εξασφάλιση, δηλαδή, των δισεκατομμυρίων που προσδοκούν όσοι επένδυσαν στο ποδόσφαιρο αγοράζοντας ομάδες. Εκτός του κ. Κόκκαλη, ο λόγος για τους κ. Βαρδινογιάννη (Παναθηναϊκός), Κοντομηνά (Άρης), Μπατατούδη (ΠΑΟΚ), Μυτιληναίο (Ηρακλής) κ.ά. Οι οποίοι, ενώ προηγουμένως τροφοδοτούσαν τα «μήντια» με μύρια όσα «αποκλειστικά» για τον Κόκκαλη, τώρα ποιούν την

νίσσαν και σπεύδουν να συναντηθούν κι αυτοί με τον κ. Φλωρίδη.

Όλα αυτά βεβαίως γίνονται για τα δισεκατομμύρια από το προκαθορισμένο στοίχημα και το ΠΡΟΠΟ. Εξαιτίας της «κρίσης στο ποδόσφαιρο», στο τελευταίο δεν συμμετέχουν ελληνικοί αγώνες, με αποτέλεσμα το κράτος και οι εμπλεκόμενοι ιδιώτες να χάνουν δισεκατομμύρια. Ενώ από το Προκαθορισμένο Στοιχημα επωφελείται μόνον ο Κόκκαλης, ο οποίος το οργανώνει, το εκμεταλλεύεται και παράλληλα ελέγχει και μερικές από τις ομάδες που συμμετέχουν σ' αυτό («τρία σε ένα», όπως λέμε). Γι' αυτό και η μήνις των άλλων εναντίον του προκαθορισμένου, πέραν των παρανομιών που βαρύνουν αυτήν καθ' αυτή τη σύμβαση και για τις οποίες αναμένουμε τόσον καιρό να αποφανθεί η Δικαιοσύνη (οι «εγγενείς δυσκολίες» που λέγαμε...).

ΤΟ ΜΟΙΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΠΡΟΚΑΘΟΡΙΣΜΕΝΟΥ

Φτάσαμε λοιπόν στο πρώτο «ντεσού» της υπόθεσης: Για να αναχαιτίσει, πρόσκαιρα έστω, τις επιθέσεις εναντίον του και να εξομαλυνθεί, προσωρινά έστω, η κατάσταση στο ποδόσφαιρο (εξαιτίας της οποίας κι αυτός και οι άλλοι χάνουν δισεκατομμύρια), ο Κόκκαλης άφησε να διαρρεύσει ότι είναι έτοιμος να διαπραγματευθεί για το Προκαθορισμένο (να μην κερνάει δηλαδή και να μην πίνει μόνο ο ίδιος) και προσφέρει επιπλέον νέους «πόρους» (δηλαδή και άλλα δισ.) για την «ενίσχυση» των ομάδων που θα συμμετέχουν. Ξέρει τι κάνει ο άνθρωπος. Τους κούνησε για λίγο το «καρότο» και οι άλλοι ξέχασαν αμέσως το «μπαστούνι».

Στο «πακέτο» εκσυγχρονισμού του ποδοσφαίρου που προωθεί ο κ. Φλωρίδης για λογαριασμό της κυβέρνησης περιλαμβάνονται επίσης μέτρα για τη ρύθμιση χρεών των ομάδων, το νέο μοντέλο χρηματοδότησής τους, οι όροι και οι προϋποθέσεις για συγχωνεύσεις ομάδων, για την είσοδό τους στο Χρηματιστήριο κ.ά.

Φυσικά, ούτε κουβέντα για «κάθαρση» και άλλα τέτοια θεαματικά, τα οποία εκτόξευε προς κάθε κατεύθυνση ο ίδιος πριν από λίγες ημέρες.

Πολύ σημαντικότερες είναι, όμως, οι προεκτάσεις των κυβερνητικών χειρισμών στην κρίση του ποδοσφαίρου

επειδή υποδεικνύουν ότι ο κ. Σημίτης επιχειρεί τώρα να διαπρεύσει και σε ρόλο «διαιτητή» στη σύγκρουση των διαπλεκομένων, με στόχο να εξομαλύνει τις αντιθέσεις τους και να τους πείσει ότι μόνο αυτός μπορεί να προστατεύσει τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους. Όπως εξηγήσαμε ήδη αναλυτικά, το «πακέτο» μέτρων που προωθεί για το ποδόσφαιρο δεν πρόκειται να θεραπεύσει καμία από τις μακροχρόνιες ασθένειες του αθλήματος, αλλά μόνο τα οικονομικά προβλήματα τον μεγαλοεπιχειρηματιών. Αν ήθελαν να εξυγιάνουν το ποδόσφαιρο, θα αρκούσε η εκδίκαση και μιας μόνον περίπτωσης δωροδοκίας διαιτητού, από τις τόσες που έχουν στα συρτάρια τους. Όπως θα αρκούσε μια έρευνα από το ΣΔΟΕ για το αν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα τα ποσά που δηλώνουν κάθε χρόνο ότι πλήρωσαν για μετεγγραφές ο κ. Κόκκαλης και οι άλλοι.

Ο κ. ΦΛΩΡΙΔΗΣ ΣΕ «ΤΥΦΛΗ ΒΕΝΤΕΤΑ»

Το ζητούμενο, όμως, δεν είναι η κάθαρση, στο ποδόσφαιρο ή αλλού. Το ζητούμενο είναι να βρουν ένα *modus vivendi*, χωρίς να πληρώσει κανείς τα σπασμένα, ιδίως ο Κόκκαλης. Άλλωστε, ο κ. Σημίτης δεν ενδιαφέρεται καθόλου για το ποδόσφαιρο, είναι ζήτημα αν έχει κλοστήσει ποτέ μπάλα... Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι ο πόλεμος των διαπλεκομένων και οι απειλές που εγείρει εναντίον της συνοχής της κυβέρνησής του. Επιχειρεί, μέσω του ποδοσφαίρου, να βρει ένα μοντέλο αντιμετώπισης και των άλλων, πολύ σοβαρότερων πλευρών της κρίσης.

Από την άλλη μεριά, είναι προφανές ότι ο Κόκκαλης έχει πάρει το μήνυμα και έχει αντιληφθεί ότι «δεν τον παίρνει». Έτσι, ενώ πριν από λίγες μόνον ημέρες διέδιδε ότι ο κ. Φλωρίδης έχει εξαπολύσει «τυφλή βεντέτα» εναντίον του και αρνείτο κάθε μορφή διάλογου και συνεργασίας στα θέματα του ποδοσφαίρου, «έριξε νερό στο κρασί του» και πήγε στη συνάντηση της Δευτέρας για να πείσει, όπως έγραψε και η *Καθημερινή*, ότι είναι «συνδιαμορφωτής» του συστήματος και όχι πολέμιός του. Ελπίζει έτσι ότι θα αποφύγει τα χειρότερα.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΖΗΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ 1960

ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ

για το βιβλίο, την παιδεία και τον πολιτισμό

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Φιλοσοφία - Ιστορία - Πολιτική Οικονομία

Κοινωνιολογία - Ψυχολογία - Λογοτεχνία

Ελληνική και Ξένη Φιλολογία

Τέχνες - Παιδαγωγικά - Κλασικές Εκδόσεις

Φροντιστηριακά - Σχολικά

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

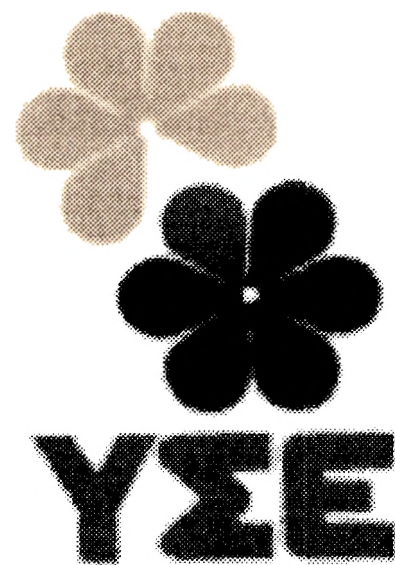
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 8 ΑΘΗΝΑ 106 79

ΤΗΛ. 36 27 318 - 36 42 692

Η μεταμόσχευση στην Ελλάδα: παρελθόν, παρόν και μέλλον

του Αντώνη Λαγγουράνη

Η μεταμόσχευση, ως κατάκτηση της Επιστήμης, παρά τα μεγάλα εμπόδια, που παρεμβάλλονται στην πορεία της, ούτως ή άλλως, αργά ή γρήγορα, νομοτελειακά θα προχωρήσει και θα λάβει τη θέση που της αξίζει. Πέραν της βασικής ευθύνης της πολιτείας, είναι χρέος των γιατρών, των δημοσιογράφων και γενικά όλων μας, στον βαθμό που μπορεί ο καθένας, να επιταχύνουμε τις διαδικασίες που θα καταστήσουν το μόσχευμα προσιτό σε όσους το έχουν ανάγκη. Η προσφορά οργάνου από άτομο που δεν το χρειάζεται πια είναι δώρο ζωής και συμβάλλει στη διατήρηση της ελπίδας ότι δεν έχουν όλα χαθεί για την εδραίωση της κοινωνίας αλληλεγγύης.

Μέχρι σήμερα, η Υπηρεσία Συντονισμού και Ελέγχου εξωνεφρικής κάθαρσης και μεταμοσχεύσεων, ευρύτερα γνωστή ως ΥΣΣΕ, έχει συμπληρώσει 15 χρόνια συνεχούς λειτουργίας σε 24ωρη βάση. Η ΥΣΣΕ έχει την έδρα της στο Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών «Γ. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ» ή (ΚΡΑΤΙΚΟ), Μεσογείων 154. Με τη δημιουργία της, το 1985, καλύφθηκε ένα σημαντικό κενό στον τομέα των μεταμοσχεύσεων στη χώρα μας. Οι μεταμοσχεύσεις εκείνης της εποχής περιελάμβαναν μόνο μεταμοσχεύσεις κερατοειδούς από μεταθανάτιους (πτωματικούς) δότες και μεταμοσχεύσεις νεφρού, κυρίως, από ζώντες, συγγενείς α' βαθμού, δότες. Σποραδικά γινόntonταν και μερικές πτωματικές, οι οποίες δεν ξεπερνούσαν τις 5-10 ετησίως. (Με τον όρο συγγενική προσφορά, στο πλείστον των περιπτώσεων, εννοούμε μανάδες, οι οποίες στην απελπισία τους, ελλείπει πτωματικών μοσχευμάτων, δίνουν τον έναν νεφρό

τους στο παιδί τους, προκειμένου να το απαλλάξουν από τη δοκιμασία της αιμοκάθαρσης. Ενίοτε πρωτοτυπεί και κάποιος πατέρας. Τα τελευταία 15 χρόνια γίνονται, κατά μέσον όρο, 60 ζώσες μεταμοσχεύσεις νεφρού το χρόνο.) Ο συντονισμός της πτωματικής μεταμόσχευσης δεν υφίστατο, όταν σε άλλες χώρες είχε πρωτοεφαρμοστεί από το τέλος της δεκαετίας του '60 και εδραιώθηκε πλήρως σε όλα τα αναπτυγμένα κράτη από τις αρχές της δεκαετίας του '70.

Μεταξύ των πολλών στόχων της ΥΣΣΕ στην πρώτη φάση της λειτουργίας της, οι κυριότεροι ήταν α) η ευαισθητοποίηση του κοινού και του υγειονομικού προσωπικού των νοσοκομείων στην ιδέα της δωρεάς ιστών και οργάνων και β) η δημιουργία ενός οργανωτικού πλαισίου συντονισμού των μεταμοσχευτικών διαδικασιών.

Συστηματικές επισκέψεις και ημερίδες στα νοσοκομεία, ιδιαίτερα στις Μονάδες Εντατικής Θεραπείας (ΜΕΘ) και τα Νευροχειρουργικά (Ν/Χ) τμήματα, ομιλίες σε ομάδες πληθυσμού, σε συνεργασία με συλλόγους δωρητών οργάνων, συλλόγους ατόμων με ειδικές ανάγκες και διάφορους κοινωνικούς φορείς, έκδοση εντύπου ενη-

μερωτικού υλικού και αποστολή του σε όλα τα νοσοκομεία, Κέντρα Υγείας, Νομαρχίες κ.τ.λ., καθώς και ενημέρωση του γενικού πληθυσμού από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, είχαν ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού κλίματος και μιας θετικής στάσης της κοινής γνώμης προς τις μεταμοσχεύσεις. Όλη αυτή η προσπάθεια της περιόδου εκείνης, κατά γενική ομολογία, κρίνεται επιτυχημένη. Τα αποτελέσματά της αντανακλώνται στη σταδιακή άνοδο του αριθμού των μεταμοσχεύσεων κερατοειδούς και νεφρού από μεταθανάτιους δότες, καθώς και του αριθμού των δωρητών ιστών και οργάνων. [Δωρητές είναι τα άτομα που έχουν δηλώσει γραπτώς την επιθυμία τους να γίνουν δότες οργάνων μετά τον θάνατό τους (εάν, βεβαίως, υπάρξουν οι κατάλληλες συνθήκες) και, ως εκ τούτου, είναι κάτοχοι της σχετικής κάρτας. Η βασικότερη προϋπόθεση είναι ο εγκεφαλικός θάνατος (βλ. σχετικό άρθρο στο Αντί, 1.12.2000, τχ. 726). Επομένως, η έννοια του δότη δεν πρέπει να ταυτίζεται με αυτή του δωρητή (η αναλογία δεν είναι 1 προς 1. Από εκατοντάδες δωρητές ένας, τελικά, θα γίνει δότης μετά τον θάνατό του). Επίσης πολλοί δότες δεν υπήρξαν ποτέ, τυ-

Ο Αντώνης Λαγγουράνης είναι παθολόγος - νεφρολόγος, διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών, διευθυντής Μονάδας Τεχνητού Νεφρού Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών «ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ»

πικά, δωρητές. Έγιναν δότες διότι οι συγγενείς έδωσαν τη συγκατάθεσή τους, θεωρώντας ότι το προσφιλές τους πρόσωπο που απεβίωσε δεν θα είχε αντίρρηση στην προσφορά μοσχευμάτων.]

ακόμα περιμένουν το μόσχευμα που θα τους απελευθερώσει από την εξάρτησή τους από ένα μηχάνημα. Για την αντιμετώπιση αυτής της απογοητευτικής κατάστασης ελήφθησαν κάποια μέτρα και κατεβλήθησαν σκληρές προσπά-

αποτελούν την κύρια αιτία της πολύ μικρής μεταμοσχευτικής μας δραστηριότητας. *Επισημαίνονται, κατωτέρω, περιληπτικά, μερικές μόνο από τις αδυναμίες του συστήματος.*

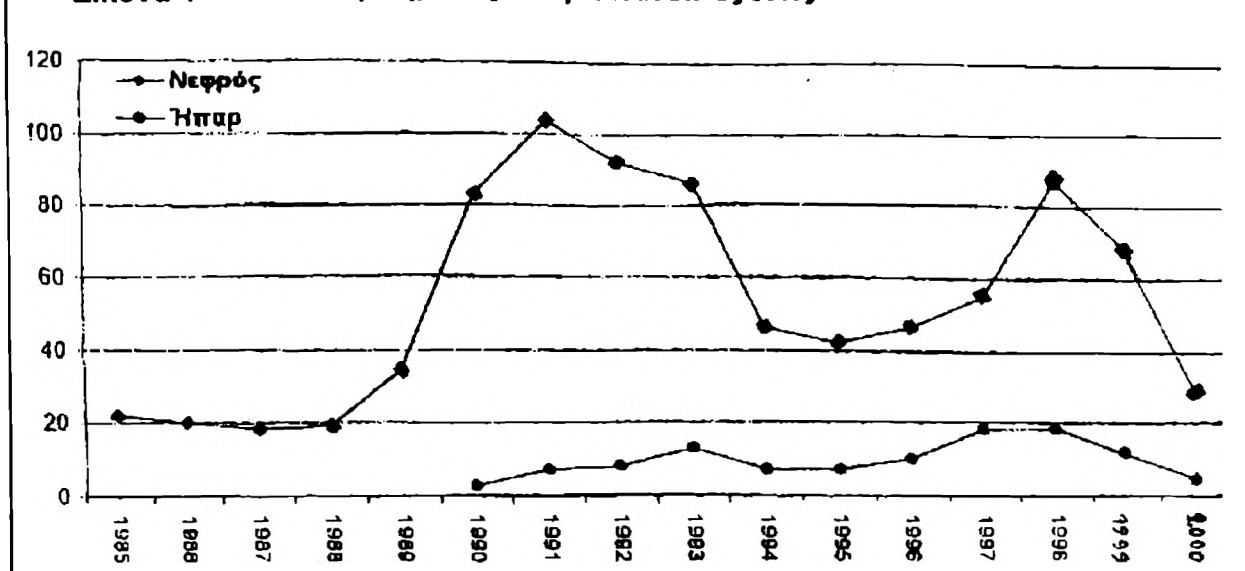
1. ΑΝΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΙ «ΣΤΗΡΙΞΗ» ΤΟΥ ΔΟΤΗ

Είμαστε η μόνη χώρα της Ευρώπης, η οποία ακόμη δεν έχει προχωρήσει στη θεσμοθέτηση της ειδικότητας του συντονιστή μεταμοσχεύσεων. Ο συντονιστής μεταμοσχεύσεων μπορεί να είναι γιατρός (συνήθως εντατικολόγος ή νεφρολόγος), νοσηλευτής, ψυχολόγος, κοινωνιολόγος ή βιολόγος, που (εκτός από την ειδικότητά του) έχει εκπαιδευτεί και γι' αυτόν τον σκοπό για ορισμένο χρονικό διάστημα σε ΜΕΘ, σε Μεταμοσχευτικό Κέντρο (ΜΚ) και, κυρίως, στην Υπηρεσία Συντονισμού Μεταμοσχεύσεων, για να αποκτήσει τις απαιτούμενες ιατρικές, νομικές, τεχνικές και διάφορες άλλες γνώσεις και ικανότητες. Ειδικότερα, ο ρόλος των τοπικών συντονιστών, οι οποίοι εργάζονται σε νοσοκομεία με ΜΕΘ είναι καθοριστικός, όπως αποδεικνύει το παράδειγμα της Ισπανίας, η οποία τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει θεαματική αύξηση του ρυθμού των μεταμοσχεύσεων ύστερα από τη ριζική ανανέωση του μεταμοσχευτικού της προγράμματος, του οποίου τον ακρογωνιαίο λίθο αποτελεί ο τοπικός συντονιστής.

Έργο του τοπικού συντονιστή είναι:

- α Η ανάπτυξη προγραμμάτων δωρεάς ιστών και οργάνων στο νοσοκομείο στο οποίο εργάζεται και η ενημέρωση του κοινού σε τοπικό επίπεδο.
- β Η φροντίδα για την αναζήτηση και αναγνώριση δυνητικών δοτών, δηλαδή των ατόμων που απεβίωσαν από εγκεφαλική βλάβη και των οποίων η αναπνοή και η κυκλοφορία μπορούν να διατηρηθούν, για ένα μικρό χρονικό διάστημα (ωρών έως ολίγων ημερών), με μηχανικά μέσα (αναπνευστήρας κ.τ.λ.).
- γ Η μέριμνα για την έγκαιρη σύγκληση της ομάδας των γιατρών, οι οποίοι είναι αρμόδιοι για την πιστοποίηση του εγκεφαλικού θανάτου, καθώς και η φροντίδα για τον έλεγχο των δυνητικών δοτών για μεταδοτικά νοσήματα κ.τ.λ.
- δ Η προσέγγιση, ψυχολογική υποστή-

Εικόνα 1 Μεταμοσχεύσεις από μεταθανάτιους δότες

Εν συνεχεία, από το 1990, με την αναγγελία στην ΥΣΕ, από τις ΜΕΘ δωτών πολλαπλών ιστών και οργάνων, για τους οποίους απαιτούνται περίπλοκες διαδικασίες συντονισμού στον ελάχιστο δυνατό χρόνο, οι μεταμοσχεύσεις καρδιάς, πνευμόνων, ήπατος, παγκρέατος, δέρματος και οστών είναι πλέον πραγματικότητα στην Ελλάδα.

Η θετική ανταπόκριση του κοινού και του προσωπικού των νοσοκομείων επιτάχυνε και ακολούθως σταθεροποίησε τον ρυθμό των μεταμοσχεύσεων, σε, σχετικά, ικανοποιητικά για την εποχή επίπεδα μέχρι και το 1993. Δυστυχώς, τα επόμενα χρόνια, 1994-96, μειώθηκε σημαντικά ο αριθμός των μεταμοσχεύσεων (με αφορμή τα δημοσιεύματα περί εμπορίου οργάνων). Συγκρίνοντας (εικ. 1), ενώ το 1991 είχαμε 104, δηλαδή 10,4 ανά εκατομμύριο πληθυσμού (α.ε.π.), μεταμοσχεύσεις νεφρού από μεταθανάτιους δότες, το 1995 μόνο 42, ήτοι 4,2 α.ε.π. Στην Ισπανία το 1995 έγιναν 46 πτωματικές μεταμοσχεύσεις νεφρού α.ε.π. Αυτό σημαίνει ότι στην Ισπανία, εάν κάποιος εισέλθει σε τελικό στάδιο χρόνιας νεφρικής ανεπάρκειας και είναι κατάλληλος υποψήφιος λήπτης νεφρικού μοσχεύματος, μέσα σε διάστημα 6 το πολύ μηνών, θα μεταμοσχευθεί. Στην Ελλάδα ο μέσος όρος αναμονής ξεπερνά τα 8 χρόνια. Πολλοί νεφροπαθείς υποβάλλονται σε αιμοκάθαρση από 15ετίας και πλέον και

θείες από την ΥΣΕ, το Εθνικό Συμβούλιο Μεταμοσχεύσεων (ΕΣΜ) και άλλους εμπλεκόμενους στις μεταμοσχεύσεις φορείς με θετικά αποτελέσματα. Υπήρξε και πάλι βαθμιαία και σαφής αύξηση του ρυθμού των μεταμοσχεύσεων. Το 1998 έγιναν 87 πτωματικές μεταμοσχεύσεις νεφρού (αύξηση >100%, σε σχέση με το 1995). Ανάλογες αυξήσεις παρουσιάστηκαν και στις μεταμοσχεύσεις άλλων οργάνων. Η αύξηση αυτή άφησε περιθώρια αισιοδοξίας και ελπίδας για περαιτέρω ανάκαμψη, η οποία όμως, ακολούθως δεν επιβεβαιώθηκε. Από τα μέσα του 1999 η ανοδική πορεία ανεκόπη και το 2000 διαπιστώθηκε δραματική μείωση των μεταμοσχεύσεων. Οι μεταμοσχεύσεις νεφρού και ήπατος, π.χ., κατήλθαν στις 30 και στις 7 αντιστοίχως (όσο προχωράμε τόσο και πιο πίσω πάμε).

Όπως γίνεται αντιληπτό, δεν μπορούμε να καλύψουμε τις σημερινές μεταμοσχευτικές μας ανάγκες (στις οποίες αναφερθήκαμε σε προηγούμενο άρθρο, *Αντί*, 12.01.2001, τχ. 729, μαζί με τις αιτίες της έλλειψης μοσχευμάτων). Το μεταμοσχευτικό χάσμα, δηλαδή η δυσαναλογία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης ιστών-οργάνων συνεχώς μεγαλώνει. Το μεταμοσχευτικό σύστημα της Ελλάδας, με τη σημερινή του μορφή, αδυνατεί να αντιμετωπίσει τα χρονίως συσσωρευθέντα και τα τρέχοντα μεταμοσχευτικά προβλήματα, τα οποία

ριξη και ευαισθητοποίηση των συγγενών των εγκεφαλικά νεκρών για την αξία της προσφοράς μοσχευμάτων.

ε Η επιμέλεια για την παροχή σωστής ιατρικής και νοσηλευτικής φροντίδας στον δότη («στήριξη» του δότη), μέχρι την αφαίρεση των μοσχευμάτων, των οποίων η ποιότητα έχει άμεση σχέση με τη φροντίδα αυτή.

στ Η συνεχής επικοινωνία με την Υπηρεσία Συντονισμού Μεταμοσχεύσεων, κατά τη διάρκεια της εκάστοτε χρονοβόρας μεταμοσχευτικής διαδικασίας, η οποία απαιτεί τη συμπλήρωση διαφόρων πιστοποιητικών και εντύπων, συλλογή εργαστηριακών στοιχείων, για την εκτίμηση της καταλληλότητας των οργάνων του δότη και πλήθος άλλων ενεργειών, οι οποίες είναι καθήκον του τοπικού συντονιστή και όχι (όπως γίνεται μέχρι σήμερα) του εφημερεύοντος γιατρού της ΜΕΘ, που όλοι γνωρίζουμε κάτω από ποιες συνθήκες εργασιακής έντασης και συγκινησιακής φόρτισης βρίσκεται συνεχώς. Η έλλειψη του τοπικού συντονιστή στη χώρα μας έχει πολύ αρνητικές επιπτώσεις στο προσωπικό των ΜΕΘ, το οποίο, εκτός των άλλων πολλαπλών καθηκόντων του, απασχολείται με δραστηριότητες έξω από το αντικείμενο της εργασίας του και τις υποχρεώσεις του. Οι ΜΕΘ και τα Ν/Χ τμήμα-

τα (που αποτελούν τη μοναδική πηγή δωτών οργάνων) είναι ο πιο ευαίσθητος και ουσιαστικός κρίκος στην αλυσίδα της μεταμοσχευτικής διαδικασίας και, αντί να αναγνωριστεί το δύσκολο έργο τους και να βοηθηθούν σ' αυτό, βάλλονται πανταχόθεν (ιδίως από μερικούς μεταμοσχευτές, που, από τις μεταμοσχεύσεις, καρπώνονται τη «δόξα» και όχι μόνον) και κατηγορούνται για αδιαφορία και μη «συνεργασιμότητα», όσον αφορά στην «αξιοποίηση» των δυνητικών δωτών.

Η απουσία τοπικού συντονιστή καθώς και άλλες ελλείψεις των ΜΕΘ σε ιατρικό-νοσηλευτικό προσωπικό και τεχνολογικό εξοπλισμό συνεπάγεται τα ακόλουθα:

α Σε αρκετές περιπτώσεις, η πιστοποίηση του εγκεφαλικού θανάτου δεν διενεργείται σε άτομα που παρουσιάζουν τις σχετικές ενδείξεις και, κατά συνέπεια, δεν δίνεται η ευκαιρία στους συγγενείς τους να εξετάσουν το ενδεχόμενο της δωρεάς οργάνων και να αποφασίσουν σχετικά (συγκατάθεση ή άρνηση της προσφοράς). Συχνά διαπιστώνονται δυσχέρειες στη σύγκληση της ιατρικής ομάδας, που είναι αρμόδια για τη διάγνωση του εγκεφαλικού θανάτου. Σε μερικά νοσοκομεία δεν υπάρχει νευρολόγος ή νευροχειρουργός, η συμμετοχή του οποίου είναι καθοριστική στη διεξαγωγή κλινικών δοκιμασιών που απαιτούνται για τη σχετική διάγνωση.

β Μερικές φορές πιστοποιημένος εγκεφαλικός θάνατος δεν αναφέρεται έγκαιρα στην ΥΣΕ, με αποτέλεσμα την απώλεια πολύτιμου χρόνου, η οποία επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργία των προσφερομένων οργάνων.

γ Ως προς τον εργαστηριακό έλεγχο του δυνητικού δότη οργάνων, συχνά παρατηρείται ολιγωρία ή αδυναμία εκτέλεσης των απαραίτητων εξετάσεων στον απαιτούμενο χρόνο και, ως εκ τούτου, δημιουργούνται σοβαρές καθυστερήσεις στην αξιολόγηση της καταλληλότητας των μοσχευμάτων και γενικά στην ομαλή ροή των μεταμοσχευτικών διαδικασιών συντονισμού.

δ Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο

να μη δίνεται η απαιτούμενη προσοχή, όσον αφορά στην αιμοδυναμική, αναπνευστική, ηλεκτρολυτική, ορμονική και θερμοκρασιακή κατάσταση (ανεπαρκής «στήριξη») του δότη, με σημαντικές επιπτώσεις στην ποιότητα των προσφερομένων μοσχευμάτων.

(Ανεξαρτήτως των ανωτέρω, μερικές φορές παρουσιάζονται δυσκολίες στην ανεύρεση διαθέσιμου χειρουργείου, στο νοσοκομείο που βρίσκεται ο δότης, για την αφαίρεση μοσχευμάτων, λόγω άλλων προγραμματισμένων, μη επειγουσών, χειρουργικών επεμβάσεων, παρότι από το νόμο προβλέπεται η προτεραιότητα για την αφαίρεση μοσχευμάτων. Ενίοτε, διαπιστώνεται απροθυμία κάποιων γιατρών να συμμετάσχουν στην ομάδα πιστοποίησης του εγκεφαλικού θανάτου, εξαιτίας φιλοσοφικών ή άλλων κατά των μεταμοσχεύσεων πεποιθήσεών τους).

Είναι πασιφανής η ανάγκη για άμεση κατοχύρωση αυτής της «νέας» και αποφασιστικής σημασίας ειδικότητας του συντονιστή μεταμοσχεύσεων στον τομέα της Υγείας. Τα τελευταία 3 χρόνια, δεκάδες γιατροί και νοσηλευτές που εργάζονται σε διάφορα κρατικά νοσοκομεία της χώρας έχουν παρακολουθήσει σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα και έχουν εκδηλώσει έντονο ενδιαφέρον να αναλάβουν καθήκοντα συντονιστή είτε αποκλειστικά είτε παράλληλα με τα άλλα κύρια καθήκοντά τους.

2. ΑΦΑΙΡΕΣΗ ΜΟΣΧΕΥΜΑΤΩΝ

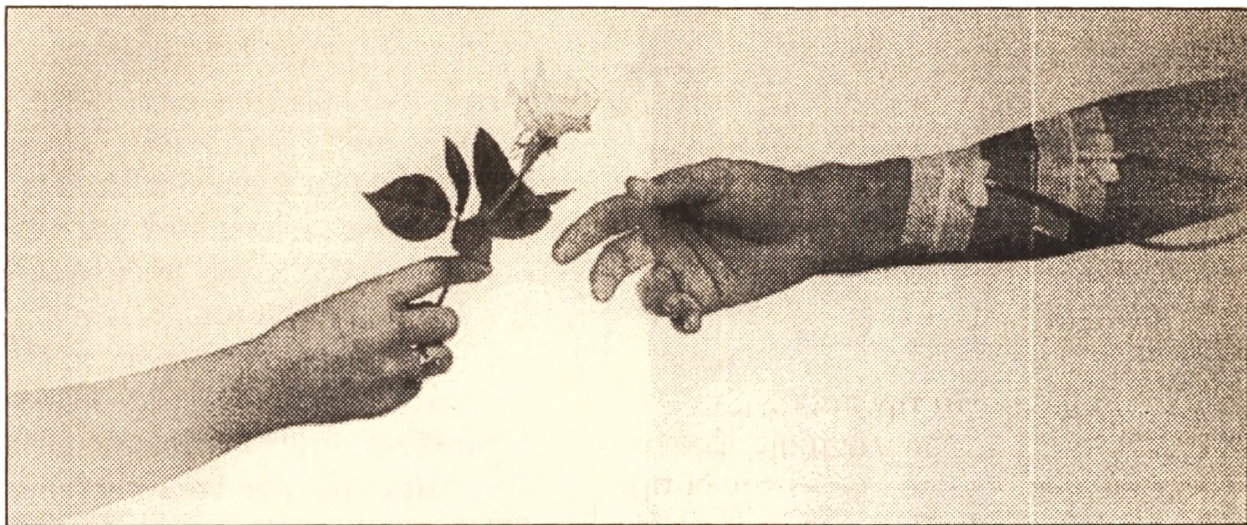
(Για να ξεκινήσει η οποιαδήποτε μεταμοσχευτική διαδικασία, απαιτείται η αποστολή στην ΥΣΕ από τη ΜΕΘ των σχετικών εντύπων της πιστοποίησης του εγκεφαλικού θανάτου από τους τρεις αρμόδιους προς τούτο γιατρούς και της συγκατάθεσης των συγγενών. Ακολούθως, η ΥΣΕ σε μια «μαραθώνα» πορεία (η οποία μπορεί να διαρκέσει από λίγες έως 30 ώρες, ανάλογα με την περίπτωση) συντονίζει τις απαιτούμενες κινήσεις για να διεκπεραιωθούν επιτυχώς όλες οι διαδικασίες κατανομής των μοσχευμάτων ανά ΜΚ κ.τ.λ., σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς).

Συχνά διαπιστώνονται καθυστερήσεις από την πλευρά των ΜΚ, ως προς

την αποδοχή ή όχι των προσφερομένων μοσχευμάτων, λόγω μη επαρκούς ετοιμότητάς τους. Η μη ετοιμότητα να προχωρήσουν ανά πάσα στιγμή σε αφαίρεση μοσχευμάτων, έπειτα από εύλογο χρονικό διάστημα προετοιμασίας, δημιουργεί προβλήματα τόσο στο προσωπικό των ΜΕΘ όσο και στους συγγενείς του δότη. Τα πρόβλημα επιτείνονται όταν διαφορετικές ιατρικές μεταμοσχευτικές ομάδες (καρδίας, ήπατος κ.τ.λ.) απαιτούν διαφορετικούς χρόνους για τον προσδιορισμό της ώρας χειρουργείου αφαίρεσης μοσχευμάτων, επικαλούμενες αδυναμία εξασφάλισης αίθουσας χειρουργείου, για τη μεταμόσχευση των ασθενών, στο δικό τους νοσοκομείο. Τα ανωτέρω προκαλούν στιγμές έντασης μεταξύ ΜΚ, ΜΕΘ, ΥΣΕ, συγγενών των δοτών και αλυσιδωτές καθυστερήσεις, που δυσχεραίνουν τη διατήρηση του δότη σε καλή κατάσταση και μπορούν, ενδεχομένως, να οδηγήσουν σε απώλεια των προσφερομένων μοσχευμάτων. (Σε μερικές περιπτώσεις, όπου για προσφερόμενο μόσχευμα δεν υπάρχει κατάλληλος λήπτης στην Ελλάδα, λόγω ασυμβατότητας ομάδας αίματος, σωματομετρικών διαστάσεων κ.ά., η ΥΣΕ απευθύνεται στις αντίστοιχες Υπηρεσίες της Ευρώπης, οι οποίες με τη σειρά τους ενημερώνουν τα ΜΚ των χωρών τους για τα στοιχεία του δότη. Σημειωτέον, ότι τα ΜΚ εντός μισής το πολύ ώρας έχουν απαντήσει, και οι γιατροί του ΜΚ, που ανταποκρίνεται πρώτο, βρίσκονται στην Ελλάδα, σε 2-4 ώρες, για την αφαίρεση του μοσχεύματος. Τα προσφερόμενα στο εξωτερικό όργανα δεν ξεπερνούν τα 4-5 τον χρόνο και είναι, κυρίως, καρδιά, πνεύμονες και σπανιότερα το ήπαρ. Οι νεφροί μεταμοσχεύονται πάντοτε εντός επικράτειας, διότι πάντοτε βρίσκεται συμβατός λήπτης, εφόσον στη χώρα μας υπάρχει μεγάλη λίστα αναμονής.) Επιβάλλεται, λοιπόν, άμεσα η εφαρμογή δεσμευτικών κανόνων που να εξασφαλίζουν την, ανά πάσα στιγμή, ετοιμότητα των ιατρικών ομάδων για την αφαίρεση μοσχευμάτων.

Πολλές φορές δεν καλύπτονται επαρκώς οι ανάγκες μεταφοράς των ιατρικών ομάδων στο νοσοκομείο που βρίσκεται ο δότης ιστών και οργάνων. Στις περιπτώσεις που η μετάβαση και επι-

στροφή των ιατρικών ομάδων πραγματοποιείται αεροπορικώς, μέσω των τακτικών πτήσεων της Ολυμπιακής Αεροπορίας, το αντίτιμο των εισιτηρίων καταβάλλεται από τα ίδια τα μέλη της ιατρικής ομάδας, γεγονός που δεν είναι πάντα εφικτό, αλλά ούτε και παραδεκτό, παρότι ετεροχρονισμένα η δαπάνη, καλύπτεται από το νοσοκομείο στο οποίο υπηρετούν. Οι ιατρικές ομάδες πολλές φορές μεταφέρονται σε διάφορα σημεία της Ελλάδας, οποιαδήποτε ώρα μέρας και νύχτας, κάτω από πολύ επικίνδυνες συνθήκες, με «παντός καιρού» αεροπορικά μέσα του στρατού κ.τ.λ., διακινδυνεύοντας τη ζωή τους, με ασήμαντη υπερωριακή αποζημίωση,

χωρίς ουσιαστική κάλυψη σε περίπτωση δυστυχήματος και μένοντας άπνοι, για 24-48 ώρες (τόσο διαρκεί περίπου η μετάβαση, αφαίρεση, επιστροφή και μεταμόσχευση οργάνων).

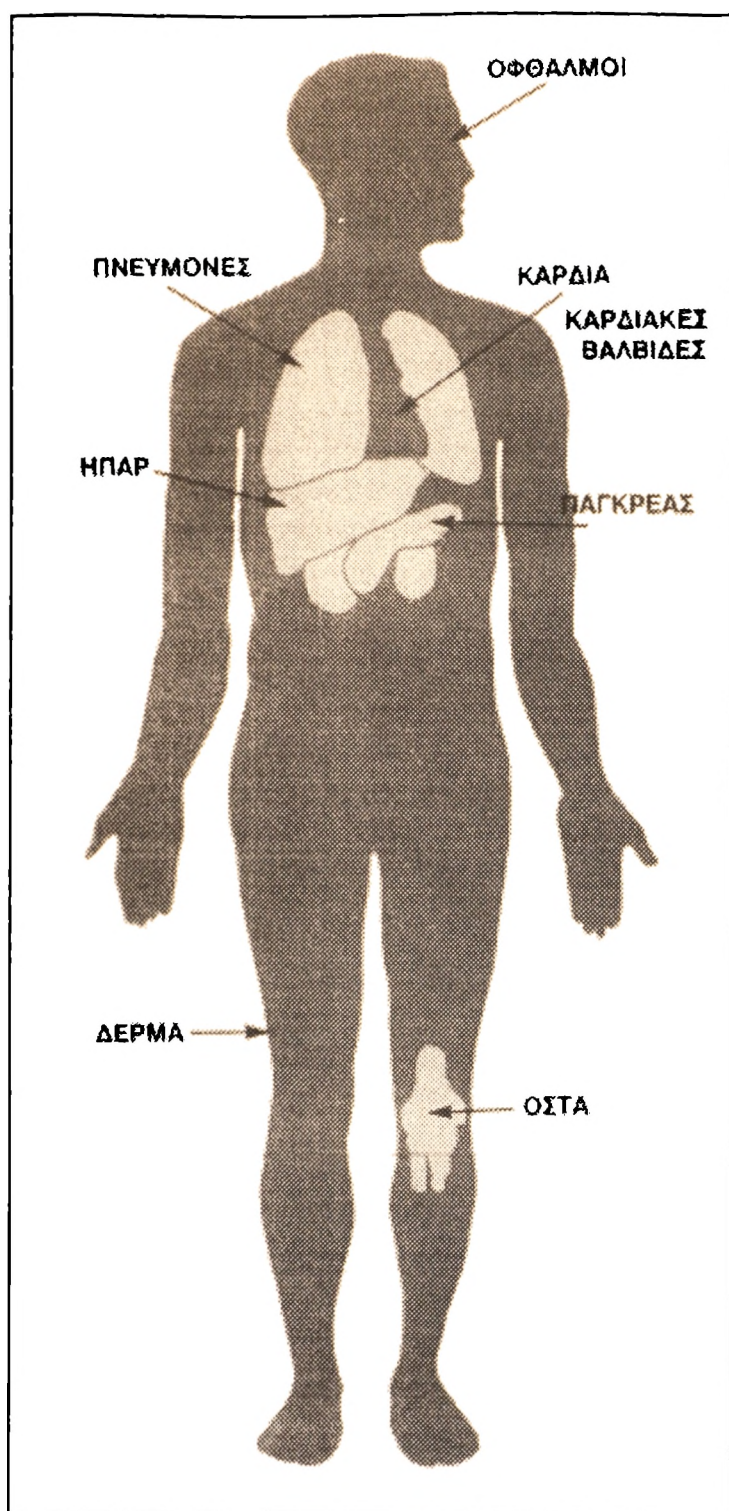
3. ΕΠΙΛΟΓΗ ΛΗΠΤΩΝ ΝΕΦΡΙΚΟΥ ΜΟΣΧΕΥΜΑΤΟΣ

Συχνά καλούνται υποψήφιοι ασθενείς για μεταμόσχευση νεφρού, των οποίων η καταλληλότητα ουδέποτε έχει επανεκτιμηθεί. Υπάρχουν στην Εθνική Λίστα αναμονής της ΥΣΕ νεφροπαθείς, οι οποίοι κρίθηκαν ως κατάλληλοι προς μεταμόσχευση, βάσει συγκεκριμένου προμεταμοσχευτικού ελέγχου, πριν από πολλά χρόνια, με αποτέλεσμα, σε αρκετές περιπτώσεις, ασθενείς που καλούνται για μεταμόσχευση να μην είναι πλέον κατάλληλοι, για ιατρικούς λόγους, όπως στεφανιαία ανεπάρκεια, χρόνια ενεργός ηπατίτιδα, αποφρακτική αρτηριοπάθεια λαγονίων αρτηριών (συνήθως το μόσχευμα τοποθετείται στο δεξιό κάτω τεταρτημόριο της κοιλίας και η νεφρική αρτηρία και φλέβα αναστομώνονται με τα σύστοιχα λαγό-

νια αγγεία) κ.τ.λ. Το γεγονός αυτό δημιουργεί αφενός τεράστιο διαδικαστικό πρόβλημα (κατά τη στιγμή της πρόσκλησης και κλινικής αξιολόγησης των υποψηφίων ληπτών) και αφετέρου εντάσεις και διεκδικήσεις εκ μέρους τους, αφού ο πιθανός αποκλεισμός στους αποτελεί τελικά ευθύνη του συστήματος. Επίσης η τυποποίηση (προσδιορισμός των αντιγόνων) των ιστών έχει γίνει την περίοδο διεξαγωγής του προμεταμοσχευτικού ελέγχου τους, χωρίς να έχουν επανατυποποιηθεί με τις νέες τεχνικές που χρησιμοποιούνται σήμερα. Επειδή από 5ετίας, ο προσδιορισμός των αντιγόνων των δοτών γίνεται με τη σύγχρονη ονοματολογία, το

γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των πιθανοτήτων επιλογής των υποψηφίων ληπτών, που φέρονται στη λίστα αναμονής με τα παλιότερα αντιγόνα, κατά τη στιγμή του ελέγχου της ιστοσυμβατότητας δότη-λήπτη από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές (H/Y) της ΥΣΕ.

Τα τελευταία δύο χρόνια (ύστερα από εισήγηση της ΥΣΕ προς το ΕΣΜ) εφαρμόζεται ένα νέο σύστημα εγγραφής-επιλογής ασθενών και κατανομή νεφρικών μοσχευμάτων ανά ΜΚ, από μεταθανάτιους δότες, που διασφαλίζει με πολύ καλύτερο τρόπο, σε σχέση με το παρελθόν, τη διαφάνεια στις μεταμοσχεύσεις. Ο πλέον κατάλληλος λήπτης νεφρού, σε σχέση με το μόσχευμα που προσφέρεται κάθε φορά, καθορίζεται από τη σύνθεση των μοριοποιημένων κριτηρίων επιλογής στους H/Y της ΥΣΕ (point system). Τα κριτήρια επιλογής, που περιλαμβάνουν εκτός της ομάδας αίματος και της ιστοσυμβατότητας δότη-λήπτη (όπως γινόταν παλαιότερα), και τον χρόνο αναμονής στη λίστα, την παιδική-εφηβική ηλικία, και

συγκεκριμένες και τεκμηριωμένες ιατρικές προτεραιότητες, θα αναθεωρούνται σε τακτά διαστήματα, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και τις ιατρικές εξελίξεις. Το νέο σύστημα, αποτελεί σταθμό στην ιστορία των μεταμοσχεύσεων στη χώρα μας, διότι θα συμβάλει στη διάλυση της διάχυτης καχυποψίας γύρω από τη δίκαιη διάθεση των μοσχευμάτων. Απαιτούνται, βεβαίως, περαιτέρω διορθώσεις των όποιων εγγενών και άλλων ατελειών, που διαπιστώθηκαν κατά την εφαρμογή του, ούτως ώστε να μην υπάρχει η παραμικρή δυνατότητα παραβίασης της εκάστοτε επιλογής ασθενών από τη λίστα. Όλοι οι υποψήφιοι λήπτες να έχουν ίσες ευκαιρίες με τον οποιονδήποτε έχοντα «μπάρμπα στην Κορώνη ή μεγάλο πορτοφόλι».

Η ΥΣΕ εν μέσω όλων αυτών και πολ-

λών άλλων αδυναμιών του συστήματος (που είναι αδύνατον να καταγραφούν στο πλαίσιο ενός άρθρου), χωρίς καμιά υποστήριξη, ιδίως από το 1990 και μετά, μη διαθέτοντας τα μέσα και τους πόρους που απαιτούνται για να αντεπεξέλθει στις νέες απαιτήσεις, μέσα από πολύ αντιξοές, συχνά ηρωικές, συνθήκες και αντιμετωπίζοντας προβλήματα, το μέγεθος των οποίων μόνο το προσωπικό της που τα βιώνει καθημερινά και επί σειρά ετών γνωρίζει, συντόνιζε και εξακολουθεί να συντονίζει και σ' αυτήν τη μεταβατική περίοδο που διανύουμε (εν όψει αλλαγών στο μεταμοσχευτικό πρόγραμμα) τις μεταμοσχευτικές διαδικασίες κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο και δεν έχει αναφέρει ούτε μία περίπτωση απώλειας μοσχεύματος για οργανωτικούς λόγους. Παρότι στην ιδρυτική της πράξη προβλεπόταν η περαιτέρω στελέχυσή της με εξειδικευμένο ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό, εν τούτοις το υπάρχον αντί να αυξάνεται μειώνεται κατά τα τελευταία χρόνια (5 αποσπάστηκαν ή μετατέθηκαν). Το προσωπικό της σήμερα αποτελείται από μια επισκέπτρια υγείας, δύο διοικητικούς υπαλλήλους, έναν «κλητήρα» και έναν μόνο γιατρό, τον Δ/ντή της ΥΣΕ, με ό,τι αν αυτό συνεπάγεται (ο γράφων είχε την τιμή, αλλά και την ατυχία να είναι διευθυντής της κατά την περίοδο 1996-1999). Σημειωτέον, ότι στην πρώτη φάση της λειτουργίας της ΥΣΕ, εποχή που είχαμε μόνο μεταμοσχεύσεις κερατοειδούς και νεφρού, το προσωπικό της ήταν σχεδόν διπλάσιο. Ο εξοπλισμός της αποτελείται βασικά από δύο τεμαχικούς σταθμούς, συνδεδεμένους online με το Κέντρο Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Κοινωνικών Υπηρεσιών (ΚΗΥΚΥ), όπου βρίσκεται η βάση δεδομένων του κεντρικού αρχείου νεφροπαθών.

Η ΥΣΕ, παρά τις ελλείψεις σε προσωπικό και υλικοτεχνική υποδομή, ανάμεσα στον ανταγωνισμό μεταξύ των μεταμοσχευτικών κέντρων ή και άλλων με-

ταμοσχευτικών φορέων, χωρίς καμιά «εξουσία» και δυνατότητα οιασδήποτε ουσιαστικής διορθωτικής παρέμβασης, ευρισκόμενη συνεχώς στο μάτι του κυκλώνα, συχνά κυματοθραύστης της όποιας δίκαιης και μη αγανάκτησης για την ανεπάρκεια του συστήματος, έχει προσφέρει τεράστιο κοινωνικό έργο, σε εθνικό επίπεδο, χωρίς να ληφθεί υπ' όψιν η αυταπάτηση και εθελοντική, εκτός «ωραρίου» απασχόληση του προσωπικού της, με συμμετοχή σε, ανά το πανελλήνιο, επιστημονικές και άλλες εκδηλώσεις, που αφορούν στη δωρεά οργάνων και τις μεταμοσχεύσεις γενικά και πολλές φορές «ιδίους εξόδους». Οι μόνοι συμπαραστάτες της ΥΣΕ σ' αυτήν την πορεία ήταν και είναι οι σύλλογοι νεφροπαθών και άλλων ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι σύλλογοι δωρητών οργάνων και διάφοροι κοινωνικοί φορείς. (Η συνεισφορά των συλλόγων δωρητών οργάνων στην ενημερωτική μας εκστρατεία υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική. Σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν 52.000 κάτοχοι κάρτας δωρητή οργάνων και ιστών, οι οποίοι έχουν συνειδητοποιήσει ότι το μείζον πρόβλημα της μεταμόσχευσης οργάνων και ιστών είναι η έλλειψη δοτών και οι οποίοι ως άτομα υπεύθυνα και με αλτρουιστικά αισθήματα διαδίδουν την ιδέα της δωρεάς, ευαισθητοποιώντας τους συγγενείς τους, τους φίλους, συναδέλφους κ.ά.)

Η ΥΣΕ για όλα τα ανωτέρω προβλήματα και την αντιμετώπισή τους, τον Ιούνιο του 1998, υπέβαλε εκτενές αναλυτικό υπόμνημα στο υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, ευελπιστώντας ότι θα αξιοποιηθεί η μακροχρόνια συσσωρευμένη πολύτιμη πληροφορία, τεχνογνωσία και εμπειρία της. Για την ιστορία της υπόθεσης, το υπόμνημα τελείωνε ως εξής: «Συμπερασματικά, διευκρινίζεται ότι η ΥΣΕ κατ' ουδέναν τρόπο επιχειρεί παρέμβαση, σχετικά με την πολιτική που το Υπουργείο Υγείας προτίθεται να εφαρμόσει στον ευαίσθητο τομέα των μεταμοσχεύσεων. Αρμόδιο συμβουλευτικό όργανο γι' αυτό είναι εκ του Νόμου, το ΕΣΜ, στο οποίο συμμετέχουμε εξαντλώντας κάθε δυνατότητα αμέριστης υποστήριξής του. Επειδή όμως, οι διαδικασίες που δρομολογούνται αυτόν τον καιρό (κατάθεση νομοσχεδίου στη Βουλή περί δημιουργίας

Εθνικού Οργανισμού Μεταμοσχεύσεων, ΝΠΙΔ) εκ των πραγμάτων χρονίζουν, η λειτουργία του συστήματος των μεταμοσχεύσεων, στο διάστημα που θα μεσολαβήσει μέχρι την υλοποίηση των οποιωνδήποτε αποφάσεων, είναι επικίνδυνο να εγκαταλείπεται στους όρους που είχαν διαμορφωθεί προς 15ετίας. Η κρίσιμη και δύσκολη για τις μεταμοσχεύσεις μεταβατική περίοδος που διανύουμε, οι συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες για μοσχεύματα ...και πολλά άλλα χρονίως συσσωρευθέντα προβλήματα επιβάλλουν τη λήψη άμεσων και πρακτικά εφικτών μέτρων, τα οποία αφορούν, κυρίως, στον θεσμό του τοπικού συντονιστή και τον στοιχειώδη εκσυγχρονισμό της ΥΣΕ σε επίπεδο στελέχωσης και τεχνολογικού εξοπλισμού και τα οποία α) θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση των σοβαρών αυτών προβλημάτων, β) θα επιταχύνουν την ανάκαμψη των μεταμοσχεύσεων, η οποία ήδη διαγράφεται σαφώς από το 1997 και γ) θα εξασφαλίσουν την ομαλή λειτουργική συνέχεια, εν όψει μελλοντικής αλλαγής του». Τα μέτρα αυτά, σε συνδυασμό με την συστηματική -όχι αποσπασματική- ευαισθητοποίηση του κοινού μέσα από την κατάρτιση προγραμμάτων ενημέρωσης, σχεδιασμένων από ειδικούς επιστήμονες, και τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και πληροφόρησης, θα απέφεραν τα μέγιστα δυνατά αποτελέσματα, σε σύντομο χρονικό διάστημα και με ελάχιστο οικονομικό κόστος για το κοινωνικό σύνολο.

Τελικώς, η πολιτεία με το νόμο 2737/99 «περί μεταμοσχεύσεων ανθρωπίνων ιστών και οργάνων» αποφάσισε να προχωρήσει στην ίδρυση του Εθνικού Οργανισμού Μεταμοσχεύσεων (ΕΟΜ), καταργώντας τις διατάξεις που αφορούν τη σύσταση του ΕΣΜ, καθώς και όλες τις σχετικές διατάξεις που αφορούν τον μεταμοσχευτικό τομέα της ΥΣΕ (η οποία θα συνεχίσει να λειτουργεί ως ΥΣΕ εξωνεφρικής κάθαρσης).

Επισημαίνονται περιληπτικά τα εξής: α) Στην επεξεργασία του νομοσχεδίου δεν ελήφθη υπ' όψιν η γνώμη της ΥΣΕ, της Ελληνικής Εταιρείας Μεταμοσχεύσεων, της Ελληνικής Νεφρολογικής Εταιρείας και διαφόρων άλλων σχετικών προς τις μεταμοσχεύσεις φορέων.

Οι αντιδράσεις από την έλλειψη διαλόγου, την ανεπαρκή προηγηθείσα επικοινωνιακή πολιτική της προώθησής του, την ασάφεια ορισμένων άρθρων του κ.τ.λ. είναι γνωστές και οι επιπτώσεις ήδη ορατές (βλ. εικ. 1 για την πορεία των μεταμοσχεύσεων μετά την ψήφιση του νομοσχεδίου στο θερινό τμήμα της Βουλής το 1999). β) Πριν προωθηθούν μεγαλεπήβολα σχέδια για τη δημιουργία του ΕΟΜ θα έπρεπε να εξαντληθούν όλες οι δυνατότητες βελτίωσης και εκσυγχρονισμού των ήδη υπάρχουσών μεταμοσχευτικών δομών του ΕΣΥ. γ) Παρ' όλα αυτά, ανεξάρτητα από τις ενστάσεις για τη σκοπιμότητα δημιουργίας του ή τις διατυπωθείσες επιφυλάξεις για μερικά άρθρα του, θα πρέπει να τον δούμε θετικά και να συμβάλουμε όλοι, μέσα από την υπέρβαση των αντιπαραθέσεων και τη δημιουργική σύνθεση διαφορετικών απόψεων στη βελτίωσή του, διότι, κατά κάποιον τρόπο, αντανάκλα την πρόθεση της πολιτείας να κάνει επιτέλους κάτι ουσιαστικό στον χώρο των μεταμοσχεύσεων. Δεν μπορεί η μεταμόσχευση να αποτελέσει πεδίο πολιτικών συγκρούσεων, προσωπικών φιλοδοξιών ή οποιωνδήποτε άλλων ανταγωνισμών. Οι καιροί ου μενετοί. Αφού αυτό αποφασίστηκε, είναι επιτακτική ανάγκη ο ΕΟΜ να λειτουργήσει το συντομότερο δυνατόν, αναλαμβάνοντας πλήρη δράση γιατί «παρατράβηξε» αυτή η «μεταβατική» περίοδος.

Ίσως στο άμεσο μέλλον το πρόβλημα των μεταμοσχεύσεων λυθεί με την «ξενομεταμόσχευση» (χρησιμοποιώντας όργανα από άλλα θηλαστικά, ιδίως του χοίρου με τον οποίο ταιριάζουμε περισσότερο από πλευράς αντιγόνων) ή με την κλωνοποίηση ιστών και οργάνων (υπό την προϋπόθεση ότι θα χρησιμοποιηθεί μόνο για θεραπευτικούς και όχι άλλους σκοπούς, που θα μας οδηγήσουν στον θαυμαστό καινούργιο κόσμο του Άλντους Χάξλεϋ).

Τελειώνοντας, αισθάνομαι την ανάγκη να προσθέσω ότι η αντιμετώπιση των μεταμοσχευτικών μας αναγκών, εκτός από τις άλλες επιβεβλημένες προσπάθειες για αύξηση της προσφοράς μοσχευμάτων, μπορεί να επιτευχθεί μακροπρόθεσμα και με την ελάττωση της ζήτησης μοσχευμάτων μέσα από τη μείωση της νοσηρότητας του

πληθυσμού. Η παρέμβαση στον τρόπο ζωής μας είναι ο σίγουρος και αποτελεσματικότερος δρόμος προς αυτόν τον σκοπό (βλ. σχετικό άρθρο στο *Αντί* τχ.700, 26.11.99, με τίτλο «Ποιός μπορεί να μας γιατρέψει;»). Η διατροφική συνιστώσα είναι από τις πιο σημαντικές στην πρόληψη πολλών παθήσεων, από τις οποίες μαστίζονται οι σύγχρονες καταναλωτικές κοινωνίες και οι οποίες οδηγούν σε τελικό στάδιο καρδιακής, αναπνευστικής, ηπατικής, νεφρικής και λοιπών οργάνων ανεπάρκειας. Δεν θα αναπτύξουμε βέβαια εδώ τους κανόνες που διέπουν τη σωστή διατροφή (αυτό θα αποτελέσει αντικείμενο άλλου άρθρου), αλλά πρέπει να τονίσουμε την ανάγκη για ενημέρωση (ιδίως της νεολαίας που συνωθείται στα φαστφουντάδικα) και προς αυτή την κατεύθυνση, με εκπαιδευτικά προγράμματα και διανομή εντύπου υλικού στα σχολεία, κέντρα υγείας κ.α. Η αντιμετώπιση των ιατρικών και άλλων προβλημάτων μας δεν μπορεί να είναι μόνο τεχνοκρατική, αλλά, κυρίως, αιτιολογική.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
το βιβλίο του

Αντρέα Σαραντόπουλου
Οι Εξόριστοι στον Εμφύλιο

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Σ. Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.

ΣΤΑΔΙΟΥ 5, ΑΘΗΝΑ 105 62
Τηλ.: 32.31.525, 32.50.011, Fax: 32.43.814

Ξένοι στην ίδια πόλη

Για να θυμούνται οι παλιότεροι και να μαθαίνουν οι νέοι. Επιτρέψτε μου να σας περιγράψω δύο περιστατικά που αποδεικνύουν πόσο διαφορετικά χρησιμοποιούν οι άνθρωποι την εξουσία που τους δίνει η τοπική αυτοδιοίκηση.

Την ώρα που όλοι θεωρητικολογούν γύρω από το πρόβλημα των σκληρών ναρκωτικών, συζητούν με την ευκαιρία ανακοινώσεων για τα θύματα των ναρκωτικών και, γενικώς, νομίζουν ότι ξεμπερδεύουν με το χρέος τους μέσω βαρύγδουπων δηλώσεων, κάποιοι άνθρωποι έχουν κάνει σκοπό της ζωής τους τη σωτηρία των νέων ανθρώπων. Αφιερώνονται στο πρόβλημα και είναι ο ακτιβιστικός εφιάλτης των εμπόρων.

Ένας από αυτούς, ο δημοτικός σύμβουλος του Συνασπισμού στην Καβάλα, νευρολόγος κ. Βασίλης Τραϊφόρος. Αγωνιζόμενος στο πλευρό του Συλλόγου Γονέων νέων ναρκομανών, κατάφερε στη διάρκεια της θητείας του να κάνει δύο μεγάλα βήματα στον αγώνα κατά των ναρκωτικών.

Το πρώτο ήταν να δημιουργήσει στην Καβάλα, σε συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ, ένα κέντρο πρόληψης-ενημέρωσης για τα ναρκωτικά. Τώρα, οι συνεχείς αγώνες του δικαιώνονται και δημιουργείται πια ένας συμβουλευτικός σταθμός, όπου σε συνεργασία με εξειδικευμένο προσωπικό από την «Ιθάκη», οι χρήστες θα περνούν το απαραίτητο στάδιο της προσαρμογής και της ψυχολογικής υποστήριξης στην πόλη τους, πριν ενταχθούν σε πρόγραμμα απεξάρτησης κάποιου κέντρου, όπως αυτού της «Ιθάκης».

Ο Βασίλης Τραϊφόρος, εκτός των άλλων, έχει να παλέψει και με τις αντιδράσεις των κατοίκων της περιοχής όπου θα στεγαστεί ο συμβουλευτικός σταθμός, οι οποίοι αντιδρούν πιστεύοντας ότι η γειτονιά τους θα γεμίσει σύριγγες και ηρωίνη. Διαμαρτυρίες που οφείλονται στην άγνοια. Κι αυτή την άγνοια προσπαθεί να σκοτώσει ο συγκεκριμένος δημοτικός σύμβουλος, με συνεχείς επαφές μαζί τους, εξηγώντας

Υπαίθριος αθλητής στην Καβάλα πριν απο λίγα χρόνια... Σήμερα αναζητούνται χώροι σταδμεύσεως για οχήματα. Πεζοί και περίεργοι δεν έχουν πού να σταθούν...

τους ότι το πρόβλημα δεν είναι των άλλων αλλά δικό μας. Όπως και η λύση του.

Στην αντίπερα όχθη, ο Δήμαρχος Καβάλας και οι συν αυτό της πλειοψηφίας, που έχουν βαλθεί να καταστρέψουν μια από τις ωραιότερες περιοχές της Καβάλας, μετατρέποντας σε πάρκινγκ το υπαίθριο θεατράκι και την πλατεία Μεχμέτ Αλί στην χερσόνησο της Παναγίας. Πρόκειται για την πιο όμορφη και παραδοσιακή περιοχή της Καβάλας –γνωστή σε όλους τους επισκέπτες της– που είναι και χώρος πραγματοποίησης πολιτιστικών εκδηλώσεων το καλοκαίρι.

Οι κάτοικοι αντέδρασαν δυναμικά, βάζοντας τα σώματά τους μπροστά στις μπουλντόζες των εργολάβων, που είχαν αναλάβει το έργο. Και τότε ο δήμαρχος βρήκε τη λύση. Έστειλε τα ΜΑΤ για να επιβάλουν τις απόψεις του περί αισθητικής και μεγάλων τομών στο Δήμο. Η πλατεία και το μικρό θέατρο, λαβωμένα από τους βανδαλισμούς και τα χτυπήματα των εκσκαφέων, ευγνωμονούν την κατηραμένη γραφειοκρατία αφού, μετά τα ασφαλιστικά μέτρα που κατέθεσαν οι κάτοικοι, τα έρ-

γα σταμάτησαν λόγω της έλλειψης κάποιων υπογραφών από αρμόδιες υπηρεσίες.

Συνεργάτες του δημάρχου επιμένουν ότι θα στείλουν τα ΜΑΤ όσες φορές χρειαστεί, προκειμένου να γίνει το πάρκινγκ.

Δύο απλά παραδείγματα, σε μια πόλη που θα μπορούσε να μην την έλεγαν Καβάλα, αλλά Βόλο, Λάρισα ή Καλαμάτα. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα αντίληψης της εξουσίας της τοπικής αυτοδιοίκησης, που αυξάνεται και θα αυξάνεται όλο και περισσότερο, είτε το θέλουν κάποιοι είτε όχι.

Δυο ξένοι στην ίδια πόλη. Όχι άνθρωποι, αλλά ήθη και πρακτικές. Κι είναι ένα πρόβλημα κι αυτό, που βάζει σε σκέψεις όλους αυτούς που αγωνίστηκαν ώστε να μετατραπούν οι δήμοι σε μικρές τοπικές κυβερνήσεις και οι πόλεις, αποδεσμευμένες από την κεντρική εξουσία, να πορευτούν στο αύριο, το κατά δύναμιν, αυτοδιοικούμενες και αξιοπρεπείς, αφού δεν θα χρειάζεται πια να απλώνουν το χέρι στα υπουργεία για να ζητιανέψουν.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΡΟΥΛΑΣ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Το όνειρο του Μπους και οι ανησυχίες της Ευρώπης

Το αμερικανικό όνειρο του νέου προέδρου των ΗΠΑ φαίνεται ότι προκαλεί εύλογες ανησυχίες στον υπόλοιπο κόσμο. Παρά τις διαβεβαιώσεις τις οποίες έδωσε στην πρώτη του επίσημη ομιλία ο πρόεδρος Μπους, οι ευρωπαίοι ηγέτες έχουν κάθε λόγο ν' ανησυχούν για τη νέα πολιτική ασφαλείας των ΗΠΑ. Τόσο ο Τζορτζ Μπους όσο και ο υπουργός Άμυνας Ντόναλντ Ράμσφελντ είναι υπέρμαχοι της Εθνικής Πυραυλικής Άμυνας (NMD) των ΗΠΑ, η οποία είναι γνωστή και ως «πόλεμος των άστρων». Ακόμη και αν η προεδρία Μπους δεν στρέψει την Αμερική προς τον απομονωτισμό, αν το σχέδιο της NMD προχωρήσει, η Αμερική θα βρεθεί απομονωμένη. Κανείς, ούτε η Ρωσία ούτε η Κίνα, ούτε η Ε.Ε., δεν επιθυμεί νέα κούρσα εξοπλισμών στην οποία οδηγεί η αντιπυραυλική άμυνα των ΗΠΑ. Η ανάπτυξη του συστήματος ανταβλλιστικής άμυνας είναι ουσιαστικά ένα πρόγραμμα αεροδιαστημικής Βιομηχανίας και όχι ένα πρόγραμμα εθνικής ασφάλειας, σημειώνει ο αμερικανός αναλυτής William Pfaff και μας πληροφορεί ότι οι επιτελείς του Τζορτζ Μπους προωθούν ήδη μια νέα «απειλή»; Πιο συγκεκριμένα, Επιτροπή της Γερουσίας με επικεφαλής το νέο υπουργό Άμυνας Ντόναλντ Ράμσφελντ, ζητεί να ληφθούν μέτρα για τις χώρες που διάκινται εχθρικά προς τους αμερικανικούς δορυφόρους. Με την κατασκευή αυτής της νέας «απειλής» θα δημιουργηθεί ένας ιδιαίτερα προσοδοφόρος ανταγωνισμός της αμερικανικής αμυντικής βιομηχανίας. Στο παρελθόν η ανάπτυξη νέων οπλικών συστημάτων καθοριζόταν από τους ορισμούς που έδιναν οι στρατιωτικοί. Σήμερα, αντιθέτως, η βιομηχανία θα εί-

ναι εκείνη που προωθεί τα νέα όπλα και επιβάλλει νέες «απειλές», υπογραμμίζει ο Pfaff. Φαίνεται λοιπόν ότι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν έφερε και το τέλος του ανταγωνισμού των εξοπλισμών. Ο νεοεκλεγείς πρόεδρος εμφανίζεται αποφασισμένος να προωθήσει με κάθε μέσο τα ζητήματα στρατιωτικής τεχνολογίας, αναπτύσσοντας όπλα που θα είναι απαραίτητα –σύμφωνα με όσα προβλέπουν οι εγκέφαλοι του αμερικανικού Πενταγώνου– την επόμενη εικοσαετία.

«Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν μια μεγάλη ευκαιρία να επαναπροσδιορίσουν τον τρόπο που διεξάγονται και κερδίζονται οι πόλεμοι», είχε δηλώσει προεκλογικά ο Μπους, ξεκαθαρίζοντας τις προθέσεις του. Σύμφωνα με τον νέο αμερικανικό πρόεδρο, οι ΗΠΑ θα πρέπει να προετοιμαστούν για να αντιμετωπίσουν νέες απειλές από τον «κυβερνοπόλεμο» (δηλαδή, μια επίθεση στα ζωτικά ηλεκτρονικά συστήματα της χώρας) μέχρι τη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής.

Όσον αφορά στο ερώτημα σε τι θα διέφερε ο Αλ Γκορ από τον Μπους, οι περισσότεροι αναλυτές συμφωνούν ότι ο υποψήφιος των Δημοκρατικών θα διέφερε μόνο στο χειρισμό των λεγόμενων κοινωνικών θεμάτων. Κατά των William Pfaff, είναι σαφές πλέον ότι ο νέος αμερικανός πρόεδρος έχει μετατραπεί σε όργανο ενός τμήματος της αμερικανικής κοινωνίας των Ηνωμένων Πολιτειών Α.Ε. Η ανάληψη της εξουσίας από τα επιχειρηματικά συμφέροντα είναι ένα φαινόμενο φυσικό ή κυκλικό. Όμως και ο έτερος υποψήφιος, ο Αλ Γκορ, ήταν «υποψήφιος των επιχειρήσεων». Αυτό είναι ίσως το νέο στοιχείο της πολιτικής πραγματικότητας στις ΗΠΑ.

**Και ο έτερος
υποψήφιος, ο Αλ
Γκορ, ήταν
«υποψήφιος των
επιχειρήσεων».
Αυτό είναι ίσως
το νέο στοιχείο
της πολιτικής
πραγματικότητας
στις ΗΠΑ.**

Ο Ελληνισμός στον 21ο αιώνα: Προκλήσεις - Ευθύνες - Ευκαιρίες

του Ανδρέα Θεοφάνους

Η ανθρωπότητα εισέρχεται στον 21ο αιώνα με πολλές προσδοκίες αλλά και με έντονη συναίσθηση των μεγάλων προβλημάτων –οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών, οικολογικών– που έχει να αντιμετωπίσει. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την εντατικοποίηση της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης, η οποία αναπόφευκτα εμπεριέχει και συνεργασίες και έντονο ανταγωνισμό.

Ποιες μπορεί να είναι οι ευθύνες, ο ρόλος και οι προσδοκίες του Ελληνισμού στον νέο αιώνα; Όσο φιλόδοξα και ευφάνταστα κι αν είναι τα σχέδια και τα οράματα για το μέλλον, δεν μπορούμε παρά ν' αρχίσουμε με τα δεδομένα του παρόντος. Τα δεδομένα για τον Ελληνισμό είναι δύσκολα και σκληρά, και οι προκλήσεις τεράστιες. Όμως θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι ο Ελληνισμός ξεκινά τον 21ο αιώνα έχοντας ήδη κάνει μερικά θετικά βήματα που διανοίγουν καλές προοπτικές για το μέλλον. Τα βήματα αυτά αλλά και οι προοπτικές σχετίζονται άμεσα με τον ευρωπαϊκό χώρο, στον οποίο ο Ελληνισμός δικαιωματικά ανήκει, ως πρωτεργάτης της δημοκρατίας και όλων των άλλων ιδεωδών που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Στον χώρο της Ευρώπης, ο Ελληνισμός εργάζεται ήδη με σοβαρότητα και συνέπεια συμμετέχοντας στο έργο της οικοδόμησης και ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αποτελεί σημαντική εξέλιξη στην ιστορία της ανθρωπότητας και φωτεινό υπόδειγμα για το μέλλον, αφού είναι η πρώτη στην ιστορία περίπτωση τόσων πολλών κρατών που αυτόβουλα και οικειοθελώς αποφασίζουν να βαδίσουν μαζί, να ενώσουν τις τύχες τους, συνενώνοντας μια ολόκληρη ήπειρο. Η συμβάθυνση και ολοκλήρωση της Ένωσης αναμένεται ότι θα συμβάλει στη σφυρηλάτηση της ασφάλειας και της συνεργασίας καθώς και της ευημερίας της Ευρώπης ενώ ταυτόχρονα θα της επιτρέψει να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο παγκοσμίως.

Ενώ ο Ελληνισμός καλείται να λειτουργήσει στο Ευρωπαϊκό και διεθνές πεδίο για ένα καλύτερο μέλλον –ένα μέλλον που να χαρακτηρίζεται από ειρήνη, ασφάλεια και ευημερία– έχει ταυτόχρονα να αντιμετωπίσει και το μέγα εθνικό πρόβλημα του Κυπριακού. Είναι προφανές ότι στην Κύπρο διακυβεύονται ευρύτερα συμφέροντα του Ελληνισμού, καθώς η ιστορική αλλά και η γεωπολιτική και γεωοικονομική του παρουσία στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου είναι ζωτικής σημασίας. Εάν, παρ' ελπίδα, χαθεί η Κύπρος ή δεν ανακοπεί τουλάχιστον η συρρίκνωση του Ελληνισμού στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, θα υποστεί ακόμα ένα πλήγμα η αξιοπιστία της Ελλάδας με περαιτέρω αρνητικές προεκτά-

σεις για τη μελλοντική πορεία του Ελληνισμού.

Η ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου σηματοδότησε την απαρχή του απεγκλωβισμού της Μεγαλονήσου από τον τουρκικό στρατηγικό έλεγχο. Επικαλούμενη θέματα αρχών και διεθνούς δικαίου αλλά πάνω απ' όλα προχωρώντας σε μια σύζευξη συμφερόντων του Ελληνισμού με αυτά της Ε.Ε. και άλλων δυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και ευρύτερα, η Κυπριακή Δημοκρατία μπορεί να προσβλέπει σε καλύτερες μέρες. Με την ενίσχυση των προσπαθειών μας μέσα από το ευρωπαϊκό πλαίσιο μπορούν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για ρυθμίσεις που θα συμβάλουν σε μια δίκαιη και διαρκή λύση του Κυπριακού. Εξαρτάται και από μας η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχονται, μη επιτρέποντας τη διολίσθηση σε επικίνδυνους συμβιβασμούς για να εξυπηρετηθούν κάποιες σκοπιμότητες.

Η προσπάθεια ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε. και ολοκλήρωσης της ανεξαρτησίας μας είναι απαραίτητο να στηριχθεί και με ενέργειες στο εσωτερικό μέτωπο. Είναι, μεταξύ άλλων, η ανάγκη διατήρησης και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης. Η ελευθερία στην έκφραση, το δικαίωμα στη διαφωνία και στη διεκδίκηση αιτημάτων πρέπει να είναι πάντοτε σεβαστά, υπό τον όρο ότι δεν θα παραβιάζουν ένα βασικό πλαίσιο αρχών που θα διασφαλίζουν την κοινωνική ενότητα. Η εργατική αναταραχή που παρατηρείται αυτές τις μέρες στον δημόσιο τομέα πρέπει να μας προβληματίσει.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο στην προσπάθεια προώθησης των γενικότερων συμφερόντων μιας χώρας είναι η επιστράτευση της επιστημονικής γνώσης, κάτι που δυστυχώς δεν έχει γίνει πλήρως κατανοητό ακόμα στην Κύπρο. Μεταξύ άλλων, υπογραμμίζεται ότι η συμβολή των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων καθώς και των ερευνητικών κέντρων στη μελέτη των δεδομένων και στη διαμόρφωση επιλογών πολιτικής δεν είναι μόνο σημαντική αλλά και απαραίτητη. Εξίσου σημαντική είναι η συνεργασία και η δικτύωση τέτοιων ιδρυμάτων με αντίστοιχο του εξωτερικού, τα οποία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις χώρες τους.

Σε διεθνές επίπεδο, πέρα από την αξιοποίηση των ευρωπαϊκών αρχών και δεδομένων για αντιμετώπιση των εθνικών θεμάτων, ο Ελληνισμός, λόγω ιστορίας, πολιτισμού, αλλά και γεωστρατηγικής παρουσίας σε ένα ευαίσθητο χώρο έχει και τη δυνατότητα και την υποχρέωση να συνεισφέρει ουσιαστικά στην οικοδόμηση μιας διεθνούς κοινωνίας δικαίου, ασφάλειας και ευημερίας. Έχει την υποχρέωση να αναλαμβάνει ή να ενισχύει πρωτοβουλίες στους κόλπους της Ε.Ε. και διεθνώς για προώθηση νέων ιδεών, νέων δικαιότερων διευθετήσεων στη διεθνή πολιτική και οικονομική ζωή, εγκαταλείποντας πια τον ρόλο του ουραγού και του μιμητή.

Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας και διευθυντής του Κέντρου Ερευνών καθώς και του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Διεθνών Σχέσεων του Intercollege στη Λευκωσία.

Εμπρός, να σώσουμε το κόμμα της Αρετής!

Νέα τροπή παίρνουν στην Τουρκία η συζήτηση αλλά και οι έμπρακτες προσπάθειες για την προώθηση της συνταγματικής μεταρρύθμισης που θα καταστήσει πιο δύσκολη την απαγόρευση των πολιτικών κομμάτων. Μια μεταρρύθμιση που έχει ως κύριο στόχο την «σωτηρία» του ισλαμικού κόμματος της Αρετής.

Τα βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την συζήτηση αυτή, την εντάσσουν σε ένα γνώριμο πια μοντέλο, με βάση το οποίο εξελίσσονται όλες σχεδόν οι συζητήσεις στην Τουρκία τον τελευταίο καιρό: εμπλοκή των βασικών θεσμών του τουρκικού κράτους, με νέο δεδομένο τις δημόσιες πια ανταλλαγές απόψεων για θέματα που αγγίζουν και πολλές φορές σχεδόν αμφισβητούν τις πάγιες δομές και αντιλήψεις, τις δημόσιες ανακοινώσεις «εκπλήξεις» και βέβαια την παλαιά αλλά όλο και πιο εξασκημένη ικανότητα του πρωθυπουργού κ. Ετζεβίτ να συμβιβάζει, μέχρις στιγμής τουλάχιστον, τα ασυμβίβαστα.

«Το σύνταγμα δίνει τη δυνατότητα στο συνταγματικό δικαστήριο να υπερασπίζεται την τουρκική δημοκρατία, αλλά η μεταρρύθμιση του άρθρου 69 του Συντάγματος θα εμποδίσει το έργο του δικαστηρίου», είπε σε ανακοίνωση,

που έκανε για πρώτη φορά στην ιστορία του, το συνταγματικό δικαστήριο.

«Η μεταρρύθμιση που θεσμοθετεί την απόλυτη πλειοψηφία (2/3) δεν επιτρέπει στο συνταγματικό δικαστήριο να διατηρεί την ευαίσθητη ισορροπία ανάμεσα στην απαγόρευση των κομμάτων και την ελευθερία της γνώμης», λέει ακόμα η ανακοίνωση και, με μια σπάνια σαφήνεια που συνοψίζει ακριβώς την κατάσταση, συνεχίζει: «Το γεγονός ότι η τροποποίηση του άρθρου 69 γίνεται σε μια περίοδο κατά την οποία συνεχίζεται μια δίκη (η δίκη για την απαγόρευση ή όχι του FP) πλήττει την αρχή της διάκρισης των εξουσιών».

Ο τουρκικός Τύπος αναφέρθηκε με πρωτοσέλιδους τίτλους στην ανακοίνωση και ορισμένες μεγάλες εφημερίδες έκαναν λόγο για «μεταμοντέρνο υπόμνημα» του συνταγματικού δικαστηρίου, αναφερόμενες στην πρόσφατη, επίσης δημόσια, συζήτηση για το αν η δια-

δικασία της 28ης Φεβρουαρίου 1997 (που οδήγησε στην εκτροπή της κυβέρνησης του κ. Ερμπακάν) ήταν ένα «μεταμοντέρνο» πραξικόπημα ή όχι.

Λίγες ώρες πριν από την ανακοίνωση του δικαστηρίου, είχε δημοσιευθεί η πληροφορία ότι η συνταγματική τροποποίηση, στην οποία είχαν συμφωνήσει επισήμως τα κόμματα του κυβερνητικού συνασπισμού και το FP, έπειτα από μαραθώνιες διαπραγματεύσεις, δεν θα συζητείτο τελικά στην ολομέλεια της Εθνοσυνέλευσης.

Ο κ. Ετζεβίτ δήλωσε δημόσια ότι «κατανοεί» τους φόβους του συνταγματικού δικαστηρίου ενώ το κόμμα του, σε συνεργασία με τα κόμματα των κ. Μπαχσελί και Γιλμάζ, κατέβαλε κάθε προσπάθεια να σωθεί το ισλαμικό κόμμα.

Ο φόβος των πρόωρων εκλογών, σε περίπτωση απαγόρευσης του κόμματος της Αρετής, αλλά και ο φόβος ότι η έκλειψη του υπάρχοντος συντηρητικού ισλαμικού κόμματος θα προκαλέσει την διάσπαση του πολιτικού Ισλάμ και την δημιουργία ενός νέου ισλαμικού σχήματος, πιο προοδευτικού και άγνωστου στο κρατικό κοσμικό κατεστημένο, προώθησε, μέχρι ενός σημείου, τις συναινέσεις στον πολιτικό κόσμο ώστε να μην απαγορευθεί το κόμμα της Αρετής.

Η συνταγματική μεταρρύθμιση είναι όμως πιο πολύπλοκη, καθώς συμπεριλαμβάνει την κατάργηση του άρθρου 15, που απαγορεύει τον συνταγματικό έλεγχο των νόμων και των διαταγμάτων της περιόδου του στρατιωτικού πραξικοπήματος του 1980, αγγίζοντας τις ευαισθησίες του σημερινού καθεστώτος, αλλά και την μείωση της θητείας του προέδρου της Δημοκρατίας από επτά σε πέντε χρόνια.

Παρ' όλες όμως τις ιδιαιτερότητες αλλά και την κρισιμότητα της έκβασης της συζήτησης, είναι σαφές ότι εγγράφονται πια στον δημόσιο διάλογο αλλαγές που τροποποιούν τις βάσεις του τουρκικού κράτους μετά το '80 αλλά και απόψεις που θίγουν τους μέχρι τώρα «ιερούς και απαραβίαστους» θεσμούς, όπως οι ένοπλες δυνάμεις, το συνταγματικό δικαστήριο, η προεδρία.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΡΕΤΑΙΟΣ
Κωνσταντινούπολη 23.01.2001

Ένα επώδυνο καθήκον μνήμης

Στις 18 Ιανουαρίου η γαλλική Βουλή, ακολουθώντας τον δρόμο που άνοιξε τον Νοέμβριο του 2000 η Γερουσία,¹ ενέκρινε ομόφωνα ψήφισμα με το οποίο «η Γαλλία αναγνωρίζει επισήμως τη γενοκτονία των Αρμενίων το 1915».² Το γεγονός αυτό προκάλεσε σοβαρή κρίση στις σχέσεις της Γαλλίας με την Τουρκία, η οποία ανακάλεσε αμέσως τον πρεσβευτή της από το Παρίσι, ενώ ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών Ισμαήλ Τζεμ χαρακτήρισε τη Γαλλία «παρωδία κοινοβουλευτικής δημοκρατίας»!

Δύο μέρες αργότερα, το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών διευκρίνιζε ότι η ανάκληση του τούρκου πρέσβη από το Παρίσι έγινε «για να συμμετάσχει σε προγραμματισμένη από καιρό σύσκεψη στην Άγκυρα».³ Η επίσημη Τουρκία, παρά την αρχική οργή και τις προειδοποιήσεις για αντίμετρα απέφυγε να ανακοινώσει «κυρώσεις» εναντίον της Γαλλίας, όπως ζητούσαν τις πρώτες μέρες πολλές εφημερίδες.

«Adieu France» (Αντίο Γαλλία) και «Μια ιστορική φιλία καταστράφηκε» ήταν δύο από τους πρωτοσέλιδους τίτλους των τουρκικών εφημερίδων «Χουριέτ» και «Μιλιέτ», που μετέφεραν το κλίμα οργής και αντεκδίκησης που προκάλεσε στην Τουρκία η ομόφωνη αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων από τη γαλλική Εθνοσυνέλευση. Κατά την «Χουριέτ» το «γαλλικό κοινοβούλιο θυσιάσε στο βωμό της αρμενικής ψήφου μια ιστορική φιλία, που χρονολογείται από την εποχή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς». Η δε «Μιλιέτ» δημοσίευσε στις 19 Ιανουαρίου τον αριθμό των φαξ του προέδρου Σιράκ, καλώντας όλους τους τούρκους πολίτες να τον βομβαρδίσουν με εκκλήσεις για την ακύρωση της αναγνώρισης από το γαλλικό Συνταγματικό Συμβούλιο, κάτι που μπορεί να γίνει μόνο σε περίπτωση που κηρυχθεί αντισυνταγματική από το Συνταγματικό Συμβούλιο της Γαλλίας.

Δεν έλειψαν ωστόσο και οι συστάσεις για αυτοσυγκράτηση τόσο από αναλυτές όσο και από παράγοντες της πολιτικής και κυρίως της οικονομικής ζωής στην Τουρκία. Κάποιοι μάλιστα έκαναν κριτική σ' αυτούς που επιμένουν να αγνοούν την αποτυχία της Τουρκίας στο αρμενικό ζήτημα. Χαρακτηριστικό ήταν ένα από τα σχόλια της εφημερίδας «Σαμπάχ»: «Το να αγνοούμε την αποτυχία της πολιτικής μας σε αυτό το θέμα μπορεί να κάνει τα γεράκια της Άγκυρας ευτυχισμένα, αλλά δεν μας διασφαλίζει ευτυχές μέλλον».⁴ Επίσης, ο αρθρογράφος της «Μιλιέτ» Σαμί Κοέν, σε μια ψύχραιμη και ρεαλιστική προσέγγιση, υποστηρίζει ότι «δεν είναι λογικό να καταστρέφει η Άγκυρα τις σχέσεις της με όποια χώρα παίρ-

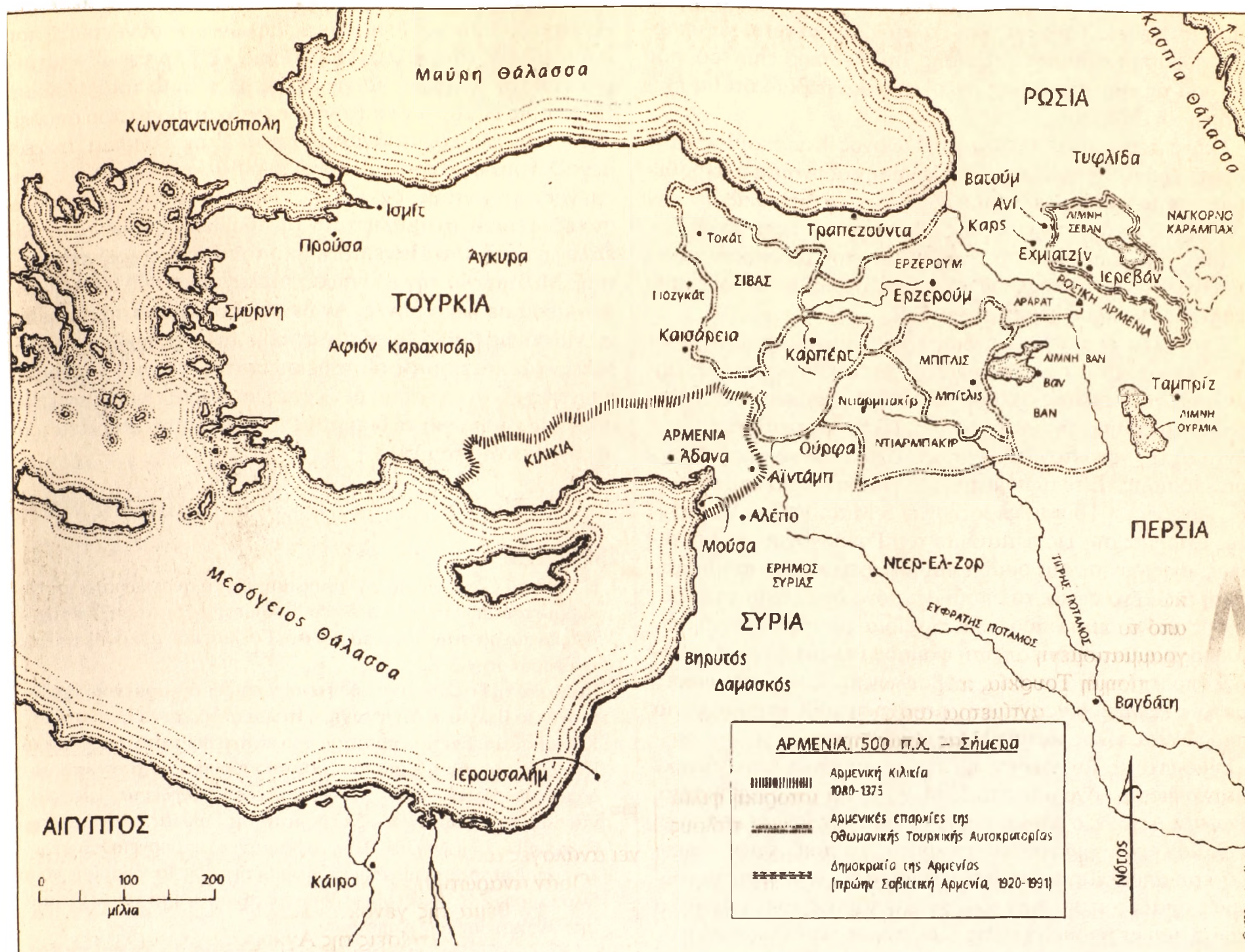

Τούρκοι στρατιώτες επιβλέπουν την πορεία προς το θάνατο μιας ομάδας εκτοπισμένων Αρμενίων (Απρίλιος 1915).

νει ανάλογες αποφάσεις». Πιο τολμηρός, ο καθηγητής Μπασκίν Οράν αναρωτήθηκε μήπως «η μόνη λύση για να αντιμετωπισθεί το θέμα της γενοκτονίας των Αρμενίων είναι να αποκατασταθούν οι σχέσεις της Άγκυρας με το Ερεβάν».⁵

Στο ίδιο μήκος κύματος και ο τούρκος μεγαλοεπιχειρηματίας Ραχμί Κοτς, που έκανε επίδειξη «ρεαλιστικής στάσης»: «Δεν μπορεί να τεθεί θέμα εφαρμογής εμπάργκο από μια χώρα σαν την Τουρκία, προς μια χώρα σαν τη Γαλλία», είπε ο Κοτς και τόνισε ότι «υπάρχουν μεγάλα συμφέροντα τόσο στη Γαλλία όσο και στην Τουρκία». «Όπως είναι γνωστό, ο σημαντικότερος στρατηγικός «εταίρος» του ομίλου επιχειρήσεων ΟΥΑΚ (το Ταμείο Αλληλοβοήθειας Ενόπλων Δυνάμεων), που είναι, με άλλα λόγια, το «κεφάλαιο» των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, είναι οι γαλλικές βιομηχανίες. Μεταξύ των εταίρων αυτών είναι η αυτοκινητοβιομηχανία Renault, η εταιρεία πετρελαιοειδών Elf και η ασφαλιστική εταιρεία Αχχα. Αυτός είναι ο ένας από τους δύο σημαντικούς λόγους για τους οποίους η Τουρκία προχωρεί διστακτικά στα «αντίποινα» κατά της Γαλλίας. Ο άλλος λόγος, ίσως και σημαντικότερος, είναι η Τελωνειακή Ένωση της Τουρκίας με την Ε.Ε.

Από την άλλη πλευρά, στο Παρίσι, ο αρμόδιος υπουργός για τις σχέσεις της κυβέρνησης με το Κοινοβούλιο Ζαν-Ζακ Κεϊράν μίλησε για «αγώνα κατά της λήθης» και για μια απόφαση «που ανταποκρίνεται σε ένα αίτημα αλήθειας και δι-

καιοσύνης»,⁷ φροντίζοντας πάντως να διευκρινίσει πως δεν συνιστά κατηγορητήριο για τη σημερινή Τουρκία. Η αρμενική κοινότητα της Γαλλίας, που αριθμεί 300.000 ανθρώπους, είχε ασκήσει μεγάλες πιέσεις για την υιοθέτηση του νομοσχεδίου κι αυτό φάνηκε από τις παρεμβάσεις όλων των βουλευτών που έλαβαν το λόγο κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου, η υιοθέτηση του οποίου απαίτησε τρία χρόνια κοινοβουλευτικών αγώνων καθώς είχε μπλοκαριστεί επί δύο χρόνια, ύστερα από την άρνηση της Γερουσίας να εγγράψει την πρόταση νόμου στην ημερήσια διάταξη. Παρότι τόσο ο συντηρητικός Ζακ Σιράκ όσο και ο σοσιαλιστής Λιονέλ Ζοσπέν είχαν φροντίσει προηγουμένως να αποστασιοποιηθούν από την επερχόμενη απόφαση του γαλλικού κοινοβουλίου σε μια προσπάθεια να περιορίσουν τη ζημιά στις σχέσεις με την Τουρκία, οι βουλευτές δεν θέλησαν να ριψοκινδυνεύσουν απώλεια ψήφων από τη δυσανεμία της ισχυρής αρμενικής κοινότητας. Ο καταγισμός απειλών και προειδοποιήσεων δεν φαίνεται να ανησύχησε τους γάλλους κοινοβουλευτικούς, ειδικά τους αρμενικής καταγωγής, όπως ο Πατρίκ Ντεβετζιάν του γκωλικού κόμματος «Συναγερμός για τη Δημο-

κρατία», ο οποίος δήλωσε πως η αναγνώριση μιας γενοκτονίας, που διεπράχθη πριν από 85 χρόνια με θύματα ενάμισι εκατομμύριο ανθρώπους, δεν είναι θέμα των ιστορικών, αλλά θέμα συνείδησης και αξιοπρέπειας. Τέλος, ο συντάκτης του σχεδίου νόμου Φρανσουά Ροσμπλουάν επισήμανε ότι η αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων δεν καταδικάζει την Τουρκία. «Αντιθέτως καθοδηγεί μια χώρα που χτυπά την πόρτα της Ευρώπης προς τον σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα και προς την εγκαθίδρυση αρμονικών σχέσεων με τους γείτονές της».⁸

Η εφημερίδα *Le Monde*, σε ολοσέλιδο ρεπορτάζ της 19 Ιανουαρίου, υποστηρίζει ότι «οι τουρκικές αρχές θα πρέπει να σκεφτούν για τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην αναγνώριση της ευθύνης σε ό,τι αφορά τις φρικαλεότητες που διαπράχθηκαν στο όνομα της μεγάλης Τουρκίας. Πρόκειται για ένα καθήκον μνήμης, επικίνδυνο, αλλά απαραίτητο, αν η Τουρκία θέλει να αναγνωριστεί ως ευρωπαϊκή δύναμη και μακροπρόθεσμα να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ιστορική δικαίωση των Αρμενίων από τη Γαλλία θα έχει

επιπτώσεις σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο, σε ό,τι αφορά τις διμερείς σχέσεις Τουρκίας και Γαλλίας, αναμένεται να υπάρξει σοβαρή επιβάρυνση. Επίσης, στο δεύτερο επίπεδο, που αφορά τις ευρωτουρκικές σχέσεις, είναι βέβαιο ότι θα έχει αρνητική επίδραση.

Όπως περιγράφει εύστοχα ο Γιώργος Καπόπουλος στην *Καθημερινή*,⁹ έχουμε να κάνουμε με την αδυναμία ή απροθυμία των μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών να απαλλάξουν την Άγκυρα από τις δουλείες μιας οικουμενικής εφαρμογής πολιτικής ορθότητας και την ανασφάλεια του τουρκικού καθεστώτος και κατεστημένου μπροστά στους κινδύνους που εμπεριέχει η προσέγγιση με την Ε.Ε.

Ένα άλλο εξαιρετικά ενδιαφέρον στοιχείο που έρχεται στην επικαιρότητα με την ευκαιρία της αναγνώρισης της αρμενικής γενοκτονίας από τη γαλλική Βουλή, είναι αυτό καθαυτό το ζήτημα της γενοκτονίας. Πλέον, η τοποθέτηση της έννοιας της γενοκτονίας σε ιστορικό πλαίσιο γίνεται ιδιαίτερα επίκαιρη.¹⁰ Είτε τα θύματα μιας γενοκτονίας είναι Εβραίοι, Αρμένιοι ή Τούτσι, υποστηρίζει ο Μαρκ Λέβεν, καθηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Γουόργουικ της Βρετανίας, ανήκουν σε μια ομάδα που θεωρείται από το κράτος-θύτη ένα ξένο σώμα, το οποίο όχι μόνο δεν εντάσσεται στο έθνος, αλλά διαταράσσει με την ίδια του την ύπαρξη την ισορροπία του έθνους.¹¹ Αυτή η ομάδα θεωρείται πολλές φορές ύποπτη για διάπραξη κακόβουλων πράξεων, συνωμοσία με τους εξωτερικούς εχθρούς, ματαίωση κάθε ευκαιρίας για πρόοδο και, τέλος, καταστροφή του έθνους.

Σύμφωνα με τον Λέβεν, η λέξη γενοκτονία εμφανίστηκε στον δημόσιο λόγο μόλις το 1944, χάρη στον διεθνή δικαστή Ραφαέλ Λεμκίν, ο οποίος όρισε τη γενοκτονία ως μια μορφή πολέμου οργανωμένου από το κράτος, ο οποίος όμως κατευθύνεται αποκλειστικά ενάντια σε μία ή περισσότερες κοινωνικές ομάδες μέσα στην ίδια χώρα, παρά ενάντια σε άλλα κράτη, και με πρόθεση να τις εξαφανίσει ολοκληρωτικά ή σε ένα μέρος τους. Την έννοια γενοκτονία, που οι λεξικογράφοι την ορίζουν ως τη συστηματική εξόντωση μιας φυλής ή ενός έθνους, ο Μαρκ Λέβεν, ως ιστορικός, την περιγράφει πολύ εύστοχα, ως μια πράξη των απελπισμένων καθεστώτων μέσα σε κοινωνίες για τις οποίες η μετάβαση στον σύγχρονο κόσμο υπήρξε ιδιαιτέρως επίπονη, ή ακόμη σε κοινωνίες που γνώρισαν ένα ή περισσότερα συλλογικά τραύματα, και που ακόμη δοκιμάζονται από κάποιον είδους εθνική πικρία και απογοήτευση.

Αναζητώντας κανείς τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στις γενοκτονίες που συγκλόνισαν τον 20ο αιώνα θα συμφωνήσει με τον Μαρκ Λέβεν, όταν υπογραμμίζει ότι η περιγραφή παραμένει ίδια: «ένα ξένο σώμα, το οποίο όχι μόνο δεν επιτρέπεται να ενσωματωθεί στο εθνικό σύνολο, αλλά του οποίου ακόμη και η ύπαρξη αναστατώνει την ισορροπία».

Όμως και αρκετοί τούρκοι ιστορικοί φαίνεται να αποδέχονται σήμερα ότι είναι καιρός πια να απαλλαγεί η Τουρκία από τα ταμπού που περιβάλλουν τα γεγονότα του 1915. Ένας από αυτούς είναι και ο Χαλίλ Μπερκτάι, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Σαμπανσί της Κωνσταντινούπολης, ο οποίος μπορεί να διστάζει να χρησιμοποιήσει τον όρο «γενοκτονία»,

αλλά δεν διστάζει να αντιταχθεί στην επίσημη θέση της Άγκυρας. «Εδώ και δεκαετίες», δηλώνει σε συνέντευξη που παραχώρησε στο γαλλικό περιοδικό *«L'Express»*,¹² «νανουρίζουμε την τουρκική κοινή γνώμη με τα ίδια τραγουδάκια. Εν τούτοις υπάρχουν εκατοντάδες ντοκουμέντα που αποδεικνύουν τη θλιβερή πραγματικότητα. Στην Τουρκία, οι νέοι μεγαλώνουν σε αποστειρωμένο περιβάλλον. Αργότερα, ορισμένοι από αυτούς, συχνά επ' ευκαιρία κάποιων σπουδών στο εξωτερικό, ανακαλύπτουν την αλήθεια. Για μένα, η ανακάλυψη αυτή, στο Πανεπιστήμιο του Γέιλ, υπήρξε τραυματική. Μιλάμε για την εξόντωση τουλάχιστον 600.000 ανθρώπων μέσα σε δέκα μήνες. Αν δεν είμαστε ρατσιστές, πρέπει να νιώσουμε βαθιά αυτή την φρίκη», υπογραμμίζει ο Χαλίλ Μπερκτάι και προτρέπει τους συμπατριώτες του να ωριμάσουν ψυχολογικά καθώς δεν έχουν καμία πιθανότητα να πείσουν τον κόσμο για τη δική τους εκδοχή όσον αφορά τα τρομερά γεγονότα του 1915.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η Γαλλική Γερουσία, με την απόφασή της να αναγνωρίσει τον Νοέμβριο του 2000 τη γενοκτονία των Αρμενίων, διατάραξε τις σχέσεις ανάμεσα στην Τουρκία και στη Γαλλία, που ασκούσε τότε την προεδρία στην Ε.Ε.
2. Πριν από τη Γαλλία, είχαν ήδη αναγνωρίσει την αρμενική γενοκτονία το Βέλγιο, η Αργεντινή, η Ιταλία αλλά και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Σχετική πρόταση που κατατέθηκε στο αμερικανικό Κογκρέσο τον Οκτώβριο του 2000 αποσύρθηκε μετά την «προειδοποίηση» Κλίντον ότι τυχόν ψήφισή της θα πλήξει τα συμφέροντα ασφάλειας των ΗΠΑ. Στα βήματα της Γαλλίας, φαίνεται ότι θα κινηθεί και η Αγγλία. Ήδη το βρετανικό υπουργείο Εξωτερικών αποφάσισε στη μεγάλη εκδήλωση της 27ης Ιανουαρίου για το Ολοκαύτωμα να συμπεριληφθούν για πρώτη φορά και τα θύματα της γενοκτονίας των Αρμενίων.
3. «Η πληγωμένη Τουρκία σταθμίζει τις αντιδράσεις έναντι της Γαλλίας», ανταπόκριση του Α. Κούρκουλα από την Κωνσταντινούπολη στο *Βήμα* της 20ης Ιανουαρίου 2001.
4. Βλέπε τα τηλεγραφήματα του Ρόιτερ και του Γαλλικού Πρακτορείου Ειδήσεων, εφημ. *Καθημερινή* της 20ής Ιανουαρίου 2001 «Οργή και αντίποινα από την Τουρκία».
5. Α. Κούρκουλας στην εφημ. *Καθημερινή* ο.π.
6. Βλ. εφημ. *Ελευθεροτυπία* της 22ης Ιανουαρίου 2001 την ανταπόκριση του Α. Αμπατζή από την Άγκυρα.
7. «Οργή της Άγκυρας για την αναγνώριση», εφημ. *Τα Νέα* της 19ης Ιανουαρίου 2001.
8. Εφημ. *Le Monde* της 19ης Ιανουαρίου 2001.
9. «Σκιές από το παρελθόν στο παρόν», εφημ. *Καθημερινή* της 18ης Ιανουαρίου 2001.
10. Βλέπε και την πολύ ενδιαφέρουσα αυτοβιογραφία του Πήτερ Μπαλακιάν, *Το Μαύρο σκυλί της μοίρας* εκδ. Καστανιώτη 2000, όπου περιγράφει τη μαζική εξολόθρευση των Αρμενίων το 1915.
11. Mark Levene: «Le génoc de est l'acte de regimes d'espérés», στην εφημ. *Le Monde* της 14ης Νοεμβρίου 2000. Βλέπε επίσης τα βιβλία Levene, «War, Jews and the New Europe: The diplomacy of Lucien Wolf 1914-1919» (1992) και «The Massacre in History» 1999.
12. *L'Express* της 10ης Νοεμβρίου 2000.

Γιόχαν Έλσερ: ο άνθρωπος που ήθελε να σκοτώσει τον Χίτλερ

*Η πρώτη απόπειρα δολοφονίας κατά του Χίτλερ το 1938:
Η ιστορία του Γιόχαν Έλσερ*

Γιόχαν Γκέοργκ Έλσερ (1903-1945):
«Ήθελα μέσω της πράξης μου να αποτρέψω περισσότερη αιματοχυσία»

Ο Γιόχαν Γκέοργκ Έλσερ γεννήθηκε στο γερμανικό χωριό Hermaringen το 1903. Στην ηλικία των δεκατεσσάρων ετών εκπαιδεύτηκε ως μαθητευόμενος τορναδόρος σε μια τοπική σιδηροβιομηχανία. Το 1922 πέρασε τις εξετάσεις για ειδικευμένος έμμισθος τεχνίτης στην επιπλοποιία και ειδικεύτηκε στην ξυλουργική και μεταλλουργική εργασία. Για την επόμενη δεκαετία ο Έλσερ έζησε ως περιπλανώμενος τεχνίτης, δουλεύοντας μερικές φορές σε εργοστάσια ρολογιών ή επιδιορθώνοντας έπιπλα. Το 1928-9 έγινε μέλος της στρατευμένης κομμουνιστικής ομάδας «Rotfrontkämpferbund» (Οργάνωση των Αγωνιστών του Κόκκινου Μετώπου). Δεν ασχολήθηκε με τις δραστηριότητες του κομμουνιστικού κόμματος εκτός του ότι έπαιζε στην μπάντα του. Μετά το 1933 θεωρούνταν πρώην κομμουνιστής.

Το 1938 ο Έλσερ τaráχτηκε από τις συμφωνίες του Μονάχου και τρομοκρατήθηκε από την προοπτική ενός δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου καθώς ως έφηβος έζησε την εμπειρία του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Έλσερ, ένα συγκρατημένο και χαμηλών τόνων άτομο, αποφάσισε το φθινόπωρο του ίδιου έτους, του 1938, να δολοφονήσει τον Χίτλερ. Σχεδίασε την απόπειρα λεπτομερώς, συγκέντρωσε εκρηκτικό υλικό, κατασκεύασε έναν ειδικό ωρολογιακό μηχανισμό και έκρυψε την κατασκευή του σε μια ξύλινη κολόνα πίσω από το βήμα του ομιλητή στο «Buergerbraeukeller» του Μονάχου όπου επρόκειτο να μιλήσει ο Χίτλερ στις 8 Νοεμβρίου του 1939, εκφωνώντας την ετήσια ομιλία του πριν από τους «Παλαιούς Πολεμιστές» προς τιμήν του «Putch» του 1923, το οποίο ξεκίνησε στο ίδιο «Buergerbraeukeller». (Το «Buergerbraeukeller» είναι μια τεράστια μπου-

ραρία όπου οι Γερμανοί κατεβάζουν τεράστιες ποσότητες μπίρας σε θορυβώδεις συντροφопарέες ενώ αδειάζουν τις «κατεργασμένες» μπίρες στα ευρύχωρα αποχωρητήρια στη μια πλευρά του διαδρόμου, με άμεση πρόσβαση από την μπουραρία.)

Στις 8 Νοεμβρίου 1939 ο Χίτλερ μιλούσε στο «Buergerbraeukeller». Η ομιλία του θα τελείωνε κανονικά γύρω στις 10 μ.μ., αλλά εκείνη τη μέρα έφυγε στις 9.07 για να προλάβει το ειδικό γι' αυτόν τρένο. Η βόμβα εξερράγη στις 9.20 καταστρέφοντας τη μισή μπουραρία, σκοτώνοντας επτά άτομα και τραυματίζοντας εξήντα τρία. Την επόμενη μέρα ο Χίτλερ είπε ότι μια «εσωτερική φωνή» του υπέδειξε να βγει έξω και την ίδια εκείνη μέρα αποφάσισε να ξεκινήσει την επίθεση στη Δύση. Ο Έλσερ συνελήφθη στα σύνορα της Ελβετίας, το ίδιο απόγευμα της απόπειρας, μεταφέρθηκε στο Βερολίνο, στη Γκεστάπο κ.τ.λ. Συνακόλουθα, στάλθηκε στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Sachsenhausen ως «ειδικός κρατούμενος του Χίτλερ». Του έδωσαν ένα ξυλουργικό πάγκο και του επέτρεψαν να κάνει ό,τι ήθελε. Το 1944 μεταφέρθηκε στο Νταχάου και κρατήθηκε εν ζωή, πιθανόν με την ελπίδα ότι θα χρησιμοποιηθεί σε μια θεαματική δίκη μετά τον πόλεμο. Στις 9 Απριλίου 1945, μόνο 29 μέρες πριν την παράδοση των Γερμανών, δολοφονήθηκε από την Γκεστάπο, με μια κρυφή διαταγή του Χίτλερ, και ο θάνατος του αποδόθηκε σε βομβιστική επίθεση των συμμάχων.

Η περίπτωση Έλσερ είναι άγνωστη όχι μόνο στο ευρύτερο κοινό, αλλά δεν αναφέρεται σχεδόν σε καμία εργασία μελετητών που ειδικεύονται στον Χίτλερ και το ναζισμό. Για παράδειγμα, στη δουλειά του Ian Kershaw, καθηγητή του Πανεπιστημίου του Σέφιλντ στην Αγγλία, δεν υπάρχει καμία αναφορά στο όνομα του Έλσερ (*Ο Μύθος του Χίτλερ*, Οξφόρδη, 1987· *Κοινή Γνώμη και Πολιτική*

Διαφωνία στο Τρίτο Ράιχ, Οξφόρδη, 1983). Εν τούτοις, σε μια πρόσφατη συνέντευξη που έδωσε στο γερμανικό περιοδικό *Der Spiegel* ο Kershaw, όταν ρωτήθηκε εάν ο Έλσερ ήταν ο «ήρωάς του» την εποχή εκείνη, απάντησε ότι ο Έλσερ ήταν «σίγουρα ένας από τους λίγους (ήρωες), πιθανόν γιατί μόνο και μόνο ήταν ένας περιθωριακός. Ο Έλσερ δεν είναι πολιτικό πρόσωπο, ήθελε να σκοτώσει τον Χίτλερ, να θέσει τέρμα στον πόλεμο, αυτό και μόνο. Συγκρινόμενος με τους (ναζί) αξιωματούχους, που δίσταζαν ξανά και ξανά, ο Έλσερ είναι μια φωτεινή φιγούρα» (*Der Spiegel* 34/2000 p.58).

Οι Γερμανοί αποσιώπησαν την περίπτωση Έλσερ για περισσότερο από 60 χρόνια. Ωστόσο, υπάρχουν εξαιρέσεις. Μια είναι αυτή του 53χρονου παλαιού καλλιτέχνη Worfam Kastner από το Μόναχο, η ζωγραφική δουλειά του οποίου σκοπεύει να «καταστήσει ορατό αυτό που οι άνθρωποι δεν θέλουν να δουν». Για να καταστήσει «ορατή» την πράξη του Έλσερ, ο Kastner, στις 8 Νοεμβρίου 1999, ψέκασε σε τέσσερα σημεία της πόλης του Μονάχου μια πρόταση παρμένη από τα πρακτικά της δίκης του Έλσερ: «Ήθελα μέσω της πράξης μου να αποτρέψω περισσότερη αιματοχυσία» (τα λόγια του Έλσερ). Ένα από τα σημεία ήταν το μνημείο αφιερωμένο στην «Αντίσταση κατά των Ναζί». Το μνημείο αποτελείται από μια πλάκα από μαύρη πέτρα στο οποίο είναι χαραγμένα τα ονόματα όσων αντιστάθηκαν στο ναζισμό. Το όνομα του Έλσερ δεν βρίσκεται ανάμεσά τους. Ο Kastner ψέκασε το όνομα του Έλσερ στο μνημείο με λευκή μπογιά. Την επόμενη μέρα ο Γερμανός Rolf Hochhuth έδωσε μια ομιλία στην Ακαδημία της Βαυαρίας Καλών Τεχνών. Ο τίτλος της ομιλίας: Γιόχαν Γκέοργκ Έλσερ – ο πιο μοναχικός ανάμεσα σε μας τους Γερμανούς». Φαίνεται ότι στην περίπτωση Έλσερ υπάρχουν μερικά γεγονότα που πρέπει να έρθουν «στο φως», ή πρέπει να αναλυθούν περισσότερο σε βάθος. Τι θα είχε συμβεί εάν ο Έλσερ κατόρθωνε να εξορμήσει τον Χίτλερ; Θα έβρισκαν οι (υποστηριζόμενοι από τις ΗΠΑ κατά τη δεκαετία του '20 και του '30) θεσμοί των ναζί ένα υποκατάστατο του Χίτλερ και θα συνεχιζόταν ο δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος; Μπορεί μια πράξη ενός ατόμου (του Έλσερ) να έχει τόσο βαθιές επιπτώσεις όσο να σταματήσει τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο;

ΥΓ.: Ποιος θα κάνει ταινία την περίπτωση Έλσερ;

ΝΙΚΟΣ ΡΑΠΤΗΣ

Η συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης

- Δημήτρης Τσάτσος, Ξενοφών Κοντιάδης (επιμέλεια), *Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ*, εκδόσεις Α. Σάκκουλας και Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου 2000, σελ. 433.

Η Ε.Ε. καλείται να αντιμετωπίσει την ιστορική πρόκληση της διεύρυνσής της με νέα μέλη. Αυτό απαιτεί θεσμικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να εξασφαλισθεί ότι η Ευρώπη θα ανταποκριθεί στις δυνατότητές της. Όπως πολύ εύστοχα γράφει ο καθηγητής και ευρωβουλευτής Δημήτρης Τσάτσος, σ' αυτόν τον συλλογικό τόμο «η υπόθεση της Ευρώπης θέλει δουλειά, μελέτη, αγώνες. Κυρίως, θέλει τη δύναμη να αγωνίζεται κανείς για κάτι του οποίου το τελικό αποτέλεσμα δεν θα βιώσει ο ίδιος. Δεν θα το βιώσει, είτε διότι δεν θα προλάβει είτε διότι τέτοιο τελικό αποτέλεσμα, συνήθως, δεν έχουν οι μεγάλες ιστορικές διαδικασίες. Ίσως γι' αυτό να είναι και συναρπαστικές».

Ο τύπος είναι δομημένος σε τέσσερις βασικές θεματικές ενότητες που καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό και τη συζήτηση που αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια στην Ε.Ε. Στην πρώτη ενότητα, οι συμμετέχοντες αναλύτες προσεγγίζουν «το πολιτικό όραμα Ευρώπης και τις αναγκαίες θεσμικές μεταβολές». Ζητήματα όπως η Δημοκρατία, το κράτος δικαίου και το κοινωνικό κράτος αναλύονται εδώ διεξοδικά.

Γράφουν ο καθηγητής και ευρωβουλευτής Biagio de Giovanni, ο πρώην ευρωβουλευτής Γεώργιος Αναστασόπουλος, οι καθηγητές Ignolf Penrice, Κωνσταντίνος Τσουκαλάς και Ξενοφών Κοντιάδης. Στη συνέχεια, οι Γιώργος Κατηφόρης, Παναγιώτης Θωμόπουλος, Alman Metten, Νίκος Παπακυριαζής, Άρης Σισσούρας και Πλάτων Τήνιος εξετάζουν ζητήματα νομισματικής ενοποίησης και απασχόλησης.

Ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον θέμα στην πορεία προς την τελική πολιτική

ολοκλήρωση της Ε.Ε., αυτό της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της γνωστής ΚΕΠΠΑ, εξετάζουν στην τρίτη ενότητα, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Φραγκφούρτης Michael Bothe, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Θεόδωρος Κουλουμπής, ο πρώην ευρωβουλευτής Γιάννης Ρουμπάτης, ο καθηγητής του Παντείου Κωνσταντίνος Στεφάνου και ο επ. καθηγητής του Παντείου Αργύρης Πασσάς.

Στη συνέχεια, ο καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου Στέλιος Περράκης εξετάζει τη θέση και το ρόλο του πολίτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ευρωβουλευτής Ειρήνη Λαμπράκη γράφει για τα πολιτικά και αστικά δικαιώματα του ευρωπαίου πολίτη, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Γκρατς και ευρωβουλευτής Reinhard Rack εξετάζει την ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που τη συνοδεύουν. Τέλος, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και Συνήγορος του Πολίτη Νικηφόρος Διαμαντούρος καταθέτει ορισμένες σκέψεις για το δημοκρατικό έλλειμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Καθώς είναι πρόσφατη η αναθεώρηση της Συνθήκης του Άμστερνταμ, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι οι εκάστοτε αναθεωρήσεις των Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αποτελούν, βέβαια, τελική έκβαση μιας θεσμικής εξέλιξης. Αντιθέτως, οι Συνθήκες ουσιαστικά τελούν υπό μία μόνιμη αναθεώρηση, υπό μια αέναη πολιτική και συνταγματογενεσιουργική διαδικασία.

Εξάλλου, όπως σημειώνει πολύ εύστοχα στα συμπεράσματα του τόμου κι ο καθηγητής Γεώργιος Παπαδημητρίου «η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, από το ξεκίνημά της, δεν είχε ποτέ καθολική διάσταση. Ήταν μια διαδικασία ενοποίησης που περιελάμβανε συγκεκριμένες κάθε φορά πτυχές, αν και στην πορεία του χρόνου επεκτεινόταν και σε άλλες. Αυτή ακριβώς η διαφορετική χρονικά πολιτική και θεσμική

ανάπτυξη διατήρησε εκρηκτικές διαφορές στις περιοχές όπου συντελείται η ενοποίηση. Και το σημαντικότερο: διατήρησε και εξακολουθεί να διατηρεί διαφορετικές ταχύτητες στην ανάπτυξή της».

- Γιώργος Δερτιλής, *Ευρώπη. Δύο δοκίμια και τρία σχόλια*, εκδόσεις Καστανιώτη 2000, σελ. 138.

Πώς να ενταχθούμε οριστικά σε μια Ευρώπη που διαρκώς διευρύνεται; Πώς να αγνοήσουμε ότι μια τέτοια διαδικασία επιβάλλει την ενδυνάμωση της ίδιας της ταυτότητας.

Χθες, η «εθνική αντίσταση» ήταν εμπόδιο για την Ευρώπη. Σήμερα, η εθνική ταυτότητα φαίνεται να γίνεται η προϋπόθεση της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. «Θα μείνουμε ριζωμένοι στους τόπους μας, θα μείνουμε Γερμανοί, Ιταλοί και Άγγλοι και ταυτόχρονα Ευρωπαίοι», έλεγε ο Χέλμουτ Κολ όταν προωθούσε τη γερμανική ενοποίηση ταυτόχρονα με την Ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Οι περισσότεροι στοχαστές και αναλυτές της ιδέας της ευρωπαϊκότητας έχουν υποστηρίξει ότι η Ευρώπη δεν θα μπορέσει να συγκροτηθεί, παρά μόνο αν οι διαφορετικές συλλογικές μνήμες αναγνωρισθούν και νομιμοποιηθούν. Κάτι που δεν φαίνεται να συμβαίνει σήμερα στην Ευρώπη. Όπως σημειώνει εύστοχα και ο καθηγητής Γιώργος Δερτιλής σ' ένα από τα πολύ χρήσιμα δοκίμια αυτού του τόμου, «για να είμαστε Ευρωπαίοι, θα πρέπει να γνωρίζουμε τι σημαίνει αυτή η λέξη· τι κοινό έχουμε μεταξύ μας, από πού κρατάει η σκούφια μας, ποια είναι, όπως λένε, η ταυτότητά μας ως Ευρωπαίων».

Η αυτογνωσία είναι λοιπόν η προϋπόθεση για να διατηρήσουμε από το παρελθόν και από το παρόν ό,τι μας αρέσει και εκτιμούμε, να απορρίψουμε όσα καταδικάζουμε ή απλώς δεν εγκρίνουμε, για να μπορέσουμε να ανασχη-

ματίσουμε έτσι την ευρωπαϊκή μας ταυτότητα και να οικοδομήσουμε, ως πολίτες της Ευρώπης, ένα καλύτερο μέλλον, συμπληρώνει ο Γιώργος Δερτιλής θέτοντας κρίσιμα ερωτήματα όπως: Πότε, άραγε, η έννοια της ευρωπαϊκότητας έπαψε να είναι μονάχα μια φαντασίωση λογίων και διανοητών, αριστοκρατών και αυτοκρατόρων, και άρχισε να γίνεται ιδέα μαζική;

Έπειτα, για να διαμορφωθεί αυτή η ιδέα, πέρασαν δυόμισι χιλιάδες χρόνια μισαλλοδοξίας, πολέμων και αλληλοσφαγής. Ας μην ξεχνάμε ότι μόλις πενήντα χρόνια μάς χωρίζουν από την τρέλα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Στο πρώτο κείμενο αυτού του τόμου ο συγγραφέας θέτει το ζήτημα της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Ίσως οι απόψεις που διατυπώνει εδώ ο καθηγητής Γ. Δερτιλής να φανούν σε πολλούς ανορθόδοξες. Όσοι όμως ασχολούνται σοβαρά με την ευρωπαϊκή προοπτική και δεν είναι απλώς «ευρωπαϊολάγνοι» θα συμφωνήσουν με τον συγγραφέα όταν υποστηρίζει ότι «η Ευρωπαϊκή Ένωση, για να είναι ένωση, για να διαμορφώσει μια ρεαλιστική ευρωπαϊκή ταυτότητα, στηριγμένη στην ιστορία και όχι στην προκατάληψη, χρειάζεται ιστορική αλήθεια, όχι ιστορικούς μύθους».

Σ' ένα άλλο, εξίσου χρήσιμο κείμενο, ο Γ. Δερτιλής ξεκινά από το γνωστό θεωρητικό σχήμα «Κέντρο-Περιφέρεια» και προσπαθεί να δείξει ότι αυτό στηρίζεται σε μια προκατάληψη βαθιά και ευρωκεντρική, δηλαδή στην άποψη ότι η Ευρώπη είναι το ανεπτυγμένο και πολιτισμένο «Κέντρο» ενός κόσμου «περιφερειακού» και υπανάπτυκτου, αν όχι απολίτιστου και κατώτερου. Το σχήμα αυτό είναι μια αφηρημένη θεωρητική κατασκευή που υπεραπλουστεύει την ανάλυση και την ιστορική ερμηνεία, εξηγεί ο Γ. Δερτιλής.

- Παναγιώτης Ιωακειμίδης,
Το Μέλλον της Ευρώπης.
Η προοπτική της Ευρωπαϊκής
Ομοσπονδίας και η Ελλάδα,
εκδόσεις Ι. Σιδέρης 2000, σελ. 151.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας ήταν σίγουρα ένα από τα σημαντικότερα των 10 τελευταίων ετών. Ουσια-

στικά στη Νίκαια τέθηκαν δύο κορυφαία ζητήματα: Η θεσμική μεταρρύθμιση είναι η νέα διεύρυνση. Στη Νίκαια, έντεκα χρόνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Ευρώπη αποδέχθηκε αυτό που συνέβη το 1989. Είναι προφανές ότι έχει ανοίξει μια έντονη συζήτηση για το πολιτικό μέλλον της Ευρώπης.

Οι περισσότεροι αναλυτές συμφωνούν ότι η διευρυμένη Ένωση θα πρέπει να μετεξελιχθεί σε πολιτική ένωση προκειμένου να διασφαλίσει την επιβιώσής της αλλά και το ρόλο της στο διεθνές σύστημα.

Η συζήτηση αυτή τέθηκε σ' ένα άλλο πλαίσιο μετά τις προτάσεις που διατύπωσε τον Μάιο του 2000 ο υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Γιόσκα Φίσερ για το μετασχηματισμό της Ε.Ε. σε ομοσπονδία.

Τις προτάσεις Φίσερ αναλύει και σχολιάζει στο πρώτο μέρος του βιβλίου του ο Π. Ιωακειμίδης. Με εύληπτο λόγο, ο συγγραφέας περιγράφει τη μορφολογία της Πολιτικής Ένωσης, η οποία θα στηρίζεται στο υπερεθνικό σύστημα και τους θεσμούς της Ε.Ε. Θα αποτελεί τη δημοκρατική σύμπραξη των εθνικών και ενωσιακών θεσμών, χωρίς να ανατρέπεται η υπερεθνική, κοινοτική τάξη. Στην ομοσπονδιακού τύπου Πολιτική Ένωση θα κυριαρχούν οι θεσμοί υπερεθνικού χαρακτήρα και όχι μεμονωμένες χώρες ή ομάδα χωρών. Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου του, ο καθηγητής Π. Ιωακειμίδης απαντά σε ορισμένα κρίσιμα ερωτήματα όπως: Γιατί συμφέρει την Ελλάδα η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία; Πώς φθάσαμε στο ευρώ και πώς θα προχωρήσουμε στην Πολιτική Ένωση; Είναι «απειλή» ή «ευκαιρία» η Ένωση για την πολιτιστική μας ταυτότητα;

Ο τόμος αποβλέπει στο να συμβάλει στο άνοιγμα μιας ευρύτερης δημόσιας συζήτησης για το μέλλον της Ευρώπης στην Ελλάδα, ιδιαίτερα μετά τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

- Μπρούντο Τρεντίν,
Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού
κράτους και η πλήρης απασχόληση.
Μιτφρ. Σ. Λουκάς - Μ. Γαβαλά,
Επιμέλεια: Α. Λυμπεράκη,
εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2000,
σελ. 102.

Ο παλιός συνδικαλιστής Μπρούντο Τρεντίν είναι ένας από τους πιο σημαντικούς αγωνιστές, αναλυτές και διαμορφωτές της πολιτικής και της φυσιογνωμίας του ιταλικού και του ευρωπαϊκού εργατικού κινήματος.

Στα κείμενα που περιέχονται στην έκδοση αυτή ο Τρεντίν συνεισφέρει στο σύγχρονο προβληματισμό περί της πολιτικής και συνδικαλιστικής δράσης σε μια εποχή όπου η κρίση του οικονομικού συστήματος «γεννάει» ανεργία και μεγάλες κοινωνικές ανακατατάξεις.

Η άποψη που διατυπώνει δεν υιοθετεί τη ζοφερή οπτική του Ρίφκιν περί του τέλους της εργασίας, ούτε όμως και την κυνική αντίληψη του αμερικανικού υποδείγματος περί του «αναγκαίου κακού» της αύξησης των κοινωνικών ανισοτήτων προκειμένου να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας.

Υποστηρίζει ότι η σχέση ανάμεσα στην οικονομική μεγέθυνση και στην απασχόληση δεν είναι αναγκαστικά αντίστροφη και ότι υπάρχουν στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης που είναι συμβατές με την αύξηση των θέσεων εργασίας ακόμη και στον βραχυπρόθεσμο ορίζοντα.

Αυτές οι στρατηγικές θα πρέπει να αποτελούν το βασικό ζητούμενο του συνδικαλιστικού κινήματος, υποστηρίζει ο συγγραφέας.

Όπως σημειώνουν στην εισαγωγή τους, οι Γ. Καλογήρου και Α. Λυμπεράκη, η ανάλυση του Τρεντίν, διακρίνεται από την αισιοδοξία των ανθρώπων της δράσης, των συνδικαλιστών και δεν παγιδεύεται στους απαισιόδοξους δρόμους που προτιμούν πολλοί διανοούμενοι. Ο Τρεντίν υποστηρίζει ότι έχουν συντελεστεί τεράστιες αλλαγές στις σύγχρονες κοινωνίες αλλά ότι η ανεργία δεν αποτελεί μονόδρομο, ούτε οι κοινωνικές ανισότητες είναι το μοιραίο τίμημα για τη διασφάλιση και τη διεύρυνση της απασχόλησης. Ο Τρεντίν, με λίγα λόγια, οραματίζεται μια επαναστατική μεταρρύθμιση για τη διαχείριση της οποίας χρειάζεται ένα διαφορετικό συνδικάτο.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

Εξουσιαστές που εξουσιάζονται

Η ενοποίηση εξελίσσεται ομαλά κάτω από την ανεξήγητη, αδιαφορία, των ανθρώπων. Τράπεζες, Οργανισμοί, Επιχειρήσεις ενώνονται αδιάκοπα. Έτσι θα γίνει και ο αναδασμός, η τσιφλικοποίηση της έρημης υπαίθρου.

Δύο ημέρες περπατούσα στον επαρχιακό αλογόδρομο Άρτας-Τρικάλων, για να φθάσω στο Παλαιχώρι του τζουμερκιώτικου χωριού Λιψίστα (Ρυάκιο), όπου το νεοϊδρυτο Δημοτικό Σχολείο του 1937. Το δασκαλόπαπο της Τουρκοκρατίας διαδέχτηκα εγώ, ύστερα από 56 χρόνια «λεύτερης» ζωής. Έφυγε ο Σουλτάνος και κόπιασε ο Κ. Καραπάνος ο ψευτοτσιφλικάς και βουλευτής Άρτας, που «ήθελε», αλλά δεν το μπορούσε, να στείλει δάσκαλο. «Το Υπουργείο Παιδείας είναι το φτωχότερο», τους έλεγε. Ποτάμι τα δάκρυα χαράς γονέων και μαθητών στην πρώτη προσευχή της εναρκτήριας διδακτικής ώρας της λειτουργίας του νέου σχολείου. Άναψε ο φάρος του χωριού. Φωτίστηκε ο δρόμος του λυτρωμού. Ήρθε ο πόλεμος του σαράντα και η Κατοχή με τον εμφύλιο. Απάνω στ' αποκαϊδία έπεσαν σαν το μελίσσι στο κηροκόλλημα, αναμένοντας αποξημώσεις. Το χρήμα της Νίκης άρχισε να στέινει πολυκατοικίες και εργοστάσια στις μεγαλόπολεις. Παλιοί, κάπου εκατόν είκοσι, και νεόπλουτοι διμαριούχοι το άρπαξαν, έσπειραν τον τρόπο στα χωριά και ανάγκασαν τους αγρότες να ροβολήσουν για δουλειά κάτω από την προστασία τους. Έγιναν μετανάστες και στα ξένα κράτη. Χόρτασαν ψωμάκι. Είδαν πώς ζει ο κόσμος. Έστειλαν χρήμα στους γερό-

ντους και στις γερόντισσες του χωριού. Δεν ξέχασαν και το εκκλησάκι. Η ανάγκη τους ξενίτεψε. Ερήμωσε το χωριό. Δασώθηκε το χωραφάκι. Βουβάθηκε το λιβάδι. Ο πρόεδρος έγινε βοηθός του

Δημάρχου στο κεφαλοχώρι. Έρημη χελιδονοφωλιά το Σχολείο. Νεκροθάφτης γερόντων ο παπάς. Έμποροι φροντίζουν τα δάση. Έμποροι σε αεροφωτογραφίες σχεδιάζουν κτηνοτροφικές επιχειρήσεις στα απέραντα βοσκοτό-

πια του βουνού. Ελπίζουν σε νοσταλγούς του χωριού και αναμένουν άεργους, αδιόριστους διπλωματούχους, άνεργους βιομηχανιών, νέους, από τις μπουκωμένες και αφιλόξενες πόλεις. Όπως εκεί απάνω, έτσι κι εδώ κάτω η ζωή μας. Από το 1881 ως το 1950, εξήντα εννιά ολόκληρα χρόνια, κολλίγινης και εμπόλεμης ζωής στην ελεύθερη Ελλάδα, οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Κομποτίου τσούρμο, στεγάζονταν στο από αμνημονεύτων χρόνων παλιό Γεροστάθειο διδακτήριο και στον νάρθηκα του Άι-Γιώργη, όπου μαθήτευσε ο εθνεγέρτης του 1821 Νικόλαος Σκουφάς. Το 1928, που έφυγε ο ψευτοτσιφλικάς και ολοκληρώθηκε η πα-

ροχή δικαιωμάτων κυριότητας, νομής και κατοχής και της πεδιάδας τού άλλοτε ελευθεροχωριού Κομποτίου, άρχισε η δενδροφύτευση φυτειών πορτοκαλιάς και αποφασίσθηκε, με εισήγηση του τότε φιλολόγου Χρήστου Τατσιόπουλου, όπως το αντίτιμο της αξίας των θερινών και χειμερινών βοσκών, που έπαιρνε ο Κ. Καραπάνος, ψευτοτσιφλικάς και βουλευτής Άρτας, να κατατίθεται στην Τράπεζα για την ανέγερση νέου διδακτηρίου. Από το 1928 περισσότερα παιδάκια έπαιρναν το δρόμο για ανώτερες σπουδές και τέχνες στην Άρτα με μπομπότα στον τρουβά, τα τσαρούχια στα χέρια και τη δραχμούλα στην τσέπη για πετρέλαιο και μολύβι.

Οι Κομποταίοι χάρηκαν τα αγορασμένα με τραπεζικό δάνειο χωράφια τους και δούλεψαν σκληρά «ήλιο με ήλιο», να εξοφλήσουν το δάνειο τοκοχρεωλυτικά, να πετάξουν τις ψάθες από τα χωματόσπιτα οι πολλοί και να γεμίσουν τα κοφίνια σπορήματα για το «φαρμάκι» το ψωμί της χρονιάς!

Όνειρό τους, ένα καινούργιο σπίτι ανάμεσα στα παλιά αρχοντικά και τα Γράμματα των παιδιών τους. Δεν πρόλαβαν. Πόλεμος του 1940. Κατοχή και Εμφύλιος άφηκαν αποκαϊδία. Με τη νέα «λευτεριά», η ματωμένη γη σκεπάστηκε με το πράσινο χαλί 164.000 εσπεριδοειδών δέντρων

των 4.100 στρεμμάτων του κάμπου και με το ασημοπράσινο χαλί 72.000 ελαιόδέντρων των 3.600 στρεμμάτων των λοφίσκων Κομποτίου. Εκλεκτής ποιότητας και μεγάλης ποσότητας πορτοκάλια, ελιές και λάδια άνοιξαν την πόρτα του εξαγωγικού εμπορίου, ορθώθηκαν ωραίες οικοδομές με ηλεκτροφωτισμό και ύδρευση. Ιδρύθηκαν Γυμνάσιο και Λύκειο. Οι νέοι και οι νέες σε άμιλλα σπουδών και επιχειρήσεων τεχνικών. Εξακόσιες δέκα οι «γεωργικές εκμεταλλεύσεις» του 2000, παρουσιάζουν σήμερα τοπίο ζούγκλας. Ανώτεροι κρατικοί λειτουργοί, συνταξιούχοι, έμποροι, δειντροκαλλιεργητές με εργάτες τους αγρότες και τους Αλβανούς σε ξερή γη, που βρέχουν την ξερή της γλώσσα με επιφανειακές άνυδρες γεωτρήσεις. Το αρδευτικό Πέτα Κομποτίου, σχεδιασμένο από το 1935, έπεσε θύμα του δόγματος της Πολιτικής: «τα κοινωφελή έργα έχουν δόξα. Τα ατομικά ρουσφέτια, ψήφους». Φτώχεια, και για τον φτωχό αγρότη η «χωματερή», να κρατιέται στη ζωή για την ψήφο. Η πολιτική του κοινοβουλευτισμού, ως προστάτης του κοινού αγαθού και οι φορείς των συνδικαλιστικά οργανωμένων κοινωνικών τάξεων, ως προστάτες των συμφερόντων των, μοιάζουν με τους γονείς που ρυθμίζουν τα δικαιώματα αποκατάστασης των παιδιών τους κεκλεισμένων των θυρών, αδιαφορούντες στα ρεκατά τους' απ' έξω. Φωνή «εν τη ερήμω» ο Τύπος, η τέταρτη εξουσία, που θεληματικά αθέλητα εξουσιάζεται από Κόμμα πολιτικό, η πολιτική εξουσία του οποίου πηγάζει από την ψήφο της αγράμματης γριούλας και του ψηφοφόρου, που «σώθηκε» με τις ενέργειες του βουλευτή του.

Ακούσιοι εκτελεστές αποφάσεων, της «νέας τάξης της παγκοσμιοποίησης, ξένης εξουσίας, των εξουσιαστών του κόσμου όλου, οι πολιτικοί της Ελλάδας, άλλαξαν τη φυσιογνωμία του τόπου και το χαρακτήρα του λαού με νέα Αγωγή σχολική και κοινωνική, της οποίας τα εκπαιδευτικά προγράμματα «της πνευματικής πονηρίας», κοινοποιούμενα μέσω των «εν τοις επουρανίοις» δορυφόρων της θεόπνευστης επιστολής του αποστόλου του Ιησού Χριστού Παύλου, προς Εφεσίους, εκτελούνται από τους παιδαγωγούς της νέας Παιδαγωγικής επιστήμης: τον ηθοποιό, το μουσικοσυνθέτη, το ζωγράφο, το γλύπτη, το γλωσσολόγο, το σεξολόγο, τον αθλητή,

στα νέα σχολεία: την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, τον Τύπο, το γήπεδο, το νυχτερινό κέντρο ψυχαγωγίας (ή μήπως ψυχοφθοράς;). Πολιτικές εξουσίες, που εξουσιάζονται, οι σημερινές εξουσίες των λαών της γης. Το δημογραφικό στις αποφάσεις των υπερεξουσιαστών.

Από την ομάδα των «προοδευτικών» κρατών στην ομάδα των «γεγερασμένων» η Ελλάδα σήμερα. Να, το δημογραφικό του Κομποτίου σήμερα: έτος 1960 οικογένειες πεντακόσιες τρεις (503), αριθμός μαθητών Δημοτικού Σχολείου τριακόσιοι εβδομήντα εννιά (379). Εκπαιδευτικό προσωπικό οχτώ (8) οργανικών θέσεων. Έτος 2000: οικογένειες εξακόσιες ενενήντα τρεις (693). Μαθητές Δημοτικού εκατόν δεκατρείς (113). Διδακτικό προσωπικό οργανικών θέσεων έντεκα (11). Ζούγκλα οι πορτοκαλώνες του Κομποτίου. Λόγγος οι ελαιώνες. Την ημέρα η σιωπή. Τη νύχτα η τρομάρα!

Ολοκληρώνεται η παγκοσμιοποίηση, σύμφωνα με τις επί ημερών Κίσσινγκερ αποφάσεις ετησίου συνεδρίου των Εφτά: 1. Προγράμματα Παιδείας κατωτέρας μορφώσεως για τους λαούς της Γης. 2. Πολυκομματισμός στα Έθνη. 3. Μικρά κράτη, ισχυροί στρατοί. 4. Αναπτυξιακή βοήθεια σε λιμοκτονούντες λαούς.

Σήμερα, το 80% του πλούτου της Γης κατέχουν οικογένειες διακόσιες είκοσι. Η ενοποίηση εξελίσσεται ομαλά κάτω από την αδιαφορία, την ανεξήγητη, των ανθρώπων. Τράπεζες, Οργανισμοί, Επιχειρήσεις ενώνονται αδιάκοπα. Έτσι θα γίνει και ο αναδασμός, η τσιφλικοποίηση της έρημης υπαίθρου.

Οι θερινές πυρκαγιές των δασών του όρους Μακρυνόρος έφεραν τα αεροπλάνα και αεροφωτογραφήθηκε και αυτό ως τη συνοικία του Αγίου Νικολάου, που τελειώνει. Καλή και η πεδιάδα μας με τις πορτοκαλιές και οι ραχούλες με τις ελιές για αμερικανικού τύπου γεωργική εκμετάλλευση (φάρμα). Θα βρεθούν γεωργικοί εργάτες, το ξέρουν οι ενδιαφερόμενοι.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΑΠ. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ
Κομπότι Άρτας, 10. 10. 2000

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

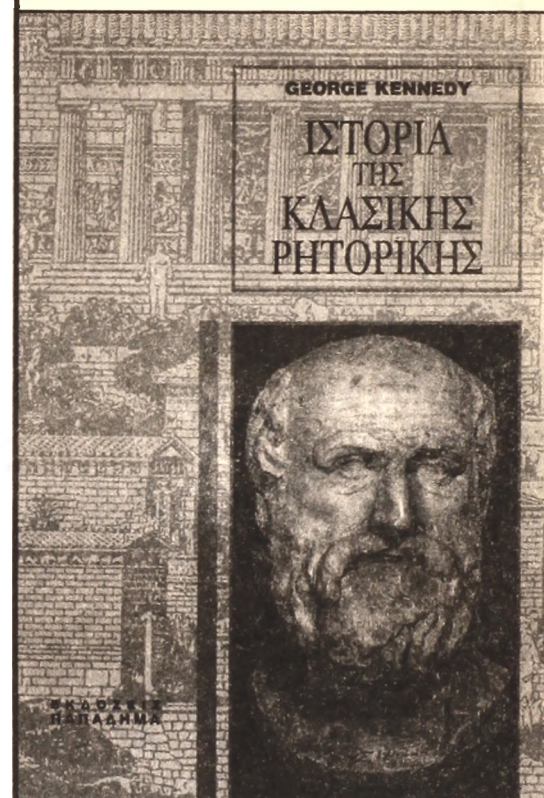
Ρεκατά στην Ηπειρωτική διάλεκτο είναι οι κραυγές. Από όπου και ρεκάτω: κραυγάζω-φωνάζω απεγνωσμένα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

GEORGE KENNEDY

Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ

Μετάφραση
Νίκος Νικολούδης

Επίβλεψη
Ιωάννης Αναστασίου
Καθηγητής Κλασικής Φιλολογίας

Σελίδες 484

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

δια λογος αναγνωστων

Ο μύθος περί συνταγματικής απαγορεύσεως της αλλαγής του πολιτεύματος

Αγαπητό Αντί,

Με αφορμή την απόφαση του ευρωπαϊκού δικαστηρίου για τη βασιλική περιουσία, βγήκε ξανά στο προσκήνιο, παρεμπιπτόντως βέβαια και χωρίς να τεθεί ευθέως, το θέμα της υφιστάμενης (δήθεν) συνταγματικής αδυναμίας να μεταβληθεί ποτέ στην Ελλάδα νομίμως το πολίτευμα της προεδρευόμενης Δημοκρατίας.

Όπως και το 1993, από τα παράθυρα των καναλιών κι από τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων παρήλασαν ξανά και κατέθεσαν την άποψή τους δεκάδες από επίλεκτες προσωπικότητες του δημοσίου βίου της χώρας, πανεπιστημιακοί, πολιτικοί, δικηγόροι και δημοσιογράφοι.

Έντονα πολιτικοποιημένοι πολίτες όλοι τους, έγκριτοι νομικοί οι περισσότεροι, παθιασμένοι νοσταλγοί της Βασιλείας κάποιοι απ' αυτούς, πέρα κι άσχετα απ' τις ιδεολογικές ανάμεσά τους αντιπαράθεσεις, σ' ένα σημείο δείχνουν όλοι τους να συμφωνούν: ότι το σημερινό πολίτευμα της χώρας, η Προεδρευόμενη Δημοκρατία, είναι ένα τελεσίδικο, αμετάκλητο κι εκτός πάσης συζητήσεως δεδομένο, ένα συνταγματικό ταμπού που η νόμιμη μετατροπή του είναι συνταγματικώς αδύνατη...

Το γεγονός ότι έτσι, ένα Σύνταγμα κατ' εξοχήν δημοκρατικό, ένα Σύνταγμα δηλαδή που εγκαθιστά πανηγυρικά την παντοδυναμία της Λαϊκής Κυριαρχίας, εμφανίζεται ταυτόχρονα να αγνοεί, να αδιαφορεί αλλ' ακόμη και να αντιτάσσεται στην εκά-

στοτε βούληση του λαού, δεν φαίνεται να προβληματίσε κανέναν κι ούτε ενόχλησε την δημοκρατική ευαισθησία κανενός...

Είναι πράγματι απορίας άξιο ότι κανείς δεν διερωτήθηκε, πώς είναι ποτέ δυνατόν, μια παρωχημένη, συγκυριακή πλειοψηφία, δηλαδή η λαϊκή βούληση κάποιας ιστορικά συγκεκριμένης χρονικής στιγμής, πώς είναι ποτέ δυνατόν να δεσμεύει έναν λαό εις τους αιώνες των αιώνων;

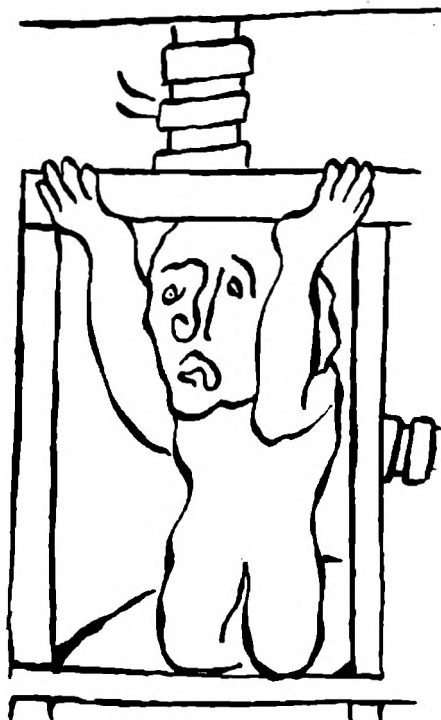
2. Η πελώρια αυτή πλάνη, ο μύθος, δηλαδή, ότι, υπό το ισχύον συνταγματικό καθεστώς, η μόνη δυνατότητα μεταβολής του πολιτεύματος, είναι... η επανάσταση, ακόμη κι όταν η μεταβολή αυτή αποτελεί την καθολική βούληση του κυρίαρχου λαού, η πλάνη αυτή ξεκινά ολοφάνερα απ' την ανάγνωση -την πρώτη όμως κι επιπόλαιη ανάγνωση- του ίδιου του Συντάγματος, στο άρθρο 110 του οποίου, ρητώς πράγματι, αναγράφεται ότι τα άρθρα που καθορίζουν τη μορφή του πολιτεύματος, δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση.

Μια λίγο πιο προσεκτική προσέγγιση ωστόσο θα αποκάλυπτε ότι στο ίδιο αυτό το άρθρο 110, πέραν των επίμαχων άρθρων περί πολιτεύματος, κατονομάζονται ρητώς και περιοριστικώς, μία προς μία, και όλες οι άλλες διατάξεις του Συντάγματος που δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση, χωρίς ωστόσο ανάμεσά τους να περιλαμβάνεται αυτό το ίδιο το περί αναθεωρήσεως άρθρο 110. Αν όμως δεν περιλαμβάνεται στη λίστα των μη αναθεωρήσιμων, τότε συνάγεται πράγματι αβίαστα ότι το Σύνταγμα επιτρέπει την αναθεώρηση του αρθρ. 110.

Εξάλλου, αν ο συντακτικός

νομοθέτης ήθελε πράγματι ν' αποκλείσει την δυνατότητα αναθεώρησης του αρθρ. 110, γιατί τάχα δεν θα το μνημόνευε ρητά μαζί με τα άλλα; Είναι δυνατόν να δεχθούμε ότι το ξέχασε;

3. Βέβαια, απ' τη στιγμή που θα δεχθούμε ότι το Σύνταγμα επιτρέπει την αναθεώρηση του αρθρ. 110, είναι ολοφάνερο ότι, εάν κάποτε το άρθρο αυτό αναθεωρηθεί καταλλήλως, ανοίγει ο δρόμος για ενδεχόμενη αναθεώρηση των πάντων, άρα και των περί πολιτεύματος διατάξεων. Αυτών, όμως, την αναθεώρηση το Σύνταγμα

ρητώς την αποκλείει. Πώς εξηγείται, άραγε, αυτή η εκ πρώτης όψεως αντίφαση;

Η όντως φαινομενική αυτή αντίφαση απορρέει από μian ηθελημένη και σκόπιμη ασάφεια του νομοθέτη. Πράγματι, ο συντακτικός νομοθέτης του 1975, αναγορεύοντας τον λαό σε κυρίαρχο, υπέρτατο ρυθμιστή, δεν διανοήθηκε προφανώς να τον παγιδεύσει ταυτόχρονα, στερώντας του εκ προοιμίου και εσαεί, την ελευθερία ν' αποφασίζει και να υιοθετεί τις πολιτειακές δομές που θεωρεί εκάστοτε ως πιο αποτελεσματικές.

Απλώς, για να προλάβει ενδεχόμενους πρόχειρους, επιπόλαιους και εσπευσμένους πολιτειακούς αναπροσανατολισμούς και να προστατεύσει το πολίτευμα από εφήμερες, περιστασιακές και λαϊκίστικες πλειοψηφίες, αποφεύγει την ανοιχτή διατύπωση, αποφεύγει δηλαδή να επιτρέψει ρητώς και ευθέως την αναθεώρηση των περί της μορφής του πολιτεύματος άρθρων και προτιμά να την αφήσει να συνάγεται. Έτσι, μη κατονομάζοντας ρητώς το δικαίωμα γι' αναθεώρηση, αλλά αφήνοντάς το να συνάγεται, εξασφαλίζει αυτομάτως πρόσθετες εγγυήσεις για νηφάλια κρίση και υπευθυνότητα στις κυοφορούμενες πολιτειακές αλλαγές γιατί μοιραία αυτές υποβάλλονται πλέον σε διαδικασία πολύ πιο χρονοβόρα.

Ενώ, δηλαδή, για την αναθεώρηση των λοιπών αναθεωρήσιμων άρθρων, αρκείται στην συναίνεση δύο συναπτών βουλευτικών περιόδων, ειδικώς για την αναθεώρηση της μορφής του πολιτεύματος, προϋποθέτει εμμέσως την επανεπιβεβαίωση από τρεις συνεχόμενες πλειοψηφίες:

της πρώτης για να απαγγείλει την ανάγκη αναθεωρήσεως του άρθρου 110,

της δεύτερης για να αναμορφώσει το άρθρο 110 επεκτείνοντας την εφαρμογή του και στα επίμαχα άρθρα, και

της τρίτης για να περιγράψει τις προτεινόμενες νέες πολιτειακές μορφές.

Συμπερασματικά λοιπόν, η ασάφεια και η αοριστία του άρθρου 110 είναι ηθελημένη και, καθιστώντας δυσδιάκριτο, περίπλοκο και χρονοβόρο τον δίαυλο για την συνταγματική νομιμοποίηση της μεταβολής του πολιτεύ-

ματος, σκοπεύει να καταστήσει δυσχερή και δύσβατη την άσκηση αυτού του δημοκρατικά μεν αυτονόητου και αναμφισβήτητου αλλά και εξαιρετικά επικίνδυνου δικαιώματος, ιδίως στις περιπτώσεις επιπόλαιης άσκησής του.

4. Η συλλογιστική που αναπτύχθηκε παραπάνω δεν στοχεύει βέβαια να νομιμοποιήσει την επάνοδο σε παρωχημένα πολιτικά πρότυπα που, ιστορικά, έχουν προ πολλού εξαντλήσει το ρόλο τους ή έχουν χρεωκοπήσει, όπως, λ.χ., η βασιλευόμενη Δημοκρατία.

Αντίθετα, απαγκιστρώνοντας το Σύνταγμα απ' την αγκύλωση στην οποία το έχει καταδικάσει η πνευματική οκνηρία της πολιτικής μας ηγεσίας και αντικαθιστώντας την υφιστάμενη, ασάλευτη «ελέω Θεού» Δημοκρατία μας με μια Δημοκρατία «ελέω λαού» ζωντανή και ευέλικτη, επιδιώκει να ερεθίσει για αναζήτηση νέων, πρωτότυπων και ενδεχομένως ανεπίγραφων ακόμη αλλά πάντως πιο αποτελεσματικών πολιτικών δομών, όπως λ.χ. η πλήρως αποκεντρωμένη Αυτοδιοίκηση της Περιφέρειας ή μια κάποια μορφή Ομοσπονδίας κ.λπ.

Διαφορετικά, το Σύνταγμα, όσο προοδευτικό και αν υπήρξε όταν κάποτε πρωτοεισήχθη, θα αποβεί αναπόφευκτα στο μέλλον ένα αντιδραστικό, συντηρητικό κατεστημένο, ανάκανο να ανταποκριθεί στις ραγδαία και ριζικά μεταβαλλόμενες, σύγχρονες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες. Κάτι δηλαδή, που δυστυχώς άρχισε ήδη να συμβαίνει.

Με εκτίμηση
Αυγουστίνος Ηλιόπουλος

Για τον Λευτέρη Αποστόλου

Κύριε Διευθυντά,

Σε δημοσίευμα κυριακάτικης εφημερίδας (*Καθημερινή της Κυριακής* της 10.12.2000) αναφέρεται για τον Λευτέρη Αποστόλου και τις περιποιήσεις που έτυχε στα τελευταία χρόνια της ζωής του στο γηροκομείο Αθηνών. Επιτρέψτε μου να δώσω κάποιες συμπληρωματικές πληροφορίες.

Στην τετραετία 1977-1981 διετέλεσα Επιστημονικός Σύμβουλος στο Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών και άμεσος συνεργάτης του Υπουργού Κοινωνικών Ασφαλίσεων κ. Γ. Αποστολάτου.

Κάποια μέρα του Δεκεμβρίου 1978 ο Υπουργός πληροφορήθηκε ότι κάποιος Λευτέρης Αποστόλου βρισκόταν σε αθλία κατάσταση σ' ένα ημιψόγειο. Αντελήφθη αμέσως ότι επρόκειτο για το παλαιό στέλεχος του ΚΚΕ που είχε μάλιστα υπογράψει ως εκπρόσωπος του Κόμματος την ιδρυτική πράξη δημιουργίας του ΕΑΜ, αλλά τα τελευταία χρόνια, λόγω διαφωνιών του με την κομμουνιστική ηγεσία, οι σύντροφοί του τον είχαν τελείως εγκαταλείψει και μόνος αντιμετώπιζε προβλήματα επιβίωσης.

Αμέσως παρακάλεσε το Γηροκομείο Αθηνών να ετοιμάσει δωμάτιο για να τον δεχθούν. Με ασθενοφόρο τον μετέφεραν εκεί. Στις 15 Δεκεμβρίου, ημέρα της γιορτής του, ο Υπουργός αγόρασε μια τούρτα και πήγε να τον επισκεφτεί. Ο Αποστόλου τα έχασε. «Μα δεν γνωρίζετε ποιος είμαι;» του είπε «Εσείς, ο δεξιός Υπουργός, μ' επισκέπτεσθε;»

Ο κ. Γ. Αποστολάτος παρακάλεσε να του παραχωρήσουν γραφείο για να γράφει και έπιπλο βιβλιοθήκη για τα βιβλία που θα χρειαζόταν. Ο Αποστόλου έγραφε ακατάπανυστα. Πράγματι, ήταν ένας ήρεμος άνθρωπος, που είδε να καταρ-

ρέουν τα ιδανικά της νεότητός του.

Κάθε Δευτέρα απόγευμα ο κ. Αποστολάτος οργάνωνε μια γιορτή ψυχαγωγίας των τροφίμων του Γηροκομείου και ο Αποστόλου τον υποδεχόταν με ανυπόκριτη χαρά και ευγνωμοσύνη. Ας τονιστεί ότι ο παλιός κομμουνιστής έτυχε στο Γηροκομείο Αθηνών ιδιαίτερης περιποίησης και τιμής, και τούτο χάρις σ' έναν «δεξιό» ιδεολογικό του αντίπαλο, ενώ οι σύντροφοί του επεδίωκαν τη βιολογική του εξόντωση.

Θυμάμαι, στην κηδεία του Αποστόλου, όσοι είχαν αποστασιοποιηθεί από το ΚΚΕ, μεταξύ

των οποίων και ο κ. Λ. Κύρκος επεφύλαξαν στον παριστάμενο κ. Γ. Αποστολάτο πολύ θερμή υποδοχή.

Με τιμή,
Δημήτρης Στ. Οικονομίδης
Υφηγητής Πανεπιστημίου
Μονάχου

Περί «Σασάκηδων»

Αγαπητό Αντί,

Επειδή με αναφέρετε στο κύριο άρθρο σας (τχ. 729, 12.1) θα ήθελα να διευκρινίσω πως από την πρώτη στιγ-

μή είχα ταχθεί εναντίον των νατοϊκών βομβαρδισμών στην Γιουγκοσλαβία.

Αψευδείς μάρτυρες είναι τα άρθρα μου στο *Έθνος της Κυριακής* από τα οποία παραθέτω μόνο μία φράση (25.4.99): «η συνταγή: ρίχνω τόνους βόμβες σε ένα λαό για να εξουδετερώσω έναν τύραννο, μου φαίνεται απάνθρωπη, αφελής και ατελέσφορη».

Το μόνο μου αμάρτημα ήταν ότι υπερασπίστηκα το δικαίωμα της διαφωνίας. Το ίδιο έπραξα και στην εκπομπή «Ωρα της Αλήθειας», του Γιάννη Πρετεντέρη, στον ΑΝΤ1.

Για την συμμετοχή μου στην εκπομπή αυτή έγραψα στη στήλη μου τα εξής (*Έθνος*, 9.5.99): «Επανέλαβα κάτι που έχω γράψει πολλές φορές και σε αυτή τη στήλη: ότι είμαι *ENANTION* των βομβαρδισμών».

Δυστυχώς δεν είπα μόνον αυτό (θα έπρεπε φαίνεται σε όλη την διάρκεια να επαναλαμβάνω μόνο αυτή τη φράση για να θεωρηθώ νομιμόφρων). Είπα και άλλα.

Ότι σε μία διένεξη πρέπει πάντα να ακούγονται οι απόψεις και των δύο πλευρών. Ότι οι δημοσιογράφοι πρέπει να ξεχωρίζουν την είδηση από το σχόλιο. Ότι θεωρώ εθνικά επικίνδυνο τα δύο τρίτα (64%) των Ελλήνων να είναι υπέρ του Μιλόσεβιτς. (Διότι μπορείς να είσαι ΚΑΙ κατά των βομβαρδισμών ΚΑΙ κατά του Μιλόσεβιτς).

Αυτή τη στάση κράτησα και εγώ. Και εξακολουθώ να πιστεύω πως είναι τραγικό η Αριστερά να επαναλαμβάνει τα χειρότερα σφάλματα της Δεξιάς. Να δαιμονοποιεί και να απολυτοποιεί.

Φιλικά,
Νίκος Δήμου

επισημαίνουμε

Εύγε Benito!

Σκίζουν οι επιλογές και οι πρωτοβουλίες του υπουργού Πολιτισμού, του Βενιζέλου του Βου, που αναδεικνύεται σε μίαν από τις πιο cult προσωπικότητες της ευρωπαϊκής τέχνης. Ως φιγούρα είναι κάτι μεταξύ Πήτερ Ουστίνωφ, Ιουστινιανού του Ρινότμητου και Γιου Ντάι Σουν* (διασήμου ιάπωνος παλαιστή του Σούμο που πάσχει από Aids). Ως πνεύμα και ως λόγος είναι κάτι ενδιάμεσο του Προκόπη Παυλόπουλου και του Παύλου Αλέπη (στο πιο γρήγορο, όμως). Αν ο Βενιζέλος ο Α' απελευθέρωσε την Θεσσαλονίκη, ο Βενιζέλος ο Β' απελευθέρωσε την Θεσσαλονίκη από τον Μπατατούδη, φέρνοντας τον τελευταίο στην Αθήνα για να διαλύσει το κανάλι Seven X και για να πουλήσει στο ΥΠΠΟ το θέατρο Ακροπόλ έναντι 4,5 δισ. δρχ., ενώ οι ορκωτοί λογιστές το είχαν αποτιμήσει μόνον 2 δισ. Επίσης έλαβεν ο ερίτιμος και φιλόμουσος κ. Μπατατούδης επιπλέον 1,5 δισ. δρχ. για να ανακαινίσει το ΑΚΡΟΠΟΛ, πράγμα το οποίο και σωφρόνως δεν έκαμε, παρ' ότι εισέπραξε το ενάμισι δισεκατομμυριάκι. Μπερεκέτια!

Αλλά και η Συλλογή Κωστάκη των 14 δισ. πανάκριβη μου φαίνεται· πόσο μάλλον που θα μπορούσε ο υπουργάρας να πάρει μόνο τα 100-150 εκθέσιμα έργα και να ζητήσει ώστε το υπόλοιπο υλικό –αρχαιακού μάλλον χαρακτήρα– να γίνει δωρεά προς το Ελληνικό Δημόσιο στη μνήμη αυτού του πολύ σημαντικού Έλληνα: του Γεωργίου Κωστάκη. Έτσι θα συρρίκνωνε δραματικά το ανωτέρω υπέρογκο ποσό και συγχρόνως θα αποδείκνυε τις διπλωματικές του ικανότητες. Περί την προάσπιση του δημοσίου χρήματος. Εν πάση περιπτώσει αυτή η λεπτομέρεια επ' ουδενί μπορεί ν' αμαυρώσει τις άλλες μεγάλες επιτυχίες του υπουργάρα. Έχουμε και λέμε:

α) Ζήτησε την παραίτηση του διοικητικού συμβουλίου της π. Ολυμπιάδας που είχε, μόλις προ διμήνου διορίσει ο απελθών κ. Πάγκαλος. Μπράβο και πάλι μπράβο. Ιδιαίτερα όταν εκπαραθύρωσε τον σοβαρό τεχνοκράτη κ. Ροδόλφο Μασλία, μόνο και μόνο επειδή διορίσθηκε επί Παγκάλου. Τέτοια πολιτική ευαισθησία! Απέδειξε ο κ. Βενιζέλος ο μικρός ότι έχει πυγμή, όραμα, αποφασιστικότητα και μίαν ακένωτο πηγή προσωπικοτήτων εκ της κομματικής του περιφέρειας προς αξιοποίηση.
β) Διόρισε ως διευθύνουσα σύμβουλο της «Πολιτιστικής» την πολυτάλαντη και εξαιρετικά ειδικευμένη σε θέματα cultural management, art theory και art therapy κ. Μανουέλα Παυλίδου. Εδώ ο υπουργός έκανε διάνα! Ο πολιτισμός συνάντησε απολύτως την Υψηλή Διάνοηση.

γ) Απέλυσε τον Γ. Γραμματέα Αθλητισμού και προσέλαβε έναν τυπάκο από τους συνδικαλιστές της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ ή κάτι τέτοιο. Τι κι αν φώναζε ο Φλωρίδης; Σιγά μην ακούσει η αλαζονεία της εξουσίας τους ποικίλους φλώρους.

δ) Δεν διόρισε ακόμη τον άλλο σπουδαρχίδα συνεργάτη του, τον αδάμαντα της Δημόσιας Διοίκησης κ. Ευγένιο Γιαννακόπουλο. Και εδώ επιτυχία!

ε) Τώρα αν μόλις λίγους μήνες πριν από τα επίσημα εγκαίνια της Biennale Βενετίας (Ιούνιος 2001) ο υπουργάρας δεν έχει εισέτι ανακοινώσει ούτε τον κομισάριο ούτε τον καλλιτέχνη που θα μας εκπροσωπήσει στα Giardini της περίφημης Μόστρας, μικρό το κακό. Όλο και κάποιος πειθήνιος πασόκος με άκρως αξιοκρατικά κριτήρια θα κληθεί την τελευταία στιγμή για να εισπράξει το onόρε. Εξάλλου, ο κ. Βενιζέλος ξέρει καλά την ιταλική κουλτούρα. Άδικα νομίζετε πως το παρατσούκλι του είναι Benito;

*να μην συγχέεται με τον Γιου Ντάι Σουν Του, που είναι ο φίλος του παλαιστού.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

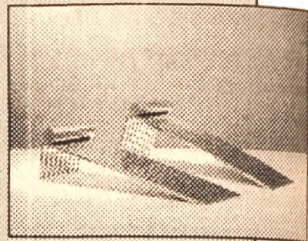
• Μια έκθεση σχεδίων και γλυπτών ενός καλλιτέχνη όπως ο Robert Wilson αποτελεί σημαντικό γεγονός, ιδιαίτερα όταν παρουσιάζεται επί ελληνικού εδάφους. Έτσι όποιος επιθυμεί να έρθει σε επαφή με την δουλειά ενός δημιουργού που θεωρείται παγκοσμίως ως ένας από τους μεταρρυθμιστές του θεάτρου δεν έχει παρά να επισκεφτεί την γκαλερί Bernier/Eliades από τις 28 Ιανουαρίου έως τις 10 Φεβρουαρίου.

• Δείτε την ταινία Τα παιδιά του Παραδείσου που προβάλλεται αυτές τις ημέρες στις κινηματογραφικές αίθουσες. Πρόκειται για ένα συγκλονιστικό φιλμ απ' αυτά που έχουμε την ευκαιρία να βλέπουμε όλο και πιο σπάνια με την πάροδο του χρόνου.

• Επισκεφτείτε την έκθεση ζωγραφικής του Χαράλαμπου Κατσατσίδη στην αίθουσα Stigma (Αγ. Αναργύρων 20-22, Ψυρρή). Τα έργα του ζωγράφου θα εκτίθενται από την Πέμπτη 1 Φεβρουαρίου έως τις 3 Μαρτίου.

• Δείτε την παιδική παράσταση «Ο Μάγος του Οζ», το γνωστό παραμύθι του Λ. Φρανκ Μπάουμ, σε θεατρική διασκευή της Άλκης Ζέη και του Πέτρου Σεβαστίκογλου που έκανε και τη σκηνοθεσία. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σκηνικά, τα κουστούμια και η μουσική της παράστασης.

• Διαβάστε το βιβλίο του Γιάννη Σκαρπέλου Ιστορική μνήμη και ελληνικότητα στα κόμικς (εκδ. Κριτική). Ο συγγραφέας εστιάζει την ανάλυση του στον τρόπο με τον οποίο τα κόμικς προσλαμβάνουν, αποδίδουν και ερμηνεύουν το παρελθόν. Κεντρικό σημείο αναφοράς είναι τα «κλασικά εικονογραφημένα».

Π. ΣΤ. Φυτίλης

Κόνερυ και δια-κονιαραίοι

Ας το πούμε εξ αρχής: το ταλέντο δεν διαιρείται, δεν πολλαπλασιάζεται, δεν δωρίζεται, δεν κληρονομείται και ο Μύθος επίσης. Πράγμα που σημαίνει, όπως εξάλλου το διαπίστωσα ιδίοις όμμασιν από την TV, ότι όμφακες ο θησαυρός της ζωγραφικής της κ. Κόνερυ. Και τότε γιατί όλη αυτή η χλαπαταγή; Προφανώς για λόγους διαφημιστικούς και για την αγοραπωλησία του σχετικού event. Είναι όμως αξιοπρεπές και σώφρον, υπουργοί, δήμαρχοι, πρόσωπα της δημοσιότητας και λογής πολιτιστικάριοι που όμως έχουν σχέση με το κόμμα μάλλον παρά με τον πολιτισμό, να διαρρηγνύουν τα ιμάτιά τους για την ανυπερβλήτη ποιότητα των μουτζουροκηλίδων –αγγλιστί dripping– της κ. Κόνερυ; Γιατί, άραγε, να είμαστε έτοιμοι ως κοινωνία ν' αναγνωρίσουμε ασμένως τα αόρατα ρούχα του

βασιλιά –έστω του Sir James– με αντάλλαγμα λίγα δευτερόλεπτα προβολής κι άλλα τόσα φασαρίας; Θλίβομαι όταν βλέπω προσβεβλημένα στελέχη της κοινωνίας μας να συνωθούνται σε life style εκδηλώσεις –το μέτρο του πολιτιστικού εκσυγχρονισμού μας–, μπερδεύοντας το ταλέντο με το ψώνιο, και, σαν διακονιάρηδες, να ζητιανεύουν τη δωρεά εκεί ακριβώς που δεν υπάρχει. Κρίμα. Όπως, είναι, κρίμα όταν αναφέρομαι στον «Πανταζή», οι μαθητές μου να μην υποψιάζονται ότι πρόκειται για τον Περικλή Π., τον ζωγράφο του 19ου αι. Κι όταν μιλώ για τον Καρα να μην πηγαίνει ο νους τους στον Σίμωνα ή τον Χρίστο αλλά αλλού. (Άλλ' αντ' άλλων!) Ιδού ο πολιτισμός που προπαγανδίζει η τηλεόραση, ιδού τα πρόσωπα αναφοράς των σοβαροφανών star της. Έλεγε τον περασμένο Νο-

έμβρη ο Παντελής Βούλγαρης στην «Ε» ότι ντρέπεται για τους «διάσημους» που βγάζουν τα κανάλια την Πρωτοχρονιά ώστε να ευχηθούν στο Πανελλήνιο.

Αλλά και η επίσημη πολιτεία μπορεί ακόμη –λίγους μήνες πριν από την έναρξη της– να μην έχει αποφασίσει ποιος καλλιτέχνης και ποιος κομισάριος θα μας εκπροσωπήσει στην Biennale Βενετίας τον Ιούνιο, πρόλαβε όμως να ενθουσιαστεί με την κυρία Μποντ. Να σκεφτεί κανείς πως δίπλα στην κυρία του κυρίου της και στους υπουργοδημάρχους που είδαν φλας και μπήκαν, εξετίθεντο 9.000 χρόνια Κυπριακής Τέχνης, οι μοναδικές, δηλαδή, αρχαιότητες του ιδρύματος Πιερίδη, βορά κι αυτές στην πολιτική του showbiz. Τουτέστιν Πράκτωρ 007-Πολιτισμός 000.

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάζετε δεν είναι χρυσός)

Αχ αυτά τα Βαλκάνια! Στη διάρκεια της δεκαετίας του '80 αποτέλεσαν ξεκάθαρα την εναλλακτική πρόταση ταυτότητας του μεταχουντικού νεο-Έλληνα. Τριχωτός (πέραν κάθε λογικής), νεοεισαχθείς στην –τότε– ΕΟΚ, εφηύρε το ιδεολόγημα του βαλκάνιου τρακαδόρου, και της ανωτερότητας μιας τέτοιας χαβαλεδιάρικης τακτικής, εις βάρος, εννοείται, των κουτόφραγκων. Ο βερμπαλισμός των γαλλιζόντων «θεωρητικών» της μεταπολιτευτικής σοβαροφάνειας, λίγο πριν αυτοί στραφούν στην άλωση των πανεπιστημιακών θέσεων και της πολιτικής ζωής εν τη ευρεία εννοία, πρόσθεσε μια εσάνς κακοπλυμένης διανόησης και πολιτιστικής σύγχυσης στον Βαλκάνιο περιχαρή Έλληνα της εποχής.

Στην δοκιμασία αυτή του retrospectivism υποβλήθηκε όλη η χώρα στην πορεία της προς την Ευρωπαϊκή ενοποίηση και ολοκλήρωση. Αυτά βεβαίως διήρκεσαν μέχρι να «βρουν τον δρόμο τους» και να έρθουν στα πράγματα οι εκπρόσωποι της συνομοταξίας των –πρώην– χαβαλεδιάρηδων –πρώην βαλκανίων– αναρριχησιών, που στην νυν ευρωπαϊκή τους καθισιά, χρειαζόντουσαν μύριες όσες αεριτζήδικες δουλειές, σκυλάδικα, και μερικά ταξίδια, στα πεταχτά κατά Νέα Υόρκη μεριά, για ενημέρωση και χλίδα.

Και νάσου που ο μέχρι χθες φανερά και σήμερα κρυφά και μη-ομολογούμενα, Ελληνοβαλκάνιος, κατεβαίνει στην αρένα ως σωτήρας των γει-

τόνων του, μεγαλομέτοχος, μεσολαβητής, επενδυτής και μεγαλοκεφαλαιούχος (:), που δεν αναζητά πλέον στις σχέσεις του με τα στίφη του Κρούμου το παρελθόν και την καταγωγή του, αλλά στην αριστοκρατική πλευρά των μεγαλοηγμένων της περιοχής. Ανακαλύψαμε –επιπλέον– την μπαναλιτέ της κρατικοδίαιτης πολιτιστικής πολιτικής των γειτόνων, που έχασε την όποια λάμψη είχε κάποτε μέσω της ταύτισής της με την κραταιά, αποτελεσματική και πειστική, πλην όμως μονολιθική, πολιτιστική πρόταση της πάλαι ποτέ κραταιάς Σοβιετικής Ένωσης. Εξάγουμε –πλέον– πολιτισμό, για παράδειγμα στη Βουλγαρία (sic), με τον ασθμαίνοντα Βασίλη Καρρά να άδει τις επιτυχίες του, και μερικούς υπουργούς ή, βουλευτές μας τελοσπάντων, να τον συντροφεύουν. (Φαίνεται ότι τα πρωτόκολλα συμφωνίας υπογράφονται καλύτερα μετά από μερικές βαριές σκυλοπενιές).

Διαβάζουμε δε όλο και πιο συχνά στον Τύπο, πλείστες όσες καταγγελλίες περί της ανάγκης αναδιάρθρωσης της: ελληνικής κοινωνίας, ψυχής, δημόσιας διοίκησης, οικονομίας, συγκοινωνίας, νοοτροπίας, προκειμένου να αναβαθμιστεί η εικόνα μας και η θέση της χώρας στους κόλπους της νέας παν-Ευρωπαϊκής αυτοκρατορίας.

Μόνο που αυτοί που τα λένε, αφενός μεν, στο παρελθόν διετελέσαν πιστοί οπαδοί της «παν-βαλκανικής αντίστασης», αφετέρου, καταφα-

νώς κόπτονται μόνον για βραχυπρόθεσμα και επιφανειακά αποτελέσματα, κάτι σαν το «συμμαζευτείτε τώρα που θα έρθουν για επιθεώρηση για να μην κάνετε ρεζίλι τον αρχηγό μας, παλιογομάρια!»

Που θα πει δηλαδή, ότι τη γενική αναβάθμισή μας, που λέει ο λόγος, την ευαγγελίζονται οι καλοί και υπάκουοι αρθρογράφοι και αναλυτές, όχι γιατί κόπτονται να αλλάξει κάτι μακροπρόθεσμα και σε βάθος, αλλά γιατί επιδιώκουν την συναίνεσή μας γράφοντας εκ μέρους της κυβέρνησης, την οποία κατά κάποιο τρόπο «εκπροσωπούν». Βαλκανικού τύπου νεποτισμός, αναξιοκρατία και ρατσισμός με ολίγη από τουρκοειδή, ανατολίτικο machismo ως συνεχίσει να υπάρχει. Το θέμα είναι η συναίνεση και «το φαίνεσθαι», που το ανακάλυψαν οι αναβαθμισθέντες κοινωνικά και οικονομικά πάλαι ποτέ «χύμα» και τριχωτοί σοσιαλιστές ταγαρο-σύντροφοι. Οι οποίοι, είδαν πώς ζει ο κόσμος βρε αδερφέ, είδαν τις γκόμενες και τα Κοχίμπας, και όσο να 'ναι, είπαν να αναβαθμίσουν και τους υπηκόους, για να ταιριάζουν με τη μονοκατοικία και την πισίνα, που τους έχτισαν οι «αδελφές» κατασκευαστικές εταιρείες...

ΥΓ. Κι επειδή καλό είναι να ευλογεί κανείς τα γένεια του, δείτε το ντοκυμανταίρ (τα τρία τελευταία επεισόδια), για τον «Σύγχρονο Χορό στην Ελλάδα». Τρίτη 6.30 μ.μ. στην NET.

Νατάσσα Χασιώτη

Αντρέας Φραγκιάς, ο αδαμάντινος

Μια θερμή ομιλία του δημοσιογράφου, τέως υφυπουργού Τύπου, βουλευτή και ευρωβουλευτή **Τάκη Λαμπρία** για τον Αντρέα Φραγκιά που φωτίζει εκτός από την δημιουργική και την ανθρώπινη πλευρά του σημαντικού αυτού δημοσιογράφου και συγγραφέα. Η ομιλία εκφωνήθηκε στην τιμητική βραδιά που οργάνωσε στις 22.1. 2001 το Μορφωτικό Ίδρυμα της ΕΣΗΕΑ για τον Αντρέα Φραγκιά.

Αγαπητοί συνάδελφοι, φίλες και φίλοι!

Είμαι βέβαιος ότι ο Αντρέας Φραγκιάς αποστρέφεται μετά βδελυγμίας τον χαρακτηρισμό ο αδαμάντινος, με τον οποίο θέλω να συμπυκνώσω όσα αποκόμισα από τα διαβάσματα του έργου του, τη συνεργασία μαζί του και τη μακροχρόνια φιλία μας. Είναι πασίγνωστη στους δημοσιογραφικούς χώρους η σεμνότητά του κι η απέχθειά του στις κτυπητές διατυπώσεις. Δεν βρήκα όμως άλλο μονολεκτικό τρόπο για να συνδέσω στην αποφινή τιμητική βραδιά –για την οποία οφείλονται χάριτες στο Μορφωτικό Ίδρυμα της ΕΣΗΕΑ– τις σπάνιες, πολυπρισματικές ιδιότητες του Αντρέα Φραγκιά: τη σύντηξή τους σ' ένα λαμπρό

κι άφθαρτο πετράδι – τη μοναδικότητά του ως λογοτέχνη, δημοσιογράφου και ενεργού πολίτη.

- Αδαμάντινος ο Φραγκιάς, γιατί το μετρημένο συγγραφικό του έργο είναι όλο και κατακάθαρο δικό του. Ασφαλώς υπάρχουν κι οι υπόγειες επιρροές, που ορισμένοι διαβλέπουν από μεγάλους ξένους όσο και ανόμοιους δημιουργούς – τον Κάφκα ή τον Μούζιλ, τον Τσέχοφ ή τον Ντοστογιέφσκι, τον Όργουελ ή τον Ζαμυάτιν, ακόμη και τον Ζολά. Αλλά ένα δέντρο, οπουδήποτε της γης, ιδίως τόσο ιδιογενές στην ελληνικότητά του, όπως το έργο του Φραγκιά, δεν μπορεί παρά ν' αντλεί χυμούς από παντού.

- Αδαμάντινος ο Φραγκιάς, γιατί ανατέμνει βαθιά, σκληρά, ανελέητα το κοι-

νωνικό υλικό του –και τελικά τον εαυτό του– χωρίς προσωρινές υπεκφυγές για χάρη της αναγνωσιμότητας ή της καλλιλογίας.

- Αδαμάντινος ο Φραγκιάς, γιατί κάθε του λέξη λάμπει, χωρίς πλουμίδια και πρόσθετα χρώματα, με τους ιριδισμούς που η φωτεινότητά της σκορπίζει στον έντιμο αναγνώστη.

- Αδαμάντινος ο Φραγκιάς, γιατί δεν υπάρχει ούτε η παραμικρή σκιά στη δημόσια και την ιδιωτική ζωή του. Καμιά έκπτωση στην αγωνιώδη αναζήτηση ενός πιστεύω. Ουδέποτε αρνήθηκε τον πολιτικό και κοινωνικόν προσανατολισμό του, αλλ' ούτε τον διαφήμιζε για να δογματίσει εις βάρος άλλων αντιλήψεων πάνω σ' αυτόν. Σε μια εποχή που θριαμβεύουν οι δημοσιο-σχεσίτες και αποθεώνονται οι τυποποιημένες «επικοινωνιακές» –στην ουσία «εμπορευματικές»– αρετές, αυτός μένει πεισματικά ξέμακρος. Φοβούμαι, και τραγικά μόνος.

- Αδαμάντινος ο Φραγκιάς, γιατί η αγωνία του δεν θολώνει με ψευδο-συναισθηματισμούς την κρυστάλλινη φύση του. Την καθιστά διαυγέστερη με την κοφτερή ειρωνεία και το ατόφιο, αντιστικτικό χιούμορ του.

Είχα την τύχη να βρεθώ από πολύ παλιά –από το Εμπρός του Καλαποθάκη, που διηύθυνε ο Κοκκινάκης– κάτω από την ίδια επαγγελματική στέγη. Αλλά το μεγαλύτερο κέρδος μου ήταν όταν ο Αντρέας δέχθηκε την πρότασή μου να εργασθεί στην εφημερίδα που οργάνωσα στις αρχές των '60 – τη *Μεσημβρινή*.

Είχε ήδη την πείρα της εφημερίδας από τη θητεία του στην *Ελεύθερη Ελλάδα*, που ήταν το όργανο του ΕΑΜ και είχε την τύχη να θητεύσει πλάι στον Τάσο Χαϊνογλου. Δεν θέλησε να αποκτήσει επώνυμη στήλη, ίσως γιατί μπορεί να νόμιζε ότι θα έβλαπτε την εφημερίδα χρωματίζοντας την ιδεολογικά. Μαζί μου είχε κάποιαν οικειότητα, από ασήμαντες συμπτώσεις: ότι ήμασταν αμφότεροι «Βαρβακειο-όπαιδες» – εκείνος, 5 χρόνια πιο μεγάλος, του Πρακτικού, εγώ του Κλασικού. Διατηρούσαμε τον ίδιο σεβασμό για ορισμένους δασκάλους μας και κρατούσαμε σχεδόν κρυφό το

πάθος μας για τη ζωγραφική. Γνωρίζω ότι το πάθος αυτό δεν τον εγκατέλειψε ποτέ. Είναι, νομίζω, μάλλον συντηρητικός στην εικαστική αισθητική του – με εμμονές στα κοινωνικά ή αρχιτεκτονικά θέματα– απόδειξη ότι γυρίζοντας από ένα ταξίδι του στη Ρωσία μου έφερε μια ωραία reproduction το «Γαμήλιο Πανηγύρι» του Μπρύγκελ.

Μια άλλη προικισμένη συνεργάτιδά της, η Λένα Δουκίδου, ζωγραφίζει στο θαυμάσιο αφιέρωμα του *Αντί* (πέρυσι τον Μάιο, τεύχος 714) το πορτρέτο του δημοσιογράφου Αντρέα Φραγκιά – είχε και σ' αυτό δουλέψει. Γράφει η Λένα:

«Δεν έπαυε να με ξαφνιάζει ο τρόπος του: Αθόρυβος, στη σκιά πάντα καθισμένος στη γωνιά του, ποτέ μες στη βαβούρα και στην έξαψη των συναδελφικών συζητήσεων, να μιλάει σπανίως και σχεδόν μόνον όταν κάποιος τον ρωτούσε κάτι. Να σε κοιτάει όμως με το νηφάλιο γαλανό του βλέμμα, διεισδυτικό και κοφτερό, όπως οι κουβέντες του, αλλά πάντοτε φιλικό προς τον απέναντί του. Και γελούσε ενίοτε αυτό το βλέμμα: Ένα γέλιο άκακο, με μια σπίθα ζαβολιάς, που από μόνο του αρκούσε για να ξεσκεπάσει κάποια οίηση, μια ξιπασιά ανόητη, στην οποία καμιά φορά παρέσυρε η πρόσκαιρη επιτυχία μικρούς και μεγαλύτερους στην εφημερίδα. Ή συννέφιαζε και μαζευτόταν συλλογισμένος μπρος στα γεγονότα που έμελλε να σημαδέψουν την εποχή μας».

Από την πείρα μου στη δημοσιογραφία βεβαιώθηκα ότι η μεγαλύτερη ευλογία για τον διευθυντή μιας εφημερίδας είναι να έχει συνεργάτες που να τους θαυμάζει, ακόμη και να τους ζηλεύει. Και όταν υπάρχουν γύρω του «σολίστ», που δεν διολισθαίνουν, αλλ' αντιθέτως αποστρέφονται τον βεντετισμό –η περίπτωση Φραγκιά– παράγεται δημοσιογραφία στη γνησιότερη και χρησιμότερη μορφή και ποιότητα. Το τονίζει ο Φραγκιάς στη Δουκίδου:

«Μπορεί μια εφημερίδα να έχει τις καλύτερες υπογραφές. Κείμενα υπογεγραμμένα από αρθρογράφους εξαίρετα. Εκείνο όμως που την προσδιορίζει είναι τα ανώνυμα κείμενά της. Την προσωπικότητα της εφημερίδας την χαρακτηρίζει η ανώνυμη είδηση». Τόνιζε επίσης ότι από τις πολλές γοητείες της δημοσιογραφίας –και η μεγάλη διαφορά της από τη λογοτεχνία– είναι ότι σου επιβάλλει ν' απαλλαγείς από τον εαυτό σου. «Να τον περιορίσεις σε βαθ-

μό μη υπάρξεις...».

Σε παλιότερη (τον Οκτώβριο του 1992) συζήτηση που είχε με τον Μισέλ Φάις και μόλις κυκλοφόρησε ως *Μονόλογος του Αντρέα Φραγκιά* σε κομψό τομίδιο από τις εκδόσεις Πόλις, ο τιμώμενος λογοτέχνης αναγνωρίζει το χρέος του, αλλά και οριοθετεί τις αποστάσεις από τη δημοσιογραφία:

«Προσπάθησα να μη συμπλέκονται λογοτεχνία με δημοσιογραφία... Η δημοσιογραφία έχει το μεγάλο αγαθό να σε μαθαίνει πάρα πολλά, σου διευρύνει τον οπτικό σου ορίζοντα, σε εξοικειώνει με πολλές όψεις ζωής... Ακόμη και ως παιδεία γραφής, αυτό που σου διδάσκει είναι η αναζήτηση του ουσιώδους, η ακριβολογία και το μέγιστο δυνατό περιεχόμενο στις λιγότερες δυνατές αράδες, υπό την εξακολουθητική πίεση του χρονικού παράγοντα».

Λίγα ακόμη, ακροτελεύτια, για τον φίλο Αντρέα. Μετά την εξευτελιστική περιπέτεια της επτάχρονης δικτατορίας, με ξεχωριστές ο καθένας ασχολίες κι ευθύνες, κατορθώσαμε τέσσερις μας του δημοσιογραφικού χώρου –ο Αντρέας Φραγκιάς, ο Κώστας Καλλιγιάς κι ο Αλέξανδρος Κοτζιάς κι ο αφηγούμενος– να συναντιόμαστε πού και πού σ' ένα ταπεινό ταβερνάκι. Συνήθως κάτω από την οδό Καραμανλάκη, διαλεγμένην υποπτεύομαι με χιουμοριστικόν υπαινιγμό για τη σχέση μου με τον Καραμανλή. Οι έριδες που προέκυπταν ουδέποτε ήσαν φιλολογικές ή πολιτικές. Αφορούσαν στην ποιότητα της ρετσίνας, στην οποία ο Κοτζιάς κι ο Καλλιγιάς διεκδικούσαν πρωτεία γευσιγνωσίας. Η συνηθέστερη από τις σοβαρές συζητήσεις μας ήταν οι εκφάνσεις της νεοελληνικής υποκρισίας. Πριν άλλωστε από το πραξικόπημα των συνταγματαρχών, υποστη-

ρίζαμε μεταξύ αστείου και σοβαρού ότι πρέπει να ιδρύσουμε ένα *Σύλλογο Μισελλήνων*, για να δείξουμε ότι δεν υπάρχει ανάγκη Φιλελλήνων, αν συνειδητοποιήσουμε τις αδυναμίες μας. Κουτσομπολεύαμε επίσης τους συναδέλφους, που μας αποκαλούσαν *ανθέλληνες* κατά την επταετία και αναζητούσαν οψίμως αντιστασιακούς τίτλους.

Αλίμονο, Κοτζιάς και Καλλιγιάς δεν υπάρχουν πια. Ο συγγραφικός και δημοσιογραφικός κόσμος της χώρας μας μοιραία έγινε φτωχότερος. Το στερέωμά του όμως είμαι βέβαιος θα φωτίζεται διαρκώς περισσότερο από τον *αδαμάντινο Αντρέα Φραγκιά*.

«Ένα βιβλίο είναι ένα απλωμένο χέρι προς χαιρετισμό» – μας λέγει ο ίδιος. Ας το πάρουμε. Άλλωστε, όπως γράφει ο Μένης Κουμανταρέας, «ο Αντρέας Φραγκιάς μας γλυκαίνει και μας παρηγορεί».

Μια επίκαιρη και χρήσιμη έκδοση για τον πόλεμο στο Κόσοβο

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

η Ελλάδα, η Διεθνής Κοιγότητα και τα ΜΜΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Παπαζήση

Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΙ
Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ
Γ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ
Γ. ΠΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
Μ. ΕΥΡΥΘΙΑΝΗΣ
Κ. ΖΕΠΟΣ
Α. ΗΡΑΚΛΕΙΑΝΗΣ
Β. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ
Κ. ΚΟΡΔΑΝΙΔΗΣ
Π. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ
Π. ΚΑΖΑΚΟΣ
Γ. ΚΑΠΟΠΟΥΛΟΣ
Α. ΚΑΡΚΑΠΙΑΝΝΗΣ
Γ. ΚΑΡΤΑΛΗΣ
Μ. ΚΟΠΠΑ
Ν. ΚΟΤΖΙΑΣ
Θ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΗΣ
Γ. ΚΡΑΝΙΔΗΤΗΣ
Α. ΚΥΡΚΟΣ
Δ. ΚΩΝΣΤΑΣ
Α. ΛΟΒΕΡΑΔΟΣ
Σ. ΜΑΝΟΣ
Ν. ΜΑΡΑΚΗΣ
Μ. ΜΟΡΦΟΝΗΣ
Μ. ΜΠΟΣΗ
Α. ΜΠΡΕΔΗΜΑΣ
Σ. ΝΤΑΛΗΣ
Θ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ
Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ
Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
Β. ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
Σ. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ
Α. ΠΑΠΑΚΕΛΑΣ
Π. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
Σ. ΠΕΡΡΑΚΗΣ
Χ. ΡΟΖΑΚΗΣ
Γ. ΡΟΥΜΠΑΤΗΣ
Ρ. ΣΠΕΡΕΤΗΣ
Δ. ΣΠΗΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΤΣΙΜΑΣ
Τ. ΧΑΙΤΣΙΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Κ. ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Γύρενα το «εμείς» και βρήκα τους «άλλους»

Ποιοι είμαστε εμείς οι Έλληνες; Αγωνιώδες υπαρξιακό ερώτημα, αλλά και αίτημα συλλογικής αυτογνωσίας, η απάντηση του οποίου θα εμπλακεί, θέλουμε δεν θέλουμε, με την απάντηση ενός άλλου, αξεχώριστου, ερωτήματος: του ερωτήματος «ποιος είμαι εγώ;».

Ποιος είναι, λοιπόν, ο Γιάννης Κιουρτσάκης; Ο μελετητής που γνωρίσαμε από τα αντίστοιχα βιβλία του, ο «αποτυχών» ποιητής που στοιχειώνει το μυθιστόρημά του Εμείς οι άλλοι ή ο δημιουργός που μετατρέπει, συνειδητά και χωρίς ναρκισσισμό, τη ζωή του σε γραφή, για να αποδείξει εντέλει ότι εκείνο που έχει νόημα δεν είναι το συντελεσμένο δημιούργημα αλλά η ρευστή δημιουργική πράξη; Πράξη που, κατά πως λέει ο Γιάννης Κιουρτσάκης, «μετατοπίζει ολοένα τα σύνορα ανάμεσα στα είδη της γραφής, για να καταστήσει τελικά το έργο μια ατέρμονη πνευματική δημιουργία». Μικρό δείγμα αυτής της περιπέτειας είναι και η συζήτηση που ακολουθεί...

την συνέντευξη πήραν οι Στ. Μαυροειδής και Γ. Ανανδρανιστάκης

• Το μυθιστόρημά σας Εμείς οι Άλλοι, περιγράφει την αγωνιώδη προσπάθεια του λογοτέχνη να κατανοήσει και να εκφράσει, μέσω της τέχνης του, τον κόσμο που τον περιβάλλει. Υπάρχει κάτι που θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε «λογοτεχνική θέαση της πραγματικότητας»;

— Το Εμείς οι άλλοι είναι ένα μυθιστόρημα λογοτεχνικής μαθητείας, η οποία, εντέλει, είναι μαθητεία της ίδιας της ζωής. Για τον ήρωα, όπως και για εμένα, η λογοτεχνία δεν είναι μια υπόθεση κλειστή στον εαυτό της, αλλά μια υπόθεση ανοιχτή στον κόσμο, ένας διάλογος με τον κόσμο. Ωστόσο, ανάμεσα στα πράγματα του κόσμου και τις λέξεις του λογοτέχνη ορθώνεται συνεχώς ένα γυάλινο τείχος, το οποίο τον απομονώνει από την πραγματικότητα. Το χαρακτηριστικό του ήρωα μου είναι ένα οξύμωρο, διότι ψάχνει το συλλογικό και συγχρόνως είναι απομονωμένος, ζει στο περιθώριο των γεγονότων. Έτσι, η «πραγματικότητα» δεν παύει να του ξεφεύγει. Και ο ρόλος του συγγραφέα είναι να συνθέτει ένα κείμενο

πολυπρισματικό και πολυεπίπεδο, όπου η κάθε εικόνα, η κάθε ιδέα που σχηματίζεται για τα πράγματα μέσα στο μυαλό του ήρωα θα σχετικοποιηθεί, ώστε να βοηθηθεί ο αναγνώστης, όχι φυσικά να αγγίξει, αλλά να πολιορκήσει από πιο κοντά τον πυρήνα αυτής της φευγαλέας πραγματικότητας.

• Σε κάποιο σημείο του βιβλίου σας λέτε ότι «παρ' όλο που αυτός δεν γνώριζε τη γλώσσα του, εντούτοις η γλώσσα του τον ήξερε». Τι σημαίνει με «ξέρει» η γλώσσα μου;

— Η γλώσσα είναι θεμελιακό στοιχείο οποιασδήποτε συλλογικής ταυτότητας. Οι συλλογικότητες μας συγκροτούν ως άτομα. Μπορεί να μην ξέρουμε καλά τη γλώσσα, αλλά η γλώσσα κουβαλάει όλη την παράδοσή μας, τις μνήμες μας, τα αισθήματά μας, όλα τα άπιαστα που μας έχουν πλάσει, και μ' αυτή την έννοια μας «ξέρει».

• Αυτό συμβαίνει και στον διανοούμενο συγγραφέα και στον αγράμματο χωρικό;

— Θα έλεγα ότι στον αγράμματο χωρικό συμβαίνει περισσότερο, γιατί εκεί-

νος είναι πιο κοντά στην παράδοση και τον λαϊκό πολιτισμό. Αυτά συνιστούν την προσωπικότητά του και του επιτρέπουν να αναπτύξει το μικρό ή μεγάλο ταλέντο του. Ο χωρικός που φτιάχνει μια μαντινάδα, αντλεί από ένα απόθεμα συλλογικής μνήμης, και ξαναζωντανεύει αυτήν τη συλλογική μνήμη με τη δημιουργία του. Πώς δημιουργείται μια γλώσσα; Δημιουργείται από τις απειράριθμες συμβολές όλων των ανθρώπων. Η γλώσσα είναι μια προφορική παράδοση, η οποία συνδέεται με τη συλλογική δημιουργία. Ακόμη και η επώνυμη τέχνη, η «υψηλή» τέχνη, έχει κάτι το ομαδικό, κι αυτό νομίζω ότι μας έχει λείψει στην Ελλάδα.

• Τι ακριβώς εννοείτε με τη λέξη «ομαδικό»;

Εννοώ ότι, για παράδειγμα, ο Μπάμπας Γκοριό του Μπαλζάκ ή ο Ηλίθιος του Ντοστογιέφσκι, ενώ είναι ασφαλώς προσωπικά έργα των συγγραφέων τους, αποτελούν ωστόσο ομαδικές δημιουργίες. Και τούτο, επειδή έχουν προσληφθεί από πάρα πολλά συλλογικά σώματα στη διάρκεια της ιστορίας, έχουν διαβαστεί και ξαναδιαβαστεί, έχουν ερμηνευθεί και ξαναερμηνευθεί, έχουν ποτίσει τα συλλογικά σώματα και γι' αυτό μένουν αθάνατα. Η αθανασία τους δίνεται από τα συλλογικά σώματα κι όχι από το δημιουργό.

• Στην ελληνική γραμματεία

συναντούμε τέτοια «συλλογικά» έργα; Φοβάμαι ότι στη νεότερη Ελλάδα δεν υπάρχουν μυθιστορηματικά πρόσωπα που να έχουν αφομοιωθεί σε τέτοιον βαθμό από το συλλογικό σώμα, ώστε το συλλογικό σώμα να αναγνωρίζεται, εν συνεχεία, σε αυτά. Η ελληνική ιστορία είναι μια ιστορία ρήξεων, με μεγαλύτερη εκείνη της περιόδου της Τουρκοκρατίας. Έτσι, ενώ τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά έθνη έχουν πίσω τους μια ιστορία επτά-οκτώ αιώνων, η ιστορία του

ελληνικού έθνους δεν φτάνει καν τους δύο αιώνες. Οι Γάλλοι ξέρουν τι είναι ο Μοντένιος, ο Πασκάλ, ο Ουγκώ, η παράδοσή τους έχει μεταμορφωθεί σε παιδεία, έχει, ως έναν βαθμό, διαποτίσει τα συλλογικά σώματα. Στην Ελλάδα δεν συνέβη αυτό, διότι υπήρχε μεγάλο ποσοστό αναλφαριθμητισμού, διότι η παιδεία μας ήταν στρεβλή, κ.λπ. κ.λπ. Ωστόσο, θα έλεγα ότι σήμερα η συλλογική δημιουργία είναι δύσκολη υπόθεση για όλους, κι όχι μόνο για τους Έλληνες. Και τούτο, επειδή τα τελευταία 30 χρόνια έχει συντελεσθεί μια ανθρωπολογική επανάσταση: Μιλώ για τη μαζοποίηση, τη ρομποτοποίηση, την εμπορευματοποίηση των πάντων, το σχετιζισμό, την κατάρρευση των αξιών, το κιτς. Σήμερα είναι πολύ δύσκολο να συγκροτηθεί ένα καινούργιο νεωτερικό «εμείς», πολλώ δε μάλλον στην Ελλάδα, η οποία πέρασε βίαια στο μεταμοντέρνο, χωρίς να περάσει προηγουμένως από τη νεωτερικότητα.

• *Πώς αντιστέκεται το «εμείς» σε ό,τι απεργάζεται την εξάλειψή του;*

— Το γεγονός ότι εγώ κάθομαι και γράφω ένα βιβλίο στο οποίο πιστεύω, είναι μια πράξη αντίστασης, είναι η αναζήτηση κάποιου «εμείς». Διότι ο συγγραφέας με τον αναγνώστη του σχηματίζουν ήδη ένα μικρό «εμείς». Στην εποχή του τέλους των μεγάλων αφηγήσεων, ίσως κάποιο «εμείς» να μπορεί να ανασυγκροτηθεί μέσα από τις μικρές αφηγήσεις και να αντισταθεί στην ομογενοποίηση. Μπορεί ενδεχομένως να υπάρξει και άλλου είδους αντίσταση στην ομογενοποίηση. Μπορεί μέσα από τα κοιμιούτερ να γεννηθεί μια άλλη τέχνη. Εγώ όμως δεν είμαι σε θέση να το διαπιστώσω αυτό. Εκείνο το οποίο θα μπορούσα να ισχυρισθώ είναι ότι ομογενοποίηση οδηγεί στην κυριαρχία του Ίδιου, δηλαδή μακροπρόθεσμα στο θάνατο. Η βιολογία μάς έχει διδάξει ότι η εξαφάνιση της βιοποικιλότητας οδηγεί σε εξασθένηση των οργανισμών. Αν το μεταφέρουμε αυτό στο πνευματικό πεδίο, τότε μιλούμε για ατροφία του πνεύματος εξαιτίας ακριβώς της ομογενοποίησης.

• *Ο ήρωάς σας αντιστέκεται, ή τουλάχιστον έτσι νομίζει, αναζητώντας εναγωνίως την ουτοπία της μυθολογημένης ελληνικότητας.*

Γιάννης Κιουρτσάκης: «Βρήκα την ετερότητα μέσα από την ταυτότητα».

Πού οδηγεί εντέλει η αναζήτηση της ουτοπίας;

— Αναζητώντας την ουτοπία της «ελληνικότητας», ο ήρωάς μου, δηλαδή εντέλει εγώ, βρήκα κάποια αλήθεια. Η έρευνά μου για τον Καραγκιόζη με οδήγησε να ανακαλύψω τη σχέση του ομαδικού με το ατομικό, τη σχέση της προφορικής παράδοσης με τη δημιουργία. Γύρευα την ελληνικότητα και δεν την βρήκα, βρήκα όμως κάτι άλλο. Γύρευα το «εμείς» και βρήκα τους «άλλους». Βρήκα την ετερότητα μέσα στην ταυτότητα. Βρήκα τη διαδικασία

μέσω της οποίας παράγεται ένας λαϊκός πολιτισμός κι όχι μόνο ο ελληνικός, αλλά ο οποιοσδήποτε λαϊκός πολιτισμός. Κι όταν λέμε λαϊκό πολιτισμό εννοούμε, όχι μόνο τα δημοτικά τραγούδια, τις μαντινάδες, το λαϊκό θέατρο, τις αφηγήσεις, αλλά και την ίδια τη γλώσσα, η παραγωγή της οποίας στηρίζεται επίσης στη διαλεκτική σχέση προφορικής παράδοσης και ομαδικής δημιουργίας.

• *Μπορεί να υπάρξει λαϊκός πολιτισμός στην εποχή της παγκοσμιοποίησης;*

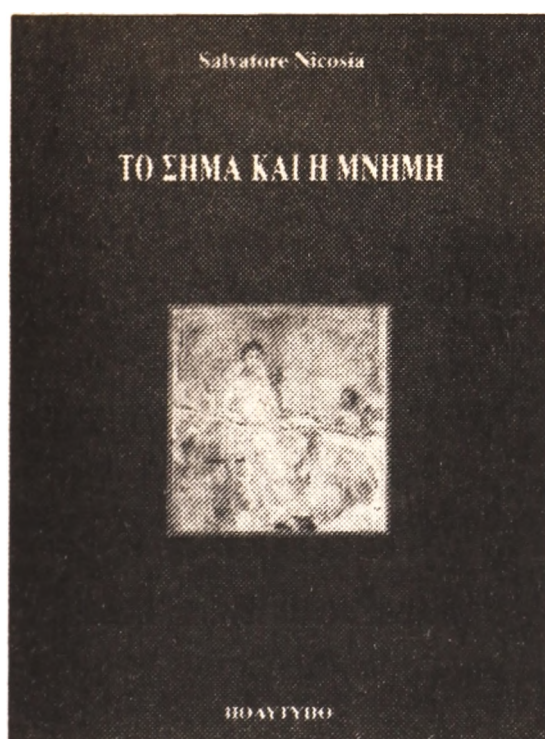
Salvatore Nicosia

ΤΟ ΣΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΝΗΜΗ

Ταφικά επιγράμματα
από την αρχαία Ελλάδα

Μετάφραση:
Ευριπίδης Γαραντούδης

Από τις χιλιάδες επιγραφές που
διασώθηκαν παρουσιάζεται μία
σημαντική επιλογή που περιέχει κείμενα
από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 4ο μ.Χ.
Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια.
Έκτενής εισαγωγή του έλληνοιστή
Σαλβατόρε Νκοζία.
Τετράχρωμες απεικονίσεις από τις
επιτύμβιες στήλες της Δημητριάδος.

Η επιτύμβια επιγραφή διαωνίζει τό
ὄνομα καί τήν ταυτότητα ἑνός ἀτόμου,
μαρτυρεῖ τόν τρόπο πού ἔζησε καί
πέθανε, χαράζει τήν παρουσία του στή
μνήμη τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου,
προτείνοντάς τον σαν ἥρωικό πολιτικό,
ἠθικό παράδειγμα καί τοῦ ξαναδίνει τή
μοναδική μορφή ὑπαρξης πού μπορεῖ νά
συνεχίζει ἀκόμα καί μετά τό θάνατο.

Ἐκδόσεις
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

— Σήμερα, ο λαϊκός πολιτισμός έχει
σαφώς ατονήσει. Έχουμε περάσει σε
μια άλλη κοινωνία, όχι απλώς εγγράμ-
ματη, αλλά ηλεκτρονική και εικονική.
Ωστόσο, η γλώσσα εξακολουθεί να πα-
ράγεται με τον ίδιο πάνω κάτω τρόπο.
Παράγεται από τον λαϊκό άνθρωπο
στην αγορά, αν υπάρχουν ακόμη αυτά
τα πράγματα.

• *Οι άνθρωποι που χειρίζονται
κομπιούτερ δεν είναι λαός, δεν
μπορούν να δημιουργήσουν τον δικό
τους λαϊκό πολιτισμό;*

— Μέσω της γενικευμένης και αποκε-
ντρωμένης επικοινωνίας του Διαδικτύ-
ου μπορεί, ίσως, να παραχθεί κάτι και-
νούργιο. Το Ιντερνέτ είναι ακόμη ένας
άγνωστος κόσμος. Δεν ξέρουμε τι μπο-
ρεί να δώσει.

• *Η αναζήτηση της «ελληνικότητας»
και της «ταυτότητας» εκβάλλει συχνά
στον εθνοαπομονωτισμό και στην
καλλιέργεια μιας μαζικής
ψευδαίσθησης περιουσιότητας.
Αισθανθήκατε ποτέ τον κίνδυνο μιας
τέτοιας εκτροπής;*

— Τον κίνδυνο τον αισθάνομαι συνε-
χώς. Αλλά από τη στιγμή που ανακα-
λύπτεις ότι το «εμείς» είναι πάντα
σχετικό, ποτέ απόλυτο, ότι δεν μπορεί
να υπάρξει αμιγής ταυτότητα, έχεις
ήδη απαντήσει σε οποιονδήποτε εθني-
σμό. Οι άλλοι είναι μέσα μας, το άλ-
λο μάς συνιστά. Το «Εμείς οι άλλοι»
υπονομεύει όλο αυτό το ρεύμα σκέ-
ψης. Ο ήρωάς του αναζητούσε την
«ελληνικότητα» και ανακάλυψε ότι
αυτό το πράγμα δεν υπάρχει, ή αν
υπάρχει, δεν μπορεί να ορισθεί, δεν
μπορεί να κλειστεί σε μια φόρμουλα.
Γιατί, αν οριζόταν, θα έπανε να ανα-
νεώνεται. Οποιαδήποτε ταυτότητα
παράγεται μέσα από την επικοινωνία
της με τους άλλους. Αν την ορίζαμε,
θα καταργούσαμε την πηγή της ανανέ-
ωσής της.

• *Στο έργο σας έρχεται και
επανέρχεται το δίπολο Δύση-Ελλάδα.
Το ίδιο δίπολο βρίσκεται και στο
επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης,
παίρνοντας τη μορφή άλλοτε του
φιλοδυτισμού και άλλοτε του
αντιδυτισμού. Πώς τοποθετείστε
σήμερα απέναντι σε αυτό το «δίλημμα»;*

— Δεν είναι τυχαίο ότι η δουλειά μου
ξεκίνησε από το Ελληνισμός και Δύση

στο στοχασμό του Σεφέρη, το οποίο
γράφτηκε το 1979, όταν η Ελλάδα
έμπαινε στην ΕΟΚ. Νομίζω ότι ο Σεφέ-
ρης εκφράζει καλά και τη δική μου την
άποψη. Η άποψη του Σεφέρη δεν ήταν
ποτέ μια απόρριψη της Δύσης, όμως
δεν ήταν και η ανεπιφύλακτη αποδοχή
οποιοδήποτε πράγματος προερχόταν
από την «εσπερία». Ο Σεφέρης ήταν
ένας άνθρωπος οικουμενικός, ήταν
ένας ευρωπαίος, ο οποίος όμως δεν
αποδεχόταν χαζοχαρούμενα την Ευ-
ρώπη. Από την άλλη, χωρίς τη Δύση,
χωρίς την Γαλλική Επανάσταση και τον
Διαφωτισμό δεν θα υπήρχε η νεότερη
Ελλάδα ως κράτος-έθνος. Το «εμείς»
των Ελλήνων, ο Σεφέρης, και κατ' επέ-
κταση και ο ομιλών, το κοίταξε στον
καθρέφτη του «άλλου» που είναι η Δύ-
ση.

• *Εσχάτως, το δίπολο
«φιλοδυτισμός» - «αντιδυτισμός»
εμφανίζεται και ως
«εκσυγχρονισμός» -
«αντιεκσυγχρονισμός». Τι είναι εντέλει
ο «εκσυγχρονισμός», μια πραγματική
ώθηση προς τα μπρος, όπως
υποστηρίζουν οι θιασώτες του, ή μια
λεοντή πίσω από την οποία κρύβεται ή
βίαιη διαδικασία προσαρμογής στον
παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό,
όπως διατείνονται οι πολέμοί του;*

— Το κακό είναι ότι συμβαίνουν και
τα δύο. Το εγχείρημα Σημίτη, π.χ.,
αντιπροσωπεύει (τουλάχιστον στην
αφετηρία του) ένα βήμα προς τα
μπρος σε σχέση με το λαϊκίστικο τρι-
τοκοσμικό ΠΑΣΟΚ του Α. Παπαν-
δρέου, το οποίο οδηγούσε οριακά σε
μια μορφή αλβανοποίησης της κοινο-
νίας μας. Όμως, θα εθελουφλούσαμε
ασυγχώρητα αν δεν αναγνωρίζαμε
ότι, με τα σημερινά ευρωπαϊκά και
παγκόσμια δεδομένα, όλα τα βήματα
αυτού του είδους συμβαδίζουν κατ'
ανάγκη με την άγρια πραγματικότη-
τα που υπαινίσσεσθε. Ιδού, κάπως πιο
χειροπιαστά, τι εννοώ μιλώντας για
τον τραγικό χαρακτήρα της Ιστορίας.
Και ιδού γιατί ο διανοούμενος πρέπει
να κρατάει πάντοτε τις αποστάσεις
του από την όποια εξουσία, αν θέλει
να εκπληρώνει την κριτική του λει-
τουργία, που είναι πριν απ' όλα να
αποκαλύπτει αυτές τις αντιφάσεις.
Σήμερα περισσότερο από ποτέ.

Requiem for a Dream

Την Παρασκευή 19 Ιανουαρίου, προβλήθηκε για πρώτη μέρα στις κινηματογραφικές αίθουσες του Λονδίνου η καινούργια ταινία του Darren Aronofsky *Requiem for a Dream*. Ο σκηνοθέτης αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς εκπροσώπους του αμερικανικού ανεξάρτητου κινηματογράφου.

Πριν από τρία χρόνια, ο Darren Aronofsky σκηνοθέτησε το *Pi* (1999), μια άκρως πειραματική ταινία βασισμένη στη λογική και την προσπάθεια του επιστημονικού μυαλού να κατηγοριοποιήσει και να προβλέψει τα πάντα γύρω του, από τα φυσικά φαινόμενα ως το χρηματιστήριο. Μαυρόασπρο, με αποκλειστικά ηλεκτρονική μουσική επιμελημένη από τον Clint Mansel, το *Pi* ήταν κάτι παραπάνω από μια σύγχρονη συνεύρεση μουσικής, ρυθμού και εικόνας. Η ταινία κατόρθωσε όχι μόνο ν' αγγίξει τους μεταφυσικούς προβληματισμούς που γεννιούνται σε τομείς όπως τα μαθηματικά και η θρησκεία σε μια εποχή business, αλλά και να προσφέρει μια αυθεντική θέση απέναντί τους. Προφανώς, λόγω της ασυνήθιστης, αντιεμπορικής φύσης της, η ταινία δυστυχώς είδε ελάχιστα το φως της δημοσιότητας, κι έτσι πολύ λίγοι έμαθαν για την ύπαρξή της.

Φέτος, ο Aronofsky επιστρέφει με το *Requiem for a Dream*. Ενώ είναι τεχνικά πιο σίγουρη, έγχρωμη και εμφανώς πιο μεγάλης εμβέλειας από την προηγούμενη, η ταινία αφήνει στον θεατή ένα τεράστιο ερωτηματικό όσον αφορά τη σκοπιμότητα και λογική των όσων διαδραματίζονται. Το *Requiem for a Dream* βασίζεται στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Hubert Selby Jr. (*Last Exit to Brooklyn*), και με λίγα λόγια είναι ένα άγριο χρονικό εθισμού, με φόντο τον αμερικανικό καπιταλισμό. Η ταινία κινείται σε παράλληλα επίπεδα: μια μητέρα της οποίας η ζωή περιορίζεται στο νοικοκυριό και την τηλεόραση, ο γιος της, η κοπέλα του και ο φίλος του, που ζουν από τα ναρκωτικά για τα ναρκωτικά. Η μητέρα, καλούμενη να συμμετά-

σχει στο αγαπημένο της τηλεπαιχνίδι, θα κατατρέξει στα χάπια αδυνατίσματος (ουσιαστικά διεγερτικά) προκειμένου να φορέσει το καλό της φόρεμα στην τηλεοπτική της εμφάνιση. Ο γιος και ο φίλος του θα κάνουν τα πάντα προκειμένου να

μπουν στο μεγαλεμπόριο, έτσι ώστε να βρουν σταθερή πηγή για την προσωπική τους κατανάλωση, και η κοπέλα θ' αρχίσει να εκδίδεται για τη δόση της όσο ο φίλος της λείπει.

Ο σκηνοθέτης δήλωσε στο περιοδικό *Time Out* πως για κείνον «το θέμα της ταινίας είναι: Πόσο πολύ θα εθιστούμε στην οποιαδήποτε ουσία ώστε να μην μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα, τη ζωή μας, να αρνηθούμε την ύπαρξή μας και να ζούμε σε έναν φανταστικό, ονειρικό κόσμο». Παρ' όλα αυτά, η αποτύπωση αυτού του χρονικού εθισμού φαίνεται δυστυχώς ξεπερασμένη. Πιστός στην αισθητική του βιβλίου, μια αισθητική περασμένων δεκαετιών, ο Aronofsky συνθέτει μια ταινία-περιγραφή μιας κατάστασης που έχει αποτυπωθεί δεκάδες φορές στον κινηματογράφο, χωρίς την (απλοϊκή) ηθική ενός έργου σαν το *Trainspotting*. Ενώ κινηματογραφικά η ταινία είναι άρτια και εξαιρετικά ευφάνταστη, το περιεχόμενό της συγκροτείται από έναν δυσανάλογο συνδυασμό μαύρου χιούμορ και συνεχούς, ατέλειωτης φρίκης. Για άλλη μια φορά ερχόμαστε πρόσωπο με πρόσωπο με τις αμερικανικές ανασφάλειες σε σχέση με τη δεμένη οικογένεια, τον καταναλωτισμό, την τηλεόραση και τα ναρκωτικά – θέματα που διαπραγματεύονται ταινίες εδώ και πολλά χρόνια: Βασικό μοτίβο της ταινίας δείχνει να είναι η παντελής έλλειψη μακροπρόθεσμων ιδανικών, καθώς όλες οι φιλοδοξίες, και ουσιαστικά τα όνειρα των χαρακτήρων, περιορίζονται στην καθημερινή εκπλήρωση των μικρών και μεγάλων εθισμών τους. Απο τεχνικής πλευράς, η ταινία έχει να δείξει καταπληκτική

Σκηνή από την ταινία του Darren Aronofsky *Requiem for a Dream*

χρήση της κάμερας, ένα ιλλιγγιώδες γύρισμα και μια ατμόσφαιρα συνεχούς έντασης. Ο Aronofsky επιχειρεί επιτυχώς να μας δείξει την παραμορφωμένη οπτική γωνία του ανθρώπου υπό την επήρεια ναρκωτικών, καθώς, μέσω του στυλιζαρισμένου συγχρονισμού σκηνών και μουσικών μοτίβων, η χρήση ναρκωτικών αποτυπώνεται σαν μια ψυχαναγκαστικά επαναλαμβανόμενη σκηνή. Η μουσική, όπως και στο *Pi*, συμβάλλει αναμφισβήτητα σ' αυτό το επίτευγμα, καθώς η συνεργασία του Mansel με το Kronos Quartet δημιουργεί ένα φόντο συνεχούς έντασης, μια επαναλαμβανόμενη μελωδία χωρίς περιθώρια εξέλιξης.

Οπωσδήποτε η ταινία αξίζει ως σύλληψη, και η τεχνική της δείχνει ν' αποτελεί φυσική εξέλιξη του πολλά υποσχόμενου *Pi*. Σε αντίθεση με αυτή την απρόσμενα ώριμη πρώτη ταινία του Aronofsky όμως, το *Requiem for a Dream* παρουσιάζει ένα τεράστιο πρόβλημα χωρίς ούτε καν τη διάθεση να δώσει λύση ή διέξοδο. Είναι πιθανόν αυτό να είναι μια συνειδητή επιλογή του σκηνοθέτη, έτσι ώστε να αποστασιοποιηθεί από τη φιλοσοφημένη, ολική προσέγγιση του *Pi*.

Στην πρώτη ταινία βασίλευε η λογική και η ανεξάντλητη αναζήτηση μιας ολοκληρωτικής θεώρησης· στη δεύτερη, ο σκηνοθέτης αποχαιρετά αυτό τον κόσμο της μεθοδικότητας και των μεταφυσικών της απολήξεων και προσγειώνεται στον διαταραγμένο κόσμο σπασμωδικών και αλόγιστων πράξεων, γράφοντας έτσι έναν απελπισμένο επικήδειο στα αληθινά όνειρα.

ΔΑΝΑΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ - ΘΕΜΕΛΗΣ ΓΛΥΝΑΤΣΗΣ

ΣΙΜΟΝ ΑΜΠΚΑΡΙΑΝ:

«Στις λαϊκές ελίτ

πρέπει να αναζητήσουμε την Τραγωδία»

Μια συζήτηση με τον Σιμόν Αμπκαριάν, σκηνοθέτη της παράστασης *Το τελευταίο τραγούδι της Τροίας*. Το έργο ανέβηκε πρόσφατα στο Παρίσι σε δική του διασκευή, βασισμένη σε κείμενα των Ευριπίδη, Σενέκα, Αισχύλου και Παρουίρ Σεβάκ.

Κατά πόσον η Τραγωδία εξακολουθεί να μας αφορά ως είδος θεάτρου; «Ό,τι μισώ περισσότερο στο θέατρο, είναι το ίδιο το θέατρο», είπε κάποτε ο Λουί Ζουβέ, μεγάλος δάσκαλος του θεάτρου του εικοστού αιώνα. Αλλά, το θέατρο στην τραγωδία, τις πομπώδεις ερμηνείες, τις κενές ατάκες, τις απονευρωμένες από κάθε πολιτική διάσταση παραστάσεις των καλοκαιρινών φεστιβάλ, όλα αυτά που πλάθουν το στερεότυπο του τι είναι η Τραγωδία σήμερα, πώς να τα αποσπάσεις από το μυαλό του σύγχρονου θεατή; Πώς να παραστήσει κανείς θεατρικά μια δια-χρονικότητα που έχει γίνει κοινός τόπος;

Αν τη βία της Ιστορίας το ανθρώπινο σώμα είναι εκείνο που την υφίσταται πρώτο, το σώμα είναι και η πατρίδα της Τραγωδίας, από αυτό εκπορεύεται και σ' αυτό επιστρέφει. Ο μόνος τρόπος εξαγνισμού και προσέγγισης από την αρχή αυτών των κειμένων είναι η δουλειά με τον ηθοποιό. Αυτή είναι η πίστη του Αρμένιου Σιμόν Αμπκαριάν που, μετά τη μακρά μαθητεία του στο Θέατρο του Ήλιου υπό τη διεύθυνση της Αριάν Μνουσκίν' και τη συμμετοχή του στους *Ατρίδες* στις αρχές του '90, τη συνεργασία του με τον Π. Μπρουκ και το Θέατρο της Κομπλσιτέ, ανέβασε τις

Τρωάδες το φθινόπωρο στο Παρίσι.

Η παράσταση υπήρξε καρπός έρευνας δύο χρόνων με μία ομάδα δέκα εννέα ηθοποιών, δύο μουσικών και μιας ερμηνεύτριας παραδοσιακών αρμένικων τραγουδιών. Είναι αλήθεια ότι, όσον αφορά τον Σιμόν Αμπκαριάν, ο τρόπος τού να κάνει θέατρο με την ίδια του την ιστορία προστάτευσε το λόγο από την ψευτιά, το στόμφο, τη νεκρή φόρμα. Αλλά αν προσέξαμε *Το τελευταίο τραγούδι της Τροίας* ήταν και γιατί διακρίναμε στην παράσταση το ίχνος μιας ομαδικής αναζήτησης που υπερβαίνει την παραγωγή έργου, το αίτημα για επανορισμό του νοήματος της θεατρικής πράξης στο κέντρο του πολιτισμού μας.

• Για τη σύνθεση του κειμένου της παράστασης επέλεξε αποσπάσματα από τρεις τραγωδίες (Τρωάδες του Ευριπίδη, Τρωάδες του Σενέκα, Αγαμέμνων του Αισχύλου). Γιατί προτίμησε τη σύνθεση κειμένων από το ανέβασμα ενός ακέρατου έργου;

— Ήθελα να είναι όλες οι γυναίκες παρούσες στη σκηνή. Η Ανδρομάχη, η Εκάβη, η Πολυξένη, η Κασσάνδρα, η Ελένη. Αυτή ήταν για μένα η αφετηρία. Και διάλεξα τις σκηνές των αποχωρισμών, την τελευταία μέρα των γυναικών αυτών. Η επιλογή δεν έγινε με άξονα το κείμενο, έγινε με άξονα τον ξεριζωμό μιας ολόκληρης φυλής, που στο έργο είναι η φυλή των γυναικών. Είναι αποκαλυπτικός ο πόλεμος: ξαφνικά βλέπουμε τους άνδρες ενάντια στις γυναίκες, τη μυστηριώδη απόσταση που τους χωρίζει. Το έργο θέλησα να το ανεβάσω και γι' αυτό για να εισχωρήσω στο πεδίο αυτής της απόστασης. Ο πόλεμος αποκαλύπτει τη μετριότητα αλλά και το μεγαλείο, τη δειλία και τη γενναιότητα. Τι είναι αυτό που κάνει κάποιον να ορθώνει το ανάστημά του και να λέει «όχι», αυτό είναι που μ' ενδιαφέρει.

• Πώς το αναζητήσες αυτό θεατρικά;

— Με τους ηθοποιούς, κάνοντας έκκληση στους ηθοποιούς. Ξεκινώντας από την παραδοχή της θεατρικής σύμβασης και τον αυτοσχεδιασμό. Για να παίξεις αυτά τα κείμενα, πρέπει να αναγνωρίσεις τι σημαίνει η φρίκη του πολέμου. Λίγη σημασία έχει το πώς μεταφράζεται για τον καθένα. Δεν μπορώ να εμβολιάσω στους ανθρώπους εικόνες πολέμου, αυτή είναι δική τους ευθύνη. Πρέπει να ξέρεις ποιον επιλέγεις για να ανεβάσεις Τραγωδία. Μπορείς να ζητήσεις από κάποιον να ψάξει τι το κατεστραμμένο υπάρχει μέσα του, ποιος είναι ο χαμένος του παράδεισος. Αλλά δεν μπορείς να του ζητήσεις να καταστρέψει κάτι επί τούτου. Υπάρχει και κόσμος που είναι καλά. Δεν αρκεί να είσαι καλός ηθοποιός για να παίξεις Τραγωδία. Εάν κάποιος είναι διατεθειμένος να ψάξει τι σημαίνει καταστροφή, τι σημαίνει χαμένος παράδεισος μέσα του και γύρω του, μπορεί να το κάνει. Χρειάζεται πολύ κουράγιο. Νομίζω ότι την κατανόηση του τραγικού θα πρέπει κανείς να την αναζητήσει στις λαϊκές ελίτ. Μπορεί κανείς να έχει το ένστικτο και, χωρίς καμία εκπαίδευση, να ανακαλύψει την τέχνη του ηθοποιού μέσα από την Τραγωδία. Δεν υπάρχουν κανόνες.

• Τι κρατάς από την μαθητεία σου κοντά στην Αριάν Μνουσκίν;

— Το ότι η ερμηνεία αυτών των κειμένων περνάει από τον ίδιο τον ηθοποιό, απ' ό,τι ο ίδιος έχει να προσφέρει στην πράξη, όχι από μια αφηρημένη ιδέα. Και από τη δουλειά πάνω στο Χορό.

• Το έργο τελειώνει με μια εικόνα αποτρόπαια: Η Πολυξένη σφαγμένη πάνω στον τάφο του Αχιλλέα. Καμία προοπτική, κανένα ίχνος ελπίδας για τους ανθρώπους. Γιατί επέλεξε να κλείσεις μ' έναν τόσο βίαιο τρόπο;

— Γιατί, σε μερικές περιπτώσεις, έτσι

ακριβώς συνέβη. Με τις Τρωάδες έτσι ακριβώς συνέβη. Σήμερα, δεν υπάρχουν Τρώες για να μας μαρτυρήσουν τι ήταν αυτός ο λαός. Έχεις ακούσει για τους Ασσύριους ; Όταν μιλάμε για τους Ασσύριους εδώ στη Γαλλία, ο κόσμος φαντάζεται ότι ήταν ένας λαός 3.000 χρόνια πριν. Όχι, υπάρχουν ακόμα. Είναι στην Τουρκία, γύρω στις 5.000 όλοι κι όλοι. Δεν θα υπάρχουν για πολύ ακόμα... Το να δώσω ελπίδα, δεν με αφορά. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ένα συγκεκριμένο γεγονός: ένας λαός επιχειρεί να εξολοθρευτεί έναν άλλο. Και στην συγκεκριμένη περίπτωση το καταφέρνει. Δεν υπάρχει ελπίδα για τις γυναίκες της Τροίας. Σφάχτηκαν όλες.

Μα σήμερα κινδυνεύει η ανθρωπότητα στο σύνολό της. Υπάρχουν πολλοί που δίνουν ελπίδα στον σύγχρονο κόσμο. Πες μου γιατί θα πρέπει διαρκώς να ζω «με την ελπίδα»; Θα ήθελα απλά να ζήσω, τίποτ' άλλο. Θα ήθελα κάποια στιγμή να μπορούν να πουν οι άνθρωποι «Ζω και είμαι καλά» κι όχι διαρκώς «ελπίζω ότι κάποτε θα εισακουστούμε, ότι κάποτε θα μας τείνουν γέφυρες συμφιλίωσης, ότι κάποτε θα επιστρέψουμε». Δεν μ' αρέσει όλο να μου λένε «μη χάνεις την ελπίδα». Και να με στριμώχνουν διαρκώς σε μια χαραμάδα μεταξύ ελπίδας και απελπισίας. Μεταξύ της επιτυχίας και της εξόδου κινδύνου. Μεταξύ λογικής και παράνοιας.

Ο σκοπός του θεάτρου δεν είναι μόνο να δώσει ελπίδα. Όταν ο Γκόγια ζωγράφιζε τον Κρόνο που τρώει τα παιδιά του, δεν ήταν για να μας δώσει ελπίδα. Είναι κι αυτό ένα από τα πρόσωπα της πραγματικότητας, αποτελεί κομμάτι της. Ευτυχώς, βέβαια, η πραγματικότητα δεν είναι μόνο αυτό. Υπάρχει και η ποίηση της Σαφούς. Υπάρχει και ο παράδεισος.

• *Πέρυσι τον Οκτώβρη διευθύνετε με την Κατρίν Σομπ' την Αθήνα ένα σεμινάριο πάνω στην αρχαία τραγωδία απευθυνόμενο σε έλληνες ηθοποιούς. Ποιες οι εντυπώσεις σου από την Ελλάδα;*

— Σ' ό,τι αφορά την τραγωδία, έχω την εντύπωση ότι υπάρχει μια μεγάλη συστολή. Μεγάλη προσοχή, μεγάλος σεβασμός. Για μένα η Τραγωδία ανήκει στους ηθοποιούς και υπάρχει τεράστιο

δυναμικό στην Ελλάδα. Το υλικό από το οποίο πλάστηκε η Τραγωδία είναι ακόμα ζωντανό. Δεν μιλάω για τα μνημεία, αλλά για τους ανθρώπους. Γι' αυτό που τους κάνει ακόμα να σηκώνονται και να τραγουδούν μαζί γύρω από ένα τραπέζι... Ο κόσμος πιστεύει ότι οι Έλληνες του σήμερα δεν είναι οι ίδιοι μ' εκείνους της αρχαιότητας. Από πού ξεφύτρωσαν λοιπόν ; Από το φεγγάρι; Για μένα είναι οι ίδιοι. Πεντακόσια χρόνια βέβαια υπό τον Οθωμανικό ζυγό κρύβουν πολύ πόνο. Αλλά υπάρχει μια μνήμη που δεν μπορείς να σβήσεις. Δεν είναι η μνήμη των βιβλίων, ούτε η μνήμη του παππού και της γιαγιάς, είναι μια μνήμη πολύ βαθιά μέσα σου και, ως ηθοποιός στην τραγωδία, αυτήν πρέπει ν' αναζητήσεις. Γιατί οι έλληνες τραγικοί είναι πολύ μεγάλοι παρατηρητές των ανθρώπων. Όπως και ο Σενέκας. Όταν γράφει «χτυπά τα γόνατά μου» δεν κάνει στυλ. Το «να χτυπάς τα γόνατά σου» σημαίνει το να βρίσκεσαι σε μια αδυναμία δράσης στα όρια της τρέλας.

• *Θα σ' ενδιέφερε να ανεβάσεις τραγωδία στην Ελλάδα;*

— Πολύ. Συνάντησα καταπληκτικούς ανθρώπους εκεί. Γι' αυτούς θα ξανάρθω, για κείνους που συνάντησα, αλλά και για κείνους που δεν γνωρίζω ακόμα... Στο θέατρο έχεις ανάγκη τους ανθρώπους, χωρίς τους ανθρώπους δεν κάνεις τίποτα.

ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σκηνοθέτης-σύμβολο της θεατρικής έρευνας στη Γαλλία. Το '68 κατέλαβε με την ομάδα της μια καρβουναποθήκη στη Βανσέν του Παρισιού, που έμελλε να γίνει η στέγη της δημιουργίας του Θεάτρου του Ήλιου. Μέσα από τη μελέτη της τέχνης του ηθοποιού των παραδοσιακών θεάτρων της Ανατολής (Καμπούκι, Κατακάι κ.ά.), η Μνουςκίν θέτει την αναζήτηση της θεατρικότητας στην υπηρεσία ενός πολιτικού θεάτρου, θεάτρου έγερσης της συνείδησης.
2. Να θυμίσουμε ότι ο εν λόγω σκηνοθέτης μαζί με την κορυφαία του Χορού στους *Ατρίδες* της Μνουςκίν, Κατρίν Σομπ, διηύθυνε πέρυσι και στην Αθήνα σεμινάριο πάνω στην τραγωδία, απευθυνόμενο σε έλληνες ηθοποιούς.

ο επιστημονικός λόγος
οι μαρτυρίες

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΡΗ ΒΕΛΟΥΧΙΩΤΗ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

ΕΝΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Επιμέλεια
Κλεομένης Κουτσούκης

μια βαθύτερη
προσέγγιση
στο φαινόμενο
ΑΡΗΣ

ΒΕΛΟΥΧΙΩΤΗΣ

και το έπος
της Εθνικής
Αντίστασης

στα βιβλιοπωλεία

από τις
εχδόσεις
φιλίστωρ

Θεμιστοκλέους 31
τηλ. 3818.457

Ο Μπράιαν Φρίελ είναι ένας από τους σημαντικότερους ιρλανδούς συγγραφείς του αιώνα μας και διεκδικεί δάφνες για την συμμετοχή του στη δημιουργία ενός θεάτρου γλώσσας.

Ο συγκεκριμένος όρος δηλώνει ένα είδος θεάτρου στο οποίο αυτό που τείνει να έχει ύψιστη σημασία δεν είναι πια το γίνεσθαι επί σκηνής, αλλά αυτά που λέγονται ή υπονοούνται.

Θαύμα- Μνήμη-Τέχνη

Οι Γιάννης Φέρτης, Ταμίλλα Κουλίεβα, Δημήτρης Οικονόμου: στον Θαυματοποιό του Μπράιαν Φρίελ.

Στην Ελλάδα ο Φρίελ μάς είναι ήδη γνωστός από τις παρουσιάσεις των έργων του *Φιλαδέλφεια*, *έρχομαι κοντά σου*, *Πολίτες Β κατηγορίας*, *Χορεύοντας στη Λουνάσα* και *Μόλλν Σουήνν*. Ο Θαυματοποιός παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 1979 στο Λόνγκκωκ Θιάτερ της Νέας Υόρκης και αυτή είναι η πρώτη του σκηνική παρουσίαση στην Ελλάδα.

Τρεις άνθρωποι εκθέτουν πάνω στη σκηνή τις κοινές εμπειρίες της ζωής τους, ο καθένας όπως τις βίωσε και τις αντιλήφθηκε. Τρεις μονόλογοι παράλληλοι. Πουθενά τα πρόσωπα δεν συναντιούνται, δεν μοιράζονται τις απόψεις τους.

Τίποτα δεν είναι βέβαιο, τίποτα δεν είναι κοινά αποδεκτό. Όλα υπόκεινται σε αμφισβήτηση, ακόμα και το χάρισμα του Φρανκ, ακόμα και η ίδια η ύπαρξή τους. Άνθρωποι που, όπως θα αποδειχτεί, δεν μοιράζονται καν την ίδια διάσταση, αφού οι δύο κύριοι χαρακτήρες είναι ήδη νεκροί.

Αυτό από μόνο του είναι μια ενδιαφέρουσα και προκλητική ιδέα. Το έργο κεντρίζει αδιάλειπτα το πνεύμα και θέ-

τει το πρόβλημα της ανθρώπινης προσωπικότητας και κυρίως αυτής του καλλιτέχνη. Ο Θαυματοποιός, αν και σιωπηλά, σχετίζεται άμεσα με την ιδιαιτερότητα, με το μαγικό στοιχείο που φέρει ένας καλλιτέχνης. Εξάλλου η τέχνη εμπεριέχει το θαύμα.

Ο Φρανκ Χάρντντ είναι ένας άνθρωπος ιδιαίτερος πέρα από τα συνηθισμένα δεδομένα, ένας θαυματοποιός που έχει την ικανότητα να θεραπεύει τους συνανθρώπους του, σε «παραστάσεις» που δίνει από χωριό σε χωριό. Για την ικανότητά του αυτή δεν είναι βέβαιος ούτε καν ο ίδιος. Είναι ένας άνθρωπος που σκέφτεται πολύ, όπως ο μάνατζέρ του μας πληροφορεί, και αυτό τον οδηγεί σε αδιέξοδα όπου μόνη καταφυγή είναι το ποτό.

Η γυναίκα που έχει δίπλα του, η Γκρέης, αφοσιωμένη και ανεκτική, του έδωσε όλα τα αποθέματα δύναμης που έφερε, αλλά ταυτόχρονα η ύπαρξή της λειτουργούσε ως μια διαρκής υπενθύμιση της εύθραυστης φύσης του ανθρώπου. Ο θάνατος του Φρανκ θα την οδηγήσει στην νεύρωση και την αυτοκτονία.

Τέλος ο Τέντνι, ο μάνατζέρ του (ο μόνος που βρίσκεται ακόμα στη δική μας διάσταση), που του αφιέρωσε τη ζωή του προσδοκώντας ίσως την μεγάλη επιτυχία, το μεγάλο θαύμα.

Οι δουλειές του Αντώνη Αντύπα είναι πάντοτε προσεγμένες και αξιόπιστες. Είναι ένας σκηνοθέτης που υπηρετεί το θέατρο με αφοσίωση και τιμιότητα. Τοποθέτησε το έργο στην ατμόσφαιρά του, αποφεύγοντας υπερβολές και προσέχοντας να μην εισβάλλει κανενός είδους παραφωνία. Το αποτέλεσμα είναι τουλάχιστον γοητευτικό.

Ο Γιάννης Φέρτης, έμπειρος, μεστός και εκ φύσεως μαγευτικός, δεν δυσκολεύτηκε καθόλου να μας πείσει πως είναι ένας θαυματοποιός. Εξάλλου, ο ίδιος, ως καλλιτέχνης, έχει μνήσει ένα μεγάλο αριθμό θεατών στο θαύμα του θεάτρου. Ευτύχησε, όμως, να έχει μαζί του δύο από τους καλύτερους ηθοποιούς του ελληνικού θεάτρου. Την Ταμίλλα Κουλίεβα, που σε συνεπαίρνει, και τον Δημήτρη Οικονόμου που είναι ένας ηθοποιός χαρισματικός. Τα πρόσωπα του συγγραφέα βρήκαν και στους τρεις την ιδανική τους μορφή.

Η αριστοτεχνική μετάφραση του Ερρίκου Μπελιέ χαίρει όλων των χαρακτηριστικών που επιφέρει η πείρα και η παιδεία.

Όσον αφορά στο εικαστικό μέρος της παράστασης, είναι κυριολεκτικά αριστουργηματικό. Ο Γιώργος Πάτσας επιστράτευσε όλη του την ευαισθησία και την εμπειρία του. Πιστό στην περιγραφή του Φρίελ, αλλά ταυτόχρονα με ιδιαίτερη προσωπικότητα. Γκρίζο τοπίο, αφαιρετικό, μπουνκάλια ούισκι πεταμένα στα απομεινάρια φυτών και πέτρες μετέωρες, μια απειλή που κρέμεται από πάνω τους.

Και τα κοστούμια, κατά τον ίδιο τρόπο φροντισμένα.

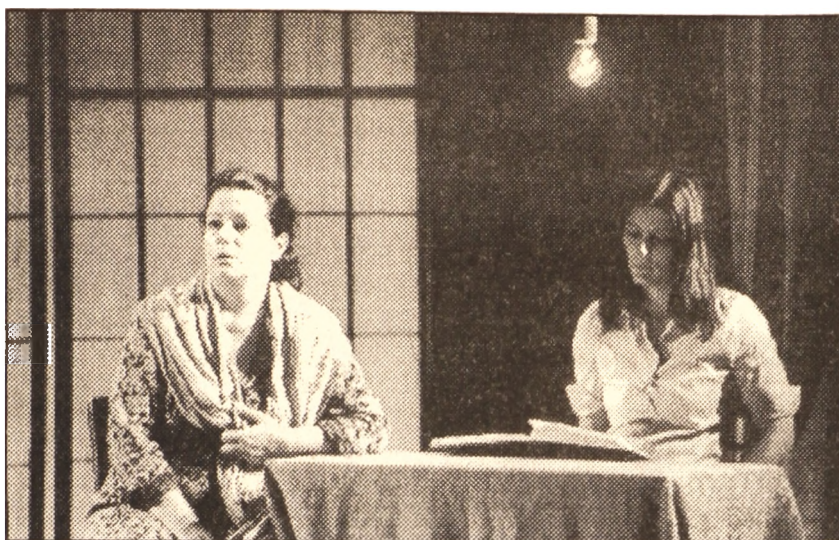
Η εξαιρετική μουσική της Ελένης Καραϊνδρου δίνει ταυτότητα στην παράσταση. Το ίδιο και η φωτισμοί του Ανδρέα Σινάνου. Όλοι οι συντελεστές ανεξαιρέτως έχουν δώσει τον καλύτερό τους εαυτό για την δημιουργία αυτής της παράστασης.

Η παράσταση συνοδεύεται από ένα πολύ αξιόλογο πρόγραμμα-βιβλίο, που επιμελήθηκαν ο Αντ. Αντύπας και η Μαρία Κυρτζάκη, απόλυτα εναρμονισμένο με την αισθητική της παράστασης.

Ειρήνη Μουντράκη

Τι έχει να μας πει σήμερα –εποχή της έξωθεν επιβεβλημένης παγκοσμιοποίησης και της πολιτικά ορδής απαξίωσης κάθε στοιχείου «καταγωγής» και εθνικής αναγνώρισης– η Αγγέλα Παπάζογλου;

Μάρτυρας και ικέτης

Η Άννα Βαγενά
και η Γιασεμή
Κηλαηδόνη
στην Αγγέλα
Παπάζογλου.

Η Αγγέλα Παπάζογλου δεν έχει να μας αφηγηθεί ιστορικές στιγμές, να μας παραθέσει ντοκουμέντα, να μας μεταφέρει ιδεολογήματα. Ο λόγος της ήταν, και είναι ακόμη, άσχετος με όλα αυτά. Είναι η φωνή της μνήμης του ανθρώπου «χωρίς ιδιότητες», εκείνου που περνά μέσα από το ατσάλι και την πυρά της ιστορίας, το αιώνιο θύμα της δόξας των εθνών και ο αιώνιος πρόσφυγας των ιδεολογημάτων της. Ο λόγος της έχει την αξία μαρτυρίας ανθρώπου που έχει δικαίωμα να μιλήσει γιατί ήταν «εκεί και είδε», γιατί ήταν εκείνος που στον πόλεμο πολέμησε στην πρώτη σειρά, που φορτώθηκε στα καράβια πρόσφυγας στην προσφυγιά, που πείνασε στην πείνα και ρημάχτηκε στη συμφορά και έχασε στο χάσιμο. Εκείνος που έζησε στο πετσί του τα ουσιαστικά των βιβλίων της Ιστορίας.

Όπως κάθε άνθρωπος στον κυκεώνα της ιστορίας, η Αγγέλα Παπάζογλου είχε κι αυτή κάποια δικά της σημεία πίστεως. Άλλοι, στη θέση της, μπορεί να είχαν την Ιδέα του Έθνους· αυτή είχε τη σημαία του. Άλλοι, πάλι, την ελληνορθόδοξη θρησκεία· αυτή το καντηλέρι και το εικόνισμα του Αϊ-Γιώργη... Κάποιοι ίσως τη βυζαντινή μουσική παράδοση· αυτή την εικόνα των δερβίσηδων να χορεύουν στο λιμάνι της Σμύρνης... Εκείνοι τη θεωρία του πολέμου· αυτή την εικόνα ενός παιδιού πεθαμένου στο κατώφλι της εκκλησίας... Και πάει λέγοντας. Η Αγγέλα Παπάζογλου έζη-

σε μια ιστορία που δεν γράφτηκε ποτέ, μια ιστορία ανορθολογική και άχρονη: μια ιστορία «πραγμάτων». Ο λόγος της δεν είναι ο λόγος που γράφεται, ούτε ο λόγος που διαβάζεται – είναι εκείνος ο ιδιαίτερος λόγος που καλείται να μεταφέρει προφορικά ένα βίωμα, μέσα από ανάσες και παύσεις, που καλείται να μετατρέψει το συναίσθημα σε μουσική και την ατομική μνήμη σε συλλογική παράδοση. Γι' αυτό ο λόγος της Αγγέλας είναι μουσικός-μαγικός. Γιατί όσο περισσότερο ταπεινός γίνεται, όσο περισσότερο βρίσκει την ένταση και τον τρόπο να εκφράσει τη συλλογική ηχώ των γεγονότων. Είναι ο λόγος ο σημαντικός για να ειπωθεί. Που μαζεύει γύρω του σε κύκλο τους αγρότες ή τους χωρικούς και τους βάζει να ακούν και να συμμετέχουν σε αυτή την παράξενη αναπαράσταση μιας μαρτυρίας. Ο λόγος της Αγγέλας είναι λόγος ικανός να δημιουργήσει έναν «άδειο χώρο», ικανός για να γεννήσει ένα αυθεντικό, λαϊκό θέατρο. Ένα έργο συλλογικής μνήμης. Ένα έργο τού εμείς.

Ο Λάμπρος Διάβας το κατάλαβε και «επανεκφώνησε» την καταγεγραμμένη στο βιβλίο του Γιώργη Παπάζογλου φωνή της Αγγέλας Παπάζογλου. Με μεγάλη ευαισθησία (η μουσική του παιδείας ασφαλώς του πρόσφερε το ασφαλές κριτήριο) διέβλεψε και απέφυγε τον κίνδυνο του φολκλόρ, όπως και το σκόπελο του «μαζικού» υπερ-συναι-

σθηματισμού. Κατάλαβε ότι το λαϊκό θέατρο, όπως και η λαϊκή μουσική, διαλύεται όταν αυτο-αναγνωρίζεται.

Γι' αυτό και η μουσική επιμέλεια της παράστασης από τον ίδιο δεν στόχευε να συνοδέψει το λόγο. Αποτελούσε μια άλλη όψη του. Αυτή η θεατρική παράσταση μιλάει εισπνέοντας, και εκπνέοντας βγάζει μακρόσυρτο τραγούδι.

Στο κέντρο του κύκλου βρέθηκε για μία ακόμη φορά η Άννα Βαγενά στο πρόσωπο της μαρτυρικής γυναίκας. Καταρχήν, ακόμη και αν ξεχνούσαμε όλα τα άλλα, αν κάτι θα όφειλε το θέατρό μας σ' αυτήν την ηθοποιό, είναι πως καταξίωσε στο «βεστιάριο» του σοβαρού θεάτρου τη γυναικεία λαϊκή ρόμπα και τα πασούμια της. Το παίξιμο της Βαγενά πηγάζει από μια γνήσια λαϊκή συγκίνηση. Η ηθοποιός αυτή έχει δύο πολύ ιδιαίτερα χαρίσματα: Πρώτον, δεν αγαπά απλά τους ρόλους της, αγαπά τους ανθρώπους που υποδύεται. Δεύτερον, δεν θέλει να τους μιμηθεί, θέλει να τους παρουσιάσει, να τους αναπαραστήσει. Η Βαγενά είναι ένας αυθεντικός λαϊκός καλλιτέχνης.

Αυτήν την αισθητική τού αυθεντικού λαϊκού θεάτρου υπηρέτησαν η αδρή παρουσία της «Αναγνώστριας», στη διανομή που είδα εγώ η Γιασεμή Κηλαηδόνη (σπουδαίο να ξεκινάει κανείς την καριέρα του μαθαίνοντας πώς παίζεται η ακοή και η σιωπή), τα σκηνικά και τα κοστούμια του Μάριου Σπηλιόπουλου και οι φωτισμοί του Δημήτρη Δαμάλα.

Δεν μπορώ να μη συνδέσω την παρουσία της Βαγενά με την ανάλογη συγκλονιστική ερμηνεία της πριν από χρόνια στο *Γάμο* της Σολομού-Ξανθάκη. Η Αγγέλα Παπάζογλου θα μπορούσε να είναι το δεύτερο μέρος μιας τριλογίας (για τρίτο μέρος θα πρότεινα το *Ν' ακούω καλά το όνομά σου* του Σωτήρη Δημητρίου). Τέτοια έργα δίνουν την εντύπωση ότι σου απευθύνονται κατευθείαν από το κέντρο του θεάτρου, από τη θεατρική εστία. Δεν παίζονται ούτε στον συμβατικό χώρο της σκηνής, ούτε στο Θεολογείο, ούτε στην πλατεία, ούτε στα φουαγιέ. Η φωνή τους αντηχεί από τον αρχαίο βωμό, αμετακίνητο στο κέντρο του θεάτρου. Οι ήρωές του προσέρχονται σε αυτόν μάρτυρες του ανθρώπου και ικέτες του.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ηλίας Λογοθέτης:

«Το θέατρο είναι μια θρησκευτική άσκηση»

Μιλά εκστασιασμένος σαν να προσπαθεί να αναρριχηθεί στο δέντρο της αυτογνωσίας. Ο Ηλίας Λογοθέτης μιλά απολογούμενος σ' ένα προσωπικό όραμα. Αποσπασμένος σε μια μακρινή ενδοχώρα, πασχίζει να μιλήσει μεταδίδοντας την εντύπωση ότι είναι αγρίμι στην αγκαλιά του πολιτισμού που έχει βιώσει την εμπειρία μιας επίμονης παραμονής στην ενδοχώρα του ενστίκτου. Προσπαθεί να συλλάβει την έννοια του χρόνου. «Μελετώ τα συμπτώματα των αλλαγών στην ύπαρξή μου όταν κάνω μακιγιάζ» ομολογεί και ξετυλίγει τις ομοιότητες του ρόλου του στην Νεκρή ζώνη (No man's land) του Χάρολντ Πίντερ –όπου ομολογουμένως ήταν συγκλονιστικός– με τους ρόλους του στον Φον Δημητράκη του Ψαθά και στο Τέλος του παιχνιδιού στον Μπέκετ. Και στα τρία έργα οι ρόλοι που έπαιξε τον τρόμαζαν, καθώς τον έφερναν αντιμέτωπο «με το τρομακτικό είδωλο του εαυτού μου. Φοβόμουν το ίδιο και στον ρόλο του Σπούνερ στη Νεκρή Ζώνη. Έφτανα στο σημείο να παρακαλώ τον θεό, ώστε να πετύχω τον έλεγχο των κινήσεών μου».

Στέκεται με ένα μείγμα σεβασμού και ακινητοποιημένου δέους απέναντι στον δάσκαλό του, τον Κάρολο Κουν, που τον θυμάται ως μια «αγιογραφία» και θεωρεί ακόμη παράσταση-σταθμό την συμμετοχή του στον Ερωτόκριτο του Κορνάρου, όπως τον ανέβασε ο Σπύρος Ευαγγελάτος. Επόμενη εμφάνισή του, στην μεγάλη οθόνη, στην ταινία Το μόνον της ζωής του ταξείδιον του Λάκη Παπαστάθη, βασισμένη σε μια νουβέλα του Βιζυηνού.

• Ο χρόνος στο έργο του Πίντερ λειτουργεί μ' έναν αντισυμβατικό τρόπο. Διατηρεί σε όλα τα επίπεδα την υπόσταση μιας δύναμης, που εμποδίζει τα πάντα να κινηθούν και κάνει τους ανθρώπους να μοιάζουν με αυτόνομες μονάδες έξω απ' το συγκεκριμένο χρόνο...

— Νομίζω ότι μέσα στο σώμα μου ένιωσα την μετάλλαξη του χρόνου πάνω στο μεταίχμιο της ποίησης. Το έργο απαιτεί απ' τους πρωταγωνιστές να εισβάλουν σ' έναν άλλο χωροχρόνο. Είναι ένα έργο ξένο προς την ιδιοσυγκρασία των Ελλήνων και η μετάφραση προσπάθησε ηρωικά να προσαρμόσει το

κεείμενο στις αναλογίες της ελληνικής πραγματικότητα. Οι ήρωες του έργου έχουν μια άλλη ζωή και καταγωγή που δεν συμβιβάζεται με την συμβατή έννοια του χρόνου. Τον χρόνο δεν μπορείς να τον νιώσεις σαν γεύση. Τον νιώθεις να σε διαποτίζει με μια αίσθηση συντριβής, κατάπτωσης...

• Σε σας τι άφησε αυτό το έργο;

— Είχα την αίσθηση της ασυνέχειας, του διακοπτόμενου χρόνου και ότι ο λόγος προέβαλε την απαίτηση να ξαναρχίσω. Θυμάμαι την φράση κάποιου που έλεγε ότι ο λόγος είναι «αμνήμων και άκληρος». Ο λόγος γινόταν χρόνος και δεν λειτουργούσε ανεξάρτητα...

• Ποια είναι η σημαντικότερη καινοτομία στο έργο του Πίντερ;

— Είναι ένας συγγραφέας που δεν με συγκινεί ιδιαίτερα. Αυτός που έχει μεγαλύτερη απήχηση μέσα μου είναι ο Μπέκετ... Ο Πίντερ στα έργα του αυτοβιογραφείται, παρουσιάζει κομμάτια του εαυτού του· όπως και στον Επιστάτη και στο Πάρτυ γενεθλίων, έτσι και στην Νεκρή Ζώνη βγάζει απόφραγμα κομμάτια του εαυτού του.

• Ένα έργο δεν αποκτά σημασία όταν αποτελεί πιστό ανάγλυφο της σκέψης του δημιουργού του; Και όταν μέσα σ' αυτό αντικαθρεφτίζεται η συλλογική μνήμη;

— Γιατί όχι; Στον Μπέκετ είναι διάχυτη η θρησκευτική του ευφορία. Ένας σκηνοθέτης, εάν τον μελετήσει, μπορεί να τον αναπαραστήσει ανάγλυφα... Εάν συζητήσεις εξοντωτικά μαζί του πιστεύεις ότι και αυτός είναι εγκλωβισμένος σ' ένα στρατόπεδο απ' το οποίο θέλει να ξεφύγει και ότι πασχίζει να ξεφύγει από εκεί νιώθοντας ενοχή... Με όλη αυτή την επαναστατικότητα του λόγου που βγαίνει προς τα έξω προσπαθεί ν' απαλύνει την ενοχή του.

• Ο θεατής του έργου του Πίντερ διατηρεί το προνόμιο της

λύτρωσης;

— Στην αρχαιότητα οι θεατές δεν έβλεπαν ένα έργο που δεν ήξεραν. Οι πολίτες ήξεραν τι έβλεπαν και οι έννοιες ψυχαγωγία και παιδεία ήταν ταυτόσημες. Στις συναναστροφές τους κυριαρχούσε ο λόγος. Σήμερα ούτε ο θεατής ούτε ο καλλιτέχνης σέβονται τον εαυτό τους και τους άλλους. Αυτό το συμπέρασμα βγαίνει απ' την λειτουργία των θεάτρων στην Αθήνα. Οι παραστάσεις αρχίζουν με καθυστέρηση, οι θεατές έρχονται ό,τι ώρα θέλουν... Υπάρχει μια «αρπαχτική» σχέση μεταξύ ταμείου και αίθουσας. Δεν υπολογίζεται ο ευαίσθητος και εύθραυστος κόσμος των υποκριτών, που παλεύει για να συγκεντρωθεί. Το θέατρο είναι μια θρησκευτική άσκηση μη κατανοητή για τους πολλούς.

• Παρατηρείται όμως το φαινόμενο να αυξάνονται και όχι να μειώνονται οι θεατρικές σκηνές στην Αθήνα και πολύ συχνά οι αίθουσες είναι ασφυκτικά γεμάτες...

— Εγώ παρατηρώ μια ατέλειωτη εργασιομανία, μια τεράστια φοβία... Απόδειξη ότι πριν προλάβει να αρχίσει μια θεατρική περίοδος όλοι ψάχνουν να βρουν δουλειά για την επόμενη. Είναι φρικιαστικό αυτό που συμβαίνει, νιώθω ότι με εμπαιζουν όταν καλούμαι να κλείσω συμφωνία απ' την στιγμή που δεν έχω καν αρχίσει δοκιμές για το έργο που παίζω... Μ' αφήνει εντελώς αδιάφορο ότι γεμίζουν οι αίθουσες. Θα το αντιμετωπίζα όπως θα αντιμετωπίζα όσους θα έλεγαν ότι ανθίζει η ζωή στην Ελλάδα με το ν' ανοίγουν σε κάθε γωνιά σουβλατζίδικα και ταβέρνες. Ανθίζω σημαίνει ρίχνω έναν σπόρο στη γη και παρακολουθώ όλη την διαδικασία μέχρι να απλωθεί και να βγάλει καρπούς, πράγμα που είναι πολύ δύσκολο. Με ενδιαφέρει το γεγονός ότι οι άνθρωποι που «κατοικούν» και δουλεύουν σ' ένα χώρο δεν βελτιώνονται ηθικά. Αυτό δεν συμβαίνει – και φυσικά δεν βγάζω απέξω τον εαυτό μου... Η τέχνη δεν αλλάζει τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος αλλάζει όταν φτάνει στο οριακό σημείο όπου απαντά ο ίδιος στα ερωτήματα της ύπαρξής του.

• Ο «αγώνας» του ηθοποιού αποκτά οντότητα με το να απεικονίσει με λόγια το ποιητικό παραλήρημα που οδηγεί στην ανθρώπινη λύτρωση; Να ενσαρκώσει την ανθρώπινη ανάγκη να επικοινωνήσει ο άνθρωπος με κάποιες χαμένες φωνές;

— Όντως έχουμε να κάνουμε με μια μορφή παραληρήματος. Θα συμφωνούσα, όμως, με την άποψη του Ντεριντά ότι «ο ηθοποιός είναι ένας μεταφορέας ενός εμπορεύματος». Δεν είναι δημιουργός ούτε ηθοποιός, δεν ποιεί ήθος... Το ήθος ποιούν οι ποιητές και αυτός το μεταφέρει. Εάν είναι «ανήθικος» ο μεταφορέας, τότε μεταδίδει κάτι από το ήθος του και στο κοινό. Πρέπει να κατανοήσω το ήθος του ποιητή, να το αφήσω να κατοικήσει μέσα μου.

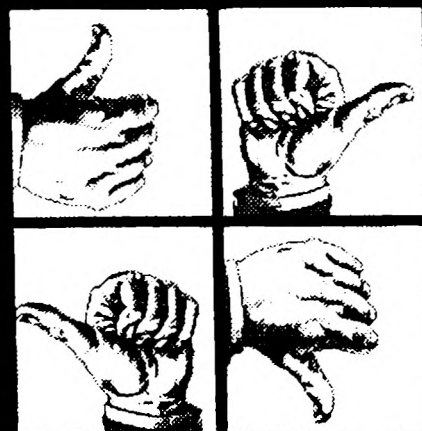
• Ο υποκριτής δανειζεται «ξένα λόγια»...

— Μετεωρίζεται πάνω στη σκηνή, είναι σε άλλο χωροχρόνο. Ο υποκριτής πρέπει να επιλέξει σε ποιο κόσμο ζει, μεταφέρεται βίαια από κόσμο σε κόσμο που ο ίδιος δεν έχει επιλέξει να ζει. Άρα, εκεί πρέπει να συμβαίνει μια οδυνηρή μετάλλαξη σαν τις αλλαγές μέσα στον οργανισμό. Όταν σβήσουν τα φώτα και τελειώσει η παράσταση δημιουργείται ένα μεγάλο κενό, το οποίο θ' αναπληρώσει ξανά η κίνηση προς την καθημερινότητα.

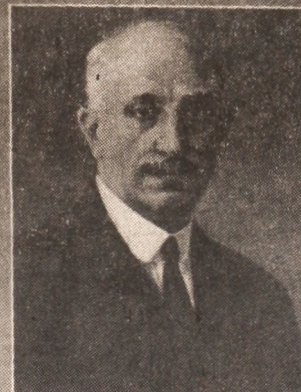
ΣΩΤΗΡΗΣ ΛΕΤΣΙΟΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΟΦΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ ΤΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑ η καταγραφή μιας δεκαετίας

ΘΕΜΕΛΙΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Θεσμοί, Ιδεολογία
και Πολιτική
στο Μεσοπόλεμο

Κείμενα:
• Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ
• Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ
• Τ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
• ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ
• Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ
• Θ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
• Η. ΗΛΙΟΥ
• Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ
• Γ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
• Γ. ΚΟΥΚΙΑΔΗΣ
• Γ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ
• Δ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ
• Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
• Χ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ
• Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
• ΑΛ. ΡΗΓΟΣ
• ΧΡ. ΡΟΖΑΚΗΣ
• Κ. ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
• ΑΛ. ΣΒΩΛΟΣ
• ΑΝ. ΤΑΧΟΣ

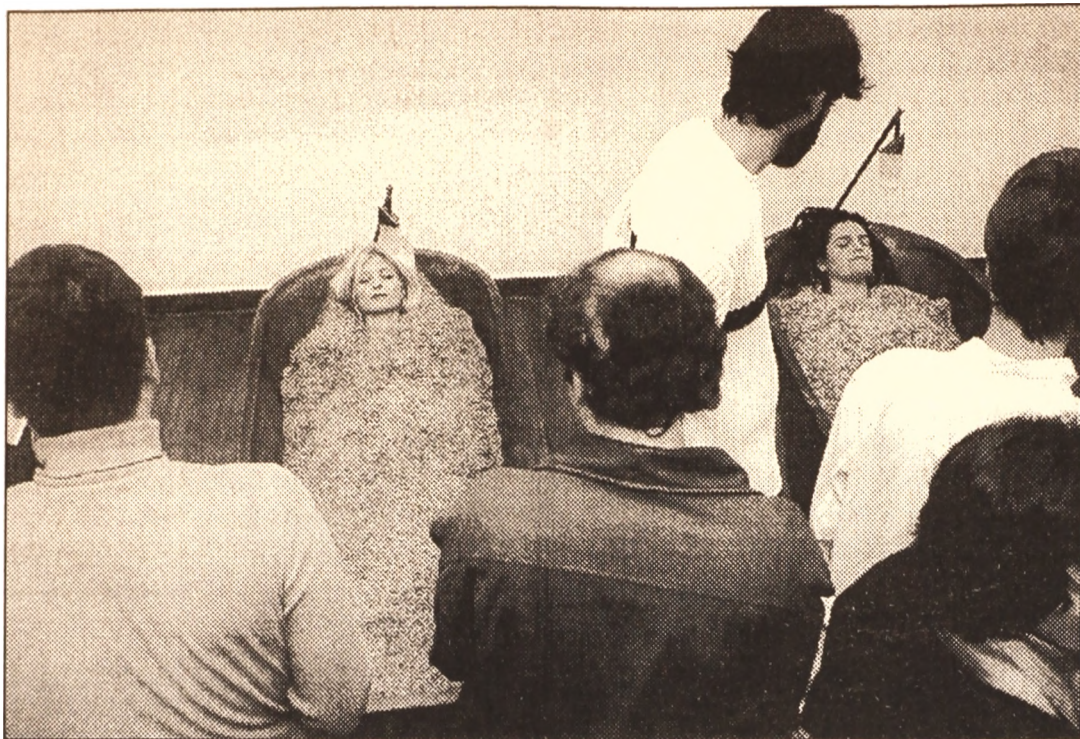
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ:
Θεσμοί, ιδεολογία
και πολιτική στο Μεσοπόλε-
μο

ΚΕΙΜΕΝΑ:

- Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ
- Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ
- Τ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
- ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ
- Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ
- Θ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
- Η. ΗΛΙΟΥ
- Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ
- Γ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
- Γ. ΚΟΥΚΙΑΔΗΣ
- Γ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ
- Δ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ
- Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
- Χ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ
- Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
- ΑΛ. ΡΗΓΟΣ
- ΧΡ. ΡΟΖΑΚΗΣ
- Κ. ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
- ΑΛ. ΣΒΩΛΟΣ
- ΑΝ. ΤΑΧΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥ
ΡΩΤΖ

Εμμονές και ρήξεις

Ο Σολωμός και ο Κάλβος έζησαν είκοσι χρόνια στην ίδια μικρή πολιτεία χωρίς ποτέ να συναντηθούν. Έχω το ίδιο πικρό αίσθημα με πολλούς από εμάς σε σχέση με την εποχή και τις ιδιαιτερότητές της.

Γιατί η ποίηση δεν είναι τρόπος να μιλήσουμε αλλά ο καλύτερος τοίχος για να κρύψουμε το πρόσωπό μας και Θέ μου πόσος λυρισμός μέσα στ' ανέκφραστο.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΟΡΡΗΣ

Είδα με πολλή προσοχή την έκθεση του Γιώργου Ρόρρη (1963) στη Μέδουσα όπως επίσης διάβασα και τον σχετικό (θαυμαστικό) θόρυβο στον Τύπο. Έχω κατ' αρχήν να πω ότι ο Ρόρρης είναι ένας συνεπής ως προς τους στόχους του και μεθοδικός καλλιτέχνης. Ακόμη και οι παλινωδίες της ζωγραφικής του αιτιολογούνται από την ειλικρίνεια της αγωνίας του. Εν προκειμένω εξέθεσε την ωριμότερη δουλειά του, μιαν ενότητα πορτρέτων τοποθετημένη σ' ευρυγώνια προοπτική μέσα στο εργαστήριό του.

Το θέμα πανάρχαιο: η φιγούρα και ο

χώρος. Η πρόκληση διαρκής: τι προσλαμβάνει ο αμφιβληστροειδής, πώς ερμηνεύεται το οπτικό γεγονός. Θα το πω ευθέως: Παρ' ότι ο Ρόρρης δεν ναρκισσεύεται με την τεχνική του κι έχει εξελίξει το ιδίωμά του υποδειγματικά, διερωτώμαι, τι καινούργιο κομίζει τελικά κι αν αυτός είναι ο καλλιτέχνης-αναφορά του 2000, όπως μας υπέδειξε η *Καθημερινή* της πρωτοχρονιάς. Οι απορίες αναπόφευκτες: Γιατί σήμερα, μια τέτοια, «προσωποληπτική» ζωγραφική; Με ποιους σύγχρονους ζωγράφους, εντός ή εκτός, κάνει διάλογο, τι επιδιώκει πέραν της επαρκούς πλαστικής διατύπωσης; Πόσο, τέλος, ψυχογραφεί τα διόλου, εμβληματικά, αντιρωικά ως σκοπίμως κακόμορφα μοντέλα του;

Πιστεύω, όπως και ο ίδιος πιστεύει, ότι η ζωγραφική αγιοποιεί το θέμα μέσω της, σχεδόν μαγικής, διαδικασίας της. Όμως στον Ρόρρη η διαδικασία δεν συγκροτεί ενότητα καθ' αυτή και το θέμα πάλι διεκδικεί, έστω και μέσα από την πεζολογία του, πρωταγωνιστικό ρόλο. Απ' την άλλη πλευρά ο ίδιος παραμένει συνεπής ως προς τον κόσμο τον οποίο εκπροσωπεί. Είναι όμως αυτός ο κόσμος μας; Ή μήπως μας βολεύει, χρόνια τώρα, κοινωνικά και ατομικά η ομφαλοσκοπήση;

Λίγο πιο κει, στις «Νέες Μορφές», ο Τάσος Μαντζαβίνος εξέθεσε τις συγκεκριμένες, ανατολίζουσες ονειροφαντασίες του, συνειδητά υποτιμώντας το επιδεικτικό ύφος υπέρ της γοητείας της

αφήγησης. Και της σύλληψης ενός πανθεϊστικού σύμπαντος εικόνων. Ο ίδιος πρωταγωνιστής σαν Αϊ-Γιώργης και σαν παραμυθιάς-ταξιδευτής βγαίνει από τ' αδιέξοδα της ζωγραφικής επειδή ακριβώς δεν θεσμοποιεί –σαν τον Ρόρρη– τ' αδιέξοδα αυτά. Επίσης ψυχανεμίζεται ότι συμβαίνει στον κόσμο με περισσότερο απροκατάληπτο βλέμμα σε σχέση με τον Ρόρρη και τον ιστορικό εγκλωβισμό του. Θα σύστηνα, λοιπόν, στον τελευταίο να μελετήσει βαθύτερα τον Stanley Spencer, τον Lucien Freud και τον Perlstein κυρίως για να δει πως μέσα από τον πιο ασυμβίβαστο ρεαλισμό διατρυπούν την αυθεντία –και τις παγίδες– του ορατού. Και επειδή ο Ρόρρης θέλει να κάνει μιαν αληθινή ζωγραφική, φαντάζομαι πως θα συμφωνήσει μαζί μου ότι η ωραία εικόνα δεν είναι πάντα η αληθινότερη εικόνα.

Όσο πάλι για τον θόρυβο που προκάλεσε η δουλειά του, είμαι σίγουρος ότι ο ίδιος έχει την ωριμότητα να μην μεγαθύνει τον ενθουσιασμό των μικροαστών εστέτ, οι οποίοι χαίρονται με ό,τι αναγνωρίζουν μη έχοντας ακόμη εξοικειωθεί με το αυτονόητο και τη γλύκα της αναπαράστασης. Πόσο μάλλον που ο ίδιος «ενθουσιασμός» έβλαψε παρά ωφέλησε ανάλογες εκθέσεις συνομηλίκων του λίγο παλιότερα.

ΡΕΝΑ ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Δεν κουράζομαι να επαναλαμβάνω ότι η Ρένα Παπασπύρου (1938) διατηρεί το ερεθιστικότερο εργαστήριο στην ΑΣΚΤ και παραμένει η πιο παραγωγική φωνή της σχολής μαζί με τον Γιώργο Λάππα, τον Γιώργο Χαρβαλιά ή τον Νίκο Τρανό. Ήταν φυσικό λοιπόν να μ' ενδιαφέρει η δουλειά της στην γκαλερί «Ζαλοκώστα 7», όπου, πάλι, έδειξε τις εντυπωσιακές –πράγματι– παρατηρήσεις της πάνω στα επεισόδια της ύλης και στις εικόνες που αναδύονται στο μυαλό μας περισσότερο παρά στα μάτια μας όταν παρατηρούμε λεκέδες στο μωσαϊκό ή υγρασία στους τοίχους.

Πρόκειται για μιαν ιστορία που η Παπασπύρου την αφηγείται ήδη από την δεκαετία του '70 με αποκαλυπτική την παρουσία της στις «Εικόνες που Αναδύονται» της Έφης Στρούζα ή στα *Euroalia* (1982).

Σήμερα αποτοιχίζει πάλι ξεθωριασμένους σοβάδες απ' του Ψυρρή και το

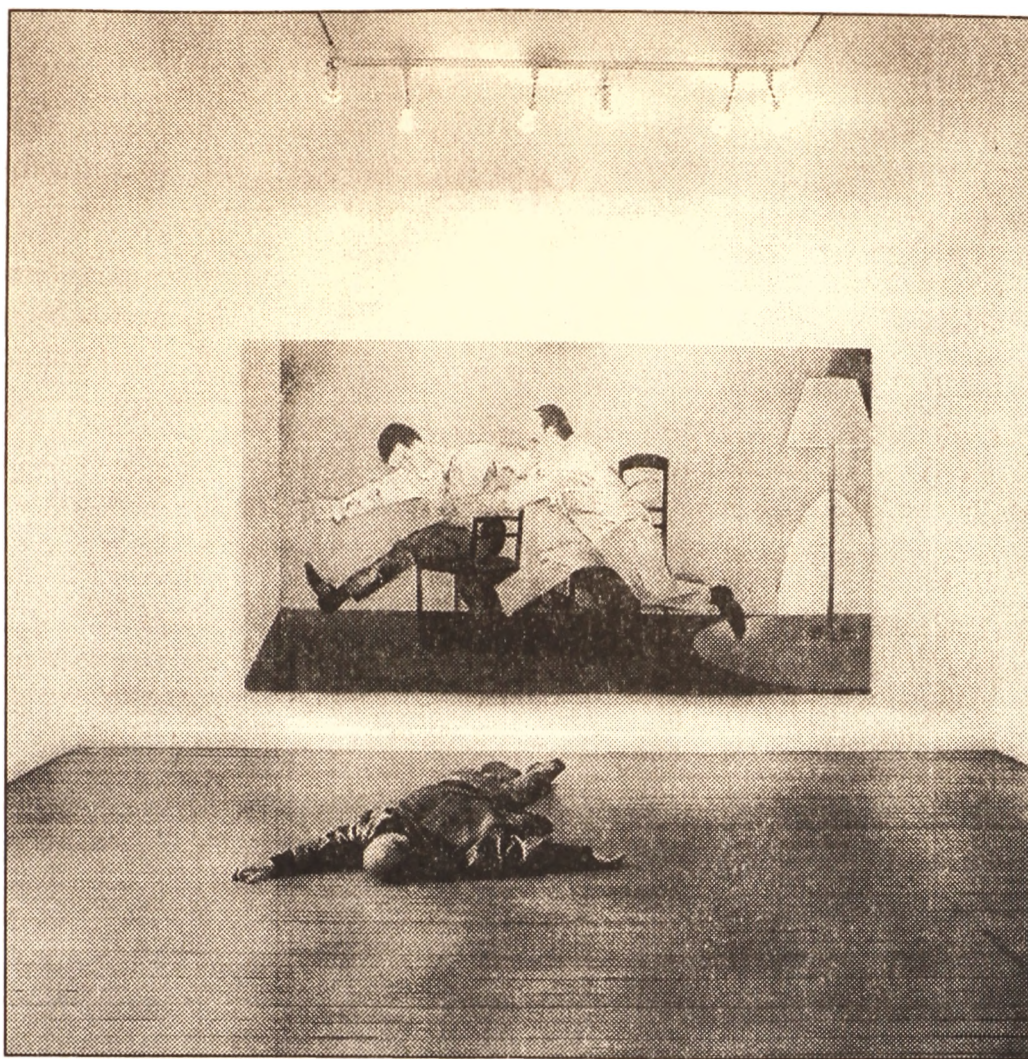
Λαύριο, δημιουργώντας ένα εντυπωσιακό περιβάλλον εντός της γκαλερί και αναπαράγοντας ένα θεαματικό video ισότοπο εκτός και στον πεζόδρομο. Πολύ ωραία και κοπιώδη όλα αυτά. Προς τι όμως; Αν ψάχνουμε την *causa rigendi* στον Ρόρρη, γιατί να μην έχουμε τις ίδιες απορίες και στην Παπασπύρου;

Είναι, ασφαλώς, ενδιαφέρον το ότι μας ενεργοποιεί σχετικά με το τι βλέπουμε ή ότι μας μυεί στην ποίηση που κοιμάται πάνω στην ανόργανη ύλη. Όμως όλο αυτό το φορμαλιστικό παιχνίδι, γνωστό θεωρητικά από τον Πλάτωνα, ακόμη και από τον Alberti, γιατί πρέπει να ενδιαφέρει τον σύγχρονο θεατή; Τι υποδηλώνει παραπέρα;

Ελπίζω κάποτε οι έλληνες εικαστικοί να πονέσουν εκτός από την ύλη και τα πάθη της και τα παιδιά του Ιράκ, και τους ουρανόπληκτους της Σερβίας. Έτσι για να δικαιωθεί η παρουσία της ντίβας Μαρίνα Αμπράμοβιτς στην γκαλερί ΚΑΠΑΤΟΣ, η οποία δίδαξε πολλαπλώς και το τι μπορεί να είναι τέχνη σήμερα και το τι καλλιτέχνης· αλλά κυρίως δίδαξε το κοινό συνειδητοποίηση και συναίσθηση.

Θυμάμαι εδώ μια φράση του Hans Haacke με την οποία καταφέρεται εναντίον του φορμαλισμού του Clement Greenberg, του πάπα της μεταπολεμικής αμερικανικής υπεροχής στον χώρο της τέχνης: «Ο ίδιος επί δεκαετίες επέβαλε την άποψη ότι η τέχνη βρίσκεται δέκα πόδια πάνω απ' το έδαφος και δεν έχει τίποτε να κάνει με την ιστορική πραγματικότητα...» (Michael Archer, *Art since 1960*, Thames and Hudson 1997 σελ. 112).

Η Αμπράμοβιτς στα «Δωμάτια Ψυχής» άφησε τα ίχνη της ενεργείας της και ένα *modus vivendi* ανάλογο του Beuys για τους φοιτητές της εγχώριας σχολής Καλών Τεχνών. Τους οποίους πάντως έχει μονοπωλήσει η αυθεντία του νυν πρύτανή τους, διακεκριμένου καλλιτέχνη και ρηξικέλευθου πνευμα-

τικού ανθρώπου, κ. Γιάννη Παπαδάκη.

Κάποτε σε μια δράση της στο Άμστερνταμ η Αμπράμοβιτς πήρε τη θέση μιας πόρνης στη βιτρίνα του πλωτού μπορντέλου κι έστειλε την εκδιδόμενη γυναίκα να υποδυθεί την καλλιτέχνη στα εγκαίνια της έκθεσης. –Πού, εν προκειμένω, βρίσκεται το «έργο τέχνης»; Μα πού αλλού παρά στην αυτοέκθεση του δημιουργού ως ιερού και συγχρόνως βλάσφημου σώματος που επιδιώκει συνεχείς ρήξεις με το κοινωνικό σώμα «δαμάζοντας τα κύματα» σαν την άλλη εκείνη εκπορνευμένη αγία του Λαρς φον Τρίαρ.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ούτε τον Γεωργίου (1952) απασχολεί το ουράνιο του Κοσόβου στην έκθεση της «Ρεβέκκας Καμχή». Όμως η έρευνά του θέτει σε αμφιβολία την ζωγραφική πρακτική όσο και την –πεπατημένη– θεματική διαδικασία. Το χιούμορ του αποκτά συχνά μεταφυσικό χαρακτήρα και οι εικόνες του, αντλημένες από τον καθημερινό μικρόκοσμο, λάμπουν σαρκάζουσες και αυτοσαρκασμένες.

Ο Γεωργίου παραμένει ζωγράφος του σήμερα σε μια εποχή που πολλοί ανακοινώνουν ή εύχονται τον θάνατο της ζωγραφικής. Κι αυτό είναι πολύ

σημαντικό (και αγωνιστικό συγχρόνως). Οι πίνακές του δεν έχουν ρίζες σε κάποιο μουσείο, άσχετα αν κάποτε καταλήξουν σ' ένα τέτοιο. Η αμφισβήτηση κάποιων ασφυκτικών στερεότυπων συγκροτεί τη δύναμή τους. Ο ζωγράφος ξέρει τι δεν ξέρει και μαθαίνει ερευνώντας όχι κάποια λεξικά αλλά την επώδυνη εμπειρία του. Το τραγικό και γελοίο τού υπάρχειν· το γελοίο της έκφρασης ακόμη, αφού κατά τον Χειμωνά η τέχνη δεν λυτρώνει· τουναντίον. Εξαιρούνται βέβαια τα έργα εκείνα που απασχολούν τους στατιστικολόγους του καναπέ και που απευθύνονται σε επενδυτές μεσαίας κεφαλαιοποίησης. Έτσι, όσο κι αν μας

έχει απογοητεύσει η επανάσταση, εξακολουθούμε να πιστεύουμε σε μια τέχνη που επαναστατικοποιεί και που εκτίθεται, γιατί μόνο αυτό θα δώσει, και στη δική μας περιφερειακή περίπτωση, μακροπρόθεσμη ιστορική προοπτική.

Κι άλλα ευχάριστα νέα: Η λειτουργία της γκαλερί Underground, που διευθύνει η δραστήρια curator El Hanappe και παρουσιάζει τη Δήμητρα Μάρμπα. Η οποία είναι γνωστή και από το Project Space, δηλαδή από μίαν ομάδα καλλιτεχνών, μετεξέλιξη του Corps Politique, η οποία εκτός χορηγιών, κράτους κ.λπ. δραστηριοποιείται σ' ένα διαμέρισμα στου Ζωγράφου (οδός Γ. Ζωγράφου 100) και παρουσιάζει πρωτότυπες δουλειές από εδώ και από το εξωτερικό. (Όπως το πρόσφατο *Me, We* σε συνεργασία με μίαν ανάλογη νεανική ομάδα της Γλασκώβης που λέγεται Transmission, – «μετάθεση»).

Αν δεν είναι αυτό αισιόδοξο τι είναι;

Μήπως η τοποθέτηση της νέας διεύθυνσης στην «Πολιτιστική Ολυμπιάδα»; Ήμαρτον.

Και μην ξεχνάτε: Τα έργα τέχνης δεν τα απορρίπτουμε. Αν δεν μας καλύπτουν, τα ξεπερνάμε.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Στόχος μου δεν είναι να αναλύσω κάποιο βαρυσήμαντο θεωρητικό ζήτημα – αν και παραδέχομαι ότι όσα ακολουθούν έχουν σπουδαίες και διδακτικές διασυνδέσεις με θεωρητικά ζητήματα της αρχιτεκτονικής στην εποχή μας. Ο λόγος, λοιπόν, για τον τρόπο παρουσίασης της σύγχρονης αρχιτεκτονικής που παράγεται στο τόσο ρευστό «τώρα». Μια τέτοια παρουσίαση, τουλάχιστον σήμερα, θεωρείται εντελώς απαραίτητη ώστε να γίνει ευρύτερα γνωστό το κάθε «έργο» (και έμμεσα να ενισχυθεί η καλή φήμη του δημιουργού του). Άρα πρόκειται για καθαρή «προβολή», δηλαδή παρουσίαση με κουδουνάκια, ή αλλιώς εμφάνιση του «έργου» με τα καλά του, ώστε να αφήσει τις καλύτερες δυνατόν εντυπώσεις στον αναγνώστη. Η σχέση, τώρα, μιας τέτοιας προβολής με τη διαφήμιση είναι προφανής και δεν χρειάζεται σχόλια – άλλωστε, ας μου πει κάποιος τι δεν είναι διαφήμιση την σήμερον ημέρα.

Η εικόνα και το σχήμα

Ας προχωρήσουμε όμως. Η όποια τέτοια δημοσίευση του έργου αρχιτεκτονικής συνήθως συνοδεύεται από κάποιο «συνοδευτικό υλικό», δηλαδή τις απαραίτητες πληροφορίες για τους δημιουργούς του, το πού βρίσκεται, πότε χτίστηκε. Ορισμένα μάλιστα έντυπα προσθέτουν πληροφορίες για κόστος, τεχνολογικό εξοπλισμό (αν παρουσιάζει ιδιαιτερότητες) και συνεργαζόμενα γραφεία τεχνικών που μελέτησαν και κατασκεύασαν το έργο.

Εκεί κατά κανόνα σταματά η πληροφόρηση. Το ότι μπορεί να προστεθεί ένα μάλλον τυπικό σύντομο κείμενο για τους «στόχους» του δημιουργού σε συνδυασμό με την περιγραφή των κυρίων χώρων του έργου, αυτό δεν διαφωτίζει ιδιαίτερα την κατάσταση.

Γιατί ένας οποιοσδήποτε «φυσιολογικός» αναγνώστης, που του κέντρισε το ενδιαφέρον η δημοσίευση, θα ζητούσε να δει από κοντά το έργο, να το «περπατήσει», για να αποφανθεί και από μόνος του για την αξία του. Όμως σε εκείνο το σημείο η δημοσίευση, πιστεύω σκόπιμα, σωπαίνει. Πέρα από

κάποιες γενικότητες («σπίτι στο τάδε προάστιο», «γραφεία στη λεωφόρο τάδε»), ο αναγνώστης δεν έχει τρόπο να ξέρει πού στο καλό βρίσκεται αυτό το νέο κτίριο. Το πρόβλημα μπορεί να μην είναι τόσο αισθητό αν πρόκειται για κάποιο πασίγνωστο κτίριο, σε θέση-βιτρίνα, που όλοι λίγο-πολύ ξέρουμε είτε οι ίδιοι είτε από πληροφόρηση γνωστών. Αλλά όλα εκείνα τα «άλλα» κτίσματα, που αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία βέβαια, τα «χαμένα» σε εσωτερικούς δρόμους, από όπου είναι μάλλον απίθανο να περάσουμε ποτέ στη ζωή μας, πώς θα βρεθούν;

Αναρωτιέμαι αν κάποιος από όσους ασχολούνται με τέτοιες δημοσιεύσεις έχει δοκιμάσει να ανακαλύψει ένα τέτοιο κτίριο, όταν το μόνο που ξέρει είναι ότι βρίσκεται κάπου στη Φιλοθέη ή (το απείρως χειρότερο) στα Μεσόγεια. Αλλά μια τέτοιου είδους «προβολή», που ουσιαστικά απαγορεύει την αυτοψία, θα πρέπει να βασίζεται σε μια ανομολόγητη συνωμοσία: όχι μόνο ο εκδότης αλλά και ο δημιουργός έχουν προηγούμενα συνεννοηθεί να αποσιωπήσουν τη θέση του «έργου».

Αλλιώς δεν εξηγείται το φαινόμενο. Και οι δύο φροντίζουν να σου περάσουν υπόγεια το μήνυμα ότι αρκεί να δεις το έργο δημοσιευμένο και να μην πας γυρεύοντας.

Φυσικά, θα έπρεπε κανονικά να περιμένει κανείς μια τέτοια αντίδραση, όταν είναι γνωστό ότι η «φωτογράφιση», όπως και η επιλογή «απόψεων» είναι ολόκληρη ιεροτελεστία, που σκόπιμα κρύβει και αντίστοιχα αναδεικνύει ό,τι σε κάθε περίπτωση κρίνεται κατάλληλο για ανάδειξη. Η ιστορία αυτή είναι πολύ γνωστή και δεν θα επεκταθώ περισσότερο.

Αλλά ίσως εδώ να μας έχει ξεφύγει κάτι: μια τέτοια συμπεριφορά δεν μπορεί παρά να κρύβει βαθύτερα αίτια. Δεν είναι μόνο η αποφυγή εκείνου που θα «χώσει τη μύτη» του απρόσκλητος, άρα θα βρει το έργο να πλέει στην καθημερινότητά του, δηλαδή χωρίς την αίγλη των «κυριακάτικων ρούχων» του, που του φορά ο ειδικός φωτογράφος. Πιο μέσα ακόμα, πρόκειται για την αποφυγή συνάντησης με τα ίχνη που έχει αφήσει ο «ενοχλητικός» χρήστης-ιδιοκτήτης, δηλαδή εκείνος που διά νόμου απουσιάζει από τη δημοσίευση – εκτός αν πρόκειται για διασημότητα, οπότε τον βάζουν και αυτόν να παίξει, κορδωμένος, με θέα την Ακρόπολη στο βάθος.

Αν πάμε λίγο πιο πέρα, η ίδια η αρχιτεκτονική έχει πάψει να είναι αυτό που είναι όταν το έργο αρχίζει να καταγράφει το πέρασμα του χρόνου. Τα σημάδια που αφήνουν επάνω του, τυχαία ή επίτηδες, τα φυσικά φαινόμενα και οι άνθρωποι (ξένοι ή κάτοικοι) έχουν αρχίσει να το «παραμορφώνουν» πριν καλά-καλά ολοκληρωθεί. Το συνεργείο που θα κάνει κάποια απαραίτητη σύνδεση, η κεραία στην οροφή, η πρόχειρη λύση που δόθηκε για να μην μπαίνει η βροχή από τα ανοίγματα – όλα αυτά αλλοιώνουν, παραμορφώνουν, καταστρέφουν την τελειότητα του έργου. Οπότε δεν είναι κατάλληλο για ανυποψίαστους επισκέπτες.

Όχι, αυτοί πρέπει να κρατούνται με κάθε θυσία μακριά, στην ασφάλεια της πολυθρόνας τους, παρέα με την έκδοση πολυτελείας που ξεφυλλίζουν με αργές κινήσεις. Εκεί έχει κατατεθεί η αυθεντικότητα του έργου μια για πάντα, ως την αιωνιότητα.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

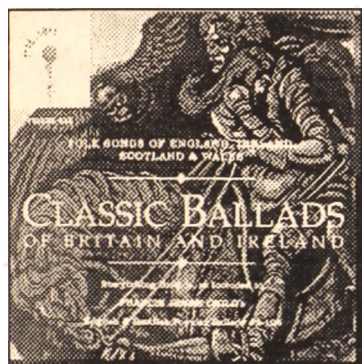
Η χρονιά που έρχεται ας δώσει στην ελληνική μουσική ενεργότερο ρόλο στην ασταμάτητη πρόσμειξη των ατίθασων μουσικών ρευμάτων που κυλάνε ορμητικά.

Ματιές και Ακροάσεις

Classic Ballads of Britain and Ireland

Volume 1, Volume 2 (A+N)

Ύστερα από περιπλανήσεις πολλών ετών σε όλη την βρετανική επικράτεια την δεκαετία του '50, ακροάσεις και πρωτόγονες ηχογραφήσεις σε δρόμους, pubs, σπίτια, οι συντελεστές της κυκλοφόρησαν αυτή τη συλλογή αρχικά σε βινύλιο στις αρχές της δεκαετίας του '60. Η παρούσα

έκδοση περιλαμβάνει δύο ξεχωριστά cds volume 1 και 2 που συνοδεύονται από βιβλιαράκι με πληροφορίες, στίχους και ιστορίες για τα θέματα των τραγουδιών. Άγνωστοι folk τραγουδιστές της εποχής ερμηνεύουν εγγλέζικες και ιρλανδικές, σκωτσέζικες και ουαλικές μπαλάντες χωρίς τη συνοδεία μουσικής υπόκρουσης. Για τους φίλους του είδους.

Blue Haze

Songs of Jimi Hendrix (A+N)

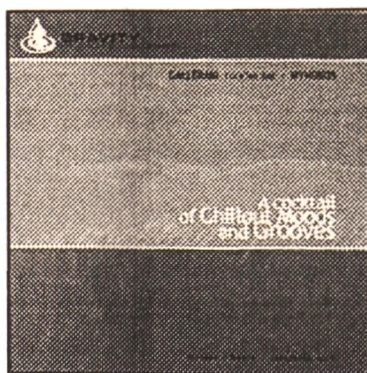

Όποιος θελήσει να παίξει Jimi Hendrix είναι αδύνατον να ακουστεί σαν κι αυτόν. Η κιθάρα του ανεπανάληπτη, η φωνή του χαρακτηριστική. Άρα όποιος θέλει να ακούσει κομμάτια του Jimi Hendrix παιγμένα από άλλους, πρέπει να ξεχάσει πώς τα έπαιζε ο ίδιος ο Hendrix και να τα δει σαν καινούργιες συνθέσεις. Από αυτή την άποψη η συλλογή είναι πάρα πολύ καλή. Οι εκτελέσεις είναι πολύ διαφορετικές από τις αυθεντικές. Λόγω εκσυγχρονισμού μάλιστα υπάρχει καλύτερος ήχος και

πλούσια ενορχήστρωση. Μόνο μια ένσταση. Το All Along the Watchtower είναι τραγούδι του Bob Dylan. Περιέχεται στις περισσότερες συλλογές με κομμάτια του Hendrix, αλλά αυτό γιατί η διασκευή του Hendrix είναι μια από τις καλύτερες σε όλη την ιστορία του rock (μαζί με το With a Little Help from my Friends των Beatles από τον Joe Cocker). Αλλά σε συλλογή με κομμάτια του Hendrix που διασκευάζουν άλλοι πάει πολύ. Πάντως η εκτέλεση του Taj Mahal στο εν λόγω κομμάτι είναι πολύ καλή και από τις καλύτερες του album, μόνο που θα ήταν λογικότερο να την βλέπαμε σε μια συλλογή για τον Bob Dylan. Πολύ καλές είναι και οι εκτελέσεις στα περισσότερα κομμάτια με καλύτερες αυτές στα Purple Haze (Friend 'n' Fellow), I Don't Live Today (Eric Burdon), The Wind Cries Mary (Buddy Miles), Hey Joe (Walter Trout + the Free Radicals), Voodoo Child (Eric Gales + Trudy Lynn), House Burning Down (Michelle Shocked). Μια συλλογή που είτε θα κάνει τον ακροατή της να περάσει καλά ακούγοντάς την είτε θα τον κάνει να ανατρέξει στα βινυλιά του, πράγμα ενδεχομένως καλύτερο.

A Cocktail of Chillout Moods and Grooves (ANKH)

Chillout συλλογή, Electronica προ-

γραμματισμένα και γραμμένα από Έλληνες. Οι AceB και V. Roulias γράφουν, συνθέτουν, σαμπλάρουν και μιξάρουν. Παίζουν οι μουσικοί Άγγελος Μαρκαντωνάτος ηλεκτρική κιθάρα, Παναγιώτης Μαρτίνης μπάσο, Νίκος Σεμενάκης σαξόφωνο, ενώ ένα σωρό άλλος κόσμος βοηθάει και υποστηρίζει. Ωραία κομμάτια τα περισσότερα, καλός ήχος, χαλαρά χορευτική ατμόσφαιρα σε έντονα σύγχρονες τά-

σεις. Ελληνική παραγωγή από τις αρτιότερες του είδους.

ΔΙΑΦΑΝΑ ΚΡΙΝΑ

Ευωδιάζουν Αγριοκέρασα οι Σιωπές (This is my Voice Records)

Διάφανα Κρίνα, στη δική τους εταιρεία μάλιστα. Στο γνωστό ύφος τους το

συγκρότημα κάνει ένα βήμα μπροστά. Λυρισμός άφθονος και υπό-

γεια ένταση που ξεσπάει: Μικρές Αλήθειες, Στο Πλάι σου, Τα Γλυκά Απελπισμένα σου Αντίο, Η Αγάπη Είναι Ένας Σκύλος απ' την Κόλαση (για το τελευταίο δεν νομίζω). Οι μελαγχολικές μελωδίες που είναι και η ειδικότητά τους όμορφες και άφθονες: Το Σώμα Αυτό Είναι Δειλό, Θα Πεθάνω Ένα Πένθιμο του Φθινοπώρου Δέλι, Σ' ένα Όνειρο από Χιόνι, Στιγμές.

Η φωνή του τραγουδιστή Θάνου Ανεστόπουλου είναι το ένα ακόμη μουσικό όργανο του συγκροτήματος. Έχοντας απόλυτο έλεγχο επάνω της, την αφήνει να ακροβατεί χωρίς ποτέ να βάζει τον πήχη ψηλότερα απ' όσο μπορεί να φτάσει. Τα Διάφανα Κρίνα φαίνονται να γίνονται η ήρεμη δύναμη του ελληνικού ροκ. Στις live εμφανίσεις τους η συμμετοχή του κοινού είναι συνεχώς μεγαλύτερη και πιο ενθουσιώδης. Βρισκόμενος στο An Club στις 3/12 που, αν και Κυριακή, για χάρη των Διάφανων το μέρος ήταν φίσκα, είδα τον κόσμο να συνοδεύει τραγουδώντας όχι μόνο τα παλιά κομμάτια αλλά και τα καινούργια, πράγμα που σημαίνει ότι το Ευωδιάζουν Αγριοκέρασα οι Σιωπές μαθεύτηκε και άρεσε. Το κοινό τους είναι κυρίως νεαρής ηλικίας γοητευμένο, εκτός της μουσικής, από τους στίχους των τραγουδιών τους. Μελαγχολία, παραίτηση, απογοήτευση (ερωτική ή μη). Συναισθήματα που έρχονται και χαρακτηρίζουν κάποια εποχή της ζωής μας. Προσωρινά είναι αυτά, αργότερα μεγαλώνεις, αποκτάς περισσότερη αυτοπεποίθηση και η ζωή κυλάει. Ο χρόνος (που επίσης κυλάει) θα δείξει αν αυτοί οι προβληματισμοί είναι ειλικρινείς ή αν απλώς εξυπηρετούν πελατειακές ανάγκες.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Χάρη στη Χριστίνα Ντουνιά διαθέτουμε μια ιδιαίτερα χρήσιμη μονογραφία: *Κ.Γ. Καρυωτάκης. Η αντοχή μιας αδέσποτης τέχνης* (εκδ. Καστανιώτης, 2000): και όχι μόνο χρήσιμη, αλλά και ελκυστική, καθώς μετατρέπει το ερευνητικό αντικείμενο σε ευανάγνωστο κείμενο. Η αξιοποίηση ήδη γνωστών κριτικών και λογοτεχνικών κειμένων συνδυάζεται με την παρουσίαση ορισμένων νέων στοιχείων, με έμφαση στην ιδεολογική χρήση της καρυωτακικής παράδοσης.

Οι μετατοπίσεις της κριτικής πρόσληψης του Καρυωτάκη – από την απόλυτη άρνηση ως την πλήρη κατάφαση – διερευνώνται μέσα από ένα ευρύ φάσμα κριτικών κειμένων από τον Μεσοπόλεμο ως τις μέρες μας.

Ψηλός στα άχυρα (εκδ. Καστανιώτης, 2000), μια αξιοπρόσεκτη ποιητική συλλογή – ο **Δημήτρης Άλλος** αιφνιδιάζει: «Με συντριβή / με σπαραγμό / μ' ευρύχωρους κλαυθμώνες / αλλά και με τα χάχανα πολλά / τα σύνεργα του αφράστου / να λύνονται πατόκορφα / της γλώσσας μου / οι τρυφερές ομηρίες / ξυπνούν αλαφιασμένοι / –πρωτάρηδες οι αλέκτορες– / και τα καψύλλια ραμφίζουνε / των είθε».

Ωρα για περιοδικά: *Η Νέα Εστία* 1729 (Δεκ. 2000) κυκλοφόρησε μ' ένα αξιολογό αφιέρωμα στον **Μ. Καραγάτση**. Γράφουν γι' αυτόν συγγραφείς και μελετητές του έργου του, πλουτίζοντας τη σχετική

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Ένας αγωνιστής της Ουτοπίας

Μάρτιν Μπούμπερ

Μονοπάτια στην Ουτοπία

Μετάφραση: Βασίλης Τομανάς

Εκδόσεις «Νησίδες»

2000, σελίδες 179

Ο Μάρτιν Μπούμπερ γεννήθηκε το 1887 στη Βιέννη, αλλά μεγάλωσε στη Σοβιετική Ένωση. Σπούδασε Φιλοσοφία και Ιστορία της τέχνης στην Αυστρία, τη Γερμανία και την Ελβετία. Διετέλεσε καθηγητής θρησκευτών και ηθικής στο Πανεπιστήμιο της Φραγκφούρτης μέχρι το 1933, όταν κατέλαβε την εξουσία ο Χίτλερ. Τότε έφυγε από τη Γερμανία και μέχρι το 1951 δίδαξε κοινωνική φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο της Ιερουσαλήμ. Πέθανε το 1965.

Το 1898 ασπάζεται το σιωνισμό. Θα διαφωνήσει όμως με τον ηγέτη του Τ. Χερτσλ για τους στόχους του κινήματος: ο Μπούμπερ ήθελε εγκατάσταση συνεταιριστικών αποικιών στην Παλαιστίνη, ενώ ο Χερτσλ εξ αρχής την ίδρυση ενός εβραϊκού κράτους. Γι' αυτό ο Μ. Μπούμπερ κατέστη αντιδημοφιλής στο Ισραήλ, επειδή υποστήριζε την συνδιαλλαγή με τους Άραβες.

Επηρεάστηκε πολύ από τον χασιδισμό. Μετέγραψε την Βίβλο στα Γερμανικά και έγραψε πολλά βιβλία, όπως: *Εκλεκτοί του Θεού, Εγώ κι εσύ, Συμβολές σε μία φιλοσοφική ανθρωπολογία, Το πρόβλημα του ανθρώπου* (ελληνική έκδοση Γνώση).

Τα βιογραφικά στοιχεία για τον Μ. Μπούμπερ τα αντλήσαμε από το σημείωμα στο τέλος της προσεγμένης έκδοσης του *Μονοπάτια στην Ουτοπία* από τις «Νησίδες». Αντιλαμβανόμαστε από αυτά ότι απετέλεσε ισχυρή και εκκεντρική προσωπικότητα. Όπως ο ίδιος αναφέρει, σ' ένα συνέδριο το 1928 ο πρόεδρος τον αποκάλεσε ουτοπικό σοσιαλιστή αν και ο φιλόσοφος είχε προλάβει τον χαρακτηρισμό λίγο πριν λέγοντας: «Δεν πρέπει να χαρακτηρίζουμε

ουτοπικό ό,τι δεν έχουμε ακόμη αντιμετωπίσει».

Γράφει στα *Μονοπάτια στην Ουτοπία* ο Μπούμπερ: «αν ο σοσιαλισμός θέλει να βγει από το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται σήμερα, πρέπει... να επανεξετάσει τη διαβόητη λέξη “ουτοπία” και να βρει το αληθινό της περιεχόμενο». Ποιο, όμως, είναι το ουτοπικό στοιχείο κατά τα οποίου στρέφεται ο Μαρξ στους Όουεν, Προυντόν κ.λπ. Μήπως δεν λειτουργεί στην περίπτωση της Ουτοπίας «η λαχτάρα για κείνη την *ορθότητα* και στη θρησκευτική και φιλοσοφική όραση βιώνεται ως αποκάλυψη η ιδέα και που, από τη φύση της μπορεί να πραγματοποιηθεί όχι στο άτομο, αλλά στην ανθρώπινη κοινότητα». Και κατόπιν συνδέει ο Μπούμπερ την λειτουργία της Ουτοπίας με μια κριτική θεμελιώδη σχέση με την κρατούσα κατάσταση της ανθρωπότητας.

Ο Μπούμπερ σ' αυτό του το κείμενο απαντά στις κατηγορίες των Μαρξ και Ένγκελς και μετά του Λένιν, οι οποίοι χαρακτήρισαν συλλήβδην όλο το βουλησιοκρατικό σοσιαλισμό «ουτοπικό». Γράφει κάπου: «Η Ουτοπία των λεγομένων ουτοπικών είναι προεπαναστατική, του Μαρξ είναι μετεπαναστατική». Και συνεχίζει για τον μαρξισμό: «Το σημείο στο οποίο το θέμα της οικονομίας και της επιστήμης μετεκτρέπεται σε καθαρή “ουτοπιολογία” είναι η μεταμόρφωση όλων των πραγμάτων μετά την κοινωνική επανάσταση». Επικαλείται τέλος τον μαρξιστή Πάους Τίλιχ που τονίζει την κρυφή πίστη του μαρξισμού στην ουτοπία.

Τι έχει, όμως, ο Μ. Μπούμπερ να προτείνει απέναντι στο μαρξιστικό «επιστημονικό» ιδεώδες; Το κανονικό ιδεώδες και αυτό της αποκέντρωσης. Την ένωση παραγωγών και καταναλωτών, «μια ένωση που τη δύναμη και τη ζωτικότητα της για τον σοσιαλισμό μπορεί να την εγγυάται μόνο μια πληθώρα ολικών συνεταιρισμών...». Το ιδεώδες λοιπόν του κοινοτισμού επισκοπεί στη μελέτη του, ως προς τις προτάσεις που έγιναν γι'

αυτό, έμπρακτα (πειράματα εφαρμογής του όπως αυτά του Όουεν στην Αμερική) ή θεωρητικά (Κροπότκιν, Λαντάουερ κ.λπ.)· επισκοπεί επίσης τις απαντήσεις του Μαρξ και του Λένιν στα ερωτήματα που τους ετέθησαν ως προς τις αγροτικές κοινότητες και τους συνεταιρισμούς. Αφού εκθέσει την απάντηση του Μαρξ στη Βέρα Ζάσουλιτς, όταν του ζητήθηκε να πάρει θέση στο θέμα των ρωσικών αγροτικών κοινοτήτων, αναφέρει κάπου: «Μα και ο Λένιν δεν έσφαλε: ο Μαρξ παρέμεινε κατά βάθος σταθερά συγκεντρωτιστής».

Ο Μπούμπερ παρακολουθεί την διαδρομή

των πειραμάτων για αποκέντρωση, παραγωγικούς συνεταιρισμούς και κοινοτική οργάνωση της κοινωνίας κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων αιώνων και πιστεύουμε πως, άτυχα ίσως (αλλά η ελπίδα πεθαίνει πάντα τελευταία), καταλήγει να θεωρήσει σαν ένα όχι κατ' ανάγκην επιτυχημένο, αλλά πάντως *μη αποτυχημένο* πείραμα τις εβραϊκές κοινότητες μετά την ίδρυση του εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη. Όποιες αντιρρήσεις και αν έχουμε, δεν μπορούμε παρά να σκύψουμε μπροστά σ' αυτόν τον αγωνιστή της ουτοπίας.

Έρη Κασίμη

Ο θάνατος που φωτίζει τη ζωή

Τάσος Καλούτσας

Το τραγούδι των Σειρήνων

Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2000

Ο Τάσος Καλούτσας συνεχίζει γόνιμα και λειτουργικά να διανύει την πεζογραφική οδό που διάνοιξε με *Το κελεπούρι και άλλα διηγήματα* (1987). Ακολούθησαν *Το κλαμπ και άλλα διηγήματα* (1990) και *Το καινούργιο αμάξι* (1995), ενώ *Το τραγούδι των Σειρήνων*, που περιλαμβάνει διηγήματα της περιόδου 1995-2000, συγκροτεί την πλέον πρόσφατη πεζογραφική κατάθεση του συγγραφέα. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο Τάσος Καλούτσας είναι από τους ευάριθμους πεζογράφους που έχουν καλλιεργήσει αποκλειστικά το διήγημα ως λογοτεχνικό είδος, χωρίς μέχρι στιγμής να «ενδίδει» στις από εκδοτικής πλευράς υποδεικνυόμενες και από πλευράς αναγνωστικής απήχησης περισσότερα υποσχόμενες Σειρήνες της μυθιστορηματικής γραφής.

Ο Τάσος Καλούτσας έχει κατακτήσει μία στέρεη και καλοδουλεμένη αφηγηματική φόρμα, που θεμελιώνεται στους παραδοσιακούς αρμούς της διηγηματικής γραφής (ενότητα χώρου-χρόνου, κεντρικό επεισόδιο, ολιγάριθμα βασικά πρόσωπα, έλλογα ελεγχόμενες αφηγηματικές-χρονικές εναλλαγές). Ο συγγραφέας δεν έχει αναγάγει τη νεωτερικότητα σε αυτοσκοπό και πολύ ορθά έχει πράξει, θα προσθέταμε. Όταν η νεωτερικότητα δεν είναι γνήσιο δομικό στοιχείο της γραφής, απλώς εκπίπτει σε λογοτεχνική πόζα· γίνεται βιτρίνα και περιτύλιγμα. Η πόζα του Τάσου Καλούτσα δεν χρειάζεται τέτοια τεχνάσματα, γιατί είναι διηγηματογραφία ειλικρινής, βιωματική, υπαρκτά φορτισμένη και συγκινησιακά

δυναμική.

Σύμφωνα με τη μυθολογία, το τραγούδι των Σειρήνων ήταν μια ελκυστική παγίδα: Γοήτευε τους ανθρώπους, υπερνικούσε τις αντιστάσεις τους και τους οδηγούσε στο θάνατο. Ο θάνατος είναι ο κεντρικός ιστός, ο οποίος συνδέει τα εννέα διηγήματα που συγκροτούν το βιβλίο. *Το τραγούδι των Σειρήνων* δεν είναι συνάθροιση αφηγημάτων, παράταιρων από θεματικής πλευράς. Ο θάνατος εκλύει, κορυφώνει και στηρίζει κάθε αφηγούμενη ιστορία, αλλά το βιβλίο δεν είναι πεισιθάνατο. Ο θάνατος είναι το αναπόδραστο τέλος, άλλοτε χρονικά αναμενόμενο και άλλοτε αιφνιδιαστικά ερχόμενο. Πρόκειται όμως για τέλος, μέσα από τη διαύγεια ή το θάμβος του οποίου φωτίζεται –μερικές φορές, μάλιστα, δικαιώνεται– η ανθρώπινη ζωή. Διαφαίνεται μία εκλεκτική συγγένεια με τη συλλογή διηγημάτων του Δημήτρη Μίγγα (*Των κεκοιμημένων*, εκδ. Πόλις 1999), που σε καμία περίπτωση δεν είναι άμεση επιρροή: Οι δύο συγγραφείς αποκλίνουν υφολογικά και τεχνοτροπικά, ενώ τέσσερα από τα διηγήματα του Καλούτσα πρωτοδημοσιεύτηκαν πριν από τη δημοσιοποίηση του βιβλίου του Μίγγα.

Στη γραφή του Τάσου Καλούτσα διεισδύουν λειτουργικά αφομοιωμένες επιρροές από παλαιότερους πεζογράφους, ιδίως –κατά την ιδέα μας– από κείμενα του Γιώργου Ιωάννου και του Τόλη Καζαντζή, των οποίων την πορεία επάξια συνεχίζει ο συγγραφέας, εμπλουτίζοντάς την φυσικά με στοιχεία της προσωπικής του γραφής. Η ανθρωπογεωγραφία, η αίσθηση του «βόρειου χώρου» ως τοπίου, η βιωματικότητα, το εξομολογητικό ύφος φέρνουν στο νου τους δύο προαναφερθέντες. Ο συγγραφέας ακολουθεί αρκετούς δρόμους που αυτοί χάραξαν,

βιβλιογραφία και ανοίγοντας νέους δρόμους ανάγνωσης: η Μάρω Δούκα, ο Ηλίας Λάγιος, ο Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, ο Άλκης Αγγέλου, κ.ά.

Από το περιοδικό *Ποίηση* 16 (Φθινόπωρο-Χειμώνας 2000) διαλέγω τα «Ποιήματα» του **Henri Michaux** (εισαγωγή και μετάφραση: Αργύρη Χιόνη), το κείμενο του **Paul De Man** «Η κυκλικότητα της ερμηνείας στο κριτικό έργο του Maurice Blanchot» (μετάφραση, επίμετρο: Λίζυ Τσιριμώκου), το άρθρο του Ντέιβιντ Κόνολι «Η μετάφραση της ποίησης: Η κριτική κρινόμενη». Η αλήθεια είναι πως έχει τόσο ενδιαφέρουσα ύλη αυτό το τεύχος, που οι προτιμήσεις μου θα άγγιζαν την επανάληψη όλων των περιεχομένων... τα ποιήματα του Νάσου Βαγενά, τα ποιήματα του **Wallace Stevens** μεταφρασμένα από τον Χάρη Βλαβιανό, τα ποιήματα...

Βήματα περαστικών, μόνιμων κατοίκων και τουριστών, εικόνες από το παρελθόν και το παρόν της πλατείας, που σηματοδεύει την Αθήνα. Ο Φίλιππος Φιλίππου περιπλανιέται μέσα σ' ένα χώρο περικλειστό και ανοιχτό, νοσταλγεί αλλά και υποδεικνύει τα προβλήματα. Οι φωτογραφίες του Στράτου Καλαφάτη εγγράφουν άμεσα το μήνυμα που είναι η πλατεία και οι άνθρωποί της. Το βιβλίο *Ομόνοια 2000. Ταξίδι στον ομφαλό της Αθήνας* (εκδ. Άγρα, 2000) περνά μέσα από την ιστορία αλλά και

γίνεται μάρτυρας των αλλαγών που συντελούνται καθημερινά σ' ένα χώρο οικείο αλλά και αποξενωτικό, θερμό από τις ανθρώπινες παρουσίες αλλά και απάνθρωπο, ένα χώρο πυκνών εμπειριών και ακόμη περισσότερο ισχυρών αναμνήσεων.

Τα καφενεία και τα σουβλατζίδικα, οι κινηματογράφοι και τα φαστφουντάδικα, τα φαρμακεία και τα περίπτερα είναι μερικά από τα θέματα στα οποία εστιάζεται η αφήγηση. Η ατμόσφαιρα πάνω απ' όλα της πλατείας των συναντήσεων...

Για τον Φίλιππο Κ., έναν επαγγελματία φωτογράφο που ζει και εργάζεται στην Αθήνα, γράφει ο Γιώργης Γιατρομανωλάκης ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα. Στην κοιλιά των Αθηνών (εκδ. Κέδρος, 2000) καταλήγει η περιπέτεια μιας ολόκληρης ζωής, ενώ το έργο ζωής, αλλά και η ίδια η ζωή του φωτογράφου μεταβάλλεται μέσα σε μια στιγμή. Από τον ρεαλισμό στο φανταστικό η μετάβαση γίνεται αβίαστα και το μυθιστόρημα γίνεται άξιο του ονόματός του, καθώς κατορθώνει να μας μεταφέρει από το οικείο στο αλλότριο, με την αμεσότητα που έχει η ίδια η τεχνική της φωτογραφικής αποτύπωσης με τη συνδρομή του φωτός, όπως ακριβώς το φλας της φωτογραφικής μηχανής, μεταφερόμαστε από την πραγματικότητα της ζωής στην απεικόνισή της.

ο χαρτοκόπτης

από ορισμένους άλλους αφίσταται: Οι συχνές παρεκβάσεις των πεζογραφημάτων του Ιωάννου δεν εντοπίζονται στα διηγήματα του Καλούτσα, όπως δεν ανιχνεύεται σε αυτά και η υφολογική «στέγνια», η γοητευτική αντιλυρική των περισσότερων κειμένων του Καζαντζή. Ο Τάσος Καλούτσας χρωματίζει λυρικά τα πεζογραφήματά του, αξιοποιώντας την καλοδιαλεγμένη λέξη, τον εύστοχο προσδιορισμό, τον καλά δουλεμένο ρυθμό της συντακτικής περιόδου. Δείγματος χάριν:

«Τρεκλίζοντας στη λιακάδα πήγε κι έκατσε ανάμεσα σε δυο μυγδαλιές. Από τη θάλασσα έφτανε μια μοσχοβολιστή πνοή κι ένιωθα μια γλύκα να απλώνεται σ' όλα μου τα μέλη. Οι πικροδάφνες σειούνταν ανάλαφρα, ειρηνικά, κι οι σκιές των δέντρων, χυτές πάνω στη χλόη, σχημάτιζαν πλεμάτια από παιχνιδιάρικες γιρλάντες. Πώς μπορούσε αλήθεια κανείς να 'ναι δυστυχισμένος;» (Το τραγούδι των Σειρήνων, σελ. 93).

«Θα 'ταν έξι με επτά το απόγευμα. Η θά-

λασσα στο Καραμπουρνάκι σχημάτιζε μια γαλακτερή ακύμαντη ζώνη. Μισό χιλιόμετρο πιο μέσα γυάλιζε η επιφάνειά της πιο στιλπνή, αρυτίδωτη. Μια μεγάλη ψαρόβαρκα έστριβε προς το παλατάκι. Λίγο ψηλότερα από τη γραμμή του ορίζοντα, επικρεμάμενα σκούρα συννεφάκια, με ροζ διάστιχες ευθείες ανάμεσα και στο βάθος, να δεσπόζει επιβλητικός, ο σκοτεινός όγκος του Ολύμπου. Γαλήνη» (Το παρατηρητήριο, σελ. 151).

Οι λυρικοί χρωματισμοί, ωστόσο, δεν είναι καθόλου εξεζητημένοι ούτε λογοτεχνικά πλαδαροί. Υπολογισμένοι με μαστοριά, προσφερόμενοι σε δόσεις ελκυστικές, ποσοτικά λελογισμένο και γερά προσαρμοσμένοι στον αφηγηματικό ιστό αποτελούν ένα από τα πλέον γοητευτικά γνωρίσματα της γραφής του Τάσου Καλούτσα, αλλά είναι ταυτόχρονα και στοιχείο που σπάνια πια εμφιλοχωρεί στο έργο των σύγχρονων πεζογράφων μας.

Δημήτρης Κόκορης

Το ανήσυχο πνεύμα της Αργεντινής

Ερνέστο Σάμπато

Πριν το τέλος

Μετάφραση: Αγγελική Βασιλάκου

Εκδόσεις Γκοβόστη, σελ.236

Κάθε νέο βιβλίο του Ερνέστο Σάμπато αποτελεί λογοτεχνικό γεγονός, καθώς πρόκειται για έναν συγγραφέα που μετέχει της εποχής του. Η προσωπική και επαγγελματική του πορεία δείχνουν έναν άνθρωπο ανήσυχο, επαναστάτη, ασυμβίβαστο. Ανήσυχο, γιατί δεν δίστασε να εγκαταλείψει τη λαμπρή καριέρα του ως φυσικού επιστήμονα στην Αργεντινή, προκειμένου να ασχοληθεί με τη λογοτεχνία. Επαναστάτη, γιατί τόλμησε να συγκρουστεί ιδεολογικά με τους κομμουνιστές συντρόφους του και να εκφράσει την αντίθεσή του με τα εγκλήματα του σταλινισμού. Ασυμβίβαστο, γιατί ακόμα κι όταν έφυγε από το κομμουνιστικό κίνημα, όπου ήταν ενταγμένος, δεν έπαψε στιγμή να τάσσεται ενάντια σε κάθε μορφή βίας, θέτοντας σε κίνδυνο την επαγγελματική και οικογενειακή του ζωή που απειλούνταν από τα δικτατορικά καθεστώτα.

Το τελευταίο του βιβλίο είναι αυτοβιογραφικό. Στα 86 του χρόνια γυρίζει νοερά το χρόνο πίσω και με τη ματιά ενός ανθρώπου σοφότερου πια, εξηγεί τι αισθανόταν όταν έπαιρνε τις μεγάλες αποφάσεις της

ζωής του. Μας παίρνει μαζί του στα μαγευτικά χρόνια του Παρισιού, τότε που αναδυόταν το κίνημα του σουρεαλισμού και συναναστρεφόταν ανθρώπους που έμελλε να ασκήσουν μεγάλη επιρροή πάνω του: τον Μπρετόν, τον Ντομίνγκες, τον Φερέ, τον Μάτα, αλλά και πίσω στην Αργεντινή, στον Μπόρχες. Στο πλάι του πάντα βρισκόταν διακριτικά η γυναίκα του και ο γιος του, τους οποίους έχασε πριν από λίγα χρόνια.

Σ' αυτή την απέραντη μοναξιά που τη διανθίζουν άνθρωποι που τον φροντίζουν, νιώθει ενστικτωδώς την ανάγκη να απευθυνθεί σε νέους που βρίσκονται στην ίδια θέση που ήταν εκείνος κάποτε. Στους ανήσυχους εφήβους που έχουν να αντιμετωπίσουν σήμερα άλλου είδους προβλήματα – από τη μόλυνση του περιβάλλοντος, την ανεργία και την κοινωνική αδικία, μέχρι τη μάστιγα των ναρκωτικών, ο Σάμπато λέει ότι η ελπίδα πεθαίνει τελευταία και ότι το πάθος για το όραμα είναι αυτό που μας οπλίζει να συνεχίσουμε. Εξάλλου, «ο άνθρωπος μόνο στην ουτοπία χωράει και μόνο εκείνοι που θα αποδειχτούν ικανοί να ενσαρκώσουν την ουτοπία θα κριθούν ικανοί για τον τελικό αγώνα, αυτόν της ανάκτησης της όσης ανθρωπιάς έχουμε χάσει».

Χαρά Μπουργάνη

Η ΛΟΤΕ ΣΤΗ ΒΑΪΜΑΡΗ

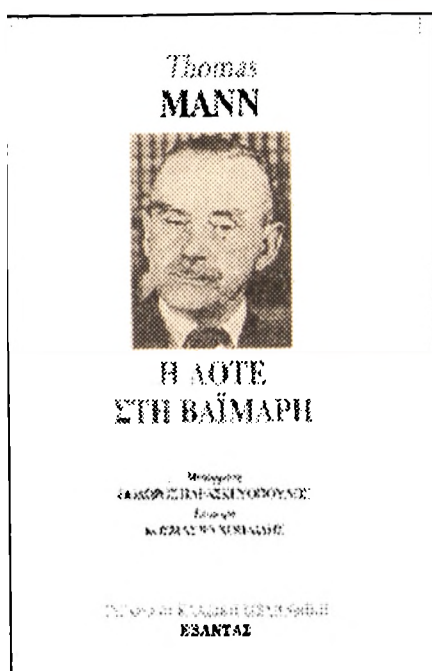
Γόμας Μαν

Μετάφραση: Θόδωρος

Παρασκευόπουλος

Εκδόσεις Εξάντας

Αθήνα 2001, σελ. 656

Ο Τόμας Μαν έγραψε αυτό το βιβλίο για την γυναίκα που είχε ερωτευτεί στα νιάτα του ο Γκαίτε, την αθάνατη μορφή της Λότε του Βέρθερου, η οποία δεν μπορεί να αντισταθεί στο πειρασμό να ξανασυναντήσει τον Γκαίτε ύστερα από σαράντα τέσσερα χρόνια. Βιβλίο σπουδαίο, η *Λότε στη Βαϊμάρη*, αποκαλύπτει μέσα από την ιδιαίτερη μορφή του την πολυσύνθετη προσωπικότητα του δημιουργού του. Από τα αναγνώσματα που εντυπώνονται για πάντα.

Η ΘΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΥΘΕΝΑ

Thomas Nagel

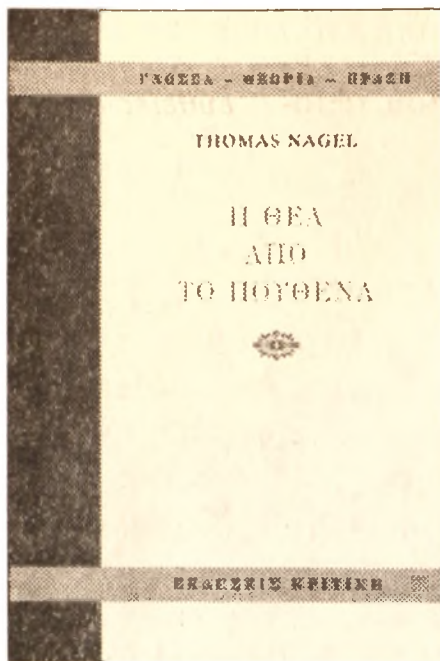
Μετάφραση: Χρήστος

Σταματέλος

Εκδόσεις Κριτική

Αθήνα 2000, σελ. 432

Ένα και μόνο πρόβλημα πραγματεύεται το παρόν βιβλίο. Πώς μπορεί να συν-

δυαστεί η υποκειμενική θεώρηση ενός ατόμου μέσα στον κόσμο με την αντικειμενική θεώρηση αυτού του ίδιου του κόσμου που περιλαμβάνει και το άτομο και τη θεώρησή του. Αυτό είναι ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει κάθε άνθρωπος που έχει τη διάθεση και την ικανότητα να υπερβαίνει τη δική του προοπτική και να κατανοεί τον κόσμο ως σύνολο.

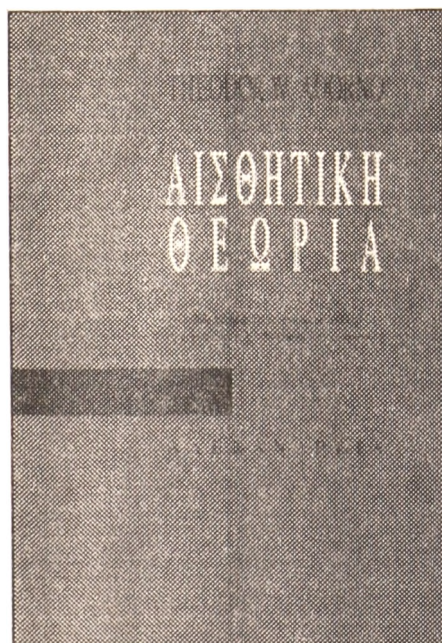
ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Theodor W. Adorno

Μετάφραση, σημειώσεις:

Λευτέρης Αναγνώστου

Αθήνα, σελ. 656

Το τελευταίο βιβλίο του μεγάλου φιλοσόφου, κοινωνιολόγου, μουσικολόγου

και κριτικού στοχαστή της Φρανκφούρτης εκδόθηκε το 1970, ένα χρόνο μετά τον θάνατό του και έμεινε ημιτελής. Ο αντιλήψεις του Αντόρνο για την Αισθητική θεωρούνται –και όχι άδικα– από τις πλέον ριζοσπαστικές και ανατρεπτικές που αφήνουν βαριά τη σκιά τους σε οποιονδήποτε ασχολείται με την τέχνη.

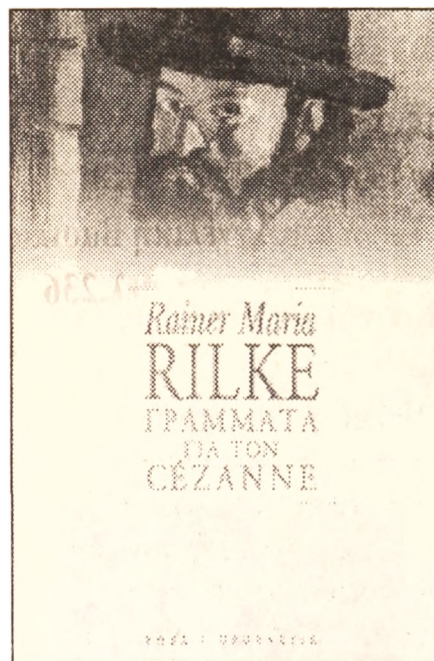
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΕΖΑΝ

Rainer Maria Rilke

Μετάφραση: Θανάσης Λάμπρου

Εκδόσεις Ροές, Αθήνα, σελ.

128 + 16 εικόνες

Μια από τις γνωστότερες σειρές επιστολών του Ρίλκε που οφείλουν την φήμη τους όχι μόνο στο γοητευτικό ύφος τους αλλά γιατί σ' αυτές εμπεριέχονται μερικές από τις βασικότερες αρχές της σκέψης και της τέχνης του αποτελούν τα γράμματα για τον Cezanne. Ο ίδιος εκδοτικός οίκος πρόκειται να κυκλοφορήσει σύντομα μια ακόμη πολύ γνωστή σειρά επιστολών του Ρίλκε, τις επιστολές σε μια νέα γυναίκα που γρά-

φτηκαν στα τελευταία χρόνια της ζωής του.

ΉΘΑΝ ΦΡΟΜ

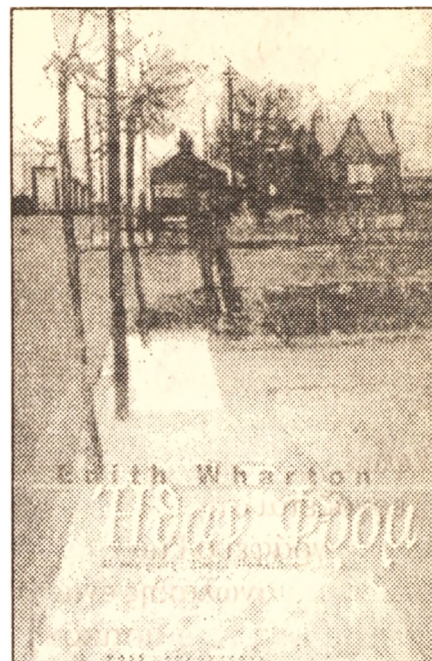
Edith Wharton

Μετάφραση: Σοφία

Παυλίδου

Εκδόσεις Ροές, Αθήνα,

σελ. 192

Πολύ σπουδαίο μυθιστόρημα, που αφηγείται την ζωή ενός νέου ανθρώπου, ο οποίος οραματίζεται να ξεφύγει από το ασφυκτικό περιβάλλον του χωριού του. Τα σχέδιά του όμως δεν πραγματοποιούνται και ο ήρωας βρίσκεται εγκλωβισμένος σ' ένα δυστυχημένο γάμο με μια φιλόσθηνη γυναίκα και αρκετά μεγαλύτερή του που εξελίσσεται χρόνο με το χρόνο σε μια τυραννική παρουσία. Παρά την άφιξη μιας ξαδέρφη, που θα σημάνει την απαρχή ενός αληθινού έρωτα, η αναπάνταχη τροπή των γεγονότων θα βυθίσει τους πάντες στην τραγωδία.

ΠΥΡΙΤΟΛΙΘΟΣ -

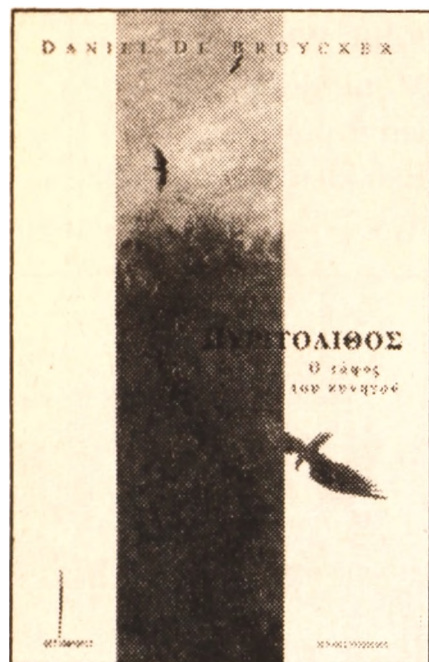
Ο ΤΑΦΟΣ

ΤΟΥ ΚΥΝΗΓΟΥ

Daniel De Bruycker

Μετάφραση: Σουζάνα

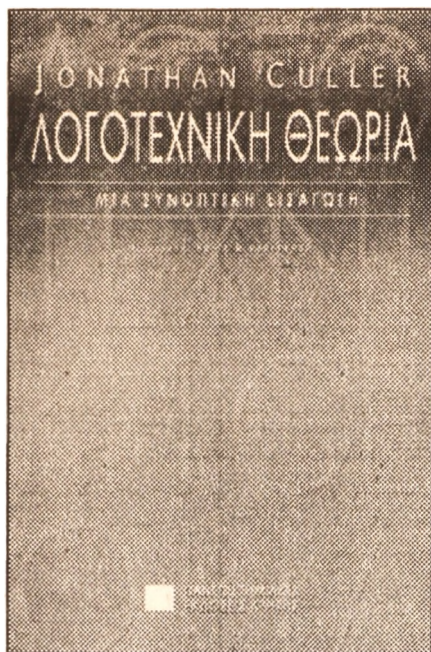
Καπελώνη
Εκδόσεις Λαγουδέρα
Αθήνα, σελ. 184

Διήγημα με μεταφυσικές τάσεις, η ιστορία αφηγείται τον τραγικό θάνατο τριών ρώσων αρχαιολόγων που, ύστερα από τετράμηνη παραμονή, το 1985, στο Αβζε-ντερέ της κεντρικής Ασίας, με σκοπό την ανασκαφή και μελέτη ενός παλαιολιθικού τάφου, χάθηκαν στην πτώση του αεροπλάνου κατά την επιστροφή τους στο Λένινγκραντ. Ο *Πυριτόλιθος* δεν είναι ένα συμβατικό μυθιστόρημα και συνδέει την πρόζα με την ποίηση με πολύ ενδιαφέρον τρόπο. Εν ολίγοις, ένα ενδιαφέρον ανάγνωσμα.

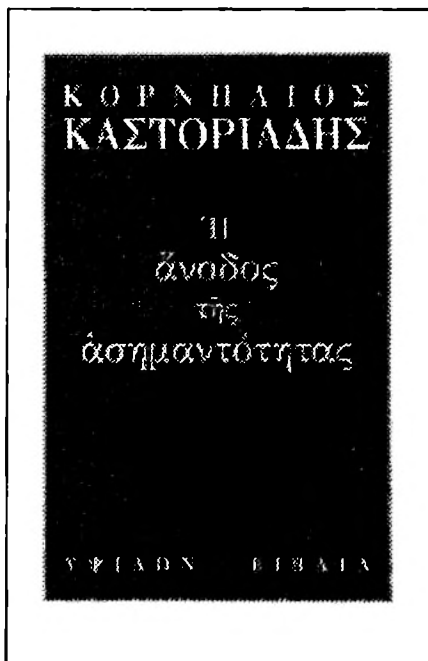
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ
Jonathan Culler
Μετάφραση: Καίτη Διαμαντάκου
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα, σελ. 202

Με μοναδική ικανότητα ο Culler καταφέρνει να συμπεριλάβει σε λίγες σελίδες όλη τη σύγχρονη θεωρία της Λογοτεχνίας. Συμπύκωση που επιτρέπει σε οποιονδήποτε ενδιαφέρεται να

γνωρίσει τις τάσεις και τα ρεύματα που κυριάρχησαν και απασχόλησαν τον κόσμο της λογοτεχνίας. Ένα επιπλέον προτέρημα του βιβλίου είναι ο διαχωρισμός της ύλης του όχι κατά σχολές αλλά κατά θέματα, γεγονός που το κάνει επιπλέον θελκτικό.

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΣΗΜΑΝΤΟΤΗΤΑΣ
Κορνήλιος Καστοριάδης
Εκδόσεις Ύψιλον
Αθήνα 2000, σελ. 288

Τα περισσότερα κείμενα των τελευταίων χρόνων του Καστοριάδη που αφορούν τη σύγχρονη πραγματικότητα, τον στοχασμό πάνω στην κοινωνία και την πολι-

τική περιλαμβάνει *Η Άνοδος της Ασημαντότητας*. Ενδεικτικά παραθέτουμε μερικούς από τους τίτλους των θεμάτων που αναπτύσσονται: Η κρίση των δυτικών κοινωνιών, Μαρξισμός, Λενινισμός: κονιορτοποίηση, Ανάμεσα στο κενό της Δύσης και στον μύθο των Αράβων, Η Αθηναϊκή Δημοκρατία, Το φύλλο συκής της ηθικής.

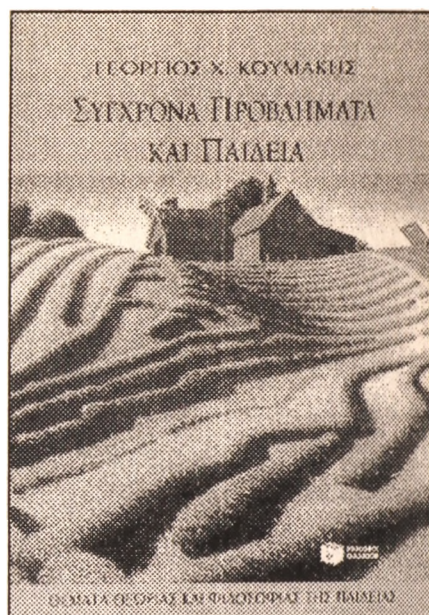
Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ
Χειρόγραφον Έλληνας υπαξιωματικού εκδιδόμενον υπό Χ. Δημοπούλου
Εν Βραΐλα, 1870
Εκδόσεις Περίπλους
Αθήνα 2000, σελ. 296

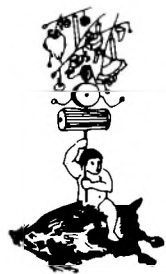
Κείμενο του οποίου ο συγγραφέας παραμένει άγνωστος, γραμμένο στο τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα, κάποιες στιγμές σπαρταριστό, άλλες αποκλυπτικό και πάντα κριτικό, έρχεται να αποκαλύψει την καθημερινότητα και το ρόλο του στρατού του νεοϊδρυθέντος ελληνικού κράτους. Ο συγγραφέας του σατιρίζει, χωρίς να είναι αρνητικός και χωρίς να χάνει την

αισιοδοξία του, την καθημερινή ζωή ενός κράτους, του ελληνικού, που μόλις είχε αρχίσει να οργανώνεται. Κείμενο, στον καιρό του γλωσσικώς πολύ προηγμένου, που περιέχει πλήθος άγνωστων πληροφοριών και που διακρίνεται για τις διεισδυτικές παρατηρήσεις και τη δροσιά του.

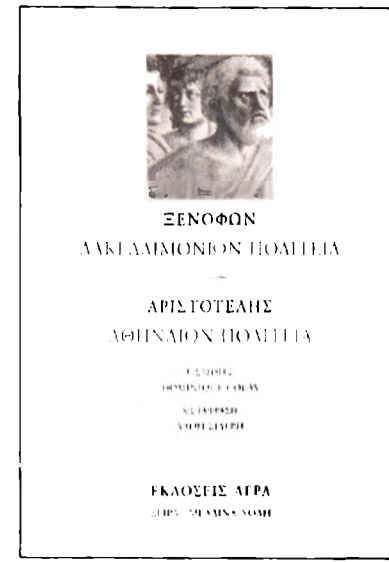
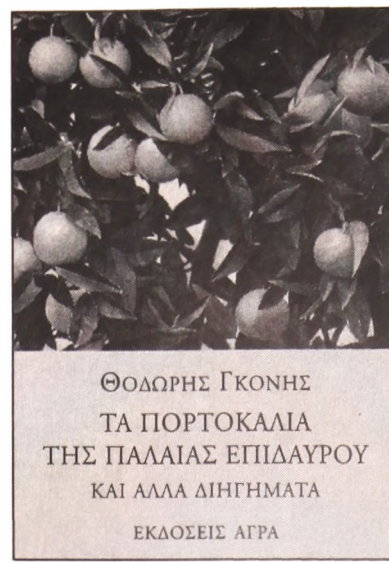
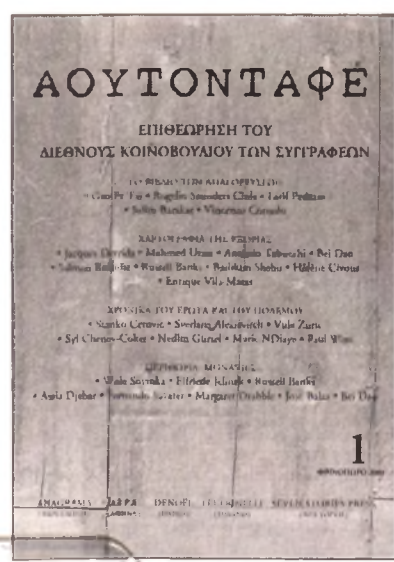
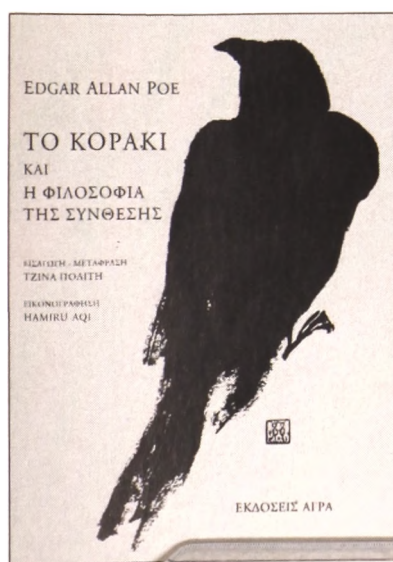
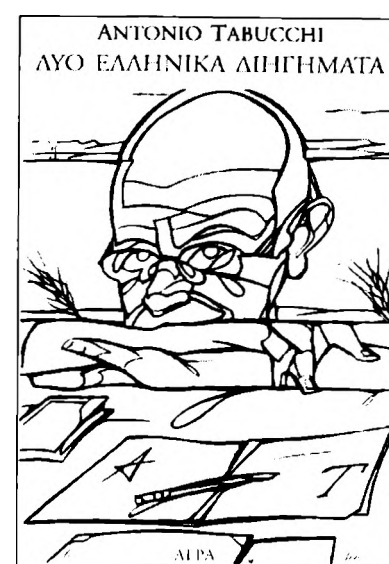
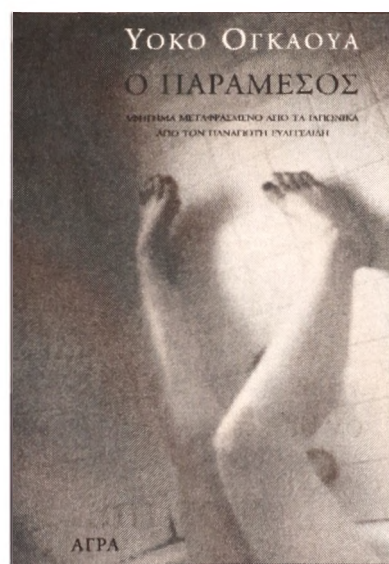
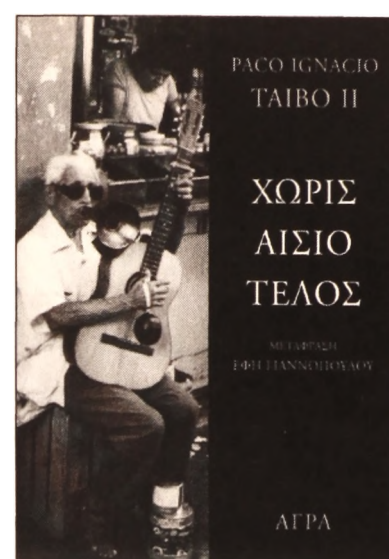
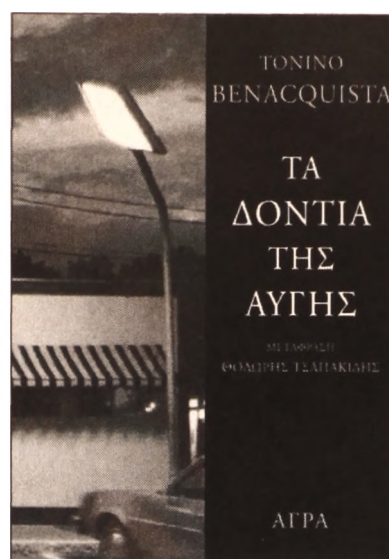
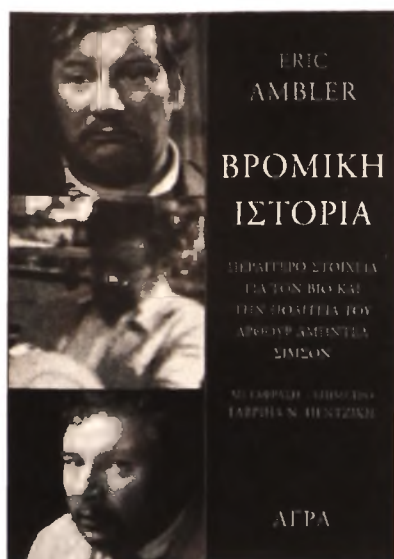
ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ
Θέματα Θεωρίας και φιλοσοφίας της παιδείας
Γιώργος Χ. Κουμάκης

Η μελέτη των προβλημάτων της εποχής μας και η προβολή ορισμένων αρχών προς τις οποίες οφείλει να τείνει η εκπαίδευση των νέων είναι το θέμα της πολύ ενδιαφέρουσας εργασίας του Κουμάκη. Φιλοδοξώντας να καταθέσει μια φιλοσοφική θεώρηση των θεμελιωδών και δύσκολων θεμάτων της νεότητας, ο συγγραφέας, ο οποίος διδάσκει φιλοσοφία και ιστορία της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων, φωτίζει έως ένα βαθμό τις συντεταγμένες που διαπλάθουν τις συνειδήσεις σήμερα. Χρήσιμη αν όχι σημαντική εργασία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ο Υ Ν 5 3 0 Τ Ο Μ Ο Ι

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

45 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΑΤΩΝ

33 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

53 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

17 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΟΜΗΡΟΣ

12 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 38.44.458-38.40.524, FAX: 33.03.098

e-mail: kaktos@otenet.gr <http://www.kaktos.com>